قەشقەر
ئەدەبىياتى

AltunOq

6

1984

قەشقەر ئەدەبىياتى

1984 - يىل 6 - سان

13 - يىل نەشرى

(ئومۇمىي 61 - سان)

AltunOq

قەشقەر ۋىلايەتلىك

ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى

بۇ ساندا

ھېكايە ۋە نەسىرلەر

تۇنجى سەپەر ...... ئېزىز ساۋۇت 1
بىز تېخى مۇ - نى ئىشلارنى قىلىمىز ...... سېيىت زۇنۇن 13
كانىيى پۇتۇك كادىر ...... مۇھەممەت ئىمىن 40
قەشقەر مۇھەببىتى ...... مۇھەممەت ئىمىن ئەخمەت 47
سەھەردىكى چۈش ...... ئەھمەت دەرۋىش 50
گۈزەل شەھەر ...... مۇختار ئىبراھىم (بۇركۇت) 54
ئامان بول، دېخان ...... مەھەممەت ئەيسا 57
«يالغۇزلۇقۇم ئۈچۈن...» ...... ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر 71
شىمۇرغانلىق كېچىدە ...... ئاتىكەم زەمىر 73
يالىلىق چاغلار ...... مەھەممەت سىدىق تومۇرى 78
ۋەتەن ...... مەھەممەت ئىبراھىم تاش 79

شېئىرلار

لېرىكا لەۋھىلىرى ...... تۇردى سامساق 20
غەزەللەر ...... ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەت ئىمىن 22
ئالتۇن دەۋر سىمالىرى ...... مەخمۇت زەيىدى 28
قۇتلۇق يالداما لېرىكىسى ...... ۋاھىتجان غوپۇر 30
شېئىرلار ...... غوجى ئەخمەت 33
ئۆزۈمە بىلەن سوھبەت ...... ئابلىمىت نىياز 35
قورا سالغان ئاش ...... ئاۋۇت مۇھەممەت 35
شېئىرلار ...... ئابلىمىت قۇربان، ئەھمەتجان قەييۇم
...... ئىمىن سايىت، روزى رازىق، مەھەممەت ئېلى،
...... ئابدىراخمان ساۋۇت، نىياز ئىمىن، لوقمان
...... ئىمىن، مەھەممەتجان ئەمەت، مۇقەددەر ساھىت،
...... مۇختەر خېلىل، ئابدۇراخمان ئىمىن، ئەركىن
...... داۋۇت، ئوراپ دايىم، رەپىقەتجان خېلىل،
...... دورىيەت راخمان، ئاخمەت مۇھەممەدى،
...... پولات ئېيزىسوپ، مەھەممەت ھەسەن.

ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

«دەھرىلنىجات» تىن نەمۇنىلەر ...... ئابدىرېھىم نازارى 83

ماقالىلار

«دەھرىلنىجات» ھەققىدە ...... ئابدۇرېھىم ئىسمايىل 80
قەشقەر گۈلزارىدىكى خۇشناۋا بۇلبۇللار 94
ھايات ئۈچۈن كۈرەش ...... مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى 107
ۋوروۋسكى كوچىسىدىكى 52 - قورادا ...... جۇ چۈنيۇ (داۋۇت غازى تەرجىمىسى) 119
«كىچىك ھېكايە ئىجادىيەت مۇسابىقىسى» توغرىسىدا ئۇختۇرۇش 126

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

شاھزادە بىلەن ئالۋاستى 116
تەكەببۇرلۇق ۋە كەمتەرلىك ...... ئابدىراخمان مومىن 124
شەيتاننىڭ پىنسىيىگە چىقىشى ...... مەمتىلى ھاۋازى 125

تۇنجى سەپەر

(ھېكايە)

ئېزىز ساۋۇت

خۇشاللىقىم چەكسىز. چۈنكى، بۈگۈن يېڭى ماشىنىنىڭ ئوڭچە باشقۇرىدىغان ئىگىسى بولدۇم. شۇ تاپتا ماشىنا مېنى ئېلىپ چىققان ــ دە، ئۇدۇل ئۈرۈمچىگە سەپەر قىلىمەن. بۇ، مېنىڭ تۇنجى سەپىرىم.

خۇشاللىقىم چەكسىز. چۈنكى، شوپۇر بولۇشتەك قىزغىن ئارزۇيۇمغا ئاخىرى يەتتىم. ئوتتۇرا مەكتەپتە ئەڭ ئەلاچى ۋە يەنە ئەڭ شوخ ئوقۇغۇچى مەن ئىدىم. شوخلۇقۇمدىن كۆپىنچە ئوقۇتقۇچىلىرىم مەندىن بىزار بولۇپ رەنجىشسەمۇ، لېكىن، ئەلاچىلىقىم تۈپەيلىدىن سادىر قىلغان ئەيىبلىرىمنى كەچۈرۈشەتتى. ھەر ھالدا مېنىڭ جۈرئەتلىك، زېرەك ئالاھىدىلىكىم ئۈچۈن يەنىلا ياخشى كۆرۈشەتتى. شۇڭا ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى مېنى:

" بۇ چوقۇم ئالىي مەكتەپلەرگە ئەلا باھا بىلەن كىرەلەيدۇ " دەپ قارىشاتتى. دەرۋەقە، شۇنداق بولغان بولار ئىدى. لېكىن، مەن ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلارنى ھەيران قالدۇرۇپ باشقا بىر كەسىپنى تاللىۋالدىم. بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقانلارنىڭ ھەممىسى ھەيران قالغان ھالدا " ۋاي ئېسىت! " دېيىشىپ قېلىشتى.

قىرىشقاندەك، مەنمۇ بۇ ئارزۇيۇمغا ئاسانلا يېتەلمىدىم. ئۇيقۇمنى ئېچىپ بولغىچە شوپۇرلۇققا ئالىدىغان سان توشۇپ قاپتۇ. يەنىلا ئىرادەمدىن يانمىدىم. بىرىسىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن شەھەردىكى بىر رېمونت خانىغا شاگىرت بولۇپ كىردىم. 2 ــ 3 يىل مايغا مىلىنىپ، يۈگۈر ـ يېتىم ئىشلارغا مېڭىپ

ئىشلىدىم. بۇ جەرياندا دۇكانغا كەلگەن شو-
پۇرلار بىلەن چىقىشىپ يۈرۈپ، پەيت تاپقان-
دا ماشىنا ھەيدەشنىمۇ ئۆگىنىپ، شوپىرلىق كىـ
نىشكىسىنىمۇ قولغا كەلتۈردۈم. دېمەك، چىدام-
لىق بىلەن ئارزۇيۇمغا يېتىپ، ناھىيىلىك سو-
دا ئىدارىسىنىڭ يىپ - يېڭى ماشىـ-
نىسىنىڭ شوپۇرى بولۇپ قالدىم.

شوپۇرلۇق نېمە دېگەن ياخشى كەسىپ - ھە!
كىشىلەر پاقىراپ تۇرغان ماشىناڭغا، مەغرۇر-
لۇق بىلەن كېپىنكىدا رولنى تۇتۇپ ئولتۇر-
غان ساڭا ھەۋەس بىلەن قارىشىدۇ. ھەرتەرەپ-
كە تارتىلغان تۈپ - تۈز يوللاردا، يۈك بې-
سىلغان ماشىناڭنى غاقىرىتىپ يۈرۈپ، ئۆز -
ئۆزەڭدىن پەخىرلىنىش تۇيغۇسىغا چۆمۈپ كې-
تىسەن. كىشىلەر ساڭا ھۆرمەت بىلدۈرىدۇ. ما-
شىنىغا سېلىۋالارمىسەن دەپ يېلىنىش نەزىرى-
دە كۈتىدۇ، ھەممىدىن قىزىقى - قىز-خوتۇنلار.
شوپىر بولغاستىن بۇرۇن نى - نى گۈزەل قىز-
خوتۇنلارنىڭ ئۈستى - بېشى ماي، يۈزلىرىنى
دانىخورەك بېسىپ كەتكەن ئۇستىلارنىڭ
ئالدىدا ماشىنىغا چۈشۈۋېلىش ئۈچۈن يېلىنىپ
تۇرغانلىقىنى ۋە كېپىنكىگە چۈشۈپ يۈرۈپ
كەتكىنىنى كۆرگىنىمدە، يۈرىگىمنى ھەسەت
ئوتى قاپلىۋالاتتى. "شوپۇر دېگەن تەلەيلىك
نېمىكەن - جۇمۇ؟!". دېمەك، شۇ چاغلاردا
شوپۇرلۇقنى ۋە كىشىلەر ئارىسىدىكى مۇناسى-
ۋەتنى ئەنە شۇنداق چۈشەنگەن ئىكەنمەن.
لېكىن، ئەمەلىيەت ئۇنداق ئەمەسكەن. مېنىڭ
ھېكايە قىلىپ بەرمەكچى بولغىنىم مۇنەق ئەشۇ
كەچمىشلەر.

مانا، تاڭ سۈزۈلۈپ ئۇپۇق ئاقى-
رىشقا، بارا - بارا قىپ - قىزىل شەپەقچىلى-
ۋە قىلىشقا باشلىدى. ماشىنامنى ئوت ئال-
دۇردۇم - دە، يۈرۈپ كەتتىم. كېپىنكىدا ئۆ-
زەم يالغۇز، ئىككى كىشىلىك ئورۇننى ئە-
تەيلەپ بوش قويغانمەن. چۈنكى، يولدا ئوبى-
دانراق ھەمرالار چىقىپ قالسا، مەسىلەن: چى-
رايلىقراق قىز - خوتۇنلاردىن بىرەرسى. مې-
نىڭغۇ يامان نىيىتىم يوق، شۇنداق بولسىمۇ،
ئۇ، ھەر ھالدا يېقىملىق، گەپلىرى شىرىن -
مولايىم. ئاخشام شۇڭا ئۆيگە كېلىپ ماشىنا-
غا چۈشۈۋېلىشنى سورىغان، ئىدارە دەرۋازى-
سىنىڭ يېنىدا ناۋايلىق قىلىدىغان رازىق نا-
ۋايغا ئۇنىمىغانمەن. ئۇ، ئۈرۈمچىگە توققان
يوقلاشقا بارماقچى ئىكەن. خېلى بىرنەمە ۋەدە
قىلىشۇدى، ئۇنىمىدىم. چۈنكى ئۇ تاز، سا-
قاللىرى پاخپىيىپ كەتكەن، تەر پۇراپ تۇ-
رىدىغان، گېپىنىڭ مەزىسى يوق بىر ئادەم.

شەھەر كوچىلىرىدىن ئۆتكىنىمدە، خوتنى
ئاستىلاتتىم ۋە كۆڭۈلدىكىدەك بىرەر ھەمرا
ماشىنا توسۇپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىت بى-
لەن ئىككى تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. قېرىش-
قاندەك بىرەرمۇ ھەمرا ئۇچرىمىدى. "ئاپلا
تونجى سەپىرىمدە ئەجەپمۇ...".

بىر هازادىن كېيىن، يۈرۈڭگۈم ھا-
ياجاندىن ئويناپ كەتتى. شۇنداق
بولسىمۇ ئۆزەمنى بېسىۋالدىم، چۈنكى، شەھەر-
نىڭ چېتىدىكى ئىككى تەرەپكە كېتىدىغان يول ئا-
چىلىدا يۈك - تاقىنىڭ ئۈستىدە بىر ئايال
ئولتۇراتتى. تېخى ئۆيلەنمىگەن، 23 ياشلىق
يىگىتمەن. قارا قاشلىق، مەڭزىلىرىدى-
دە قان يايراپ تۇرىدىغان، قارا كۆز، قاڭ-
شارلىق، كېلىشكەن چېھرىمدىكە ئالدىراپ قويۇ-
ۋالغان مايسىدەك بۇرۇتلىرىم ھەقىقەتەن-
مۇ يارىشىپ تۇراتتى. دېمەك، ھەم
ياش، ھەم كېلىشكەن. ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە شوپۇرمەن-دە! ئۆزەمگە ۋە كەسىپىمگە تو-
لىمۇ ئىشەنگەن ھالدا ماشىنىنى ئاستىلىتىپ
ھېلىقى ئايالغا يېقىنلاشتىم - دە، ھەيران
قالدىم: پاھ، بۇ قىز ھەقىقەتەنمۇ گۈزەل بىرىي-

١٠ قىزى ئىدى. چامامدا يېشى 18 لەردە بولسا كېرەك. كىيىم - كېچەكلىرى ئادەتتىكى يېزا خوتۇن - قىزلىرى كىيىدىغان كىيىم. يەنى، ئايىغىدا ئورتا پاشنىلىق خىروم تۇپلەي، ئۈستىدە بېغىررەڭ نىلۇن چاپان، گۈللۈك شىفۇڭ كۆينەك، بېشىدا گۈللۈك ھېلىلە ياغلىق، لېكىن، چىرايى بولسا ھەقىقەتەن گۈزەل ئىدى. ئورتا بوي، شۇنچە ئوماق، ساددا چىراي ئىدى. ئاپپاق بۇدرۇق يۈزلىرىنى قىزىللىق ئارىلىشىپ كەتكەن، تېگى - تېگىدىن جىلۇۋىلىنىپ تۇرغان سۈپ - سۈزۈك بىر نۇر ئېقىنى قاپلىغان ئىدى. غۇنچىدەك لەۋلىرى ئارىسىدىكى بىلىنەر - بىلىنمەس دەرىجىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاپپاق چىشلىرى، قىيپاش كەتكەن قارا قاشلىرى ئاستىدىكى كەڭ بادام قاپاقلىرى ئارىسىدا ئەتراپقا ۋە قارىغان كىشىگە بىر شېرىن تۇيغۇ لەززىتىنى تارقىتىپ تۇرىدىغاندەك مۇلايىم قارا كۆزلىرى خۇمالاشقان ھالدا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

ياشانغان كىشى تاكى ئۆي - ئوچاقلىق بولغىچە جۈپ تاللاش جەھەتتە مۇتەخەسسىس بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ. بولۇپمۇ ئەشۇنداق چىرايلىق قىزلارنى كۆرسەم ئىرىپلا كېتىمەن، قايسىنى تاللاش جەھەتتە بىر قارارغا كېلەلمەي. بىر قانچە قىزلارنى نارازى قىلغان يەرلىرىمۇ بار. ئەمما مۇنۇسى يېزا قىزى ئىكەنلىكىنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ھەقىقەتەنمۇ كەم ئۇچرايدىغان گۈزەللەردىن ئىدى.

ھەر ھالدا ئۆزى بىر نېمە دەر دېگەن ئوي بىلەن ئۇنىڭ ئالدىدىن ماشىنامنى ئاستا ھەيدەپ ئۆتتۈم. لېكىن، قىز كۈلۈمسىرىگەن ھالدا كېيىنكىنىڭ بويۇنداپ قارىدى - دە، مېنىڭ قارىماي تۇرغانلىقىمدىنمۇ ئەيناۋۇر ئۇنچىقمايلا، يەنە يولنىڭ نېرىسىغا قاراشقا باشلىدى.

يۈرىكىم جىغىغىدە قىلىپ قالدى. دېمەك، ئۇ مېنى مەنسىتمىدى، ۋەدىلىشىپ قويغان ماشىنىنى كۈتۈپ تۇرامدۇ - يە؟ ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرى مېنىڭ ئۇنىڭغا قىزىقىشىمنى كۈچەيتكىلى تۇردى. ئادەم ئاجايىپ نەرسە، قوغلاشقاندىن قاچىدۇ، قاچقاننى قوغلىشىدۇ. نېرىغىراق بېرىپ، ماشىنام ئىختىيارسىز توختاپ قالدى. ئارىدا 8-7 ماشىنا ئۆتۈپ كەتتى. لېكىن، قىز يەنىلا ئۇنچۇقماي يولغا قاراپ ئولتۇراتتى. «خېلى ھالى بار بىر نېمە ئوخشايدۇ، سەرالىق بولمىسا توي قىلغۇچىلىكى بار نېمىكەن، كېيىن بارا - بارا ئۆگىنىدۇ ئەمەسمۇ؟ بەلكى يېزا قىزلىرى ساددا، چىدامىلىق، ئىشچان كېلىدۇ. نېمىلا قىلىپ بولمىسۇن ئېلىۋېلىش، ئىپى كەلسە، توي قىلىش ھەقىقەتەن پۇتۇشۇپ قويۇش كېرەك. قەدەملىرىم ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى ۋە تەكەللۇپ بىلەن:

— ياخشى قىز، كىمنى كۈتۈپ تۇرىسىز؟ نەگە بارماقچىسىز؟ كۈتۈپ تۇرىدىغىنىڭىز بولمىسا، كېيىنكى بوش، چىقىۋالامسىز، — دېدىم. بۇ گەپلىرىم بىلەن تەڭ تىل ۋە قاش - كۆز، چىرايىمدىكى ھەركەت ماھارىتىمنى ئارتىستلاردەك ئىشقا سېلىپ قىزلارنى «شۇررىدە» ئېرىتىپ تاشلايدىغان مايسىدەك يارىشىملىق بۇرۇتلىرىم ئاستىدىكى سەدەپتەك چىشلىرىمنى كۆرسىتىپ، ئوتلۇق كۆزلىرىمنى تىكىپ قارىغىنىمنى تۇيۇپ تۇردۇم.

— چامىغا، — دېدى قىز تولىمۇ يېقىملىق ئاۋاز بىلەن، — ناھىيىگە بىر ئايلىق پىلىمكا كۆرسەتمىگە بېرىۋىدىم، قايتىم، ماشىنا ئىزدەپ تۇرغانتىم.

قىزنىڭ ئەدەپلىك كۈلۈمسىرەشلىرىدە كىشىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە تارتىدىغان بىر سېھرى كۈچ بار ئىدى. يۈرىكىم شاتلىقتىن ئويـ

ناپ كەتتى. مانا تەلەي دېگەن!

— ئەمسە بۇ ماشىنىغا چىقىشۇلىڭ، — دېدىم.

— ماشىنىلاردا يۈك تۇرسا نەگە سىغارمەن؟

— كىپىنكا بوش دېدىمغۇ، يۈكلىرىڭىزنى ئۈستىگە بېسىۋېتىمىز.

— ۋىيەي ئۇستام، — دېدى قىز تارتىنىشنى بىلدۈرۈپ، — سىلىنىڭ يانلىرىدىما؟ خىجىل بولمامدىمەن! — شۇنداق دېدى-دە، پاقىراپ كەتكەن كۆزلىرىدىن كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى.

— نېمىشقا تارتىنىسىز، — دېدىم مەنمۇ ھاياجىنىمنى باسالماي، ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇنى ماشىنىغا چىقىرىۋېلىشنىڭ ئۆزىمۇ تەس ئوخشايدۇ. تاكتىكامنى ئۆزگەرتتىمدە، تۈز — ساددا قىياپەتكە كىرىپ:

— ئىختىيارىڭىز، قارىسام تۇرۇپسىز، ئورۇن بوش بولغاندىن كېيىن، ئېلىۋالاي دېگەنتىم، ماقۇل، كېتىۋېرەي ئەمسە.

بازلامچە خورازدەك ماشىناغا قاراپ ئۈچتۆت قەدەم بېسىشىمغا قىزنىڭ:

— ماقۇل ئەمسە، جام گۇڭشېغا بارمايمەن، بىرىدىرەك بىر ئۆتەك بار، شۇ يەردە چۈشۈپ قالىمەن، — دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئۇ كېيىنكى "سەمىمىيىتىمگە" ئىشەندى، دېمەك، قولغا كەلدى. شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ كەتتۇق.

قىز ئۈنچىقمايتتى. يولغا ئۇدۇل قاراپ كېپىنكىدىن يىراقلارغا كۆز تىكەتتى. كۆز قۇيرۇقىدا قاراپ قويىمەن. يەنىلا ئەشۇ چىرايلىق — سۈزۈك نۇرلۇق يۈزلەر، خۇمارلىق كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىغان كۆزلەر ..... لېكىن ئۇنىڭ كىشىنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرىدىغان شۇنداق گۈزەللىكىنىڭ قېتىدا يەنە كىشىنى ئەيمەندۈرىدىغان، يەكلەش كۈچىگە ئىگە، ئاللاقانداق بىر سەھرى خاسىيەت بار ئىدى. شۇڭا نەچچە قېتىم گەپ قىلاي دەپ پېتىنالمىدىم. ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىپ بارىدۇ. ئاخىرىدا پۇتلىرىمنى ئۇنىڭ پۇتلىرىغا تەككۈزۈش، جەينىكىمنى، بىلەكلىرىگە تەككۈزۈش، شۇ ئارقىلىق گەپ تېپىش ئۈچۈن بارغانسېرى كىرىلىپ ئولتاردىم. لېكىن قىز بارغانسېرى سىلجىپ كېپىنكىنىڭ نېرىقى ئىشىكىگە قىستىلىۋالدى. شۇنداقتىمۇ يەنە چىرايىدا كۈلكە ئويناپ تۇراتتى. ماشىنىنى باشقۇرۇش قولايسىزلىششقا باشلىغانلىقتىن، ئىلاجسىز پۇت — قوللىرىمنى يىغىشتۇرىۋالدىم. ۋاقىت ئۆتىۋەتتى ...... قىز بىلەن بىرەر ئېغىز پاراڭلىشالمىغانلىقىمغا تىت — تىت بولۇپ كېتىپ بارىمەن. ئاخىرى قىزنىڭ ئۇدۇلىدىكى نەرسە — كېرەك سالىدىغان ساندۇقتىن پەلىسىنى ئالغان بولۇپ، ئۇنىڭ كوكرىگە جەينىكىمنى تەككۈزىۋېلىشقا مۇۋەپپەق بولدۇم. لېكىن شۇ ئان قىزنىڭ:

— ۋىيەي، ئۇستام، ھەجەپمۇ بىسەرەمجان جەينەككەنغۇ بۇ! — دېگەن تەنبىھىنى ئاڭلىدىم. شۇ گەپ بىلەن قىز پاراقلاپ كۈلۈۋەتتى. تېنىم شۈركىنىپ، ئۇجۇقۇپلا كەتتىم. چۈنكى، ئۇنىڭ كۈلكىسى شاڭخو ئىدى. ئارىنى يەنە كۆڭۈلسىز سۈكۈت قاپلىدى. ماشىنا كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان يېقىمسىز ئاۋاز بىلەن غوڭۇلدىماقتا. ۋاقىت بولسا ئۆتۈپ كېتىپ بارىدۇ. قايتا گەپ قىلىشقا ئورۇنۇپ كۆرگەن بولسامۇ، لېكىن، بىر خىل ئەيمىنىش تۇيغۇسى ۋۇجۇدۇمنى قاپلىۋالغاچقا، جۈرئەت قىلالمىدىم. دېمەك، يولدا ئۇچرىغانلىكى ھەمرالارنىڭ ھەممىسى شوپۇرنى ئېزىزلاۋەرمەيدىكەن.

— سىڭلىم، — دېدىم بىر ھازا ماڭغان

دىن كېيىن جۇر ئەتلىنىپ، — ئىسمىڭىز نىمە؟

— رەيھانەم.

— ئاتا - ئانىڭىز باردۇ؟

— بار.

— تېخى تۇرمۇشلۇق بولمىغانسىز؟

— ...

قىز ئۇياققا قارىۋالدى. مۇرىلىرىنىڭ سىلكىنىشىدىن ئۇنىڭ مېنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈۋاتقىنىنى ئېنىق ئىدى. ئۆزەممۇ سەل تىرىككەن هالدا قىزغا نىسبەتەن ئاچچىغىم قوزغالدى. «قارىمامدىغان، ماۋۇ سەھرالىقنىڭ هاكاۋۇرلىغىنى، ئېلىۋالمىسامۇ بوپتىكەن. چۈشۈرىۋەتتەيمۇ يە ماشىنىدىن!» لېكىن مۇنداق قىلىشقا يۈز قانداقمۇ چىدايدۇ. «ئۆزەڭ ئېلىۋالدىڭ، ئۆزەڭ چۈشۈرىۋەتسەڭ، تازىمۇ ئۆتۈپ كەتكەن نامەرتلىك ......»

قىزمۇ كۆڭلۈمدىكىنى تۇيغاندەك، ئۆزىنى رۇسلاپ ئالدىغا قاراپ ئولتاردى- دە، ئاندىن كۆز قۇيرۇغىدا ئەللىقىمنا بىر قاراپ قويدى. تەنلىرىم بۇشۇشۇپ بىر قىسىملا بولۇپ كەتتىم: «جادىگەر - ئاپەت! قىز تېپىلمىغاندەك نېمىشقىمۇ ئۇچرىشىپ قالغاندىمەن». راستىنى ئېيتسام قىزنى چىن كۆڭلۈمدىن ياخشى كۆرۈپ قالغان ئىدىم (بۇدا قىسى چوققۇم راست!) توۋا، تاللا - تاللا، بۇنىڭغا كۆڭلۈم چۈشۈپ قالغىنىنى... شەھەردىكى - نى گۈزەل قىزلار ئىسكەتىمنى بىر كۆرۈپ، يالقۇن چېچىپ تۇرىدىغان گەپلىرىدىنى بىر ئاڭلايلا، ماڭا مەھلىيا بولۇپ قالاتتى. ئەندىلىكتە مەن بۇ قىزغا مەھلىيا بولىۋاتىمەن. ئۇنىڭ زادى نېمىسى ئارتۇق، ئۆزەممۇ ھەيرانمەن. ھەر ھالدا ئۇنىڭدا چىراي گۈزەللىگىدىن باشقا يەنە مەشئەلدەك نۇر چېچىپ تۇرغان يارقىن ۋە ھەيۋەتلىك بىر سېھرى كۈچ بار ئىدى.

...ۋاقىت ئۆتمەكتە. جام گۈگۈمشىغىمۇ يېقىنلىشىپ قالاي دىدۇق. يەنە بىر دەمدىن كېيىن قىز دىگەن ئۆتەڭگە يېتىپ كېلىمىز دە، ئۇ چۈشۈپ قالىدۇ. يالغۇزلۇق ھەسرىتىگە پېتىپ يۈرۈپ كېتىمەن...

جىملە بولغانلىغىمىدىن كاللامغا ئۇشتۇمتۇت بىر ئەخمىقانە ياۋايى پىكىر كەلدى: «قىزغا كۆڭلۈمنى ئېچىپ دەۋالاي»، مەلىسىز بىر تۈزگە ئۇلاشقاندا ماشىنىنى تۇيۇقسىز ئاستىلاتتىم ۋە جىددىيلىك بىلەن بۇرۇلۇپ بىر قولۇم بىلەن قىزنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئۆزەمگە قارىتىپ تارتتىم.

— رەيھان قىز، مەن راستىنلا سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. تېخى ئۆيلەنمىگەنمەن، تۇرمۇش قۇرايلى - ھە! ماڭا كۆڭۈل بېرىڭىز!...

قىزغا شۇنى دەپ قورقۇنۇچتىن تىترەپ كەتتىم. قىزنىڭ بايامقى خۇشخۇيلىغى، نازاكەتلىگى يوقاپ، ئۇنىڭ چېھرىسىنى بىرخىل غەزەپ ئىگەللىدى. چىرايلىق كۆزلىرىدە نەپرەت ئۇچقۇنى چاقنىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئىنسانىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك بايلىغى بولغان ئەدەپ - ئەخلاق ۋە ئۆز قەدرى - قىممىتىنى بىلىشتەك ئۇلۇغ پەزىلەت گوياكى ھەيۋەتلىك گۈلدۈرماما ساداسىنى ياڭرىتىپ چېقىلغان چاقماقتەك چېقىلىپ، مېنىڭ قاملاشمىغان ئەخمىقانە قىلىقلىرىمغا يالقۇنلۇق تىللىرىنى سوزدى. دىمەك، بۇ چاقماق ئوتى بىلەن قىزلار قەلبىنى بوي سۇندۇرۇشتەك چاكىنا يىگىتلىك غۇرۇرۇم سۇندى- دە، ئىختىيارسىز قولۇمنى تارتتىم. شۇ ئەسنادا يەنە قىزنىڭ:

— ئۇستام، كۆكسىلىرىنى بېسىۋالسىلا، ماشىنا ئاغدۇرۇلۇپ، ھادىسىگە يولۇقمايلى، - دىگەن جاراڭلىق ئاۋازى قۇلۇغۇمغا كىردى - دە، گاراڭلىقتىن دەرھال ئۆزەمگە كەلدىم. قا-

رىسام ماشىنا ئەگرى - بۈگرى مېڭىۋېتىپتۇ، قىزمۇ ئۆزىنى سىرتقا ئېتىش ئۈچۈن بىر قولى بىلەن كىپىنكە ئىشىگىنى ئېچىپ تەييارلىنىپ تۇرغان ئىكەن.

— ۋۇي رەيھان قىز، — دىدىم تولىمۇ جىددىلىشىپ كەتكەن هالدا، — ئۇنداق قىلىماڭ، مېنى ئەپۇ قىلىڭ!

خەتەر ئۆتۈپ كەتتى. قىز «لاپپىدە» بىر قارىدى - دە، ئۆزۈمدىكى چىنلىقنى ئىپادىلەيدىغان خىجالەت بولۇشتەك ئالامەتلەرنى سەزدى بولغاي، جايىغا ئولتۇردى ۋە بارا - بارا باياقى ئەكسىگە كەلدى.

يۈز - كۆزۈمدىن تەر قۇيۇلدى. قىلىقلىرىمدىن نومۇس قىلىپ قىز تەرەپكە قاراشقىمۇ رەغىم قالمىغان ئىدى. كۆڭلۈم تولىمۇ غەش بولۇپ كەتتى. «قانداقچە سادىر بولۇپ قالغان ئىش، ئەستاھ!...»

شۇ ئەسنادا «غاراس - غۇرۇس» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ماشىنا قاتتىق سىلكىنىپ، چالاقىشقا باشلىدى. دەرەك، ماشىنا خامۇشلۇق ئىچىدە يولنىڭ ئوي - دۆڭىنى تاللىماي ماڭغانلىقتىن، رىسۇر سۇنغان ئىدى. يەنە كىلىپ هەر ئىككىلا تەرەپ، مەهەللە ئىچىدىن خىلىلا يىراقتا ئىدى. مانا ئەندى ئاپتاپتا كۆيۈپ - پىشىپ كەتكىچە رىسۇر يەڭگۈشلەيدىغان گەپ. ما پىشكەللىكنى كۆرۈڭ. چىرايىم تۇتۇلۇپ، نىمە قىلاردىنى بىلمەي قۇتراشقا باشلىدىم. قىز هەققىدىكى باياقى ئارزۇ - ئۈمىتلەر نەلەرگە كەتتى... بىردىنلا جۇدۇنۇم ئۆرلەپ كەتتى: «هەممە كاساپەتچىلىك مۇشۇ قىزنى ماشىنىغا سېلىۋېلىشىمدىن بولدى، تۈنجى سەپىرىدىلا بىر نەسلىككە يولۇقتۇم، نۆۋەمبىللا ئەمدى ماشىنىغا ئايال ئالمايمەن!»

يولنىڭ چېتىگە چىقىپ زوڭزىيىپ ئولتاردىمدە، ئاچچىقىمنى تاماكىدىن ئېلىپ، قاتتىق - قاتتىق شوراشقا باشلىدىم. بەرئاستىدىن قىزغا سۆرۈنغىنە بىر قاراپ قويدۇم. هۇشيار قىز قاراشلىرىمدىن كۆڭلۈمدىكىنى پەملىدى بولغاي، خىجالەت بولغان هالدا قىزىرىپ كەتتى. بىر هازادىن كېيىن ئاستىغىنە ئالدىمغا كىلىپ مۇلايىملىق بىلەن:

— ئۇستام، ماشىنىنى ئاستىراق بولسىمۇ هەيدىگىلى بولماسمۇ؟ مەن چۈشۈپ قالىدىغان يول بويىدىكى ئۆتەڭدە بىر رىمونتچى ئۇستام بار، قولى چىۋەر ئادەم، ئۆتكەن - كەچكەن ماشىنا - تىراكتۇرلار شۇ ئۇستامنىڭ دۇككىنى ئالدىدا توختاپ، بۇزۇلغان يەرلىرىنى رىمونت قىلىپ، سايمان يەڭگۈشلەپ مېڭىشىدۇ.

ئۇنىڭ تەكلىۋىدە ماشىنامنىڭ بۇزۇلۇپ قىلىشىغا خۇددى ئۆزى سەۋەپكاردەك بىرخىل خىجالەت ۋە مېنىڭ قىيىن ئەهۋالدا قىلىشىمغا نىسبەتەن بىر خىل ئېچىنىش ئىپادىلىرى بار ئىدى.

ئورنۇمدىن چاچراپ تۇردۇم :

— راستمۇ؟

قىز بېشىنى يېقىملىقىنە لىڭشىتتى. يۈرۈپ كەتتۇق.

× ×

— توختىمۇسەن؟ بۇياققا قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى سېنى؟ هە، ئاخىر كۆزلىگەن مەقسىتىڭگە يىتىپسەندە، ئالىجوقى!

تاشيولنىڭ ئىككى چىتىدىكى بۈككىنە دەل - دەرەخ، باغۇ - بوستانلارغا پۈركەنگەن غۇژمەككىنە مەهەللە ئۆتەڭنىڭ يولنى توغرىسىغا كىسىپ ئۆتكەن كۆۋرۈكنىڭ بويىغىلا جايلاشقان رىمونت دۇككىنىدىن چىقىپ كەلگەن گەۋدىلىك، چىرايى قارامتۇل، ياشقىنا بىر يىگىت مېنى كۆرۈپلا ئاشۇ سۆزلەر بىلەن قارشى ئال-

دى. تونالماي تۇرۇپ قالدىم.

— ھوي ئالدىجوقى، راستلا تونىمىدىڭمۇ؟ مەكتەپنىڭ پۇتبول كوماندىسىدا ساڭا پاس چىقىرىپ بېرىدىغان ئارقا پارتىدىكى ساۋاقدىشىڭ ھوشۇرغۇ مەن. شوپۇر بولۇۋېلىپ ھەممىنى ئۇنتۇدۇم دىگىن!

— ھوي، ھوشۇر! ئاداش بارمۇسەن؟ تىنچلىقمۇ ئۆزى؟ ئاتا - ئاناڭ...

ھەر ئىككىمىز خوشاللىق - ھاياجانلىرىمىزنى باسالماي قالدۇق. ساۋاقداشلىق ھېسسىياتى ھەقىقەتەن بەكمۇ قەدىرلىك ۋە شېرىن بىر ھېسسىيات. ماشىنىدىن چۈشۈپ نېرىدىراقتا تۇرغان رەيھانگۈل ئىككىمىزنىڭ ئاپاق - چاپاق بولۇشۇپ كۆرۈشۈپ كەتكىنىمىزگە قاراپ، مەسىلىگە كەلگەن بولسا كېرەك، سەممىمىلىك بىلەن كۈلۈپ كەتتى. ئىككىمىز كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن، ئەھۋالنى قىسقىغىنە چۈشەندۈردۈم ۋە يەنە تېزراق رېمونت قىلىپ يولغا سېلىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدىم. چۈنكى، ھېلىقى كۆڭۈلسىز ۋەقەنىڭ غەشلىكى مەندە تېزراق يولغا چىقىپ كېتىش تەقەززاسىنى پەيدا قىلغان ئىدى. كۆز قۇيرۇغۇمدا تېخىچە كۈلۈپ تۇرغان قىزغا قاراپ قويدۇم.

— رەيھان، — دىدى ئۇ بىردىنلا قىزغا كۆز قىسىپ، — مۇنداق ساۋاقداشنىمۇ ئۇچراتقانمۇسىز؟ 5 يىل بىر قازاننىڭ تامىقىنى يەپ، ئاكا - ئۇكىدەك ئۆتتۇق، 4 يىل ئايرىلىپ كېتىپ، بىر ئۇچراشقاندا، بىرەر سائەت ئولتۇرماي كېتىشىڭ! ھۇ تاش يۈرەك! ئۇنداق ئاسان ئىش يوق، ھېچ بولمىسا ئەتە چۈشتىن كېيىن يولغا سېلىپ قويىمەن. ھەي، ھەسەن، ئاۋۇت قولۇڭلاردىكى ئىشنى قويۇپ، ماۋۇ ماشىنىنىڭ بىر پاي چاقىنى چىقىرىۋېتىڭلار، بولمىسا قېچىپ كېتىدۇ. بۇ، رامىدا مېكىرات قويۇپ كۆتۈرۈپ قويۇڭلار، ئەتە رىسور باسىمىز، ھىم ئەندى نەگە قاچىسەن قېنى!

بۇيرۇق بىلەن تەڭ ئىككى شاگىرت قىلىۋاتقان ئىشىنى تاشلاپ، كولۇچلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ماشىنامنىڭ چاقىغا يېپىشتى.

ھوشۇرنىڭ رەيھان قىزغا قاراپ خۇددى يېقىن ئادىمىدەك گەپ قىلىپ كېتىشلىرىدىن بىر قىسما بولۇپ قالدىم. «بۇلار تونۇشكەندە؟ تۇققانىمىدۇ يا؟ ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، ئىشنىڭ ئوخشىغىنى شۇ. بىر ئامال قىلىپ تېزرەك كېتىۋالاي» ئەنە شۇ ئويلار بىلەن كۆز قۇيرۇغۇمدا رەيھانغا قارىدىم. ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايى ماڭا قىزىرىپ كەتكەندەك بىلىندى ۋە دەرھال شىكلىسىنى ئېلىپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. گۇمانىم تېخىمۇ كۈچەيدى، كېيىنكى كۆڭۈلسىزخىجالەتچىلىكنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن شاگىرتلارنىڭ قېشىغا كەلسەم، ئاللىقاچان چاقنىڭ ۋىنتلىرىنى بوشۇتۇپ بوپتۇ. توسۇپ بولغىچە شارت - شۇرتلا چاقنى چىقىرىپ بولدى - دە، بايام قىلىۋاتقان ئىشلىرىغا قايتىشتى. بۇنىڭدىن شاگىرتلار ئالدىدا ھوشۇرنىڭ بۇيرۇغىنىڭ قەدرى - قىممىتىنىڭ يۇقۇرىلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. نىمە ئامال، كۆڭلۈم غەش ھالدا كۈلۈپ قاراپ تۇرغان ھوشۇرنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدىم. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئەڭ ياخشى ۋە ئەڭ يېقىن ساۋاقداشلىرىمنىڭ بىرى ئىدى.

— نىمانچە ئالدىرايسەن؟ — دىدى ئۇ مېنىڭ ئىلاجىسىز قالغىنىمدىن مەمنۇن بولغان ھالدا، — مە تاماكا چەك، ئەتە چۈشتىن كېيىن يولغا سالىمىز.

ئاڭغىچە رەيھانگۈل ئۆيدىن بىر قاچىدا دوغ ئېلىپ چىقىپ سۇندى.

— ئۇسسۇزلۇق ئىچىسىلە!

ئۇنىڭ ئەۋەلقىدەك بىر خىل يېقىملىق كۈلۈمسىرەش بىلەن ئۇزاتقان دوغنى ئېلىۋې-

تىپ قوللىرىم تىترەپ كەتتى. هوشۇر ئەجەپلىنىپ قاراپ قويدى. قىز كىرىپ كەتكەندىن كېيىن هوشۇردىن ئىككىلىنىپراق سورىدىم:

— ئاداش، بۇ قىز نىمەڭ؟ سىڭلىڭ بولامدۇ - يە؟

— ئاخماق! — دىدى ئۇ كۈلۈپ كىتىپ، — مىنىڭ ئايالىم بولىدۇ.

— هە!؟...

ئۆزەمنى زورىغا بېسىۋالغان بولسام، قولۇمدىكى چىنە يەرگە چۈشۈپ كەتكەن بولاتتى. گەجگەمدىن مۇز سىپىلىنغاندەك شۈركىنىپ كەتتىم. كۆزلىرىم چەكچىيىپ، چىرايىم تاتاردى بولغاي، پېشانەمدىن مۇزدەك تەرتامچىلىرى مەڭزىم بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. بۇنداق جىددى روهى هالەتلىرىمنى كۆرگەن هوشۇر تېخىمۇ هەيران بولغان هالدا:

— هوي نىمە بولدۇڭ؟ بىر يېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ يە؟ — دەپ سورىدى.

— ياق! ماشىنىدا تۇنجى سەپىرىم بولغاچمىكى كۆڭلۈم ئايىنىپ قالدى.

هوشۇر ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بەندىڭدا قوقاستا ئولتاغاندەك ئولتادىم. ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن ئورنۇمدىن قوپۇپ كەتتىم. كۆڭلۈم تولىمۇ بىئارام بولۇپ كىتىپ باراتتى. "ئەستاخپۇرۇللا، رەيهان ئەمدى ئۇنىڭغا يولدا بولغان ئىشلارنى دەيدۇ، ئۇلارغا قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن، ئۆلگۈنۈم ياخشى ئەمەسمۇ؟ بۈگۈن مىنى نەس باسقان كۈنمۇ نىمە؟ قىزنىڭ تەنبىهلىرى ئاز كەلگەندەك، هوشۇرنىڭ ئۇنىڭغا ئەر ئىكەنلىگىنى قاردىمىدىغان، يانا. ئۇ مىنىڭ يېقىن ساۋاقداش دوستۇم ئەمەسمۇ؟ بۇلارنى ئازدەپ ماشىنامنىڭ بۇزۇلۇپ، دەل شۇنىڭ ئالدىغا رېمونتقا چۈشۈپ قېلىشى ئاجايىپ بىر توغرا كىلىشى؛ خۇراپاتقا ئەزەلدىن ئىشەنمەيمەن، لېكىن بۇ ئىشتا ئىككىلىنىپ قالدىم. بۇ ماڭا نىسبەتەن تەقدىرنىڭ جازاسىمۇ - قانداق؟ ئەييۇهەنناس! تۇنجى قېتىم هايات ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئېرىشكەن تەجرىبە - ساۋدىمنى سىلەرگە جاكالاپ قويايلى (گەرچە بۇ نەچچە ئون مىڭ يىللىق هايات - ئىنسانىيەت تارىخىدا ئىسپاتلانغان قانۇنىيەت بولسىمۇ) دۇنيادا ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ قەبىه گۇنا — پەزىلەتسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، ئەڭ ئېغىر جازا بولسا — خىجالەتچىلىك، نومۇس ئوتىدا كۆيۈش بولسا كېرەك »

بىر دەمدىن كېيىن ئەر - خوتۇن ئىككەيلەن ئىنتايىن خوشال هالدا ئۆيدىن چىقىپ كېلىشتى. " هوشۇرنى چىرايىنى غەزەپ - نەپرەت قاپلىغان هالدا كۆردەن ۋە مىنى دەرهال سۆكۈپ قوغلايدۇ » دەپ ئىزتىراپقا چۈشكەن كۆڭلۈم ئۇلارنىڭ خۇشخۇي، خۇدى ئارىدا هېچ ئىش بولمىغاندەك ئاق كۆڭۈللەرچە مۇئامىلىسىدىن گويا ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك ۋە شۇنىڭ بىلەن هاياتىم ئاخىرلىشىدىغاندەك بىر خىل هالغا چۈشۈپ قالدى. پۇت - قوللىرىمدا ماغدۇر قالمىدى. رەيهان قىز ئەهۋالىنى ئۇنىڭغا دىدىمۇ - دىمىدىمۇ، ئۇنى بىلمىدىم، هەر هالدا ئۇ مىنى ئاياش يۈزىسىدىن، ئىككىمىزنىڭ بالىلىق ساۋاقداشلىق خاتىرىسى يۈزىسىدىن، ئۇقۇشماسلىق بىلەن بولغان بۇ ئىشلارنى ئىچىگە يۇتىۋەتكەندۇ ۋە ياكى ئىككىمىزنىڭ دوستلىقىغا داغ چۈشەرگۈسى كەلمىگەندۇ، مۇبادا دىگەن بولسىمۇ، لېكىن مەرت ساۋاقدىشىم هوشۇر ئۇقۇشماسلىق بىلەن بولغان بۇ ئىشنى ئەپۇ قىلىۋەتكەندۇ، ئارىمىزغا داغ چۈشۈرگۈسى كەلمىگەندۇ. ياشلىقتا ئۆزىنى تۇتۇپ ئالالماسلىقتەك قىلىقلارنى توغرا چۈشەنگەندۇ...

مەيلى، نېمە بولسا-بولسۇن، ئۇلاردا قىلچە چىنىش ئالامىتى سېزىلمىدى. بەلكى ئۇلار شۇنداق ئالىجاناپ مەرتلىكى، پەزىلىتى بىلەن مېنى ئىلگىرى - ئاخىر ئېسىمدىن چىقمايدىغان قىلىپ بىر جازالىدى ...... بۇ ئادەمنى ئوتقا قاقلاش ۋە ياكى مىققا ياتقۇزۇشتەك قەبىھ جىسمانى جازادىن نەچچە مىڭ ھەسسە ئېغىر ئەمەسمۇ؟

ھوشۇرنىڭ قولىدا كىگىز، كۆرپىلەر، رەيھان قىزنىڭ قولىدا ياستۇقلار......

— جۇر، — دېدى ھوشۇر مېھمان دوستلۇق بىلەن، — ئىككىمىز باغدا - سالقىندا ئوچچە پاراڭلىشىۋالايلى. سەن كۆڭلى قاتتىق سېغىنمىغان بىلەن مەن سېغىندىم. سىنىپ مەسئۇلىمىز رازىيە خانىم ھېلىمۇ جاپالىق ئىشلەۋاتامدىكىن، يېزىغا، ئۆيگە ئېلىپ چىقىپ باغ سەيلىسى قىلىپ بېرەي دېۋىدىم، زادى قولۇم ئىشتىن بوشۇمىدى، كۈندە ئىش كېلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھەممە ئادەم باي بولۇش كويىدا...

ئۇنىڭ سەممى گەپلىرىدىن تولىمۇ تەسىرلىنىپ كەتتىم. ئەھۋالىدىن قارىغاندا رەيھان ھېلىقى گەپلەرنى ئېيتىۋەتمىگەن ئوخشايدۇ. شۇڭا كەمچىلىكىمنى كۆرسىتىشنىمۇ بىلىدىغان ۋە پەيتى كەلگەندە ئۇنى يوشۇرۇشنىمۇ، ئاياشنىمۇ بىلىدىغان بۇ قىزدىن تولىمۇ رازى ۋە قايىل بولدۇم - دە، ئاستاغىنا بۇرۇلۇپ، بىز بىلەن يانداپ مېڭىۋاتقان قىزغا قاراپ مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرۈپ كۈلۈمسىرىدىم.

— ئۇستام، — دېدى قىز كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەندەك دەرھال گەپنى ئۆزگەرتىپ، — بۈگۈن سىلە ئېزىز مېھمىنىمىز، كەچتە ئۇرۇق - تۇققان، دوست يار - ئاغىنىلەرنى يىغىپ مەشرەپ قىلىپ بەرمەكچىمىز، يەنە كېتىمەن دەپ يۈرمەي، بىمالال ئارام ئالسىلا، جۇمۇ!

شۇنداق قىلىپ باققا قەدەم قويدۇق. مىۋە دەرەخلىرىنىڭ رەتلىكلىكى، مىۋىلەرنىڭ خىلمۇ - خىل، سەر خىللىقى بىلەن كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان، 2 موچە كېلىدىغان باغ ھەقىقەتەن كۆركەم - چىرايلىق ئىدى. باغ ياقىلاپ سۈپ - سۈزۈك بىر ئېرىق سۇ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇراتتى. ئېرىق ياقىلاپ ئۈنگەن گۈللەر قوياش نۇرىدا رەڭمۇ - رەڭ تاۋلىنىپ تۇراتتى. ھوشۇر مېنى باغنى ئايلاندۇرۇپ، ئاندىن سۈيى سۈزۈك، ئەتراپىنى مەي باغلاپ پىشىپ كەتكەن كىشمىش ئۈزۈملەر ئورىغان كۆلچەك بويىدىكى سۇپىغا كىگىز - كۆرپىلەرنى سالدى. رەيھانگۈل ياستۇقلارنى قويدى.

— سىلەر بىر پەس باغنى ئايلىنىپ سالقىنداڭلار، مەن داستىخان ئېلىپ چىقاي، — رەيھانگۈل يېنىپ كىرىپ كەتتى. ئاكىمچە باغنى ئايلاندۇق.

— قېنى، داستىخانغا كېلىڭلار! - دەپ چاقىردى رەيھانگۈل، بىز سۇپىغا يېنىپ كېلىپ بولغىچە داستىخاننى سېلىپ تەييارلاپ بوپتۇ. پاھ! داستىخان ھەقىقەتەن مول ئىدى. قايماق، قاتلىما نان، چايداندا چاي، بىر تەخسىدە قوي جىگىرىدىن قىلىنغان قازان كاۋاپ، 3 بوتۇلكا پىۋا ...... نېمە دېگەن چاققان ئايال - ھە! ئاكىمچە بىر شاخنى ئىرغىتىپ، پاكىزە چايقاپ بىر لېگەن كىشمىش ئۈزۈم ئېلىپ كەلدى.

— قېنى پاراڭلىشىپ ئارام ئېلىڭلار، مەن كەچلىك ئىشلارنى سەرەمجانلاشتۇراي. ئۇ چىقىپ كەتتى. باغدا ئوچچە قالدۇق. دەسلەپتە پارىڭىمىز ئانچە قولاشمىدى، پىۋىلار ئىچىلىپ، كاۋاپلار يېيىلگەندىن كېيىن، بىر

ئازقىزىدۇقدە، مەكتەپتىكى ھاياتىمىز ، ئوقۇتقۇچىلىرىمىز ، قىز - ئوغۇل ساۋاقداش دوستلىرىمىز ھەققىدىكى كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەرنى ئەسلەشتۇق . ھوشۇرغا شوپۇر بولۇشقا قەدەر ئارىلىقتىكى كەچۈرمىشلىرىمنى قىسقىچە سۆزلەپ بەردىم . ئاندىن مەنمۇ ئۇنىڭ كېيىنكى ھاياتى ، بولۇپمۇ رەيھانگۇل بىلەن قانداق تونۇشۇپ تۇرمۇش قۇرۇپ قالغانلىقى توغرۇلۇق سورىدۇم.

— ئاتا - ئانام شۇ يەرلىك ، - دېدى ھوشۇر پىيالىدىكى پىۋىدىن بىر ئوتلاپ قويۇپ ، - ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن يۇقۇرى مەكتەپلەرگە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدىم ، شەھەردىن بىرەر ئىش - پىش چىقمىدى . ئىلاجىسىز مەھەللىگە قايتىپ كېلىپ دېھقانچىلىق ئىشىغا قاتناشتىم . دەل شۇ پەيتتە مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ ، بېيىش يولى - ھاياتلىق يولى ئېچىلدى . ئاتام بىلەن بىللە ئىشلىدىم . كېيىن يول ئۈستى بولغاچقا بانكىدىن قەرز ئېلىپ، بۇ رېستورانتخانىنى ئاچتىم . ئۆزەڭ بىلىسەن، مەكتەپنىڭ پىراكتىكا زاۋۇتىدا تېخنىكىغا ھەۋەس ئىدىم . شۇ يەردە ئىگەللىگەن ئەمەلىي بىلىملىرىم تازا ئەسقاتتى دېگىنە . مانا ئەمدى بۇ دۇكاننىڭ خوجايىنى بولۇپ قالدىم ··· رېستورانتخانىنىڭ داڭقى يىراق - يېقىنلارغا تارالغاندىن كېيىن ، گۈلشىمۇ كۆڭۈل بۆلۈپ ، يەنە بىر بۆلۈك خىراجەت ، ماددىي سايىانلار ئارقىلىق دۇكاننى كېڭەيتىشكە ئىلھام بەردى. رەيھانگۇل بىلەن توي قىلىش تارىخىنى سورىساڭ ، بىز تولىمۇ قىيىنچىلىق ئىچىدە توي قىلدۇق . بۇ جەھەتتىكى كەچۈرمىشلىرىمىز گويا كى پەرھات - شىرىن ھېكايىلىرىغا ئوخشاپ قالىدۇ.

ھوشۇر ئۆزىنىڭ مۇھەببەت تارىخىنى پەرھات - شىرىن ھېكايىسىغا ئوخشاتقىنىغا مەسلىگى كەلگەن ھالدا كۈلۈپ كەتتى - دە ، يېنىكىمنە بىر ئۇھ تارتىپ قويدى.

— ھەقىقەتەنمۇ بەختلىك ئىكەنسەن ، - دېدىم مەنمۇ ئۇھ تارتقان ھالدا قىزنىڭ سېپتا قىياپىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، - ئۇنى پەرىشتە دېسەڭ دىگۈچىلىگى بار ، ساپ دىل ، ئىشچان ، ئىچى - تېشى راستىنلا گۈزەل بىر ۋاپادار جۈپقا ئېرىشىپسەن . ساڭا ئەيتايكى ، ئۇنىڭغا جېنىڭنى پىدا قىلساڭ ئەرزىيدىكەن . ھەرگىز كۆڭلىنى ئاغرىتىپ سالمىغىن، ئاداش !

قايتا - قايتا قىستىشىم بىلەن ئۇ ، ئۆزىنىڭ تۇرمۇش قۇرۇش تارىخىنى سۆزلەپ بەردى :

— مەھەللىگە قايتىپ دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا قاتنىشىپ يۈرۈپ رەيھانگۇل بىلەن تونۇشۇپ قالدىم . ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى بىز بىلەن بىر دۇيدە ئىدى . رەيھانگۇلمۇ گۇڭشې ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ 7 - سىنىپىنى پۈتتۈرۈپ مەھەللىگە قايتقان ئىكەن . ئاتا - ئانىسى ياخشى ئادەملەر بولسىمۇ ، لېكىن ياشانغان ، قولىدا يوق دېيەرلىك ، بىر ئاكىسى بولۇپ ، بىكار تەلەپ ، لوكچەك تەبىئەتلىك ئادەم بولۇپ ئۆسكەن . ئۇ ، ئېتىز - ئېرىق ئىشىغا قاتنىشىپ ئائىلىسىنى كۆتەكتە يوق ، ئەكسىچە قېرىلارنى قاخشىتىپ، ئۇلارنىڭ بىسات تىرىكىنى يەپ - ئىچىپ ، ئويناپ تۈگىتىدىكەن ، ئۇ ھازىرمۇ بويتاق يۈرۈپتۇ .

مەن رەيھاننى تۇنجى قېتىم ئېتىزدا كۆرۈپلا، ھۆسنى-جامالىغا مەھلىيا بولۇپ قالدىم. ئاشىقلىقنىڭ دەردى - پىراقى مېنى خاپا قىلاتتى . كېيىن بارا - بارا ئۇنىڭ كەلگۈسىدە بىر ۋاپادار ياخشى جۈپ بولۇپ

قالدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتتى - دە، بۇ يەردىن چوڭ شەھەرلەرگە كېتىپ ئىش تېپىش، جاھاننى سەيلە قىلىش ۋە ياكى چوڭ شەھەرلەردىن خوتۇن تېپىپ، شەھەرلىك بولۇپ قىلىش خىياللىرىغا خاتىمە بەردىم. ئۇنىڭ كەينىدە كۆيۈپ - پىشىپ يۈرگەن يېزا يىگىتلىرىدىن 8 - 7 ى بار ئىكەن. لېكىن، ھېچ قايسىغا كۆڭۈل بەرمەپتۇ. كۆڭۈل دېگەن شۇنداق نەرسە. تەقدىر - ئىرادە ئىككىمىزنىڭ قوشۇلۇشىنى نىسىپ قىلغانمۇ، ئەيتاۋۇر، قىز ئاخىرى ماڭا كۆڭۈل بەردى. بۇ ئىشنى ئاكىسى ئۇقۇپ، ئارىمىزغا سېپىل سېلىشقا، ئىككىمىزنىڭ ئۇچرىشىشىنى تەقىپ قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ مەيلىچە رەيھانگۈلنى خوشنا يېزىدىكى ئۆزىگە ئوخشاش بىر شاللاق، پۇللۇق يىگىتكە بەرمەكچى ئىكەن. چۈنكى ئاكىسى يىگىتتىن كۆرە، ئۇنىڭ پۇلىغا خۇشتار بولغان - دە. لېكىن رەيھانگۈل ئۇنى قەتئىي رەت قىلىپ، يېقىن كەلتۈرمىدى. قىيىن شارائىت ئاستىدىمۇ پۇرسەت تېپىپ ئۇچرىشىپ تۇردۇق. بارغانسىرى بىر-بىرىمىزگە بولغان مۇھەببەت چوڭقۇر يىلتىز تارتىشقا، تېخىمۇ سەمىمىي ۋە ساپلىشىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا يۈرگەن بىر قىسىم يىگىتلەر ھەسەت قىلىپ خىرىس قىلىپمۇ باقتى، ھەتتا ئاكىسىنىڭ كۈشكۈرتىشى بىلەن بىر قانچىسى بىرلىشىپ، يول توسۇپ دۇمبالاشقانمۇ بولۇشتى. بۇنداق توسالغۇلار ئالدىدا ئىككىمىزنىڭ بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشىمىز كۈچەيدىكى، ھەرگىز تەمتىرەپ قالمىدۇق.

كېيىنكى يىلى رەيھان ئۇشتۇمتۇت كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى. ئاتا - ئانىسى قېرى، قولى قىسقا، ھېلىقى ئاكىسى بولسا، ئۇ كېسەل بولۇپ بىر ھەپتىدىن كېيىنلا مەھەللىدىن غايىپ بوادى. قىزنىڭ ھالى ھەقىقەتەنمۇ قىيىنچىلىق ئىچىدە قالغان ئىدى. مەن شۇ چاغ تەمتىرەپ تۇرماي دەرھال ھىممەت كەمىرىمنى بېلىمگە باغلىدىم. چىن مۇھەببەت دېگەن ئەنە شۇنداق يەردە سىنىلىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭغا ۋاپادارلىقىمنى كۆرسىتىدىغان پەيت كەلدى. قىزنى داۋالىتىشقا، كۈندە يوقلاپ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن كىرىشتىم، ئىككىمىز ئارىسىدىكى بۇنداق سەمىمىي مۇناسىۋەتتىن خەۋەر تاپقان دادۇي ئىتتىپاق ياچېيكىسى، دادۇي پارتىيە ياچېيكىسى بىزنى قىزغىن قوللىدى. ھەرخىل بولار - بولماس ئۆسەك سۆز، توسالغۇلارغا قارشى تۇردى. مەنمۇ مۇنداق قوللاشلارنىڭ ھىمايىسى بىلەن قىزنى ئۈرۈمچىدىكى ئىنستىتۇتنىڭ دوختۇرخانىسىغىچىلىك ئېلىپ بېرىپ داۋالاتتىم. ئۇ ئاخىرى ساقىيىپ ئەسلىگە كەلدى. ئىككىمىزنىڭ ئىشى مەھەللىگە ياخشىلىق نامى بىلەن داستان بولدى. دادۇي ئىتتىپاق ياچېيكىسى، دادۇي پارتىيە ياچېيكىسى ئىككىمىزنىڭ بىر - بىرىمىزگە ھەقىقىي كۆيۈنۈشتەك تەسىرلىك ئىشىمىزنى پۈتۈن دادۇي ياشلىرى ئارىسىغا ئۈلگە تەرىقىسىدە تونۇشتۇرۇپ، ياشلارنى مۇھەببەت، مېھرى-شەپقەت، بىر - بىرىگە ۋاپادارلىق قىلىش جەھەتتە ئۆگىنىشكە چاقىردى. ئەمدى قىزنىڭ ئاكىسى ۋە قىزنىڭ تاماسىدا يۈرگەنلەرنىڭمۇ چالىسى سۇغا چىلاشتى. ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىۋالدىم. رەيھانگۈل ھازىر دادۇي ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ تەشكىلىي ھەيئىتى، پىلە بېقىش تېخنىكى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. مەن بولسام، مانا ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ھۈنەرۋەن - رەسىمچى......

باغ ئىچىنى [illegible] قاپلىدى. پەقەت گۈزەللىكتىن كېلىۋاتقان ھەسەل ھەرىلىرىنىڭ غو-

كۆلداشلىرى، ئېرىقتىكى شىرىلداپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ ئەۋازى بۇ جىم - جىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى.

ھوشۇرنىڭ ئېيتقانلىرى مېنى چوڭقۇر ئويلارغا سېلىپ، كۆڭلۈمنى بىرئاز ئەزگەن ئىدى.

كەچتە، بۇ كۆڭۈللۈك ئەر - خوتۇنلار مېنىڭ شەرىپىم ئۈچۈن تەييارلىغان زىياپەت - مەشرەپ تولىمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتتى. ئۇلار مەن ئۈچۈن تولىمۇ جۇۋاپتۇ. يوغان بىر قوينى سويۇپ يېرىمىنى كاۋاپ، يېرىمىنى قويۇق-سۇيۇق ئاش ئۈچۈن ئىشلىتىپتۇ. پىۋا، ھاراق-شاراپلارمۇ يېتەرلىك. ئولتۇرۇشقا گۇڭشې - دۇيلەرنىڭ رەھبەرلىرى، ياش يىگىت - قىزلار قاتناشقان ئىدى. ئولتۇرۇش باشلىنىش بىلەن ھوشۇرمېنى كۆپچىلىككە تونۇشتۇردى. مەنمۇ بىر - ئىككى ئېغىز سۆز بىلەن كۆپچىلىككە سالام بەردىم.

ئەتىسى ھوشۇر ۋەدىسىگە ئاساسەن چۈشتىن بۇرۇن ماشىنامغا يېڭى رىسور سېلىپ مېنى دېگەن قارارىدا يولغا سالدى. شۇنچە يالۋۇرساممۇ پەقەت رىسور ھەققىنىلا ئېلىپ، ئىش ھەققىنى ئالغىلى ئۇنىمىدى.

— ھوشۇر ئاداش، رەخمەت ساڭا! - دېدىم كېيىنكىگە ئولتۇرۇۋېتىپ، كۆزلىرىمدە بولسا ياش لىغىلداپ قالغان ئىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ تەسىرلىك، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى قەلبىمدە چوڭقۇر جاي ئېلىپ، تۇرمۇش، ئائىلە ھەققىدە ئاجايىپ يارقىن ۋە نازۇك تۇيغۇلارنى، شېرىن ئارزۇ - تىلەكلەرنى ئويغاتقان ئىدى. ئاندىن كۆزۈم بىردىنلا ھوشۇرنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەن، گۈزەل - نۇرلۇق چېھرىسىنى كۈلكە قاپلىغان رەيھانگۈلگە چۈشتى. يۈرۈگۈم پۇلاڭلاپ چىرايىم قىزىرىپ كەتتى بولغاي:

— رەھمەت سىڭلىم، - دېدىم سەممىي بىر تىلەك بىلەن،-ئىككىڭلارنى تولىمۇ ئاۋارە قىلدىم. مەڭگۈ بەختلىك بولۇڭلار!

— سىلنى ياخشى مېھمان قىلالمىدۇق،- دېدى قىزمۇ كۈلگەن ھالدا ياخشى كۆڭلىنى بىلدۈرۈپ ،- يول ئۈستى بولغاندىن كېيىن ئۆتۈپلا قالسىلا، چۈشۈپ كۆرۈشۈپ ماڭسىلا، بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇققان دەپتىكەن، بىزمۇ بارارمىز، تويلىرىغا ئەيتارلا!

— ئۇ شۇنى دەپ ساپ ئاۋازى بىلەن كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭغا ھوشۇرنىڭ كۈلكىسىمۇ قوشۇلدى. ئاخىرىدا مېنىڭ خىجالەت ئارىلاش كۈلكەممۇ قوشۇلدى.

— شۇنداق بولمامدىغان سىڭلىم، ئەلۋەتتە سىلەرنىڭ مەسلىھەتىڭلەرسىز توي قىلمايمەن، خەير-خوش!

مەن ماشىنىنى تېزدىن ئوت ئالدۇرۇپ يۈرۈپ كەتتىم. گەرچە ئۆزەم يولدا بولساممۇ كۆڭلۈم يەنىلا ئاشۇ بەختلىك ئەر - خوتۇن، بولۇپمۇ ھېلىقى پەرىشتە سۈپەت رەيھانگۈلدە ئىدى. ئۇنىڭغا يانداپ بىر غەم قوشۇلدى. يەنى ئالدىمدا كېلىۋاتقان تۇرمۇش - جۈپ غېمى، ماڭىمۇ ئەنە شۇنداق بىر ۋاپادار، پەزىلەتلىك قىز نېسىپ بولارمۇ؟......

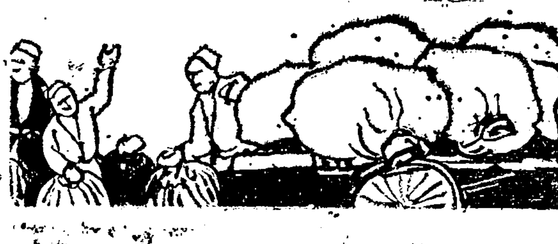

بىز تيينجنى-نى ئىشلارنى قىلىمىز

(هىكايە)

سىيىت زۇنۇن

گەرچە ئىككىنچى چىللە ئاخىرلىشىپ قالغان بولسىمۇ، غازاڭ-غۇزۇڭلار تۆكۈلگەندىن بۇيان يەر يۈزى ئاقارغىدەك قار ياغمىغاچ، هاۋا يەنىلا ئىللىق ئىدى. ئاق يەرلىرىگە قۇم توشۇۋاتقان، بوغداي توپىلاۋاتقان، ئېتىز بېشىغا قىغ دۆۋىلەۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى؛ مەھەللىدە ئاياللار، ئۇششاق باللارلا قېلىشقان ئىدى. باللار يا لەگپۇڭچىنىڭ غالتىگىنى ئورىۋېلىپ بوزەك قىلىشاتتى؛ يا بولمىسا، چوڭ يولغا چىقىۋېلىپ، چۇقۇرىشىپ، قوغلىشىپ ئوينىشاتتى؛ بەزىبىر سۆزدەل چوكانلار بولسا ئاپتاپلىققا ئولتۇرۇپ تىكىۋچىلىك قىلغاچ مۇڭدىشاتتى. ئاۋازىنى قوڭغۇراقتەك قويىۋېتىپ كۈلۈشەتتى...... بىزدەكلە، چۇ؟ بىزمۇ ئۆز ھەلەكچىلىكىمىز بىلەن بەنت ئىدۇق. ئەر - خوتۇن ئىككىمىز ئۆگزىدىن سىرەجتامنىڭ دالدىسىغا ئولتىۋالاتتۇق - دە، سېرىق ئاپتاپنىڭ مېغىزىنى چاققاچ غوزا تېرىشەتتۇق. بىزنى شامالمۇ تاپالمايتتى. مۇڭدىشىپ هارمايتتۇق ھەم.

— هوي دادىسى، ماڭا قارىسىلا، — دىدى ئايالىمنىڭ ئانىسى گويا مېنى ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغاندەك تىكىلىپ قاراپ، — نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ ئولتۇرىدىكەنلا، ھېزىمنى قانداق قىلىمىز دەيدىغان بولسىلا، زادى؟ شۇنى بىر دىسىلە!

— ھېزىمنىڭ نېمە بوپتۇ؟ بېقىپ چوڭ قىلىپ قويدۇم، تىرناقچا قوندۇرغىدەك قىز ئېلىپ بەردىم، يەنە تۇرۇپتۇ، كەيسە مانا، پىيادە ماڭمايدۇ، قاپ يۈتمەيدۇ، ئېشەك ھارۋىسى دېسە بار، يەنە...

— تۈۋا، ما ئادەمنى! — بالىنىڭ ئانىسى گېپىمنى قاپ بەلدىن بۆلدى، — بىزنىڭ ياشلىقىمىزغۇ ئەتتىگىنىمىز كەچكە يەتمەي، چاپىنىمىز تىزدىن ئاشماي ئۆتكەنتى، ئەمدى ئۇنى قىيناپ نېمە قىلىمىز؟ خەقنىڭ بالىلىرى ئوقەت قىلىپ پۇل تېپىشىۋېتىپتۇ، خوتۇنلىرى ئالا — يېشىل كىيىنىشىپ، ئالچاڭلاپ، "سەن ئەمەس مەن" دەپ يۈرۈيدۇ. بىچارە ھېزىمنىڭ نەرى ئۇلاردىن كەم!

— خوتۇن، ھازىرچە بۇ گەپنى تاختىغۇ بىشقا ئەپ قويۇڭلا، جاھاننىڭ ئالدىرىغۇچىلىكى يوقتەك قىلىدۇ، كۆتىرە ئالغان يەرلىرىمىزنى بىر — ئىككى يىل تېرىپ يىغىلى نېسىپ قىلسا بولغىنى...

— نېسىپ بولمايدىغان ئىشلارمۇ بولارمۇ تېخى، ھوي، — بالىنىڭ ئانىسى سوئال نەزىرى بىلەن قارىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى چاك كەتكەن قازاندەك جىخىلدايتتى. مەن گېپىمنى داۋاملاشتۇردۇم.

— بىلىسەڭلا، كادىرلارنىڭ ئايىغى سۈيۈلۈپ قالغىلى نەۋاخ، ئۇلارنىڭ ھېلى ناھىيەگە، ھېلى گۇڭشېغا مەجلىسكە چاقىرىقنى — چاپقان، كوسۇرلىشىپلا يۈرۈيدۇ. توي — تۆكۈن، نەزىرە — چىراق، بازار — كوچىلاردا بولىۋاتقان ھەر خىل گەپلەر كىشىنىڭ قورقىسىنى كەلتۈرىدۇ. ھەي، ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ، بىر ئەتتىگەندىلا يەرلەرنى...

— جۆيلىمەي ئولتۇرۇڭلا! — ئۇلۇق — كىچىك تىندى بالىنىڭ ئانىسى، — ئادەمنىڭ ئاغزىدىن سائەت چىقمىش جۇمۇ...

— دېمىنىڭ ئاغزىم شان ئاغزى ئەمەس، خوتۇن، شانىنىڭ ئاغزى بولسا مايلاق كېلەمىش. ئۇلۇشكىزىن غوجەك شۇجى ئىنىسى بىلەن گەپ تالىشىپ قالغاندا، "سەنمۇ ئالدىرىماي تۇر، چاڭگىلىمىزغا چۈشىدىغان ۋاقتىڭ ئاز قالدى" دەپتۇ. "ئالتۇن قوزۇق"① قولدىن كەتسە، چاڭگالغا چۈشمەكتىن باشقا چارە يوق...

دەيدىغانلىرىم تېخى تۈگىمىگەن ئىدى. بالىنىڭ ئانىسى دىققىماق ۋە لېكىن ئورۇق بارماقلىرى بىلەن يوتامدىن نوقۇپ:

— ئايىقتىن ناغرا ئاۋازى كېلىۋاتىدۇ، بۇ نېمە گەپتۇ؟ — دېدى.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە باقتىم. راست دېگەندەك، كەنتىمىزنىڭ ئۇ چېتىدىن شادىيانىغا چېلىنىۋاتقان ناغرا — سۇناي ئاۋازى كېلىۋاتاتتى. قول تىراكتورنىڭ "بوت — بوت" قىلغان قوپال ئاۋازىمۇ ياڭراش ئىدى. مەن ئارقامغا بۇرۇلۇپ سورىدىم:

— ھوي خوتۇن، ھېلىقى چەچۈن نەدىرەكتى؟

— قازناقتا، نېمە قىلىسىلە؟

— ناغرا — سۇنايچىلار چەچۈرىن يېقىقىلى كېلىدۇ، بېرىۋېتەي دەيمەن.

— ھىم...

چەچۈن ئالغان قاپاق قازناقنىڭ بۇلۇڭىدا، ئەسكى — تۈسكىلەرنىڭ تېگىدە قالغان ئىكەن. ئۇنى بوشۇتۇپ ئالغىچە "چەچۈن"چىلار بوسۇغىمىزدىلا پەيدا بولدى.

— ئاتا — بوۋىمىزنىڭ روھى، ياخشى كۈنلىرىمىزنىڭ بەرىكاتى ئۈچۈن، ھېزىمنىڭ بەختى ئۈچۈن دۇئا ئېلىشنى ئۇنتۇماڭلار، — دېدى ھەمرىيىم جېكىلەپ.

— كادىرلارنىڭ ئىنساۋىنىمۇ تىلىمەكچى، — دېدىم مەن قاپاقنى قولتۇقۇمغا قىستۇرۇۋېتىپ.

مەن ئۈزلۈك ئامماندىن بۆلۈپ قويغان چەچ—

① دېھقانلار يەرنى "ئالتۇن قوزۇق" دەپ ئاتايدۇ.

ۋىنىنى شەيخلەرگە بېرىپ دۇئا ئالماقچى، ئىمتىساپ تىلىمەكچى ئىدىم. بىراق ئۇلار قېنى؟ ئۇلار دەرۋازا ئالدىدا كۆرۈنمەيتتى. بىر دۆۋىلەك ئۇششاق بالىلار ناغرا - سۇناي ناۋاسىغا ئەگىشىپ، چۇقۇرۇشۇپ، تىراكتور ئىزىدىن قوغلاپ كېتىشىۋاتاتتى. ھاڭۋېقىپ تۇرغىنىمدا، مەھەللىمىزدىن ئىككى ئايال تاغار يۈدۈپ كېلىپ قالدى. ئۇلارمۇ بالىلار ياققا يول ئالغان ئىدى.

— نەگە مېڭىشلا؟ - سورىدىم مەن ھەجەرخان ئاتلىق بىرىسىدىن، - چەچۈنچىنىڭ ئارقىسىدىنمۇ - يە؟

— چەچۈنچى نەدىكەن؟ - ياندۇرۇپ سورىدى ئۇ ھەيران بولغان ھالدا.

— ئالدىڭلىدا ناغرا - سۇنايلىرىنى ياڭرىتىپ ئۆتۈپ كەتتىغۇ؟...

— ھى ... ھى ... ھى ...، چۈشلىرىڭگە كىرىپ قاپتۇ، باقىڭا. ئۇلار كىۋەز چىقىرىدىغانلار ئىكەن، ناغرا - سۇنايلىرى ئىشتەي نەغمىسىمىش.

— نىمە - نىمە؟ ئۇكامەي، راستىمۇ شۇ گىپىڭ؟ ئەستەغپۇرۇللا، نىمە دەيدۇ بۇ شەيتانلار...

مەن ئۆز قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قالغان ئىدىم. چوكانلار قاقاقلاپ كۈلگەن پېتى يىرا قلاپ كېتىشىۋاتاتتى. مېنى ئۇلارنىڭ غەلىتى گەپلىرى گاڭگىرىتىپ قويدى - دە، قاپاقنى بوسۇغىدىلا قويۇپ، چوكانلارنىڭ ئىزىدىن چۈشتۇم.

× × ×

مەھەللىمىز ناھىيە بازىرىدىن توقسان، گۇڭشېدىن ئەللىك چاقىرىم يىراقلىقتا بولغىنىغا باقماي خېلىلا كۆجۈم ئىدى. ئۇ يەردىن گەز دەرياسىنىڭ بىر تارمىقى ئېقىپ ئۆتەتتى. ئېقىن بويىدا بولسا، يۈز يىلدىن بۇيان قەددىنى پۈكمەي تۇرغان ياسىداق بىرئازنە مەس-

چىت بولۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى سەينا بىزنىڭ بازىرىمىز، ھەم تاماشاگاھىمىز ئىدى. تىراكتور توپ-تۇ-توغرا ئەنە شۇ سەينادا توختىدى، ناغرا - سۇناي ئاۋازى ئەۋجىگە چىقتى . . .

ناغرىچى يىگىت يىگىرمە ئۈچ - يىگىرمە تۆتلەردە بولۇپ، ئۇنىڭ ئىككى قولى كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ يىڭنە چوكىسىدەك تىنىم تاپماي تېز ھەركەتلىنەتتى؛ قاپ - قارا شاپ بۇرۇتىنى بۇرنىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئايرىۋالغان، قىرقىما ساقال، جاغال كۆز كەلگەن سۇنايچى بولسا، ئۇنىڭدىن كېيى ئون ياش چوڭدەك قىلاتتى. ئۇ، قوڭۇر يۈزلىرىنى قىزارتىپ، قوۋۇز بويۇنلىرىنى پۈدىگەندەك كۆپتۈرۈپ، سۇنىيىنى ساما ئۇسۇلىغا يۆتكىۋىدى، ئېسىرى بار چوكانلار باشلىرىنى ئىككى دولىسىغا تاشلاپ، پۇت - قوللىرىنى دولا ھەركىتىگە تەڭكەش قىلىپ، ساماغا چۈشۈپ كېتىشتى.

"بىزنىڭ چوكانلارنى ئۇسۇلغا سېلىۋاتقانلار قانداق مەخلۇقلاردۇ؟ سېھىرگەر كۆز بويىمىچىلارمىدۇ - يە؟!..." مەن شۆبھىلىنىۋاتاتتىم. چۈنكى، ئۇلارنىڭ بېشىدا شەيخكە لايىق سەللىسى، يا پاختا بىلەن چىگىتنى ئايرىيدىغان چىغرىغى چېلىقمايتتى. تىت - تىت بولغانلىقىمدىن ئۇششاق بالىلارنى ئۇيان - بۇيان ئىتتىرىۋېتىپ، تىراكتورنىڭ ئالدىغا ئۆتتۈم - دە، ماتور بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان بىرىسىدىن سورىدىم:

— نىمە ئادەم سىلە؟

ئۇ بېشىنى كۆتىرىپ، تىراكتور كوزىپىنىڭ ئالدىغا جازىسىغا تارتىپ قويۇلغان قىزىل شەلپەرنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭدا ئالتۇندەك سېرىق پارقىراق رەڭدە يېزىلغان تۆت قۇر خەت تۇراتتى. مەن ئۇنى ئوقۇيالايتتىممۇ؟ كۆزۈمنى پاقىرىتىپ تىراكتورچىغا گۆلەيدىم. ئۇ كۈلۈپ

تۇرۇپ بېشىنى چايقىدى. دېمەك، ئۇمۇ قارا تۇرۇككەن — دە! خۇداغا شۈكۈر، شۇ ئەسنادا تۇرغان بىرسى ئاۋازىنى قويۇۋەتتى:

"كېۋەز چىقىرىمىز ئەرزان.
بولماڭلار ھەرگىز دەر گۇمان.
تالاشمايمىز نەرقى — ناۋا،
ساقلاتمايمىز ھەم بى قارار."

بۇ بىر كۆپلەت قوشاق بۇزۇلغان خىيالىمغا ھاي بېرىپ، ئەنسىرىچىمگە ياندىياق بولۇۋاتقان بولسىمۇ، كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرى يېرىم ئىدى.

— ئۇكامەي، كېۋەزنى نىمىدە چىقىرىسىلەر؟ — دەپ سورىدىم ھېلىقى ماتور بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان بالىدىن ئاخىر، — ئۆيۈڭلەرگە ئېلىپ كېتىپ چىقىرىپ بېرەمسىلە — يا؟

— ئا... ئا... ئا... — ئۇ تىراكتور كوزۇپىنى كۆرسىتىپ قولىنى پۇلاڭلاتتى ۋە پېشىدىن تارتقان پېتى كوزۇپىنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئۈستىدە تۇرغان يېشىل سىرلىق ساندۇقنى كۆرسەتتى، — ئا... ئا... ئا...

شۇ ئەسنادا شاپ بۇرۇت سۇنىيىنى توختاتتى ۋە بىر چەتتە تاغارلىرىنى تۇتۇپ تۇرغان ئاياللارغا قاراپ دېدى:

— ئەمسە ئەپكېلىڭلار! ئاز-كۆپ دېمەيمىز، ھەممىسىنى چىقىرىپ بېرىمىز، ئېشىپ قالمىسىلا، ئۆچرەت تالاشماڭلار!

— مانا، — ھەجەرخان تاغىرىنى سۆرەپ كەلدى، — ھەممىسى ئۈچ چارەك، چىگىتىگە چىقىرىپ بەرسىلە.

— بولىدۇ، سىڭلىم، چىگىتىنىڭ يېرىمىسى سىلىگە قالسىمۇ مەيلى...

— ئازغىنا نەرسىنى نەدە قويىمەن، ھەممىسىنى ئالسىلا ئۇستام.

— ......

ئىككى ھاجەتتىن سۆزلەشكىچە ئارىلىقتا ناغىرچى يىگىت راسلا سېھىرگەردەك ھېلىقى يېشىل سىرلىق ساندۇقنى تۇتۇپلا شاللىرىنى تۆت پارچە قىلىپ كوزۇپقا يۆلەپ قويدى. ساندۇق ئىچىدىن چوڭلا بىر ماشىنا چىقتى. بۇ، كېۋەز چىقىرىش ماشىنىسىنىڭ دەل ئۆزى ئىدى. يەنە كېلىپ ئۇ، كوزۇپقا ئالغىنىمۇ، سالغىنىمۇ بولمىغان، ئىشلەتكەندە قىمىرلىمايدىغان قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇۋېتىلگەن ئىدى. تىراكتورچى يىگىت مايمۇندەك ئۇ ياققا بىر، بۇ ياققا بىر تاقلاپلا تىراكتور ماتورىدىكى ئايلانما چاق بىلەن كېۋەز چىقىرىش ماشىنىسىنى ئۇزۇن بىر رېمىن ئارقىلىق تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن، ماتورنى ئوت ئالدۇردى، كوزۇپ ئۈستىدىكى ماشىنا گۈپۈلدەپ ئايلىنىشقا باشلىدى. چىگىت بىر چېپىتقا، پاختا يەنە بىر خالتىغا تۆرەل سۇدەك ئاقتى...

" راست، قالتىسكەن بۇلار، ئەمما..." ئەندى مەندە باشقا بىر سوئال تۇغۇلۇۋاتاتتى. سوراي دېسەم، ئۇستىلار چوكانلاردىن ئاشىدىغاندەك قىلمايتتى؛ سورىماي دېسەم، سۈزۈك سۇدىكى بېلىقتەك پىلتىڭلاپ ئارام بەرمەيۋاتقان قەلبىم يول قويمايۋاتاتتى. قانداق قىلارىمنى بىلمەي تۇرغىنىمدا تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ قالدى: شاپ بۇرۇت ئىشلار يۈرۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن، ماشىنىنى ئىككى ھەمرايىغا تاشلاپ بېرىپ، تىراكتوردىن ئايرىلدى — دە، كۆل بويىغا كېلىپ، زوڭزايغىنىچە تاماكۇ ئوراشقا تۇتۇندى. مەن خىيالىمدىن كەچكەننى سوراۋەردىم:

— ئاتلىرى نىمە؟

— روزى قازى.

— قايسى پاختا زاۋۇتىدا ئىشلەيلا؟

— يوقسۇ، دېخان بىز.

— ئۈچىلىڭلا دېخانمۇ؟

AltunOq

— شۇنداق تاغا. ئۇلار ئىككىسى ئىنىم بولىدۇ، تىراكتورچىسى گاچا.

— ھەي بىچارە، شۇڭا بايىزە... خەپ، نەمە چارە، ئۇكام، تىراكتور ـ ماشىنا ئۆزۈڭلەرنىڭمۇ؟

— ئۆزىمىزنىڭ، ھەممىسىنى شەخسى سېتىۋالغان.

— چېغىمدا، داداڭلار باي ئۆتكەن ئادەمكەن ـ دە!

— نەدىكىنى؟ دادام رەھمەتلىك ئالەمدىن ئۆتكىلى ئونبەش يىل بولدى. ئۇششۇقلار كۆكتاشقا مىنگەن، يېڭىلىق ئەزرائىلنىڭ بازىرىنى ئاۋاتلاشتۇرۇۋاتقان چاغلار ئىدى. تۇققانلار يىغىش قىلىپ دادامنى مىڭ تەستە يەرلىگىدە قويۇۋالدۇق. بالىنىڭ چوڭى مەن ئىدىم، ئانام شۇ دەقىقىدە مەھەللىنىڭ سىرتىغا چىقىپ باقمىغان، ئاغزىغا سېلىۋاتقان ناننى بىراۋ تارتىۋالسا قاراپ تۇرىدىغان يۇۋاش-يۇمشاق مەزلۇم ئىدى. ئۇلارنى تاشلاپ كېتىشكە ئامال بولمىدى، ئاخىرى، ئوتتۇرا مەكتەپتىن ئائىلە ـ تۇرمۇش مەكتىۋىگە قايتتىم! ئۇنىڭدىن كېيىنكى شامال تۇتۇپ يەپ، يەل كېمىرىپ يۈرگەن كۈنلەرنى دېمەيلا قوياي، ھېلىمۇ بەختىمىز بار ئىكەن، ئۆلمەپتىكەنمىز، پارتىيە دۈشمەنلەرنىڭ كۈلىنى كۆككە سورۇپ، دوستلارنى كۈلدۈردى. سىلىمۇ كۈلدىلە، مەنمۇ كۈلدۈم، شۇنداقمۇ تاغا؟ ئەما، ئۇ، كۈلكىنىڭ مۇقەددىمىسى ئىكەن، ئەسلى كۈلكە چوڭ كۆتىرىدىن باشلاندى. مەن شۇ يىلى 25 مو يەرنى ھۆددىگە ئېلىپ، ئون ئۈچ مورىنى كېۋەز تېرىدىم، بىراقلا بېلىم رۇسلىنىپ قالدى. ئىككى يىل شۇنداق داۋاملاشتۇرۇپ، ئۆتكەن يىلغا كەلگەندە مانا ئۇ تىراكتورنى سېتىۋالدىم...

— ئۇلار بىر نىمە دېمىدىمۇ؟

— كىملەر؟

— كادىرلارنى دەيمەن.

— ھەممىسى كادىر دېيىلگىنى بىلەن، قوسىقى دەريادەكلەرمۇ، پەست ئۈچەيلىرىمۇ بار ئىكەن. كېيىنكىلىرى گەپ قىلمىدى دەملا؟ تۇنجى يىلى كېۋەزنىڭ كۆتىرە مەھسۇلاتىنى بىر قاتلىۋىدىم، دەپتەرلىرىنى ۋاراقلاپ، چوتلىرىنى شاراقلىتىپ، " كۆتىرە ئاز بولۇپ قاپتۇ، ئۆستۈرىمىز " دېيىشتى. مەن زادىلا ئۇنىمىدىم.

— ئۇنىمىغانغا بولامدىكەن؟

— بولماي، ئۇنىڭمۇ چوڭى بار ئەمەسمۇ؟ مەن ئۇ چوڭىنى تېپىپ داۋايىمنى ئاقتۇردۇم.

— قالتىس يۈرەكلىككەنلا ئۇكام...

— يۈرەك دېگەن بىر پارچە گۆش دېسىلە، ئۇنىڭغا مەدەت بەرگىنى مەركەزنىڭ سىياسىتى، ئالايلى، تىراكتورنى سېتىۋېلىپ، يېرىم يىلدىن كېيىن كېۋەزچىقىرىش ماشىنىسى، سوتكىسىغا 20 تاغار بۇغداينى يەۋېتەلەيدىغان ئۇن زاۋۇتىدىن بىرنى سېتىۋېلىۋىدىم، بەزىلەرنىڭ ئىچى ئاداپ قىلمىغىنى قالمىدى. ئۇلار پۇلنى ھالالدىن تاپقانلىقىمنى بىلەلمىتتىمۇ؟ تازا ئوبدان بىلەتتى. كەچكىچە ئىشلەپ، ھېرىپ ـ ئېچىپ تۇرغىنىمدا، " گۆش ـ ھارىغىنىڭ بارمۇ؟" دەپ كېلەتتى ـ تېخى. ۋاقتى كېلىۋىدى: " قاراڭغۇ بازارچىلىق قىلدىڭ، باج ئوغۇرلىدىڭ، كوللېكتىپ بىلەن ئۆزەڭگە سوقۇشتۇرۇۋاتىسەن، دېخانچىلىقنى تاشلاپ باشقا ئوقەت قىلىشىڭغا، سورىماي بىر يەرگە بېرىشىڭغا ئەمدى رۇخسەت يوق. ماشىنا ـ تىراكتورنى دۆيگە تاپشۇر... " دەپ قوپۇشتى. مەن بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلايتتىممۇ؟ مېنىڭدە يېتىپ ئاشقىدەك ئاساس بار ئىدى. راستىنى ئېيتسام، مەركەز 1982-يىلىنىڭ ئاخىرىدا چاقىرغان مەملىكەتلىك يېزا خىزمىتى يىغىنىنىڭ

ھۆججەتلىرى بېسىلغان گېزىتنى ساقلاپ قويغان ئىدىم. ھەممىنى يېيىپ قويدۇم، ئۇلار غەپپىدە تىكىلىپ كېتىشتى.

— ھا... ھا... ھا... تازىمۇ جايىلىپلا، قارىسىلا ئۇكام، گېزىتلەردە نېمە دەپتىكەن؟

— مانا بۇنىڭدا بار، ھەممىسى يېزىلغان. بولمىسا، بىرنى بىرەي، ئوقۇتۇپ ئاڭلىسىلا، بولامدۇ، تاغا؟ مەن بۇنى گېزىتتىن ئەينەن كۆچۈرۈپ شۇ پىكىراپتا كۆپەيتىۋالدىم، يانچۇققا پاتىدۇ. بۇ — بىز دېخانلارنىڭ رىسالىسى دېسىلە. ئۆزلىرىگە ئوخشاش مۆمىنلەرگىمۇ كۆپ بەردىم.

— رەھمەت! ئاما، ئائىلىمىزدە "ئا — ب" دېيەلەيدىغانلار تۆرەلمەپتىكەن، قانداق قىلارمەن؟...

— بالىلارنى ئوقۇتمىغانمۇ؟

— شۇنىڭ كاساپىتى.

— يامان قىپتىكەنلا، تاغا، بوپتۇ بولمىسا نان تېگىدىغان يېرىدىن ئازراق ئوقۇپ بېرەي: دېخانلار بىر تۇتاش سېتىۋېلىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاپ بولغاندىن كېيىن، ئاشقان مەھسۇلاتى ئارقىلىق سېتىۋېلىش-سېتىش كەسىپى بىلەن شۇغۇللانسا، ئۇزۇن يوللۇق كىراكەشلىك قىلسا، ئۆز ئالدىغا ياكى بىرلىشىپ يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى، ترانسپورت قوراللىرى سېتىۋالسا، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىغا ئىش قوشۇش كەسىپىنى يولغا قويسا بولىدۇ. بۇ — ئۆتكەن يىلقى سىياسەت ئىدى. يېقىندا، مەركەز يەنە بىز دېخانلارنى كەسىپى ئائىلە، نۇقتىلىق ئائىلىلەرنى كۆپلەپ قۇرۇپ، سانائەت، تۈرلۈك مۇلازىمەت كەسىپلىرى بىلەنمۇ كەڭ شۇغۇللىنىشقا چاقىردى...

— روزى قازى ئۇكام، ھەممىسى ئالتۇندەك ئېسىل گەپلەر ئىكەن، ئىچىمگە خۇشلۇق پاتمايۋاتىدۇ، بۇ گەپچە دېخانلارغا يەنە ئامەت قۇشى قونامدۇ — نېمە؟

— راس ئېيتتىلا، باقسىلا. زامانىمىزغا كۆز تەگمىسۇن، ئامەت قۇشى قولىمىزغا قوناي دەپلا قالدى. بىز ئىشنى ئەمدىلا باشلىدۇق، بىرىنچىدىن قانۇندىن تايىنساق، ئىككىنچىدىن، سىياسەتتە قايىمساقلا بىز تېخى نى - نى ئىشلارنى قىلىمىز.

— شۇنداق، بىز تېخى نى - نى ئىشلارنى قىلىدىغۇدەكمىز! ئەمما، يېزىمىزنىڭ چوڭ بىر كادىرى بۇرناكۇنى " ئەمدى بەس، ئوقەتچىلەرنى يوغۇشتۇرۇڭلار، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تاپقان پۇلۇڭلارمۇ يېتەر، دېخان - دېخاندەك بولغىنى ياخشى، پۇلنى كۆپ تېپىپ ئەزگۈچى بولۇپ قالساڭلا، تاناۋۇڭلار تارتىلىپ قالىدۇ" دەپتىكەن، قورقۇپ، يېلىكتۈشلا بولۇۋالاي دېگەنتىم. ئەمدى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمايمەن. مېنى بىر يولغا باشلىسىلا ئۇكام، ئۆيۈمدە بەرجەس ئەمگەكچىدىن تۆتى بار، ئۈچى دېخانچىلىق، ئۆي ئىشلىرىغا يېتىپ ئاشىدۇ، بىرىنى ئوقەتكە سالسام بولغىدەك، نېمىش قىلسا بولار؟

— ئوغۇلۇ — قىزمۇ؟

— ئوغۇل، بۇ يىل سەپەر قوشۇنىدا يىگىرمە ئالتىگە كىرىپ سەل ئاشتى.

— قانچىلىك پۇل بار؟

— ئازغىنە، كەم مىڭ كوي.

— سىلىنىڭ بۇ يەردە كېۋەز كۆپ تېرىلامدۇ؟

— گۇڭشى بويىچە ھەممىدىن كۆپ.

— ئۇنداق بولسا، ھازىرچە بىزنىڭكىدەك كېۋەز چىقىرىش ماشىنىسىدىن بىرنى سېتىۋېلىپ، ھۆيلىسىدە ياكى چوڭراق ئۆيىگە قۇرۇپ بەرسىلە، ھېچقانچە پۇل كەتمەيدۇ.

— تىراكتور بىرلا مىسىنى ماشىنىدۇرغىلى بولامدۇ؟

— بولىدۇ، بىز بۇنى ئۆزىمىز ئۆزگەرتىپ قۇراشتۇرۇپ، تىراكتۇردىن پايدىلانغىدەك قىلىۋالغان. سىلە سەنەركە ياقىدىغان كىچىك ماتۇردىن بىرنى سېتىۋالسىلا ۋەسسالام، مايىنىڭ كارى چاغلىق.

— زىيان چىقمىسىغۇ مەيلى، كۆزۈم قورقىۋاتىدۇ.

— ياقەي، ماشىنىنى بۇزۇپ قويمىسا، ئىش توختاپ قالمىسا، بىر-ئىككى ئايدىلا ھەممە دەسمىيىنى تۆلەپ بولىدۇ. ئالايلى، بىز بىر كۈز-بىر قىش سەييارە كېۋەز چىقىرىپ، مىڭ بەشيۈز چارەك چىگىت كىرىم قىلدۇق، چارىگىنى ئىككى كويدىن سېتىۋاتىمىز. ھېسابلاپ باقىملا، ھەممىسى نەچچە پۇل بولىدىكەن؟ گەپ يۆزسىز ئۈچ مىڭ كوي دىگەن گەپ. دىرىنى تۆلەپ، ساپ پايدا يېرىمىدىن ئاشمىسا ھېساپ ئەمەس.

— ئوھوي، قالتىس ھۈنەركەن، بۇ. شۇغىنىسى ئۆيلىرى يېقىنراق بولسىمۇ ئۆگىتىپ قويىدىكەنلا.

— يامانىيا دىگەن ئىشەدىلا، پەيادىغا يېرىم كۈنلۈك، ئاتلىققا ئىككى سائەتلىكلا يول. پالانى كۈنى كەل دىسىلە، شۇ چاغدا كېلىپ ياردەم قولۇمنى سۇنىمەن. بولسا ماشىنا ئۈستىكىلەرنىمۇ مەن ئېلىشىپ بېرەي، بىر نەچچە كۈن تۇرۇپ ئۆگىتىپ قويسامۇ مەيلى، بىر فۇڭ ھەق تەلەپ قىلمايمەن…

— رەھمەت ئۇكام، رەھمەت! ئەمما، ھەق بەرمىسەكمۇ بولماس.

— ئۇنداق دىسىلە رەنجىپ قالىمەن، تاغا. بىز دىخانلار ئورتاق بېيىش يولىدا ئۆز ئارا ھەمكارلاشساق نېمە بوپتۇ؟ بىز ئوقىتىمىزنى مۇشۇ يەردىلا توختىتايلى، قالغان كېۋەز سىسىنىڭ چىقىرىشلىرىغا قالسۇن. خەير، شۇنداق بولسۇن، مەن كېلەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبىسى، يەنى، باھار بايرىمىنىڭ تۈنجى كۈنى كېلەي. گەپلىرىدىن يېنىۋالمىسىلا ھە؟ قولاقلىرىدا تۇرسۇن: بىز تېخى بۇ كەڭ زىمىندا نى-نى ئىشلارنى قىلمىمىز!

× × ×

ھۆرمەتلىك كىتابخان، «بىز تېخى نى-نى ئىشلارنى قىلمىمىز» نىڭ قەھرىمانى — مىڭ يىللاپ ئوغاق، كەتمەنگە بېقىنىپ، روھى ئەرۋاھلارغا سېغىنىپ، سەۋرى قاچىسىنى شۈكرى زەمزەملىرىگە تولدۇرۇپ مىسكىن ئۆتكەن دىخان ئەۋلادى؛ بۈگۈن، پەقەتلا بۈگۈن يېزىدىمۇ سانائەت بىلەن شۇغۇللىنىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىۋاتقان يېڭىچە دىخان ۋەكىلى — روزى قازى شۇنداق دىدى-يۇ، ئىسناغرا سۇنايلىرىنى ياڭرىتىپ ئەھلى-جامائەت بىلەن خوشلاشتى. ئۇ، كەتتى، ئۆز يۇرتى — رابىيە-سەئىدىنىڭ ماكانى يامانيارغا كەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ خىتاۋى بىز بىلەن قالدى: «دىخان قېرىنداشلار، جۇرئەتلىك بولۇڭلار، بىز تېخى ئىككى بىلگەنمىزگە تايىنىپ، بۇ كەڭ زىمىندا نى-نى ئىشلارنى قىلمىمىز، چوقۇم قىلالايمىز!» توغرا، ئۇزۇنغا قالماي، يېزىلىرىمىزدا قەۋەت-قەۋەت سودا سارايلىرى، ھەر خىل ئامبارلار، زاۋۇت-كارخانا بىنالىرى…بوي تارتىدۇ؛ رەڭگارەڭ، چوڭ-كىچىك كوڭكىۋايلار يېزا يوللىرىغا سىغماي قېلىشىدۇ… ئۇ چاغدا، ئاھ، ھاي…

1984-يىل، باھار بايرىمى. قەشقەر.

لىرىكا لەۋھەلىرى

تۇردى سامساق

مۇھەببەت ھەققىدە

"مۇھەببەت ھەققىدە ياشلار يازسۇن..." دەر،
ياشانغان بىر خوشنام، — شائىر سۆھبەتچىم.
بۇ سۆزنى ئۇققاندىن تا — ھازىر قەدەر،
ئويلانسام، نېچۈنكى ئۆرتىنەر ئىچىم.

تەھقىقكى، بىلىنەس ساستا سۇ قەدرى،
ھاجىتى كۆپ بولماس گۈلنىڭ ھەم باغدا.
ھەرنىكى بىلىنەر قەدرى — قىممىتى،
ۋايىدا، — سەن ئۇنى چۈشەنگەن چاغدا.

قېرىلار يەتمىسە سۆيگۈ قەدرىگە،
يادلارمۇ ياشلىقنى شۇنچە كۆپ قېتىم؟...
گەر بىلسە بەگۋاشلار مۇھەببەت نىمە،
بولارمۇ ئۆي ۋەيران، باللار يېتىم؟

ياشلارنىڭ بەرىنى خام ئويلىماسەن،
ئۇنداقچە ئويلاش ھەم گۇنادەك خاتا.
باستۇن باھاسىنى نېچۈن بىلمەسمەن،
پەرقلىنىپ تۇرغاندا پايتىملىق ماتا؟...

قېرىلىق...
بىل ئىشىق دۈشمىنى ئەمەس،
بەلكى ئۇ مۇھەببەت قەدرىنىڭ دوستى.
ئەي شائىر!... ئۆلگەندۇ ئىشتىياق، ھەۋەس،
كۆڭلۈڭنىڭ كۆزىنى نىمىلەر توستى؟!...

بەس، ئەمدى خورەكلەپ ئۇخلىسۇن، مەيلى
كۆڭلىدىن مۇھەببەت زوقى ئۆلگەنلەر.
بىز ھايات بېغىنى ئاۋات ئېتەيلى،
ئىنجادۇ — ئەمگەكتىن بەختى كۈلگەنلەر.

مۇھەببىتىمنىڭ مەن ئۈچۈن بايرام

ئىشقا كەتتىڭ ئالدىراپ ئاخشام،
ئازاپلاندىم ئۇخلالماي ئۇزاق.
باغرىمدىكى ھارارەتلەردىن،
كۆچ ئالغاندەك يالتىرار چىراق...

سەھەر كەلدىڭ ساق ۋە سالامەت،
خۇش خۇلقىڭدىن ياغدۇرۇپ ئارام.
چۈنكى، ئۆمرۈك ئۆمرۈمگە ئامەت،
مۇھەببىتىڭ مەن ئۈچۈن بايرام.

كاككۇك كۈلكىسى

دەرىزەمدە ئاينىڭ جىلۋىسى،
ئەينەك چېكىپ ئەركىلەيدۇ تال.
ئاڭلانماقتا كاككۇك كۈلكىسى،
ئويلار سۈرۈپ ئولتۇرسام شۇھال.

ئويلىرىمنۇ ئۇيانغا كەتتى،
ئەشۇ ئاخشام ئەسكە يەتكەندە.
كاككۇك كۈلگەن، بىرمۇ كۈلگەنغۇ،
سەن ئوقۇشقا ئۇزاپ كەتكەندە؟...

دەرىزەمدە ئاينىڭ جىلۋىسى،
ئەينەك چېكىپ ئەركىلەيدۇ تال.
ئاڭلانماقتا كاككۇك كۈلكىسى،
قولدا خېتىڭ، مەن چەكسىز خۇشال.

ئۆستەڭ بويىدا

ئولتۇرىمەن ئۆستەڭ بويىدا،
ئويناق سۇغا زوق بىلەن قاراپ.
ئۆركەشلىرى گويا كى گىدىرو ①
تەنلىرىمگە توكلىرى تاراپ.

تەلۋىسىمۇ تېز كېتەر شوخ سۇ،
ھېچ پەرۋاسىز ئۇچقۇر ۋە ئىلدام.
خوش خۇلقىدىن تومۇرغا تۇيغۇ
ۋە باغرىمغا تولدۇرۇپ ئىلھام.

ئاققان سۇ يا ئاتقان ئوق، — دەرلەر،
ئۆتكەن ئۆمۈر، ھەر بىر پۇرسەتنى.
مەن ئۆمرۈمنى ئىجاتقا ئوراپ،
خەتلەپ قوياي ئۆچمەس ھۆججەتنى.

گۈل ئىشقىدا

گۈل خۇمارى خەلقىم ئۆستۈرەر،
باغ، ھويلا ھەم ئۆيلەرگىمۇ گۈل.
ھەتتا ئەرلەر گۈل قىسىپ يۈرەر،
قولىقىدا قىزلارنىڭ سۇمبۇل.

گۈل ئاشىقى بۇ خەلقنى كۆرسەڭ،
يۈرگەن يېرى، ھەتتا يولى گۈل.
سۆزلىرىگە زېھنىڭنى بەرسەڭ،
ئەپچىللەرنى دەيدۇ "قولى گۈل".

گۈلنىڭ ئىشقى روھقا سىڭگەن،
ھەتتا قىزلار نامىلىرىمۇ گۈل.
گۈللىرىدىن ئۆرنەكلەر بەرگەن،
گېلەملىرى، تاملىرىمۇ گۈل.

گۈل ئىشقىدا ئۆسكەچ بۇ ئەۋلات،
خۇلقى گويا ئوخشار بۇلبۇلغا.
شۇڭا خۇشتار ھەممە — ھەممىسى،
ناخشا — ناۋا، نەغمە، ئۇسسۇلغا.

بويلىرى گۈل، قوللىرى گۈل،
بۇ ئەل ئامراق خۇررام يۈرۈشكە.
شۇڭا بەرى ئىشقىنى بەرگەن،
ئانا يۇرتنى گۈللەندۈرۈشكە.

گۈل مۇسەللەك ئەلنىڭ ئوغلىمەن،
شۇڭا شاتمەن ئەرتە ۋە ئاخشام.
ئىجادىمنى گۈلگە ئورايمەن،
ئۆز نەسلىگە ئوخشىسۇن ناخشام.

1983 - يىل

---

① گىدىرو — سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسى

AltunOq

غەزەللەر

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن

1

كۆزۈڭ ئىشىق گۆھەرى غەزنە، ئۆلۈم جەللادى قاشىڭدا،
لېۋىڭ گۈل شەرۋەتى چەشمە، چېچىڭ زەنجىرى باشىڭدا.
يۈزۈڭ دىلگە ئۈمىد ياققان ۋىسال ئاسمانىدا خۇرشىد،
ئۇچار قۇش ئەھلى ئاۋ بولغاي سۇلايماندەك قاراشىڭدا.
قىيا باقساڭ مەگەر ناز جادۇسىدىن جەڭ ئاچار ئىستەپ،
بولۇر قان غەرقى ئون سەككىز مىڭ جاھان ئون سەككىز ياشىڭدا.
شاپائەت ئەيلىسەڭ دەنا سۈپەت ئىرپاننى شەرھىيلەپ،
يېشىلگەي ئەقلىنى تىلسىم لەھەل لەب ئۈنچە تاشىڭدا.
مەگەر يەشسەڭ قۇمرىغا بەند ئېتىلگەن دىۋە ساچىڭنى،
جاھاننى قاپلىغاي تۈن پەردىسى بىر ساچ تاراشىڭدا.
چېچىڭنى جەم قىلىپ قىسساڭ ئۇڭا گۈل ـ غۇنچە رەنانى،
كېتىپ تۈن، تاڭ شەپەق قاپلار ئۇپۇقنى تەڭ قاياشىڭدا.
ۋىسالىڭ ئىستىگىنى قىلمىغان شەيدايى ھەرگىز بىر،
نە ئارمان لەبلىرىڭدىن مەي ئىچىپ جان ئۈزسە قاشىڭدا.

1957 - يىل، ئۆرۈمچى.

2

ئەسىر ئېتەر ھەر كىمنى بەتلەپ ئوقنى كىرپىك قاشىدا،
تەڭرى قىلدى كۆزنى ئىشىق جادۇسى نەققاشىدا.
بېزىسە گۈل ھۆسنىنى سۈبھى شەپەق رەڭگى بىلەن،
قېلدىكى تۈندىن قارا ئىككىنچى ئاسمان ساچىدا.

لەۋلىرى گۈلنازىنىڭ مەي چەشمىسى مىڭ نازىنىڭ،
مەۋج ئۇرار سۈلكەت تەبەسسۇم بىر كۈلۈپ ئوينىشىدا.
بوينىدا مارجان ئەمەس،سەۋدايىلارنىڭ كاللىسى،
كۆكرىگىنى ئىختىرا قىلغاچقا ماگنىت تاشىدا.
گەر خەۋەردار بولسا پۇلپەزلەر ساڭا ماھى بەشەر،
بىر ئۆمۈر زۇمرەت ياسايدۇ بۇلبۇلۇڭ كۆز ياشىدا.
بولپەخەس، چوغ ھۆسنىگە شەيدايى پەرۋان بولمىغىل،
ئوت بىلەن خەنجەر تۇتۇپ ئوينار كۆزى شام باشىدا.

1959 ـ يىل، ئاپرىل.

3

مېنى ئول مۇشپىقى جانان نە ھالىدىن خەۋەردار ئەت،
مېنىڭ مۇشىقلىقىم تەپسىلىدىن جانانغا ئىزھار ئەت.
ئېچىپ ھۆسنىنى چاچسۇن خۇشكەرەشمە لەبزىدە رەيھان،
نەسىبى قىسمىتىمنى رەبىننا رەيھانغا رەپتار ئەت.
ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدىن دۆرى نادىر ساچىلۇر باقسا،
غەرىبىڭگە گۈزەللىك شاھىنى بىردەم خەۋەردار ئەت.
ئۇنى كۆرمەككە تەشنا مەن بەئەينى شەمئى پەرۋانىدەك،
ماڭا ئەينەككە بىر باققانچىلىك ھۆسنۈڭنى دىدار ئەت.
كى شايەت رەھىم ئېيتىپ زىبا جامالىڭ دۇررىنى ساچساڭ،
لىۋىڭدىن قۇيمىساڭمۇ شەرۋىتىڭ،كۆزۈڭدە ئىشكار ئەت.
ئۇنىڭ كۆز سالىشى گويا ماڭا پىردەۋسىدىن ئەلا،
قىسىنسا رەھمىتىدىن. مەيلى قۇندۇز ساچىدا دار ئەت.
ساڭا مەپتۇن بولۇپ بۇلبۇل بېغىڭدا ئۆتتى دەرۋىشتەك،
يۇشۇرماي گۈلجاھان ھۆسنۈڭنى شەيدايىڭغا ئەخكار ئەت.

1962 ـ يىل فېۋرال.

4

ئول نىگار ھۆسنىنى ئاچتى كۆرسە نەۋبەر① ئولتۇرۇر،
قاشلىرىدا نەيزىلىك لەكىڭچە ئەسكەر ئولتۇرۇر.
زۇلپى ساچى گەر قارا تۈن بولسا بەنت ئەيلەپ سېنى،
چېھرىسىدە نۇر سېچىپ خۇرشىدى ئەنۋەر ئولتۇرۇر.
لەۋلىرىدە بۇژغىسا گەر شەرۋەتى شىرىن ئۇنىڭ،
ھەر كۆزىدە شاھى ئىسكەندەر ۋە قەيسەر② ئولتۇرۇر.
تىلتۇمارى بوينىدا تولغانكى ئەپسۇن سۈرىگە،
مۇمبەرى مەسچىتىدە ئاللاھۇ ئەكبەر ئولتۇرۇر③.
ساقىيا بولغىل ماڭا سەن بۇ باھار ئەييامىدا،
ئەتىكاپ ئەيلەپ سېنى كەلگەن قەلەندەر ئولتۇرۇر.
سەن ئۇنى دىۋانە مەشرەپتەك دېمە دەرۋىش جاھان،
ئۈستىدە جەندە كۆلا ئۆمرۈڭگە دىلبەر ئولتۇرۇر.
كۆيلىگەي لەيلۇ - ناھار④ شەيدايى بۇلبۇلدەك سېنى،
دەۋزىقى ئىشقىڭ ئارا كۆيگەچ سەمەندەر ئولتۇرۇر.

1962 - يىل، باھار

5

قەلبىم مۇھەببەت تۇلپىرى، مېنىمىش ئۇنى بىر شەھشۋار،⑤
ئۇچقۇر راۋانى مۇشكىدىن ئالەمگە پەيدا نەۋ باھار.
زۇلپى ئۇنىڭ زەنجىر بولۇپ، بەنت ئەتتى ئۆز جادۇسىغا،
ئۇرسا كوكۇلى قامچىسى ھۇشسىز تېنىدە نە قارار.
قاشىدا قەيسەر ⑥ لەشكىرى زەڭگى سىپەت قۇل خەستە مەن،
بەرق ئەتسە كىرپىك نەيزىسى كۆز غەزنىسىدىن مىڭ زەرنىسار⑦.
لەبزىدە تەقدىرىم مېنىڭ، دوزاق - بېھىش ئىلكىدەدۇر،
كىبرىنى زۇلمەت تۈن دېسەم نازى ئۇنىڭ لۇتپى ناھار.
كۆرگىن تۇرۇپتۇ نازىنىن قىلماي پىسەن شەيدايىنى،
باغىغا ئىسيان قىلىساڭ، تەخسەڭدە كۆلگەيمۇ ئانار.

1963 - يىل

---

① «سەنەۋبەر» داستانىدىكى گۈزەل، ئومۇمەن سويگەن يار.
② يۇنان ۋە رىم ئىمپېراتورلىرى
③ گۈزەللىك يۇقۇرى دەرىجىدىكى ھوسنىگە ئاپىرىن ئوقۇماق.
④ كېچە - كۈندۈز
⑤ ئالىجاناپ، شاھانە زات.
⑥ قېدىمقى رىم ئىمپېراتورى.
⑦ چېچىش، چېچىلىش

6

دامىڭغا چۈشكەيمۇ قۇشۇم، جانىمغا ئىشكار سالمىساڭ،
بۇلبۇل نە بىلگەي سەيلىگاھ، كۆكسۈڭگە گۈلزار سالمىساڭ.
قىسمەتىمدى مەجنۇنلىغىم مەھۋەش يۈزۈكسىز ئەي پەرى،
پۈككەي ئىدىم ئالدىڭدا تىز، قاشىڭدا شۇڭقار سالمىساڭ.
ھەر كىرپىكىڭدە بىر ساداق، چېھرەڭدە خال دارىم مېنىڭ،
ئالما يۈزۈم بولماس سېرىق، باغرىمغا خۇنخا رسالمىساڭ.
لەيلى بەدەقشان بولمىغاي ئەردى قورام تاشتەك بۇ تەن،
جادۇ كۆزۈڭدىن ئوت چېچىپ ئىشقىڭدا دىشۋار سالمىساڭ.
ساچىڭ گويا تۈن تىلسىمى، سىنەمدە سۆيگۈڭنىڭ شېپى،
شەمئى نە يانسۇن دىلئارا ساھىبى ئەسرار سالمىساڭ.
ئەرك بابىدا شاھزادىنى خاكى گادا قىلدىڭ مەلەك،
بولماس مۇناجات مۇنچىلىك، ئارتۇقچە ئازار سالمىساڭ.
بىر قەترە لەبزىڭ بالىغە شەيدايى تەقدىرى پۈتۈك،
ئەپسانىدۇر جەننەت ماڭا، قويىنۇمغا غەمخار سالمىساڭ.

1984 - يىلى، ياز.

7

بىر كۈن مېنى سۆيگۈك ئوتى تەشنايى لەب ئۆلتۈرگىسى،
كۆزدىن مېنىڭ ياشىم تۆكۈپ دەريا - سەلەپ ئۆلتۈرگىسى.
ئاتەش ئارا كۆيدى خىلىل، دەرياغا غەرق ئەتتى يۇنۇس،
كەلمىش نەسەبى قىسمىتىم مېنىڭ ھەسسىلەپ ئۆلتۈرگىسى.
دىدارى - مەككە، ھاجىلىق- شايەت ئېرىشسەم ۋەسلىگە،
نامىڭنى دىلدا زىكرىلەپ رۇخسار تەلەپ① ئۆلتۈرگىسى.
ئاھۇ كۆزۈك - ئاھىم مېنىڭ، پەريات ئىچەر ئاغۇم مېنىڭ،
جامۇ جۇداغا ② تولدۇرۇپ مەي لەپمۇ - لەپ ئۆلتۈرگىسى.
گۈل بەرگىدە شەبنەم يېشىم، گۈل قامىتىڭدۇر ئەۋرىشىم،
بۇلبۇل سۈپەت قاتتى بېشىم: گۈل ئەركىلەپ ئۆلتۈرگىسى.
كەلسەم جاھانغا سۆيگۈنۈم قىلدى مېنى ئاخىر جۇنۇن،
رىسقىمىنى بەرگەن ئول زىمىن قەرزىم تىلەپ③ ئۆلتۈرگىسى.

① سېغىندۇرۇپ ئۆلتۈرگىسى.
② جۇدا — ھىجرىدە ئۆلتۈرگىسى.
③ ئومرۇم يەتمەي ۋاقىتىدىن ئىلگىرى ئۆلتۈرگىسى.

قايكۈن گۈزەل ئايدەك تولۇپ، شەيدا يىغا سەييات بولۇپ،
قاش كۆزىدىن ئوقيا ئۈزۈپ، ئوينايى ـ چىنەپ ئۆلتۈرگىسى.

1965 ــ يىل، قىش.

8

ئايا دىلبەر قېشىڭ گويا تىزىلغان لەشكەرى دارا①
كۆزۈڭدە كۆلسە ئىسكەندەر②، يۈزۈڭدە مەۋجى رۇخسانا③
ساداق ئاتقايكى "خۇرخۇر"④دەك سېنىڭ كىرپىكلىرىڭ ھەريان،
لېۋىڭ سۇرخى⑤قىزىل قانغا بويالغان مىسلى ھىند دەريا⑥.
سېنىڭ كۆكرەكلىرىڭ پامىر، ئەنىڭ كەينىدە ماچىندۇر⑦،
سۇلايمان لەشكەرى⑧ساچىڭ، ئاڭا تەڭ كەلمىگەي دۇنيا.
پىراق ئاھىم ئۈچۈن لوقمان بولۇپ رەھىم ئەيلەسەڭ، شايەت،
جىمى شاھانىنى تىلسام ساڭا قۇل بولمىغاي زايا.
كۆزۈڭ خەنجەردە جەڭ قىلسا، لېۋىڭ قەندەلدە مەي قۇيغاي،
غەزەپلىك پادىشاھىم سەن، پىراق مېھرىڭدا مىڭ مەنا.
سېنى كۆيلەپ سەھەرلەردە ۋە يانەي، بورىيا چالسام،
دىدىڭمۇ كەلدى بۇلبۇل دەپ ئېچىلدىڭ غۇنچىدىن رەنا.
چۆكۈپ گۈلشەنگە شەيدايى ساتارىڭغا كەمەن چەككىن،
كۆزىڭگە تەلمۈرۈپ يارنىڭ ئىچىپ مەي لەبلەرى ئارا.

1970 ــ يىل، ئۈرۈمچى.

9

زۇلالى شەرۋىتىڭدىن قەترە ئىچمەك سىنە زارىدۇر،
گۇناھىم ئۇل مەسھادەك ⑧لېۋىڭگە لەب ئازارىدۇر.⑩

---

① ئاخمانىلارنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا بېسىپ كىرگەن ئىمپىراتورى.
② ئۇنى يەڭگەن ئىسكەندەر ماكادونىسكى.
③ ئىسكەندەرنىڭ سوغدىلىق گۈزەل خوتۇنى.
④ ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسكەندەر تەرىپىدىن ئاتىلىشى.
⑤ قىزىل لاك.
⑥ ھىند دەرياسىنى ئىسكەندەر قانغا بويىغان.
⑦ خوتەن.
⑧ ئۇيغۇر پادىشاسىنىڭ تەسۋىرى نامى، شۇ چاغدا ھىندىقۇشنى سۇلايمان تاغلىرى، پامىرنى (كوكتوبە) تەختى سۇلايمان دەپ ئاتىغان.
⑨ مەسىھا ــ ئەپسانىدا ئەيسا پەيغەمبەر دەم سالسا، ئۆلۈك تىرىلىدۇ، دېيىلگەن، بۇ تىرىلدۈرگۈچى لەب
⑩ سۆيۈش ئازابى

سەۋىردىن ئارچا ھال بولدى مېنىڭ سەرۋى سۇپەت قەددىم،
نە قەھرۇ قارلىرىڭ بەلكىم مېنىڭ شەپقەت باھارىدۇر.
ئېلىپ ئەركىمنى ئىلكىڭگە ئەلىڭ چىمەننى لام قىلدىڭ،
ئۇنى ھەم كام بىلىپ نۇن ئەيلىگەنتى ئىمارىدۇر.①
كۆرۈڭ ھەيھات، بۇ قەددىم مەنزىرىنى سۆيگۈ زەر بىدىن،
توقاي يەڭلىغ كېرۈنگەن ئول جۇنۇنى ئارچا زارىدۇر.
بۇلۇت ئابى راۋان كۈن - تۈن، سۇ غارغاي ياشى چىمەننى،
بىراق شەيدايى دەر: يار سۆيگۈسى مۇھتاج خۇمارىدۇر.

1977 - يىل، كۈز

10

گەر كورمىسەم شەمئى يۈزىن، يار ھىجرىدىن ئەپغان كۆڭۈل،
پەرۋانە بولسام شەمئىگە ئوت بەھرىدىن② ۋەيران كۆڭۈل.
زوق - ئىشتىياق شەيدالىغى پاش قىلدى ئالەمگە مېنى،
ياقالىدى جادۇ پىراقى دەردىدىن پىنھان كۆڭۈل.
پىنھان تۇتماققا كۆڭۈل سىرىمنى قىلسام پەرزگەر،
سۇمبۇل سېچىدىن ئۇرغان خوش ئەترىدىن مەستان كۆڭۈل.
ئىشقى پىراقىدىن خالاس بولماققا سورىسام چارىلەر،
سىنەمدە ئەۋج ئۇرغان چېقىنلەر نەھرىدىن سەرسان كۆڭۈل.
چوغدەك قىزاردى بۇ تېنىم يار ئىشقىنىڭ گۈلخانىدىن،
بى رەھمى يارنىڭ قەلبى تاش تەھرىرىدىن قان - قان كۆڭۈل.
ئۆتتى ناۋاسىز ئول ناۋايىنىڭ ھاياتى سۆيگۈدىن،
قەلبى پۈچەك، تەل ۋەسلىلەر③ تەقدىرىدىن ھەيران كۆڭۈل.
"تەقدىر پۈتاقى مىلك بولۇر" دەيدۇ شۇدەم دىلبەر كۈلۈپ،
"شەيدايى ساقىنغەن ئىنان④! يار مېھرىدىن پەيمان كۆڭۈل!!"

1977 - يىل، قىش.

11

چىمەندە گۈل ئېچىلغايۇ، نىگارىڭسالىمسا ئەنداز،
قېشىڭدىن ئۈلگىلەر ئالاي نە قىلسۇن كۆكتە قۇش پەرۋاز.

---

(1) خەتتات، نەقىش قىلغۇچى.
(2) دېڭىز - ئوكيان
(3) ۋەسلى نەل
(4) خاتىرجەم بول

سۈزۈك زۇمرەت بولاقلارغا كۆزۈڭنىڭ چەشمىسى ئىلھام،
شىكەر خەندىڭگە تەقلىتلەپ قىلۇر سۇبھىدە بۇلبۇل ناز.
ھەرە گۈلشەندە بال تۆككەي لېۋىڭ گۈلقەندىنى دوراپ،
قاراقىڭ جادۇدىن ئاۋلار كېيىكنى شۇڭقىغان شەھباز.
نىگارىڭ جىلۋىسى بولسا مەگەر خۇرشىد ئۇچۇن دەستۇر،
چېچىڭ سۇمبۇل ئۇچۇن ھەتتا سىياقىڭ سەرۋىگە ئۇستاز.
ئۇنى سەن مەھلىيا قىلغاچ ساڭا سەۋدا بۇ شەيدايى،
ياغاچ ساز جىسمى ئۇر يانىم مەگەر چالساڭ چىقار ئاۋاز.
پەقەت ئىرپان بولۇر تەققاس گۈزەل جانان جامالىغا،
سائادەت تەگرىسى ئەلدە ئۇنىڭسىز كۆلمىگەي بىر ئاز.

1982 - يىل

ئالتۇن دەۋر سىمالىرى

مەخمۇت زەيىدى

قەلبىمنى ئويغاتتى بىر ئۇلۇغ ئىستەك،
بۇ ئۇلۇغ ئىستەككى، ھەممىگە ئۆرنەك.
بۇ ئۆرنەك دېگىنىم — ئەجدادتىن قالغان،
نەمۇنە يادىكار - تارىختا ئەينەك.

كۆردۈم مەن ئۇنىڭدىن ئۇزاق تارىخنى،
قەھرىمان بوۋىلار قۇرغان شەھەرنى.
ھەيۋەتلىك سارايلار پەشتاقلىرىدىن،
چاقنىغان نەقىش ھەم ئالتۇن ھەللەرنى.

1

ئالدىمدا ئەنە ئۇ قەدىمقى قەشقەر،
مەھمۇتنىڭ تۇغۇلغان ماكانى - يۇرتى.
"قاراخانىلار» پايتەختى بولغان،
(جاھانغا مەشھۇر نامى - قۇدرىتى).

كېيىكلەر يايلىغان گۈزەل يايلاقلار،
مەھمۇتنىڭ سىردىشى ئارچىزار تاغلار...
ئالىمنىڭ قەدىمى — ئىزىدىن ئۆتكەن،
بۇندىكى چىمەنلىك، مېھرىلىك باغلار...

گۇۋا بوپ تۇرۇپتۇ تۈمەن دەرياسى،
ئەسىرلەر ئۆزۈلمەي ئاققان بولاقلار.
ئەل - يۇرتىنىڭ قەلبىدە تۇرۇپتۇ تېخى،
تويلاردا ئۇ ئېيتقان ناخشا - قوشاقلار.

قەشقەردە تۇغۇلغان مەھمۇت قەشقىرى،
قەشقەردە كۆز يۇمغان خەلقىمىز پەخرى.
تۈنلەردە چاقنىغان يورۇق يۇلتۇزدەك،
تۆھپىسى نۇر چېچىپ تۇرار ئەبەدى.

ئوقۇدۇم: قەشقەرى يازغان دىۋاننى،
بىلدىمەن: ئۇنىڭدىن قەدىم زاماننى.
ھەر بىر قۇر سۆزىدىن ئالدىم تەربىيە،
مەرىپەت، بەختكە باشلار ئىنساننى.

ئەجداتلار ياراتقان ئالتۇن دەۋرنىڭ،
تىلچىسى، ئالىي مەھمۇت قەشقەرى.
كېزىپ ئۇ شۇنچە كۆپ شەھەر، كەنتلەرنى،
ياراتتى ئەۋلاتقا ئىلىم دەستۇرى.

ئۇ پۈتكەن ھەر ماقال، ھەربىر قوشاقھەم،
ئەجداتلار ئەقلىدىن كەلتۈرگەن مىسال.
ئۆزۈپ ئۇ تەپەككۇر دېڭىزى ئارا،
ئەل ئىچرە تونۇلۇپ تاپقانتى كامال.

2

ئەجداتلار ياراتقان ئالتۇن دەۋرنىڭ،
يەنە بىر ئالىي يۈسۈپخاسھاجىپ؛
«قۇتاتقۇ بىلىك»نى قەشقەردە يازغان،
ئىلىمنىڭ بابىدىن دۇردانە چېچىپ.

تارىخقا پۈتۈلدى مۇبارەك نامى،
شەرىپى ئىدى ئۇ ئالتۇن دەۋرنىڭ.
تەرىپى يېزىلغان يىلنامىلارغا،
زىننەتى ئىدى ئۇ ساراي ـ قەسىرنىڭ.

مەن ئۇنى سېغىنىپ تاغلارغا چىقتىم،
گۈللەرنىڭ قېتىدا ھۆسنىنى كۆردۈم.
ئۇ يۈرگەن يەرلەردە ئۈنۈپتۇ رەيھان،
ئۇ ئۆسكەن تۇپراقنى كۆزۈمگە سۈردۈم.

مەن ئۇنى يادقىلدىم ھەر سەھەر، ئاخشام،
ئۇ، ئىلىم كۆكىدە چاقنىغان يۇلتۇز.
ئۆچمەستىن ئەسىرلەر بورانلىرىدا،
چاقنىغان تارىختا كېچە يۇ ـ كۈندۈز.

× ×

ئويلايمەن، ئويلىسام كېلەر ئالدىمغا،
ھۆرمەتكە سازاۋەر بۇ ئىككى ئادەم.
ئۆتۈپتۇ ئۇنتۇلماس مىراس قالدۇرۇپ،
قەلبىمدە بار ئىكەن قانچە مىڭ كۆكلەم.

يادلىنار ئۆتمۈش ۋ مىڭ ـ مىڭ ئەسىرلەر،
ياد ئەيلەپ كەلمەكتە ئۇلارنى ئالەم.
تارىختا نەقىشلەپ ئويۇلغان نامالار،
بىز ئۈچۈن شۇنچىلىك ئەزىز ـ مۆھتەرەم.

ياد ئەيلەپ ئۇلارنى ئايەم كۆڭلىرى،
قەۋرىسى بېشىغا گۈللەر قويىمىز.
كەلگۈسى ئەۋلاتقا خىسلىتىن سۆزلەپ،
قەلبىگە ئۇلارنىڭ نامىن ئويىمىز.

قۇتلۇق يالداما لىرىكىسى

ۋاھىتجان غوپۇر

ئۇلۇغ ئالىم يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «قۇتادغۇ بىلىگ» داستانى ئۇنىڭ ئانا يۇرتى ۋە قەشقەردە تارقىتىلغاندا، تەپەككۇر قۇشلىرىم بىردىنلا پەرۋاز قىلىپ، قەلبلىرىمدىكى ئىلھام بۇلاقتەك ئۇرغۇشقا باشلىدى ...

قولدا «قۇتادغۇ بىلىگ» ، كۆڭلۈم يۈرەكتىن شادىمان ،
تىترىدى ئۇتلۇق ھاياجاندىن تېنىم ياپراقسىمان،
كۆزگە سۈرتتۈم شۇ ئەسەرنى ، بولدى پاك ئىشقىم قىيان،
ئاپىرىن! بىزگە ئۇنى يەتكۈزدى بۇ يارلاق زامان،
شۇڭا، ئالدىن ئېيتىمەن دەۋرىمنى كۈيلەپ كۈي راۋان.

مەرىپەت دۇشمەنلىرى تاپقاچ بۇگۈن ئەلدە مامات ،
جانلىنىپ باردى چېچەكلەپ مەدىنى تۇرمۇش ـ ھايات ،
پارتىيەم بەردى ئىلىم ـ پەن ئەھلىگە كۈچ ھەم قانات،
چىقتى دۇنيا سەھنىسىگە كۆمۈلۈپ قالغان ئىجات،
خەلقىمىزنىڭ مول پاراسەت ـ ئەقلىنى ئەيلەپ ئايان.

مانا بۇ ئۆلمەس كىتاپ شۇ گۈللىنىشكە بىر مىسال،
بىباھا شانلىق مىراسقا زوقلىنىپ باقتىم خوشال،
خۇددى كۆز ئالدىمدا سۇلىماس باغ ئېرەم ئاچتى جامال،
نازىنىن كۆركەملىكىدىن بولدى كۆكتە ئاي بۇ لال···
بۇ قەدىم يۇرت قوينى تولدى گۈل چېچەك بىرلە شۇئان.

مەرىپەتپەرۋەر بۈيۈك روھ بىرلە خاس ھاجىپ يۈسۈپ،
شۇ جاھالەتلىك ئەسىرنىڭ باغرىنى ئۆرتەپ ـ بۆسۈپ،
ئانا تىلنى بىر پەسىھ جەۋلانغا بەرجەس كىرگۈزۈپ،
بەختىمىزنىڭ ئاچقۇچى ـ ئالتۇن ئەسەرنى پۈتكۈزۈپ،
بىزگە تەقدىم ئەيلىدى شۇنچە ئەسىرلەردىن بۇيان .

ئۆتتى مىڭ ئون ئەسىر، شۇڭلاشقا ئۇ يازغان كىتاپ ـ
كەلدى تارىختىن بىرى ئۆچمەي لاۋۇلداپ ـ يالتىراپ،
پەم ـ پاراسەتلىك خەلقىنىڭ قەلبىگە نۇردەك تاراپ،

بولدى جاھىللىققا قارشى ياڭرىغان ئوتلۇق خىتاپ،
دېدى : " دۇنيادىن نادان ئۆتمەك ئۆلۈمدىن كۆپ يامان!"

بەردى ئالىم شەرھلەپ ھەق ۋە ئادالەتنى تېرەن،
دېدى : " گۈللەت ئەلنى ئىلمۇ ـ پەن ، پاراسەتلەر بىلەن،
تۇت ئۆزۈڭگە يار قانائەتنى ، ھايانى ، بول تىمەن،
مەرىپەت ، قانۇن بىلەن بولغاي بۇ ئالەم گۈل ـ چىمەن،
ھىچ توسالماس ئەشۇ چاغ كۆز نۇرلىرىڭنى چاڭ ـ تۇمان ..."

شۇڭا، ئەجدادىم ئاڭا باغلاپ مۇھەببەت ـ ئىشتىياق،
سۆيۈنۈپ مەناغا تولغان خەزىنىسىدىن ھەمە ۋاق،
ئۆرتىگەن مەشئۇم جاھالەتنى ، ئۇنى ئەيلەپ چىراق،
بولسىمۇ زۇلمەت تۈنى شۇنچە ئۇزۇن ، مەنزىل يىراق،
يەتكۈزۈپ كەلگەن بۈگۈنكى كۈنگە مىڭ يىلدىن بۇيان.

بۇ كىتاپ سەھىپىسىدە بىباھا گەۋھەر ياتۇر،
تەربىيەت ، ئەخلاق ، ئەدەپكە خاس ئىسىل جەۋھەر ياتۇر،
ئىلمى مەنتىق ، ھەم پاساھەت ... كە تولۇق كەۋسەر ياتۇر،
(بىرمۇ ـ بىر قىلسام بايان بەتلەرگە قانداقچە پاتۇر ؟!)
قىممىتى ئالتۇن كىتاپنىڭ شۇنچە يۈكسەك ، بى پايان...

پاھ! قولۇمدا شۇ كىتاپ، گۈلقەن يېدىم مەناسىدىن،
ئۈنچە ـ مارجانلارنى سۈزدۈم كەڭ، تېرەن دەرياسىدىن،
بولدى ئۇ گۈلباغ، سەھەر ئۈزدۈم گۈلى رەناسىدىن،
كۈلدى قەلبىم، پەم ـ پاراسەت قاينىغان سەيناسىدىن...
سېغىنىپ ئالدىنى باقتىم تەلپۈنۈپ مەن كۆك تامان.

تاڭ ساباسى يەلپۈنۈپ بىر ئاق بۇلۇت كەلدى ئۇچۇپ،
ئولتۇرۇپتۇ ئۈستىدە (كۆردۈم) شۇ خاس ھاجىپ يۈسۈپ،
كۆزلىرىمگە تولدى ياش، بەردىم سالام زوققا تولۇپ،
چىن تەبەسسۇملە ئىلىك ئالدى بوۋام خۇشخۇي كۈلۈپ،
سېغىنىشنىڭ يالقۇنى قۇچتى دىلىمنى شۇ زامان.

مەن دېدىم: " چىقتى نەشىردىن ئۆزلىرى يازغان كىتاپ."
ئۇ دېدى: " بەرگىن، كۆرەي "، سۇندۇم كىتاپنى مەن شۇتاپ،
كۆردى ئۇ ۋاراقلىرىنى بىرمۇ ـ بىر ئۆرۈپ قاراپ،
" پاھ ! ئەجەپ نەشرى سۈپەتلىك بوپتۇ! " دەپ قىلدى خىتاپ،
بۇ كىتاپنىڭ بېسىلىش جەريانىنى قىلسام بايان.

دىدى ئەسكەرتىپ يەنە: ” ئەردىم ئۇزۇندىن ئىنتىزار،
ئەمگىگىم ئەۋلاتلىرىمغا يەتسە دەپ لەيلۇ ـ ناھار،
ۋەلىكىن زالىم خاقانلار ئەيلىگەچ ئەل ـ يۇرتنى خار،
ئۇ ئۈمىدىم ئاشمىغان ئىشقا، بولۇپ يول بەكمۇ تار،
ئۇھسىنىپ كەلگەن ئىدى روھىم بولۇپ بەك دەرگۇمان.

شۈكرى! ئەۋلادىم ساڭا كەلگەندە دەۋران ئالمىشىپ،
بولدى يۇرتۇم ھۆر ـ ئازات، پەن ـ مەرىپەت ئاقتى تېشىپ،
زارىقىپ كۈتكەنلىرىم ئاخىر بۈگۈن ئىشقا ئېشىپ،
قالدۇرۇپ كەتكەن مىراسىم بولدى سىزلەرگە نېسىپ،
پەيزى كۆكلەمگە يېتىشتى، كۈلدى مەن ئۆسكەن ماكان.

شۇڭا ئوغلۇم، يەت مۇشۇ ئالتۇن زامانەڭ قەدرىگە،
تىرىشىپ ئىزدەن، ئۈگەن، ئايلان ئىلىم ـ پەن ئەھلىگە،
مەرىپەتلىك ئەر بولۇپ يەتكۈز گۈلاپ ئەل قەلبىگە،
گۈل قىسىپ ئۆت كەشپىياتلاردىن ئېلىڭنىڭ كۆكسىگە !
ئۆت ئېسىڭدە : چىن سائادەتتۇر ـ بىلىم مەڭگۈ، ھامان ...“

سۆيۈنۈپ كەتتى جېنىم، ئاڭلاپ بۇ سۆزنى شۇ مەھەل،
مەن دىدىم ”ياتقايلا خاتىرجەم بولۇپ بىزدىن تۈگەل،
كەشپىياتتىن تىڭشىغايلا ئېيتىمىز بىز كۈي ـ غەزەل،
مەرىپەت گۈل باغلىرىنى تەر تۆكۈپ ئەيلەپ گۈزەل،
قۇرىمىز ھەر ساھە، ھەر سەپتە كامال تاپقان زامان!....“

سۆزلىرىمدىن شۇ زامات مەمنۇن بولۇپ، شاتلىق قۇچۇپ —
كەتتى خاس ھاجىپ يۈسۈپ — ئالىم بوۋام كۆككە ئۇچۇپ،
ئۇزۇتۇپ قالدىم خۇشالەن دەستە ـ دەستە گۈل تۇتۇپ،
بۇ تەۋەررۈك ئۇچرۇشۇشنى دىلدا ھەم ئالدىم پۈتۈپ،
تىكلىدىم قەيسەر ئىرادە ئاشىمەن ھارماي داۋان...

قولدا ”بار ئالتۇن كىتاب“، قاينار دىلىمدا ئىپتىخار،
ئۈمىنىڭ پارلاق مىراسىدۇر، شۇڭا مەن بەختىيار،
رەڭمۇ ـ رەڭ گۈللەرگە تولغان مۆجىزە ئۇ، بىغۇبار،
ئۆتسە ئۇ يىللار ـ ئەسىرلەر بەستىدىن كۆچمەس باھار،
لەيلىزارىغا ياراشقان ئۇ گۈزەل سەرۋى راۋان!

شېئىرلار

غوجى ئەخمەت

ۋەتىنىم

ۋەتىنىم — پەخرىم،
تاجۇ — دۆلىتىم.
مەغرۇر تاغلىرى،
مەدەن كانلىرى،
بەخت-ھۆرلۈكنىڭ ھۇلى-ئاساسى.
يېشىل قارىغاي،
مەزمۇنلارغا باي.
يايلار قوي، قوتاز ...
قۇشلار خوشئاۋاز،
كۆلگەن كائىنات، يوقتۇر بىباھاسى.
دەريالار ئويناق،
بۇلاقلار ئويغاق.
قاتقان قار — مۇزلار،
تامچە ئەگىزلەر،
مەخمەل ئېتىزنىڭ ئاشىق رەناسى.
زەنجىر تاپانلار،
پولات ساپانلار،
ئوغاق ۋە بولقا،
مەھكەم بىر ھالقا،
ئۇزۇلمەس رىشتە — مېھرۇ-ۋاپاسى.
ئالىم — ئىنجىنېر،
جەڭچى — پىئونېر،
بىر نىيەت، بىردىل،
سايرار خۇشال تىل،
" ياشا ۋەتىنىم؟ "-قايناق ساداسى.
ۋەتىنىم — جېنىم،
سۇلىرى قېنىم.
تاغلاردۇر گەۋدەم،
شۇڭا مەن بەردەم،
بىلمىنەس قىلچە جەۋرۇ-جاپاسى.
دىلىمدا ئارمان،
بېلىمدە دەرمان.
قوزغالدى ھەۋەس،
مانا تۇردۇم دەس،
تەقدىم ھاياتىم!-ئۆمرۈم جاكاسى.
ئۆتكۈر كۆزلىرىم،
شېرىن سۆزلىرىم
ۋەتەن يولىدا،
تامامەن پىدا،
يانسام مۇبادا بولاي مەن ئاسى.
ۋەتەن دىدىم بىر،
كۆڭلۈمدە يوق كىر،
بولدۇم پىدا كار،
كۆچتۇر نۇمۇس — ئار،
كۆتمەيمەن مەيلى كەلسۇن قازاسى.

پارچىلار

ئانا دەپ ئالدىغا يىقىلغان بالا،
تەھتىدىن ئانىغا ۋاپادار بالا.
ئانىنىڭ قەدرىگە يەتمەيدىكەن كىم،
كۆرىدۇ ئاقىۋەت تۈگىمەس بالا.

× × ×

خالىساڭ يامان دە، يامانلىمايمەن،
ئەقىدەم ئۆمۈرلۈك ساڭا باغلانغان.
سەندىكى جاسارەت، مەندىكى غەيرەت،
بىرلىك ۋە ھەمدەملىك بىلەن تاۋلانغان.

× × ×

ماختىنىش، ماختاشمۇ ياقمايدۇ ماڭا،
ياقىنى ئادالەت-لىللا پىكىرلەر.
ماختاشتىن تىلەك ئۆرلەپ ئۆرۈلگەن تولا،
كۆمۈلگەن ماختاشقا ھىلە-مىكىرلەر.

× × ×

قىزغىنلىق قىيامەت كۈنى قىزىيمىش،
ۋە لېكىن ئۇ چاغدا سوۋۇيدۇ ئالەم.
قىزغىنىپ بىر-بىرىن ئۇرۇپ-سوقمىسا،
دۇنيا كەڭ، سىغىشمۇ ھەر قانچە ئادەم؟

× × ×

ئادەمنىڭ ئىززىتى باسقان ئىزىدا،
ئەمەس ئۇ سەللە-تون، ئىبارىسىدا.
كېچىسى تەڭرىگە يىغلاپ يالۋۇرۇپ،
كۈندۈزى ماركسىست ئۇ ئىدارىسىدا.
چاي ئىچسەڭ بۇنداقلار بىلەن ئولتۇرۇپ،
شەيتانلىق كۆرۈنەر پىيالىسىدا ...

× × ×

رەقىبىم ئالدىدا ئوخشايمەن ساڭا،
قەدىڭدەك راۋۇرۇس مەغرۇر سۇۋادان.
دوستلارغا باش ئىگىپ ئىگىلەي سەندەك،
مۇلايىم مەجنۇنتال بولاي سىڭايان.

× × ×

«كۆزۈڭگە قاراپ ماڭ!» دېگەن سۆزۈڭدە،
ئاسراشمۇ ئۆزۈڭنى ياكى مېنى ھەم.
يىقىلسام يۆلەشكە ئۇزاتمىدىڭ قول،
دېمەك، سەن باشقىچە قويۇيسەن قەدەم.
ئەگەر مەن پۇتلىشىپ يىقىلمىغاندا،
كېلەتتى قەيەردىن ساڭا ئەقىل - پەم!؟

× × ×

ئاھ! دەيسەن، ۋاھ! دەيسەن، ئارمانلايەيسەن،
ۋاقتىنىڭ ھەسرەتكە نېمە پەرۋايى؟!
قايغۇدا يات قىلىپ قىلغاندا دۇئا،
قوزغۇلۇپ كەتمەمدۇ شېھىتلەر روھى.
شېھىتلەر قوبدۇنۇپ قالمىسۇن دېسەڭ،
ئالغا باس، روھلارنى شات قىلاي دېسەڭ.

× × ×

قۇچاقلىشىپ چىڭ ياتساقمۇ يېقىن،
ئوخشىماس كۆرگەن چۈشىمىز لېكىن.
بىر جان-بىر تەن ھەم بولۇپ كەتسەكمۇ،
ئوخشاش بىر تىلەكنى مەخسەت ئەتسەكمۇ،
سەۋەبى پەرقلىق ئويلاشلىرىمىز،
ئىش، ئورۇن، تاماشا — ئويناشلىرىمىز.

× × ×

مەن بىلگەن مۇھەببەت—سۆيگۈدۇر ۋەتەن.
«ئىڭگە» دە ئويغاتقان ۋەتەن ھاۋاسى.
«مەمە» دە باشلانغان ئانام كۈلكىسى.
«ئوغۇلكەن، ئەلسۆيەر...» دادام دۇئاسى.
كۈلكە ھەم دۇئاغا بولمىسام سادىق،
بولارمەن قانداقچە رىزاغا لايىق؟!

× × ×

ئاي دەيمەن، كۈن دەيمەن، ئۆتسە غەم يەيمەن.
قانچىلىك تۆھپەم بار ۋەتەن ئالدىدا.
تىرىشىپ - تىرمىشىپ تۇرمىسام ئەگەر،
كىم كۆرەر ئۆلسەم مەن يوچۇن دالىسىدا.

× × ×

ئۆزۈڭدە يوق نېمە سۆزۈڭدە بولماس،
ياق دېسەڭ، يات نېمە سىڭگەن تىلىڭغا.
تىلىڭغا سىڭگەنى دىلىغا سىڭگەنى.
ھوشيار بول، دىققەت قىل ئانا تىلىڭغا.

ئۆژمە بىلەن سۆھبەت

ئابدۇلھەمىت نىياز

— مېۋەڭ داۋادۇر مىگبىر كېسەلگە،
تۇۋۇزىنىڭ، تېنىڭ، ياپرىقىڭ گەۋھەر.
نېمىشقا تېپىلماس باشقا دەرەختە،
سېنىڭدە توپلانغان خىسلەتتى جەۋھەر؟

— بىخ سۈرۈپ زىمىندىن كۆتەرگەندە باش،
ئورناشتى قەلبىمگە بىر ئۇلۇغ ئارمان.
نىجاتكار تۇپراقنى سۆرتۈپ كۆزۈمگە،
ۋىسالغا يەتكىدەك تاپتىم مەن دەرمان.

ۋاقىتتىن بالدۇرراق مەي باغلاپ پىشىپ،
جىمىكى جانلىققا كەڭ قۇچاق ئېچىش؛
قەلبىمگە پۈكۈلگەن ئارمانىم ئىدى،
كۆپ ئۇچۇن نەپ بېرىپ، تامادىن قېچىش.

مەشۇقى ئىلىم-پەن، ئۆزى بىر ئاشىق،
ۋۇجۇدى ئەڭ ئۇلۇغ ئارزۇغا تولغان؛
ئالىمنىڭ خىزمىتىن قىلسام دەر ئىدىم،
قاراڭغۇ دىللارنى يورۇتۇپ تۇرغان.

تەمبۇرنىڭ ئۇچىغا بۇلبۇل قوندۇرۇپ،
جاراڭلىق ھەم ئۆلمەس مۇقامغا چالغان؛
سازەندە سازىنىڭ دەستىسى بولسام،
ئىشقىغا ۋاپا دەپ گۈلخاندەك يانغان.

پەزىلەت ـ خىسلەتتى ئىنسانغا لايىق،
راۋايەتتە ئېيتىلغان ئادىمىچولپان.①
ۋەسلىگە ئېرىشمەك ئارمانىم ئىدى،
ئۆز قەدرىن بىلىشتەك ۋىجدانى بولغان.

ياشاشنىڭ يولىنى كۆرەشتىن ئىزدەپ،
ئۆتكەزدىم يىللارنى ئونلاپ ۋە يۈزلەپ.
قۇياشقا تەلپۈنۈپ ، يىلتىزلاپ يەرگە،
چىدىدىم ھەممىگە ئارماننى كۆزلەپ.

قەيەرگە قويسا ئەل شۇ يەرگە تۇتتۇم،
مېۋىلەر گۈلزاردىن تالاشماي ئورۇن.
ئاچ بىلەن غېرىپنىڭ غېمىنىلا يەپ،
پىشەمەن بۇغداي سېرىقىدىن بۇرۇن.②

غورا سالغان ئاش

ئاۋۇت مەھەممەت

بۇ يىل ياز پەسلى كەلدىم يېزامغا،
ئۆژمە ئاقىرىپ تۆكۈلگەن چېغى،
كۆرسەتتى بېھىش ئۆلىمگەن جانغا ،
ۋەتەن باھارى، يازنىڭ خۇۋلىقى.

---

① راۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە ، چولپان ئىسىملىك بىر ساھىبجامال بولۇپ ، پادىشا تەرىپىدىن هارامغا زورلانغان ئىكەن ، بۇ چاغدا چولپان قاتتىق نارازى بولۇپ، خۇداغا تىلىنىپ ، كوككە كوتىرىلىپ ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ . شۇنىڭدىن باشلاپ ، كوكتە «چولپان» ئاتلىق يۇلتۇز پەيدا بولغانىمىش .

② ،،ئەل سېرىقى—بۇغداي سېرىقى،، دېگەن ماقال كوزدە تۇتۇلىدۇ.

پەرزەنت ئانىغا ئەڭ ئېزىز مېھمان
(پولۇ ئەتمەكچى ئانام ئالدىراش).
دېدىم:
"يېمەيمەن ئەتسەڭ گەر پولو،
ئېتىپ بەر ماڭا غورا سالغان ئاش.

غورا، چامغۇردا ئوخشايدۇ ئەجەپ،
سۈيى سۈپ-سۈزۈك سەھرا يوبدىنى.
ئويلىما بۇنى ئاددى تاماق دەپ،
بەدەنگە سىڭەر ئاشنىڭ ئوبدىنى.

بولغىنىم ئۈچۈن دېخان بالىسى،
دېخان مىجەزى سىڭگەن قەلبىمگە.
ئونۇتسام ئەگەر كۆرگەن كۈنۈمنى،
قانداق قارايمەن خەلقىم يۈزىگە.

ئەشۇ كۈنلەردە ئىچكەن شۇ ئاشنى
(ئۇلاشساق ئاڭا بولاتتۇق رىزا.)
ئەمدىچۇ؟ ئاشتىن غەم يەمەس دېخان،
بولىدۇ يوبدان خۇمالىق غىزا."

شېئىرلار

ئەھمەتجان قەييۇم

ئۆزگۈرۈش

بۈرۈن مىنىڭ يۇرتۇمدا،
ساقاللىقنى ھۆرمەتلەپ؛
مېھمان - يۈچۈن ئىشىدا،
تۆرگە ئالغان بىر - بىرلەپ.

ئەمدى باقسام، بۇ ئادەت،
قاپتۇ بارا ئۆزگۈرۈپ.
بولسا كىملەر بىلىملىك،
شۇنى تۆرگە ئۆتكۈزۈپ.

گۈلنىڭ جاۋابى

باغ ئارىلاپ شوخ شامال،
كۆردى بىر تۈپ ئەترىنى.
تۇرار ئىدى تۇپراقتا،
ئېگىپ گۈزەل قەددىنى.

دېدى شامال : "ئەترىگۈل،
تۇرۇقۇڭدا نىمە ھال ؟ "

دېدى ئەترە : " سىرىمنى،
بىلمەك بولساڭ قۇلاق سال:

تۇپراق بەرگەچ ئوزۇقلۇق،
كۈلگەن ھۆسنى - جامالىم.
تەئەللۇقتۇر كۈندۈز - كەچ،
ئاڭا ئىززەت - سالامىم. "

ئىزدەش

ئىزدەپ سىنى يەكشەنبە،
كېزىپ قانچە رەستىنى؛

تاپتىم ئاخىر باغچىڭدىن،
كۆرۈشۈشنىڭ پەيتىنى.

ئېگىپ گۈلدەك بېشىڭنى،
پېرىلىپسەن كىتاپقا.
دەرياسىغا ھېكمەتنىڭ،
چۆمۈلۈپسەن شۇ تاپتا.

سەن ئىزلەپسەن ئۈنچىنى،
مەن ئىزدىسەم يار سېنى.
باغلىدىڭ چىڭ يەنىمۇ،
بۇ ئىش بىلەن سەن مېنى.

سالام ساڭا

(جەڭچى تىلىدىن)

سالام ساڭا يۈرەكتىن،
يېزا قىزى چىمەن گۈل.
بەخت قوينى بېغىڭدا،
ئۆستۈرۈپسەن تۈمەن گۈل.

باشقۇرۇپسەن ئېتىزنى،
يېڭى تېخنىك ئۇسۇلدا.
قايىل قاپتۇ يۇرت ئەھلى،
سەن ياراتقان ھوسۇلغا.

ئاڭلاپ سېنىڭ نامىڭنى،
تاشتى دىلدىن شاتلىغىم.
چىمەنگۈلدەك ئېچىلغىن،
مېنىڭ چىمەن ئاتلىغىم.

پەزىلەت قامۇسى

ئېزىز سايىت

پەزىلەت قامۇسى « قۇتادغۇ بىلىگ »،
ھەربىيەت كۆكىدە چاقنىغان ئەسەر.
يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئۇلۇغ تۆھپىسى،
بولماقتا نامايان قۇچۇپ شان-زەپەر.

تۇردۇ ئالدىمدا چولپاندەك چاقناپ،
بوۋامنىڭ مېھنىتى ـ ئەقىل ئۈنچىسى.
دىللارغا ئىسپاردەك چاچتى خۇشپۇراق،
ئىنسانى خىسلەتنىڭ ئېسىل غۇنچىسى.

تەپەككۇر كۆكىدە پەرۋاز قىلىپ ئۇ،
تىكلىدى ئەل ئۈچۈن ئۆلمەس ئابىدە.
زامانلار ئۆتسىمۇ كەلدى بىزگىچە،
ئەجدادلار ئىزىدىن بولۇپ خاتىرە.

شۇ بۈيۈك ئىنساننىڭ شەنىگە بۈگۈن،
تەشەككۇر، ئاپىرىن ئوقىدى جاھان.
مەرىپەت خۇمارى مىللىتىم بىلەن،
ئەبەدى ياشايدۇ شۇ ئۇلۇغ ئىنسان.

تاغ سۈيى

روزى رازىق

ئېخ، تاغنىڭ سۈپ ـ سۈزۈك مەرۋايىت سۈيى،
تىك ـ قىيا چوققىدىن شاقىراپ كەلسەڭ؛
گوياكى كۆزۈمنى چېقىپ ئەينەكتەك،
ئاق كۆمۈش لىنتىدەك پاقىراپ كەلسەڭ؛

زوقلۇنۇپ كۆز ئۈزمەي قاراپ ئۇزاق ،
توختىماي شاۋقۇنلۇق ئېقىشلىرىڭغا.
كەڭ يايلاق ، ئېتىزلار ، باغ، ئېدىرلارنىڭ ـ
باغرىغا باغرىڭنى يېقىشلىرىڭغا.

بىلىمەن ، سەن بولغاچ يەر ـ زېمىن خۇشال،
چۈنكى ، سەن زېمىننىڭ جېنى ئەمەسمۇ ؟
ئالەمگە، ئادەمگە بەرگۈچى ھايات،
جۇش ئۇرغان كۈچ ـ قۇۋۋەت قېنى ئەمەسمۇ؟

مەن قانچە بەختىيار ، خۇشال بولاتتىم،
شۇ تاغنىڭ سۈيىدەك ئۆركەشلەپ ئاقسام.
ئىجادىم كۈچىدىن ۋەتەن ، خەلقىمنىڭ،
قەلبىگە توزدماس گۈل ـ چېچەك تاقسام.

رۇبائىلار

مەھەممەت ئېلى

ئىز ئۈچۈن پەرزەن ئىزلىگەن ئازماس،
ئەسىرلەر ئۆتسىلا ئىزناسى قالماس.
قالدۇراي ھاياتقا ئۆچمەس ئىز دېسەڭ ،
ئىجات قىل ، شۇ ئىزىڭ مەڭگۈ يوقالماس.

× × ×

ئۆلۈم شارابىنى ئىچمىگەنىڭ ھەقتۇر،
ۋە لېكىن ھاياتقا قايسى كۆز توقتۇر.
كېلىدۇ بىر كۈن ئەجەل تۇيۇقسىز،
قەدىرلە ، ھايات بەكمۇ ئۇلۇقتۇر .

× × ×

ئۆزەكچە مەگسىتەمەي ئۇششاق مۇرچىنى،
چاغلىدىڭ كىچىك دەپ قۇدرەت ـ كۈچىنى.
ئۇلارنىڭ غەيرىتى ھاياتقا ئۆرنەك،
ئۆملۈكتىن ھەر قەدەم زەپەر قۇچقىنى.

× × ×

مەنپەئەت دوست قىلدى ئىككى تۈلكىنى،
ئۆز ئارا ئۆچلۈكتۈر بىلسەڭ كۈلگىنى.
ھەزەر قىل ، تۈلكىلەر ئالدىدى يامان،
بولىدۇ بىر يولدا بىللە يۈرگىلى.

× × ×

ۋاپاغا تەشنا بوپ كەزدىم دەشتىنى،
دىدىڭسەن : بىلمەيسەن ۋاپا تەكتىنى .
ئىزلىسەڭ ۋاپانى سەن قىل ياخشىلىق،
كىشىلەر تېپىشسۇن سەندىن بەختىنى.

× × ×

ئاتام دەر: «ئەمەلدار بولسا ئاق نىيەت،
دىلى شات پۇخرانىڭ، تارتماس ئەۋزىيەت.
قىلمىسا ئىدى دەپ قورقمەن شۇنچە،
بىز دىكى خوشامەت ئۇنى بەدنىيەت.»
× × ×

ياشاشنىڭ مەنىسى بولسا جان بېقىش،
قىيىندۇر مۇشكۇلگە تاقابىل كېلىش.
تۇغۇلار «خوشامەت» ئاتلىق بىر ئوغۇل،
مەقسەدى ئىگىلىپ قۇلچىلىق قىلىش.

تۇيۇق

يامان ئىش‌چىقماس‌داغ، خۇي-پەيلىڭدىن يان،
ھۆرلۈكنىڭ يولىدا يالقۇن بولۇپ يان.
بىرلىكنىڭ كۈچىدۇر تەڭداشسىز ئۇلۇغ،
بىرلىشىپ ماڭايلى دوستلار يانمۇ - يان.

قەشقەر قىزى

ئابدىراخمان ساۋۇت

سەن كۈلۈپ بۇلبۇلغا ئوخشاش سايرىغىن قەشقەر قىزى،
ئىچ- ئىچىڭدىن ئۇرغۇتۇپ كۈي قاينىغىن قەشقەر قىزى.

تاج قىلىپ ۋىجدان - غورۇرنى، ئوق ئۈزۈپ نا ئەھلىگە،
چىن ساداقەت ئەھلى بىرلە يايرىغىن قەشقەر قىزى.

سەن كەبى ئوتلۇق يۈرەككە ھۆر زامان ئاچتى قۇچاق،
كۆكتىكى چولپان بولۇپ چاقنىغىن قەشقەر قىزى.

سەن تاراتقان خۇشپۇراقتىن ئەل دىلى تاپسۇن شىپا،
ھۆر ۋەتەننىڭ كۆكسىگە گۈل تاقىغىن قەشقەر قىزى.

(ھېكايە)

مۇھەممەت ئىمىن

1

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم!

ئۇلارنىڭ قىزغىن پارىڭىنى مېنىڭ ئەدەپ بىلەن بەرگەن سالىمىم ئۈزۈپ قويدى.

توختىكام ئوسكىلەڭ قاشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئوڭ قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن ياپيا قاپاقلىرى ئۈستىگە چاپلىشىپ قالغان سامان ئۇۋاقلىرىنى سۈرتىۋېتىپ، سالىمىمغا جاۋاپ قايتۇردى:

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!، ئۇكام!

ئۇنىڭ ھەيران قالغان كۆزلىرىدىن مېنى دەماللىققا تونۇيالمايۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

توختىكامنىڭ سۆھبەتدىشى — ئوتتۇرا بويلۇق، ئورۇق، ئاق - سېرىق چىرايى ئاپتاپتا كۆيۈپ قارىدىغان، شالاڭ قاشلىرى ئاستىدىكى چوڭقۇر كۆزلىرىدىن قەتئىلىك چىقىپ تۇرغان ئوتتۇز بەش ياشلار چامىسىدىكى كادىر سۈپەت بىر كىشى ئىدى. ئۇ مەن بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، «بۇ كىم؟» دېگەندەك سوئال نەزىرى بىلەن توختىكامغا قارىدى.

— ۋۇي، ئالىمجانۇ سەن نە؟ — توختىكام كۆزىنى يەنە بىر قېتىم ئۇۋۇلىۋېتىپ، تۇساتتىن خۇشاللىقىنى باسالمىغان ھالداۋاقىرىۋەتتى، — بىزنىڭ بۇ تەرەپكە ئايىغىڭ يەتمەس بولۇپ قالغان ئىدى. بۈگۈن قانداق بولۇپ كېلىپ قالدىڭ؟

— قانداق بولۇپ كېلىپ قالاتتىم؟ — دېدىم مەن چاقچاق قىلىپ، — ئۆزلىرىنى بىر

يىلىۇ كاتتا خىدان ئاپتۇ دەپ ئاڭلاپ، ئۆشۈرىسىنى ئايرىلمىدىكەن دەپ كەلدىم، توختىكا!

— ها! ها؟ ها! ···— توختىكام خۇشخۇيلۇق بىلەن كۈلگەندە، كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدىن باشلانغان ئۆمۈچۈكنىڭ تورىدەك سان - ساناقسىز قورۇقلار قارا تۆك بېسىپ كەتكەن قۇلىقىنىڭ تۈۋىگىچە كېڭەيدى، - ئۆشرە دىگەن سەندىن ئۆرگەلسۇن، كۆتىرەلمەسەڭ خامانىدىكى چەشنىڭ يېرىمىنى يىزدۇپ كەت!

تاغ كەينىگە قىسىيىشقا باشلىغان قىزغۇچ قۇياش نۇرىدا ئالتۇنىدەك چاقناپ تۇرغان چەشكە قاراپ داڭقېتىپ قالدىم. ئەجەبا بۇ راستىنلا توختىكام يالغۇز ئالغان بۇغداي بولسا - ھە!···

بىر چاغلاردا " ئىسيانچىلار» قۇرغان گېزىتخانا " ئىنقىلاۋى كومىتېتى » نىڭ تاپشۇرىغى بىلەن ئارا دۆڭنىڭ « چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى » توغرىسىدا بىر خەۋەر يېزىش ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىپ، ئۆز بېشىمغا بالا تېپىۋالغان ئىدىم. ئۇ چاغدا مەن چىرايىنى غەم - قايغۇ بۇلۇتلىرى قاپلىغان، قاپىغى چۈشۈپ كەتكەن ئەزالارنىڭ دۆلەتكە تاپشۇرىدىغان باجغىمۇ يەتمىگىدەك دەپ مۆلچەرلەنگەن چەشنى چۆرىدىگەن ھالدا غۇلغۇلا قىلىشىۋاتقانىنىڭ ئۈستىدىن چۈشكەن ئىكەنمەن. ئەترەت باشلىقىنى بىر يانغا تارتىپ مەقسىدىمنى ئېيتسام، ئۇ گويا تەڭقىسلىقتا قالغاندەك بېشىنى چايقاپ، مېنى توختىكامغا تونۇشتۇرۇپ قويغان ئىدى.

— ساڭا راس گەپ كېرەكمۇ ياكى يالغان گەپمۇ، ئۇكام؟ - دەپ سورىغان ئىدى توختىكام كوڭلۇمدىكىنى بىلىۋالماقچى بولغاندەك كۆزۈمگە تىكىلىپ. — ئاڭلىسام مۇخبىر دىگەنگە كۆپتۈرمە گەپلەر كۆپىرەك ئەسقاتىدىكەنمىش، قېنى ئۆز ئەھۋالىڭغا قاراپ بىر نىمە دەپ باققىنا، مەنمۇ شۇنىڭغا قاراۋراق···

— نىمە دىگەنلىرى ئۇ، توختىكا؟— دىدىمەن دەسلەپ خىزمەتكە چىققان چاغلاردا تەجرىبىسىزلىكتىن ھەر قانداق كىشىدە بولىدىغان سەمىمىلىك بىلەن، - ئەلۋەتتە، راس گەپنى دەپ بېرىڭلا - دە!

— راس گەپ دىسەڭ، مانا ئۇكام ئۆزەڭ كۆر! - توختىكام ئوڭ قولىنى سوزۇپ چالا سورۇلغان بىر دۆۋە چەشنى كۆرسەتتى، - پۈتۈن ئەترەتنىڭ بىر يىللىق مەھسۇلاتى: 15 مىڭ جىڭ بۇغداي!

كۆز چەنىمچە شۇ چاغدىكى چەش دۆۋىسى ئالاھىزەل توختىكام بۇ يىل ئۆزى يالغۇز ئالغان بۇغدايدىن كۆپ پەرق قىلمايدىغاندەك تۇراتتى. توختىكامنىڭ تونۇشتۇرۇپ بېرىشى بىلەن مەن بۇ يەرنىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى سۈرەتلەپ بىر پارچە خەۋەر يېزىپ قويۇپ، " چوڭ ياخشى ۋەزىيەت " نى " خۇنۇك " لەشتۈرگەنلىكىم ئۈچۈن، رىجىم ئاستىدا ئىشلەپ ئىدىيە ئۆزگەرتىشكە ئارا دۆڭگە پالانغان ئىدىم. توختىكام بالا - چاقىسىنىڭ كۆپ، قولىنىڭ ئۇزۇك بولىشىغا قارىماي، ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغان ئىدى. ھەش - پەش دىگىچە ئارىدىن بىر قانچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئاقلاندىم، ئۆز كەسپىمنى يەنە تاپتىم، لېكىن بۇ تەرەپكە ئۆتۈشكە پۇرسەت بولمىغان ئىدى···

— گېپىڭدىن قارىغاندىزە، يەنە بىر خەۋەر يېزىۋىتەي دەپ كەپسەن- دە!؟— خۇشچاقچاق مىجەزىدە قىلچىلىك ئۆزگىرىش بولمىغان توختىكامنىڭ چاقچىغى خىيالىمنى بۆلىۋەتتى.

ئارا دوڭگە كېلىشتىكي ۋەزىيەم « ۋىلا -

يەت بويىچە ئۇدا ئىككى يىل ئەڭ يۇقىرى هوسۇل ئېلىپ داڭ چىقارغان نۇقتىلىق ئائىلە توختىكامىنىڭ نەمۇنىلىك ئىش ئىزلىرىنى يېزىپ كېلىش، دەپ ئېنىق بەلگىلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ يۈرۈگۈمگە توساتتىن داتلىشىپ كەتكەن ئەلەم ھەسرەت تىغى سانجىلغاندەك بولدى ــ دە، دەماللىققا نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشىمنى بىلەلمەي بىر پەس تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم.

ــ ھەئە !ــ ئاخىرى ئاۋازىم شۇنداق بوش ۋە تىترەڭگۈ چىقتىكى، بۇنىڭدىن ئۆزەممۇ چۆچۈپ كەتتىم. ھەي، ئادەمنىڭ بىگۇنا تارتقان دەرت ــ ئەلىمىنى ئۇنتۇپ قېلىشى ئاسان گەپ دەمسىز ؟ !

توختىكام شۇ تاپتا كۆڭلۈمدە نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىمنى سەزگەن بولسا كېرەك، ئەتىمالىم، گويا ماڭا تەسەللى بېرىۋاتقاندەك، قاتمال قوللىرى بىلەن مۈرەمگە ئاستاغىنا ئۇرۇپ قويدى.

ــ بۇ ئۇكام ئالىمجان بولسۇ، گېزىتخانا مۇخبىرى، ــ دېدى ئۇ سۆھبەتدىشىغە مېنى تونۇشتۇرۇپ، ــ ھېلىقى " مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى " دا بىزنىڭ ئارا دۆڭنىڭ" چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى " نى بۇرمىلاپ بىر پارچە خەۋەر يېزىپ قويۇپ، خېلى " چىڭقۇۋالغان " ...

ئۇ كىشى توختىكامىنىڭ چاقچىقىنى ئاڭلاپ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈۋەتتى ۋە قولۇمنى قايتىدىن چىڭ قىسىپ قويدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى قاراشلىرىدىن گويا: "ئۇ چاغلار كەلمەسكە كەتتى، ئەمدى ئەندىشە قىلىشىڭىز ھاجىتى يوق ..." دېگەندەك بىر مەنا چىقىپ تۇراتتى.

ــ بۇ گۇڭشېمىزنىڭ شۇجىسى. ئابلىز شۇجى! ــ دېدى توختىكام ئۇ كىشىنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ، ــ كەلگىنىگە ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بولسىمۇ، قانچە يىللاپ چامىسىز يەتمىگەن ئىشلارنى ھەل قىلىپ بەردى!

مەن لاپپىدە ئابلىز شۇجىغا قارىدىم، ئۇنىڭ يۈزى ئويانچان كىلىنچەكتەك ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى ۋە " ئۇنداق ئەمەس" دېگەندەك قولىنى سىلكىدى:

ــ مەن تېخى ھېچنېمە قىلالىغىنىم يوق، خەلقنىڭ ئۈمىدى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ...

ئۇ تۇيۇقسىز سۆزىنى باشقا ياققا بۇراپ توختىكامغا دېدى:

ــ ماقۇل ئەمەسە، ئەتە گۇڭشېنىڭ تىراكتورىنى ئېۋەتەي، دۆلەتكە سېتىپ بېرىدىغان ئاشلىقىڭىزنى توشۇشۇپ بەرسۇن!

ئابلىز شۇجى ئۆزىنىڭ يەنە جىددىي بىجىرىشكە تېگىشلىك بىر قانچە ئىشى بارلىقىنى ئېيتىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، توختىكام توختىتىۋالدى ۋە سامان ئاستىدىن ساغرىپ پىشقان بىر چىلگىنى چىقىرىپ دېدى:

ــ ھېچبولمىسا بۇنى پىچىپ بېرەي، يەپ كەت، ئۇكا!

ــ رەھمەت ! ــ ئابلىز شۇجى ئۆزرەخالىق ئېيتىپ، توختىكامىنىڭ شۇنچە تۇتۇۋالغىنىغا قارىماي، ئېگىزلىكتىن چوڭ يولغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

ــ كارامەت ئادەم جۇمۇ ! ــ توختىكام گويا مېنىڭ بۇ يەردە بارلىقىمنى ئۇنتۇپ قالغاندەك، تاكى ئۇنىڭ قارىسى چوڭ يول بويىدىكى قويۇق دەرەخزارلىق ئارىسىدا كۆزدىن غايىپ بولغىچە قاراپ تۇردى ۋە ئاندا- ساندا ئاق سانجىلغان چىرايلىق كەكە ساقىلىنى سىپاپ ئىپتىخارلىنىش تەلەپپۇزى بىلەن دېدى،ــ شۇغىنىسى، كانايغا كەلگەندىزە ... ... ھەي، نېمە دېسەم بولار؟ ھەقىقەتەن ئىسمى ــ جىسمىغا لايىق " كانىيى پۈتۈك كادىر " جۇمۇ!

— «كانىيى پۈتتۈك كادىر»؟ — مەن ھەيران بولۇپ سورىدۇم.

— ھە! — توختىكام مېنى ئەمدى ئېسىگە ئالغاندەك چۆچۈپ ئارقىسىغا قاراپ خىجىللىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى — دە، سوئالىمغا جاۋاپ بەرمەستىن گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى، — بىرنەچچە كۈن تۇرارسەن، ئالىمجان؟

— قانداق قىلىپ شۇنچە كۆپ مەھسۇلات ئالغانلىقلىرى توغرۇلۇق قانائەتلىنەرلىك گەپ قىلىپ بەرگىچە تۇرىمەن — دە!

— مانا بۇ گېپىڭ جايىدا، تۆت — بەش كۈن تۇرۇپ، راۋرۇس ئويناپ كەتمىسەك مەنمۇ قويۇۋەتمەيمەن — دە! — توختىكام سىپى چىرايلىق نەقىشلەنگەن يېڭىسار پىچىقى بىلەن چىلگىنى پىچىپ، بىر كاسىسىنى ماڭا ئۇزاتتى، — ئۆز قولۇم بىلەن تېرىغان چىلگە، قېنى تېتىپ كۆرگىنە!

توختىكام چىلگىنىڭ يەنە بىر كاسىسىنى يوناپ يېگەچ، ئاغزى — ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى:

— ئۆزەڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ، ئۇكام، ئوغۇتقا باغرى قانغان يەر بۇ يىل بولتۇرقىدىنمۇ زىيادىرەك ھوسۇل بەردى. يېڭىلىق دىگەن كۆپ، قانچىلىك يازدىمەن دىسەڭ شۇنچىلىك يازالايسەن. بۇرۇنقىدەك تەڭقىسلىقتا قالماي، گاچ — گۇچ بىر نەرسە دەپ بەرگۈچىلىك دەسمايىگە ئېرىشىپ قالدۇق!...

مەن ئېپىنى تېپىپ، «كانىيى پۈتتۈك كادىر» توغرىسىدىكى گەپنى توختىكامنىڭ ئېسىگە سېلىۋىدىم، ئۇ سۆيۈنگەن ھالدا كۈلۈپ كەتتى:

— بۇنى سەن سۈيلىمىسەڭمۇ دەپ بېرەتتىم، ئەلۋەتتە! ئاۋال ئۆيگە بارايلى. باللارنىڭ ئانىسى تازا ئوخشۇتۇپ ھاردۇق ئېشى ئېتىپ بەرسۇن، قالغان گەپنى بۈگۈن ئاخشام ئايدىڭدا قانچە دىيىشەرمىز...

2

يۇمشاق سامان ئۈستىدە ئاسمانغا قاراپ ياتىمەن. شۇ تاپتا ماڭا گويا پايانسىز كۆكتە جىمىرلىشىۋاتقان سان — ساناقسىز يۇلتۇزلار مەمۇرچىلىقتا چۆمگەن بۇ يۇرت ھۆسنىگە تويماي قاراۋاتقاندەك بولۇپ تۇيۇلاتتى. تۇساتتىن بىر يۇلتۇز يەر باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى، ئېھتىمال ئۇنىڭ ئارادۆك ھۆسنىنى ئېنىقراق كۆرگىسى كېلىپ قالغاندۇ؟

— ئۇخلاپ قالدىڭمۇ نىمە، ئالىمجان؟ — توختىكامنىڭ ئاۋازى تەسەۋۋۇر ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىۋاتقان خىيال كەپتىرىمنى شىپپىدە توختاتتى. گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، مېنى يازىمەن دەپ ئاۋارە بولما، يازساڭ «كانىيى پۈتتۈك كادىر» نى ياز.

— ھېلىقى ئابلىز شۇجىنىمۇ؟

— ھەئە، ئۇنى ھەممىمىز «كانىيى پۈتتۈك كادىر» دەپ ئاتايمىز. بۇ گەپ ساڭا غەلىتە تۇيۇلىۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، توختىكا، بۇنىڭ سىرىنى باياتىنلا بىلگىم كېلىۋىدى، لېكىن ئۆزلىرى...

— بۇنى چۈشۈنۈپ تۇرىمەن، ئالدىرىما ئۇكام، ئاۋال گېپىمگە قۇلاق سال. مەنمۇ دىخانچىلىقتا قان-تەردىنى ئايىمىدىم، كۆچەپ ئىشلىدىم، ئىككى ئوغلۇممۇ جانغا ئەسقىتىپ قالدى، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن زىرائەت ئوخشايدۇ دەپ ئويلىما. سۇ بىلەن ئوغۇت زىرائەتنىڭ خوجا ئاكىسى. سۇيىمىز قەدىر ئەھۋال يېتىشىدۇ. ئەمما ئوغۇت — زە، تېپىلماسىنىڭ خورمىسىدەك قىس. بولۇپمۇ ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، دىخانلارنىڭ ئاكتىپلىقى ھەسسىلەپ ئېشىپ، ئوغۇتقا بولغان تەلىۋى

كۆچۈيۈپ كەتتى. ئۆزەڭ بىلىسەن، كەڭرەك جاڭگىلىمىز يوق، مال - ۋارانىنى كۆپ باقالمايمىز. قېيىشقاندەك خېمىيىۋى ئوغۇتنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان سەرلەپ بېرىلىدىغان بولۇپ قالدى، بىز دېخان ئادەم كۆپنى بىلىپ كېتەلمەيمىز، ھەرقىچان بۇنى ئىشلەپچىقىرىش تەس بولسا كېرەك، ھۆكۈمەت يېتىشتۈرۈپ بولالمايدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ يۈرۈپتىكەنمىز، بىراق بەزىلەرنىڭ بىز دېخانلارغا تەقسىملەپ بېرىلگەن ئوغۇتنى ئارقا ئىشىكتىن ھايانكەشلەرگە دۆڭ سېتىپ، نەپ يەپ كەلگەنلىكىنى نەدىن بىلەيلى؟ شۇ ۋەجىدىن پارتىيە بىزگە بېيىش يولىنى كەڭكۇشادە ئېچىپ بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن تاغارنى ئىزمىداپ تىكلەپ قويغىنىدەك ئاش ئالالماي كەلگەن ئىدۇق. بۇندىن ئۈچ يىل بۇرۇنقى دەيمەن، ناھىيىلىك پارتكومدىن ئادەم كېلىپ، بۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ كەتتى، ئۇزۇنغا قالماي ئابلىز دېگەن ياش بىر يىگىت گۇڭشېمىزغا شۇجى قىلىپ ئېۋەتىلدى، بىز ئەمدى بۇ سويما يۇرتىمىزنى نېمە قىلىشۇبىتەر دەپ غەمگە چۈشتۈك. لېكىن كېيىنچە ئۇنىڭمۇ ساڭا ئوخشاش قانداقتۇ بىر تېخنىكومنى پۈتتۈرۈپ كەلگەن يىگىت ئىكەنلىكىنى بىلدۇق، ھەي، ئۇنىڭ قايسىبىر ئىشىنى سۆزلەپ بەرسەم بولاركىن؟ توختا، ئۇنىڭ كانىيىنىڭ قانداق پۈتكۈلىگى ھەققىدىكى ھېكايىنىلا ئېيتىپ بېرەي، قازداق دەيسەن...

3

ئابلىزجان ھەققەتەن يارامىلىق ئەزىمەت ئىكەن، ئۇ گۇڭشېمىزغا كېلىپ ئۇھ دېمەيلا، ھەممە كەنتنى دېگىدەك ئايلىنىپ چىقتى. بىز ئۇنىڭ ئوغۇت يېتىشمەسلىكتىن توقدان تۇتالماي مىسكىن ھالەتتە بويىنىنى قىسىپ تۇرغان ئورۇق بوغداي باشاقلىرىنى، شۇمشۇيۇپ قالغان كۆممە قوناقلارنى سىلاپ ئېچى سىرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئىچسىردىمىزنى يوشۇرماي ئېيتتۇق، دەرت - ئەھۋالىمىزنى تۆكتۇق. قارىماسەن، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا كارامەت بىر ئىش يۈز بەردى: ئۇزۇندىن بۇيان بولۇڭ - پۇچقاقلاردا دۆلەت بىر تۇتاش تەمىنلەيدىغان خېمىيىۋى ئوغۇتنى سېتىپ پايدا ئېلىپ سەمرىپ كەتكەن سامساق سوك - سۆك بۇرنىدىن ئىلىنغان كۈنىنىڭ ئەتىسى ئۇ ھېچ ھېيىقماي يالا گۇڭشې تەمىنات - سودا كوپراتىۋىنىڭ مۇدىرى ئابلاتوكنى ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلىدى. بۇ ئىش گويا توختام سۇغا قورام تاشنى ئاتقاندەك گۇڭشې بويىچە چوڭ داۋالغۇش پەيدا قىلدى. بۇرۇن ھېچقايسىمىز ئۇنىڭغا تىك قاراشقىمۇ پېتىنالمايتۇق. نىمىشقا دىسەڭ، بىز دېخانلارغا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قولىدا ئىدى، ئالدىدا غىڭ - پىڭ دەپ قويدۇڭمۇ، تۈگەشكىنىڭ شۇ! تۇتىيادەك ئەتىۋا بولۇپ كەتكەن چاغلىق خېمىيىۋى ئوغۇت بىلەن دېخانچىلىق دورىلىرىدىنمۇ قۇرۇق قالاتتىڭ، بېشىڭنى تاشقا ئۇرغىنىڭ بىلەن بىكار! بۇرۇنقى شۇجىگە ئەرز قىلساقمۇ ئاقمايتتى، كېيىنچە ئۇ قساق كونا شۇجىنىڭ كانىيىمۇ مايلىنىپ قالغان ئىكەن. گۇڭشې بويىچە يىغىن ئېچىلغان كۈنى ئوتتۇرىغا تارتىپ چىقىرىلغان ھايانكەش سامساق سوك - سوك ئابلىز شۇجىنىڭ سۈرىگە پايلىماي ئولار ئوتتۇرىسىدىكى سىرنى پاش قىلىپ قويدى. بۇ يەردە ئۇزۇن گەپنى قىسقارتىپ، شۇ ھايانكەشنىڭ ئىقرارىنى دەپ بەرسەملا كۇپايە قىلار.

4

— ھەي، نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ كەت-

كەن ئادەم ، — دەپ گېپىنى باشلىدى سامـ
ساق سوك - سوك ، — ئاخىرى بىر بالاغا تە-
قىلماي قالمايدىكەن . مەن بىپىچىلىك ، شاك -
خەيلەردىن مال ئەپكىلىپ سېتىپ ، ۋ يانچۇقۇمـ
نى خېلى تومپايتقان ، لېكىن بارغا شۈكرى
دېمىدىم. تېخىمۇ لوق - لوق پايدا ئېلىشنىڭ
ئىپىنى ئىزدەپ يۈرگىنىمدە ، خېمىيىۋى ئو-
غۇتنىڭ بازىرى ھەممىدىن ئىتتىك ئىكەنلىگى-
نى بايقاپ قالدىم . چەكسىز پايدا دىگەن
مانا شۇ - دە ! يول كىراسى ئۈچۈن بىر
تىيىنمۇ خەجلىمەيلا ، بۇ يەردىن قېپىنى 18
كويدىن ئالىدىكەنمىز ، ئۇ يەرگە ئاپىرىپلا
50 — 60 كويدىن ساتىدىكەنمىز ، بۇنىڭدىنمۇ
ئەرزان قوۋزى تۇشقىدەك لوق گۆش نەدە
دەيسىلەر ! لېكىن - زە، بۇنى قولغا چۈشۈر-
مەكمۇ تەس بولدى . سودا - سېتىق ئىشلە-
رىدىكى تەجرىبەمگە ئاساسەن ھەممە ئادەمنىڭ
كانىيىنىڭ تۆشۈك ئىكەنلىگىگە گۇمان قىلـ
مايتتىم. بۇ قېتىممۇ يەنە شۇ ھۈنىرىم ئەسقاتتى.
قىممەت باھالىق كاستيۇم-بۇرۇلكىلىق سارجا بىلەن
بىر كۆينەكلىك ئىسىل شىفىنىڭ دۇخاۋىنى دەس-
سېلىپلا ئابلا مۇدىرنى ئىندەككە كەلتۈردۈۋال-
دىم . بىر تونندەك ئاق ئوغۇت ھەل بولۇپ
قالدى . ھەش - پەش دىگىچە بىر تېزىنى
ئون قىلدىم ، پۇلغا چۆنتەكىم توشقاندا ئابلا
مۇدىرنى ۋ ئۇنتۇپ قالغىنىم يوق ، ئەلۋەتتە،
تۆت كانايلىق ئۈنئالغۇدىن بىرنى كىرگۈزدۈم ،
قارىسام ، ئۇنىڭ بەدىلىگە ساق بىر ماشىنا
ئوغۇت تەييار بولۇپ قاپتۇ. كېيىن سۈڭگۈتقان
خوتەن گىلەمىگىمۇ ، قوش چىشلالىق يايپون
سائىتىگىمۇ، مىڭ كوي نەق پۇلىمۇ ئۆز ياردـ
ىشىدا ئەلا سۈپەتلىك خېمىيىۋى ئوغۇتلار
ئېقىن سۇدەك ئۆزۈلمەي كېلىپ تۇردى . ئون
تېزلىق دەستە - دەستە پۇلزەمۇ نىگىزلاپ -
ۋەردى ، لېكىن بۇنداق ئامەتلىك كۈنلەرنىڭ
ئۆزۈنغا بارماسلىقىنى نەدىن بىلەي ؟ مۇنۇ
ئۇكام ، — ئۇ يەر تېگىدىن ئابلىز شوجىگە
ئەيىنىپ قاراپ قويۇپ سوزىنى داۋاملاش-
تۇردى ، — قالتىس يامان بالىكەن ئەمەسمۇ!
دەسلىۋىدە مەنمۇ ئانچە پىسەن قىلىپ كەتمە-
گەن ئىدىم ، لېكىن ئىشنىڭ تېگى-تەكتىنى
بىلىدىغان ئابلا مۇدىر بىر كۈنى ئاخشىمى
ماڭا : "ئىش چاتاقتەك تۇرىدۇ ، ساماسقىدا
يېڭى كەلگەن شوجى بۇرۇنقى شوجىغا ئوخ-
شىمايدىكەن . ئۇنىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا
چاۋىمىزنى چىنتقا يايىدىغاندەك ، چىكىسىپ
باقسام يېقىن كەلمەيۋاتىدۇ ...» دىدى . مەن
ئۇنى خاتىرجەم قىلىپ : "بولدى ، ئۇكا . بۇ
ئىشنى ئۆزەم جۆندەيمەن . كىمنىڭ كانىيى
تۆشۈك ئەمەس ، گەپ ئۇنى ئوبدانراق ياغ-
لاشتا ...» دەپ پو ئېتىپتىمەن. ھەي، ھەي،
تۇمشۇغۇمغا يەپ بولغاندا يەنە نىمە دەيتت-
تىم ؟ بۇ ئۇكامنىڭ "كانىيى پۇتۇك كادىر»
ئىكەنلىگىنى بالدۇرراق بىلگەن بولسام ، تۈن
قاراڭغۇسىدا غىپپىدە ئۆيىگە ئېلىپ كىرگەن
شۇنچە ئىسىل سوغاتلىرىم بىلەن ئۆز بوينۇمـ
غا ئۆزەم سىرتماق سالاتتىممۇ ؟! ...

5

— "كانىيى پۇتۇك كادىر » دىگەن گەپنىڭ
مەنىسىگە ئەمدىتۇ چۈشەنگەندەك ، ئۇكام! —
توختىكام ئاللىقانداق ئىپتىخار ۋە سۆيۈنۈش
ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا
تىككىنىچە سۆزىنى داۋام قىلدى ، — شۇنداق
قىلىپ، بۇ لەقەم ئابلىز شوجىغا سىڭىپ قالدى.
ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇنىڭغا كۆنۈك . چاقچاق قىلى-
ساق خۇشخۇيلۇق بىلەن كۈلۈپ قويىدۇ . لىللا
گەپنى قىلساق، "كانىيى تۆشۈك كادىر» بىلەن
"كانىيى پۇتۈك كادىر» ئوتتۇرىسىدا ھەقىقە-
تەن ئاسمان - زېمىن پەرق بار ئىكەن . ھې-
لىقى "كانىيى تۆشۈك كادىر » ئۆز قوسىقىنى

تومپايتىش بىلەن بولۇپ كەتكەن چاغلاردا قانچىلىك رودوپايلىشىپ كەتكەنلىكىمىزنى سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. قىسقىسى، ھەتتا چاشقانلارمۇ ئۆيىمىزدىن يامانلاپ چىقىپ كەتكىلى تاس قالغان. ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىنمۇ شۇلارنىڭ كاشىلىسى تۈپەيلىدىن گېپىمىزنى ئانچە-مۇنچە گوللىغاندىن باشقا، دۆلەتكە تۈزۈكرەك ھەسسە قوشالماي، تىت ـ تىت بولۇپ كەلگەن ئىدۇق، "كانىيى پۈتۈك كادىر" كەلگەندىن كېيىن، غەيرىتىمىزنى يەپ ئويان ـ بۇيان چېپىپ يۈرۈپ بىر قات ئىتىدىن چۈشۈپ كەتتى ـ يۇ، ئەمما بىزگە قاتمۇ ـ قات ئەت قوندى، قەددىمىزنى رۇسلىۋالدۇق. ئۆزەڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ئۇنىڭ شۇ خاسىيىتىدىن چەش دىگەننى تاغ قىلىپ قويدۇق. بۇنى قەيەرگە سىغدۇرۇشمۇ بىر گەپ.

ئەگەرچەندە، ئۇنىڭ كانىيىمۇ تۆشۈك بولىدىغان بولسا، ئۆزەڭ ئويلاپ باققىنا، بۇنچىلا ئامەت بىزگە نەدە تۇرۇپتۇ دەيسەن؟! شۇڭا بىزنىڭ ئەشۇ "كانىيى پۈتۈك كادىرىمىز" نى ئەلگە تونۇتساڭ ئادىللىق بولارمىكىن دەيمەنا، ئۇكام!...

توختىكام بىردىنلا جىم بولۇپ قالدى، ئويچان كۆزلىرىنى مەندىن يۆتكەپ، كۈمۈشرەڭ ئاي نۇرىغا چۆمۈلگەن پايانسىز ئېتىزلىققا تىكىلدى. ئۇ شۇ تاپتا نىمىلەرنى ئويلاۋاتىدىكىن ـ تاڭ؟ مېنىڭ كۆڭلۈمنى بولسا بىر ئوتلۇق ئارمان توختىماي غىدىقلايتتى: مەن ئەتە تاڭ سەھەردىلا ئابلىز شۇجىنى زىيارەت قىلىپ، ئىش ئىزلىرىنى تونۇشتۇراي. گاللەمدە يېزىلغان ئەرزىمەس خەۋەر ئابلىز شۇجىدەك "كانىيى پۈتۈك" كادىرلارنىڭ تۆركۈم-تۆركۈملەپ مەيدانغا كېلىشىگە ئاز تولا تۈرتكە بولۇپ قالسا، ئەجەپ ئەمەس!

(بېشى 49 ـ بەتتە)

مۇنارىغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلدىم. شۇ دەم مېنىڭ قۇلاق تۈۋىدە قايسى بىر شائىرنىڭ مۇنۇ لىرىكىسى جاراڭلىدى:

" ھەر نەپەس كۆڭلۈمنى ئۆزىگە تارتار،
مۇھەببەت، سۆيگۈنىڭ بۇلىقى ھېيتگاھ.
قارىسام دەممۇ ـ دەم ئىشىق ئوتۇم ئارتار،
مەرىپەت ـ سەنئەتنىڭ ئۇچىقى ھېيتگاھ."

راست، سەن ھەر كىشىنىڭ كۆڭلىنى سۇبھى ـ شام ئۆزەڭگە چىن مەھلىيا قىلىسەن! راست، سەن مۇھەببەت ـ سۆيگۈنىڭ بۇلىقى، مەرىپەت ـ سەنئەتنىڭ ئۇچىقى.

ئېھ، ھېيتگاھ! مەن شۇ دەم سېنىڭ جۈپ مۇنارىڭنىڭ ھەر بىر گۈل ـ نەقىشلىرىدىن، ھەر بىر خىشلىرىدىن ئەقىل ـ پاراسەتلىك، تۆھپىكار بوۋىلارنىڭ چىن ھالال مېھنىتىنى، ئۇلۇغلىقىنى كۆرمەكتىمەن! سېنىڭ كۆككە بوي سوزغان قامەتلىك بەستىڭدىن بىر باھادىرلىق سەزمەكتىمەن!

ئېھ، ھېيتگاھ! كەڭ، ئازادە قۇچىقىڭدا قانچىلىغان ئەل سۆيەر ئوغلانلارنىڭ ئىزى باردۇ؟! قانچىلىغان غېرىپ ـ يوقسۇللىنىڭ ئاھۇ ـ زارى باردۇ؟ بەختىيار ھايات كۈيلىگەن قانچىلىغان ئوتلۇق قىسسىلەر مۇجەسسەملەنگەن ـ ھە! شۇڭا، سېنىڭ شان ـ شەۋكىتىڭ يازغانغا تۈگىمەس بۈيۈك داستان، ئوقۇغانغا تۈگىمەس تەرىپىڭ ئۇلۇغ قامۇس؛ گۈزەللىك جەننىتى، سېخىلىق داستىخانى!

ئېھ، ھېيتگاھ! ئەبەدى بۈيۈكسەن! ئەبەدى گۈزەلسەن!

قەشقەر مۇھەببىتى

(نەسر)

مۇھەممەت ئىمىن ئەخەت

«مەزرەئى لوتپى ئىلاھىدۇر دىيارى كاشغەر،
ئىشق ئەھلىنىڭ قىبلە گاھىدۇر مازارى كاشغەر»

— گۇمنام

مۇقەددىمە

ھەممە يەر باھار گۈزەللىكى بىلەن تولغان تاڭ سەھەر ··· مەن قەدىمىي شەھەر بارچۇقتىن چەكسىز شاتلىققا تولغان ھالدا غەرپكە ــ ئېزىزانە گۈزەل قەشقەرگە قاراپ يول ئالدىم.

مانا ئالدىمدا پايانسىز كەتكەن سايلىقلار، سايلىقتا ياندىشىپ ياتقان چوققىلار. مەنشكەر ــ كۆل ئۆتكىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ئەنجۇر يۇرتى ئاتۇشقا قەدەم باستىم. شۇ دەم مېنىڭ بۇرنۇمغا ساپ ــ سېرىق ياغدەك پىشقان شاھ مىۋە ــ ئەنجۇرنىڭ ھىدى كېلىپ تەگدى. ئەندى ئالدىمىزدا كۆز يەتمەس بۈك ــ باراقسان كۆجۈم مەھەللىلەر، مىۋىلىك باغلار، سالا ــ سالا مۇنبەت ئېتىزلار بىلەن ئورالغان ساپ ھاۋالىق يېزا ــ نەزەر باغ قۇچاق ئاچتى. پاھ! تەبىئەت بارچە گۈزەللىكىنى مۇشۇ زېمىنگە بەخش ئەتكەنمۇ نىمە ؟!

مەن لېرىك ھېسسىياتقا ئەسىر بولغان ھالدا سۆيۈملۈك قەشقەر ۋادىسىغا ئاجايىپ گۈزەللىك بەخش ئەتكەن تۈمەن دەرياسىغا كېلىپ توختىغىنىمنى بىلمەي قاپتىمەن.

ئەسسالام ئانا دەريا ــ گۈلرەڭ تۈمەن!

تۈمەن دەرياسى

مانا، ئىككى ياقىسى بۈك - باراخسان مەجنۇن تاللار بىلەن ئورالغان، پۈتكۈل قەشقەر ۋادىسىغا گۈزەللىك بەخش ئەتكەن شاۋقۇنلۇق ئانا دەريا — سۆيۈملۈك تۈمەن. شۇ دەم ياش قەلبىمدە بۈيۈك تارىخىمىزنىڭ شانلىق گۇۋاچىسى — تۈمەن دەرياسىغا بولغان ئوتلۇق مۇ - ھەببەت دولقۇنلۇنۇپ ئاقماقتا.

ئېخ، سۆيۈملۈك دەريا — قەھرىمان تۈمەن!

مەن تۈمەن دەرياسىغا تويماي - تويماي قاراپ قالماقتىمەن. بارا - بارا خىياللىرىم مېنى تۈ - مەن توغرۇلۇق ئوتلۇق ھېسسىياتلارغا ئەسىر قىلدى.

ئېخ تۈمەن - ئۇلۇغسەن، بۈيۈكسەن!

سېنىڭ كۈمۈش لەۋلىك قىرغاقلىرىڭغا بىر چاغلار ئەل سۆيەر باھادىر ئوغۇل بۇغراخان كېلىپ، ھۆسنىڭگە مەھلىيا بولغان، ئابىناۋاتتەك سۈيۈڭ ئۇنىڭغا ھوزۇر - ئىلھام بەخش ئەتكەن، بۈيۈك ئوغۇللاردىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ، مەھمۇت قەشقەرى، خىرقىتى، گۇمنام، نىزارى، تاشۋايلارغا ھەر تامچە سۈيۈڭ كۈچ - ئەقىل، تەڭداشسىز تالانت، ئوتلۇق ھېسسىيات بەرگەن ئەمەسمۇ؟! شۇڭا سەن ئۇلۇغ ھەم بۈيۈك!

سەن ئەركىنلىك، ھۆرلۈك ئۈچۈن كۈرەش قىلغان باتۇرلارنىڭ شانلىق سىماسى، ئۇلۇغ جەڭنامە! سەندە ئەرك سۆيەر، ئەل سۆيەر، ۋەتەن سۆيەر قەشقەر قىزى، زۇلۇم - زورلۇق قورغانلىرىغا تىغ ئۇرغان نۇزۇگۇمنىڭ ئۆچمەس ئوبرازى مۇجەسسەملەنگەن، سېنىڭ ھەر بىر شاۋ - قۇنىڭدا ئۇنىڭ ياۋغا قارشى غەزەپ - قەھرى، تىغ كۆتۈرۈپ تارتقان نەھرى بار، مۇڭلۇق ئەيتقان ناخشا - قوشاقلىرى بار. سېنىڭ ھەر - بىر شاۋقۇنىڭدا ئازات - بەختىيار ھاياتىنىڭ، بەختىيار گۈزەل تۇرمۇشنىڭ شانلىق كارتىنىلىرى مۇجەسسەملەنگەن.

ئېخ، تۈمەن! شۇڭا سەن بۈيۈك تارىخنىڭ شانلىق گۇۋاچىسى، قەھرىمانلىقنىڭ ئۇلۇغ جەڭنامىسى!

تۈمەن، ئاق، تۈمەن! شاۋقۇنلىنىپ، پايانسىزنى گۈلگە ئوراپ، كەڭ ئېكىنزارنى زەمـ - زەم كەبى سۈيۈڭ بىلەن تويۇندۇرۇپ، چۆل جەزىرىلەرگە ھايات بېرىپ گۈللەندۈرۈپ، ئۇلۇغ خەلقىمگە ھوزۇر ئاتا قىلىپ ئاق!

ئاق! سۆيۈملۈك دەريا، توختىماس ئېقىن! يىراق - يىراقلارغا ئاق!

ئېزىزانە قەشقەر

ئەسسالام! ماڭا بىلىم بەرگەن نۇر قەشقەر، گۈل قەشقەر، ئېزىزانە جانىجان قەشقەر!… ئەزىمەت ئانىجان قەشقەر! …

مانا، مېنىڭ ئالدىمدا زەر نۇرغا كۆمۈلۈپ ياتقان گۈزەل شەھەر! سەن مۇشۇ ئازادە كەڭ

قويىنۇڭغا قانچىلىغان ئارزۇ-ئىستەكنى، ياۋغا قارشى قانچىلىغان غەزەپ-نەپرەتنى، ئۆز خەلقىڭگە بولغان چىن مۇھەببەتنى يىققانسەن — ھە! سەن قانچىلىغان تاغ يۈرەك، شىر سۈپەت باھادىرلارغا بۆشۈك بولدۇڭ. شۇڭا سەن پۈتۈن ئالەمنىڭ بۈيۈك مۇھەببىتىنى ئۆزەڭگە مۇجەسسەملىگەن.

مەن چەكسىز سۆيۈنۈش ۋە ئىپتىخارلىق ھېسسىياتىم بىلەن سېنىڭ بەخت نۇرىدا چۆمۈلگەن كوچىلىرىڭنى ئايلانماقتىمەن. شۇ دەم ھەر كوچاڭدىن تۆھپىكار بوۋىلارنىڭ خاسىيەتلىك ئىزلىرىنى كۆرمەكتىمەن. شۇ ئىزلارنى، خۇددى ئۇلۇغ لېرىك شائىر گۇمنامدەك، كۆزۈمگە تۇتىيا قىلىپ سۈرمەكتىمەن. مەن ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق بەخت، شاتلىق، ئىپتىخار بارمىدۇ، ئەيتقىنا، قەشقەر ؟!

قەشقەر، سەن شانلىق شەرق مەدەنىيىتىنىڭ، كارۋان بۈيۈك يولىنىڭ يۈرىگىسەن، ئىلىم-مەرىپەت قەسىرىنىڭ گىگانت ئالتۇن تۈۋرۈكىسەن، بۈيۈك ھۈنەر-سەنئەتنىڭ ئوچىقىسەن، ئېزىز خەلقىمنىڭ ئارامگاھ قۇچىقىسەن، شۇڭا پۈتۈن ئالەمنىڭ نىگاھى سەندە!

ئىبخ، قەشقەر! سەن سۆيۈملۈك، ئېزىز، ئۇلۇغسەن.

ئەيتقىنا، قەشقەر! سەن مۇشۇ يېشىڭغا كەلگىچە قانچىلىغان خوشاللىقلارغا مۇيەسسەر بولدۇڭ؟! قانچىلىغان زۇلۇم-زوراۋانلىقلارغا دۇچار بولدۇڭ؟… سەن زۇلۇم-زوراۋانلىقلارغا قىلچە باش ئەگمىدىڭ، بەلكى تېخىمۇ قەيسەر بولدۇڭ، سەن خەلقىڭگە قەيسەرلىك، باھادىرلىقنى؛ مۇھەببەت-نەپرەتنى ئۆگەتتىڭ. شۇڭا قۇچىقىڭغا كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ھەر بىر ئىنسان ۋۇجۇدىدىن قەھرىمانلىق ئۇرغۇپ تۇرىدۇ.

مانا ئەندى ئەجداتلار ئىزىغا ۋارىس بولغان تۇمەنمىڭ ئوغۇل-قىزلىرىڭ سېنىڭ قويىنۇڭنى تېخىمۇ گۈللەش يولىدا كىلىچەك ئۈچۈن چېلىشماقتا! كامالتاپ، شان-شەرەپ قۇچ، شاتلان، ئېزىز قەشقەر، ئەزىمەت قەشقەر!

گۈزەلسەن، ھېيتگاھ

قۇربان ھېيت كۈنى… سۇبھى……

مەن شادىيانە ياڭراق چېلىنىۋاتقان ناغرا-سۇنايىنىڭ ئاۋازىغا مەپتۇن بولۇپ، ھېيتگاھ مەيدانىغا يېتىپ كەلدىم. يېتىپ كەلدىم-يۇ، ھەيران قالدىم. چۈنكى بۈگۈن ھېيتگاھ ئاجايىپ جانلىنىپ، باشقىچە بىر ئالەم بولۇپ قالغان ئىدى.

پاھ، بۈگۈن ھېيتگاھ مەيدانى ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغان، ياق، ئادەم دېڭىزىغا ئەمەس، ساماچىلار دېڭىزىغا ئايلانغان ئىدى. يېقىملىق، جۇشقۇن ناغرا-سۇنايغا تەڭكەش قىلىپ، قېرى-ياش ئەزىمەتلەر ساماغا چۈشكەن، مانا ھازىر بۇ يەردە چىن گۈزەللىك، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جاھانغا مەشھۇر بۈيۈك سەنئىتى، غۇرۇرى، ئىپتىخارى جەۋلان قىلماقتا. ناغرا-سۇنايدىن، گۈزەل-شوخ ئوينىلىۋاتقان سامادىن غايە-ئىستەكنىڭ، بەختىيار ھاياتنىڭ ساداسى ئۇرغۇپ تۇرماقتا. كىشىلەرنىڭ ئوتلۇق كۆزىدىن بەخت ئۇچقۇنى، ئەركىن، ئازات قوۋناق ھاياتنىڭ، بەختىيار تۇرمۇشنىڭ سىماسى گەۋدىلىنەتتى.

مەن نەزىرىمنى ئادەملەر دېڭىزىدىن ئاغدۇرۇپ، ئالەمچە مۇھەببەت، سۆيگۈ-ئىپتىخار بىلەن ئېزىزانە قەشقەرگە، ئۆزىنىڭ ئەزىمەت بەستى بىلەن چىن گۈزەللىك بەخش ئېتىپ تۇرغان، شانلىق تارىخنىڭ بۈيۈك كارتىنىلىرىنى ئۆز قويىنىدا مۇجەسسەملىگەن سەلتەنەتلىك ھېيتگاھ

(ئاخىرى 46-بەتتە)

سەھەردىكى چۈش

(نەسىر)

ئەمەت دەرۋىش

— سەن ئۇچالايسەن، سەندە يۈكسەك قابىلىيەت، بۈيۈك تالانت بار. سەن ئۇچقىن!

— ياق، مەن ئۇچالمايمەن؛ مەندە سىلەر دېگەن قابىلىيەتتىن ئەسەرمۇ يوق.

— ئۇنداق دېمە؛ ئادەمگە ھاۋادا ئۇچۇش نېمە دېگەن كۆڭۈللۈك ۋە شەرەپ؟! سەندە بار قابىلىيەت بىزدە بولىدىغان بولسا، بىز ھەش-پەش دېگۈچە ئالەمنى ئايلىنىپ چىققان بولاتتۇق. قويغىنا سېنى؛ قارىغىنا، شۇنچە كىچىككىنە بەستىڭ بىلەن ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ ئۇچساڭ، جىمى جاھان سەن ئۈچۈن ئاپىرىن ئوقۇمامدۇ؟ دۇنياغا ئادەمنىڭ تۇنجى قېتىم ئۇچقىنى پەقەت سېنىڭ ئۇچۇشۇڭ ئارقىلىقلا نامايان بولىدۇ. ھەممىمىزنىڭ شان-شەرىپى ئۈچۈن قانات قېقىپ، شامالغا قارشى، كۆكرەك كېرىپ، مەغرۇرانە ھالدا ئۇچ! جاھان سېنىڭ ئاجايىپ ماھارىتىڭنى، ئۇلۇغ ئىدرىكىڭنى كۆرسۇن. بىز ئەنە شۇ چاغدىلا سەندىن ئاجايىپ شاتلىنىمىز…

ئۆپچۆرەمدە مېنىڭ قانات ياساپ ئۇچۇشۇمنى تەۋسىيە قىلىپ تۇرغانلار ماڭا ئۈمىتلىك كۆزلىرىنى تىكىپ تۇراتتى. مەن ئۇلارنىڭ: «شامالغا قارشى ئۇچ!» دېگىنىنى ئاڭلاپ، ئۆزەمدە تەڭداشسىز بىر كۈچ — قۇۋۋەتنىڭ يېتىلىۋاتقانلىقىنى سەزدىم-دە، گويا بۈركۈتتەكلا قاتتىق بورانغا قارشى قانات قېقىپ ئۇچاقچى بولۇپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلدۈم. مەن راستىنلا ئۇچۇۋاتىمەن. ھاي-ھاي…… ھاۋادا ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇش ئادەم ئۈچۈن نېمە دېگەن راھەت-ھە؟!

مەن ئاجايىپ ماھارەت بىلەن ئۇلارنىڭ ئېگىزلىكىدە، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئالەم سەببىسىنى بىر ئايلىنىپ يەنە ئۇلارنىڭ ئالدىغا قوندۇم. ئەنە شۇ پەيتتە، مەن ئۈچۈن بولىۋاتقان ھەددى-ھېسابسىز تەبرىكنامىلەردىن باشقا، ئۇستىۋاشلىرىنى ۋە توپا-چاڭلارنى مەھبۇبلىرى ھەددىيە قىلغان كەشتىلىك ياغلىقتا ئېيتىپ كەتكەنلەرمۇ سانسىز ئىدى. ئۇلارنىڭ مەن ئۈچۈن قىلىۋاتقان شۇ پەيتتىكى ئىززەت-ئىكراملىرى سادىدا قەلبىمنى ھاياجانلاندۇرۇپ، تېنىمدە ئەۋەلقىدىنمۇ ئارتۇق تۈگىمەس بىر كۈچ-قۇۋۋەت پەيدا قىلدى، مەن بىردىنلا يوغىناپ كەتتىم. قاناتلىرىم گويا قۇدرەتلىك قۇشنىڭ قانىتىدەك ناھايىتى كەڭ ۋە مەزمۇت،

تىرناقلىرىم قامغانلىكى جانىۋارنى يەردىن يۇلۇپ ئالغىدەك ھالەتكە يەتكەن ئىدى.

— ھەببەللى، سۇمرۇغ سېنىڭ ئالدىڭدا نىمە قىلسۇن؟ بۈركۈتلەر ھەمىشە خىزمىتىڭدە. ئامەت دىگەن مانا شۇ! بىز سېنىڭ بۇ يۈكسەك ماھارىتىڭنى مەغرىقتىن ـ مەشرىققا جاكالاۋاتىمىز. بىز سېنىڭ ماھارىتىڭ ئارقىلىقلا ئابرۇيلىقمىز. سېنىڭ بۈيۈك ماھارىتىڭنى باشقىلار ئۇگىنىۋالغىلى ئاز قاپتۇ. ماھارەتنى يېگىلاش ئىدراكلىق كىشىلەرنىڭ ئۇلۇغ بۇرچى! سەن ھەقىقى يىگىتچىلىكىڭ بىلەن مەيدانغا چىقىپ، غۇرۇرىڭغا خاس مەردانىلىقىڭنى كۆرسەت!

ئەتراپىمدا ھېلىدىن بېرى مېنى ماختىغان كىشىلەرنىڭ بىر قىسمى ماڭا يۈرەك سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىشىۋاتاتتى. ئۇلار ماڭا شىردەك كۈچ ـ قۇۋۋەت بېغىشلاۋاتقاندا، مېنىڭ ماھارىتىم ئارقىلىقلا پەخىرلىنىدىغان بولسا، قولۇمدىن كېلىشىچە ماھارەت كۆرسۈتۈشكە تەييار بولىمەن ـ دىگەن بىر خىيال چاقماق تېزلىگىدە كاللامدىن ئۆتتى ـ دە، ئۇلاردىن مەسلىھەت تەرىقىسىدە:

— قانداق قىلسام ھېچكىشى قىلمىغان يېڭىلىقنى كەشپ قىلغان بولىمەن؟ ـ دەپ سورىدىم.

— سەن كوئىقاپقا كىرگىن. ئۇ يەر تىلسىمات ماكانى بولسىمۇ، لېكىن، زامانى ئەۋۋەلدە ئەۋلىيالاردىن ساھىپقىران ئۇ يەرگە كىرىپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىغا ئاجايىپ يېڭى نەرسەلەرنى ئېلىپ چىققان ئىكەن. شۇڭا، ئۇ كىشى ھازىرغا قەدەر كىشىلەر ئاغزىدىن چۈشمەي تەرىپلىنىۋاتىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ئىنسانىيەت دۇنياسىغا كۆرسەتكەن تۆھپىسى ئاجايىپ يېڭى، سەندە ھازىر ئۇ كىشىدىن يۈز چەندان ئارتۇق بىلىم ۋە قۇدرەت بار. شۇنداق تۇرۇغلۇق، يەنە شۇ يەرگە كىرەلمەسمەن؟ سەندىكى ئىنسانىيەت دۇنياسىغا ئاجايىپ يېڭىلىق يارىتىمەن دىگەن ئىدىيە قېنى؟!

ئۇلار بىر ـ بىرلەپ كىشىلەر ئۇچۇن يېڭىلىق تۇيۇلىدىغان ئاجايىپ مەنالىق پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشماقتا ئىدى. بىرسى بىر نىمە دىسە، يەنە بىرسى بىر نىمە دەپ ۋاقىرشاتتى:

—ئۇ كوئىقاپقا كىرسۇن. ئۇ يەرگە كىرىش ئۇچۇن ئەڭ ئەۋەل باشقىچە يېڭىلىق بىلەن كىرىشى كېرەك. چۈنكى، ئىلگىرى كوئىقاپقا كىرگەن كىشى ئاتلىق كىرگەنمىش. ھازىر بۇ تۇرىقىدا كىرسە، چوقۇم ئۇنىڭ تەكرارى بولىدۇ. شۇڭا باشقىچە ئۇسۇلدا بولغىنى ياخشى.

— ئۇنداقتا، قانداق قىلىمىز؟

— قانىتىنى قىرقىمىز.

— ياق، قانىتىنى بوغۇشلايلى.

شۇ ئەسنادا بىرسى بىردىنلا قىياپىتىنى ئۆزگەرتتى ـ دە، "قانىتىنى قاتتىق بوغۇشلايلى" دىگۈچىنى ئاغزىدا بىر نىمىلەرنى پىچىرلاپلا تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، تېنىمدە بىر ئاز شۈركىنىش پەيدا بولغان بولسىمۇ، ئىلاجىسىزلىقتىن جىم بولىۋالدىم. ئۇلار مېنىڭ قانىتىمنى مەھكەم تۇتۇپ، پەيلىرىمنى قىرقىدى. مەن تېخىمۇ تىڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم ۋە:

— بۇنداق قىلساڭلار قانداقمۇ ئۇچقىلى بولىدۇ؟ ـ دەپ سورىدىم.

— كىشىلەرگە ئەڭ يېڭىلىق بولۇپ تۇيۇلىدىغىنى دەل مۇشۇ! مۇشۇنداق ئۇچقاندىلا كىشىلەر ئاندىن بۇ يېڭىلىققا ئىشىنىدۇ، ـ دېيىشتى ـ دە، مېنى يېتىلەپ مېڭىشتى.

— مېنى يېتىلەپ نەگە ئاپارماقچى سىلەر؟ مەن مۇشۇ يەردىنلا كۆتۈرۈلۈپ باقاي!

AltunOq

— ياق ، بۇ يەر خەتەرلىك ؛ ئالدىمىزدىكى ئاۋۇ تاغنىڭ ئالدىدىن ئۇچقىن . چۈنكى ، كوئىقاپنىڭ ئاغزى غاردىن باشلىنىدۇ.

ئۇلار مېنى يېتىلىگەن هالدا ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل تاشلار ئارىسىدا كېتىپ باراتتى . تۇساتتىن بىرسى :

— بولدى ، مۇشۇ يەردە توختۇتۇپ پۇتىنى باغلايلى ، ـ دېدى.

— مېنىڭ پۇتۇمنى باغلاپ نېمە قىلماقچى سىلەر، پۇتىنى باغلاپ ، قانىتىنى قىرقىپ تاشلىسا قانداقمۇ ئۇچقىلى بولىدۇ ؟ ـ دېدىم مەن تولىمۇ سەبىلىك بىلەن.

— ۋاي دوستۇم ، ئەخمەق بولما . كۆڭلۈڭگە باشقا ئىشلار كەپ قالمىسۇن ، كوئىقاپجىن ، دىۋە ـ پەرىلەرنىڭ ماكانى . بىز تېخى سېنىڭ كۆزۈڭنىمۇ تاڭماقچى . چۈنكى سەن دىۋە ـ پەرىلەرنى كۆرگەندە قورقۇپ كېتىپ قاچماقچى بولۇپ قالغىنىڭدا ، ئۇلار سېزىپ قالسا سېنى تۇتىۋالىدۇ ـ دە ، هاياتىڭدىن قۇرۇق قالىسەن ! ئەگەر بىز كۆزۈڭنى تېڭىپ ، پۇتۇڭنى باغلاپ قويمىساق چاتاقنىڭ چوڭى چىقىدۇ . بۇنى بىلىشىڭ كېرەك ، بۇنى بىلىشىڭ كېرەك!

كۆز ئالدىمدىكى كىشىلەر بىردىنلا ناهايىتى قورقۇنۇچلۇق تۈسكە كىردى . ئۇلارنىڭ ئاغزىلىرى غاردەك ، ئىككى يۈزىدە ئىشەكنىڭ قۇيرىقىدەك ئۇزۇن ـ ئۇزۇن تۈكلەر دىڭگىيىپ تۇراتتى . قوللىرى خۇددى تۆمۈر ئارىغا ئوخشاش هەم ئۇزۇن هەم ئىنچىكە بولۇپ ، هەممىسى سۆرلۈك قىياپەتتە مەن تەرەپكە ئېتىلىپ كېلىۋاتاتتى . شۇ ئەسنادا بىرسى مېنىڭ پۇتۇمنى باغلىدى . بىرسى كۆزۈمنى قاتتىق تاڭدى . مەندە شۇ ۋاقىتتا هاياتىمنى ساقلاپ قېلىش توغرىسىدا هېچقانداق ئويمۇ پەيدا بولمىغان ئىدى . مەن ئۈمىت بىلەن گاهىدا ئۇنىڭغا ، گاهىدا بۇنىڭغا قارىغاندەك قىلاتتىم . لېكىن ، كۆزۈم تېڭىقلىق بولسىمۇ بىلىپ تۇراتتىمەنكى ، ئەينى ۋاقىتتا مېنىڭ هەممىتىمگە ئېرىشكەنلەرنىڭ هەممىسى مەن ئۈچۈن زورلۇق قىلىۋاتاتتى . ئىلاجىم قانچە ؟ ئۇلارنىڭ هازىرقى هالىتى مېنى ساق قويىدىغاندەك ئەمەس . ئەلھەكىمللا ! شۇ تاپتا مەن ئۆزەم يالغۇز ئەمەسمۇ ؟ ئۇلار مېنى زادى نېمە قىلماقچى ؟ نەگە كېتىپ بارىمەن؟

بىردىنلا ئالدىم تەرەپتىن غۇر ـ غۇر شامال بىلەن بەد ـ بۇي سېسىق پۇراق ئاغزى ـ بۇرنۇمغا كىرىپ كەتتى . كۆڭلۈم ئېلىشىپ ، بېشىم قېيىپ نېمە قىلارىمنى بىلمەي ، هامىنى ئۆلىدىغانلىقىمنى ئىشەنگەن بولسامىمۇ ، لېكىن ، ئەتراپنى بىرەر قۇر بولسىمۇ كۆرۈپ ئۆلۈپ كېتەي ، دېگەن نىيەت بىلەن قاتتىق ۋاقىرىدىم:

— مېنىڭ كۆزۈمنى يېشىۋېتىڭلار ، ئەتراپنى كۆرەي ، مېنىڭ كۆزۈمنى يېشىۋېتىڭلار !

—ها٠٠٠ها ٠٠٠ ها ٠٠٠ كۆزۈڭنى ئېچىۋېتەمدۇق ؟ كېلىڭلار ماۋۇنىڭ ئادەم تونۇمايدىغان كۆزىنى ئېچىپ قويايلى !

هېلىقى ئىنچىكە ، ئۇزۇن بارماقتىن بىر نەچچىسى كۆزۈمنىڭ قارچۇغىنى مىچچىدە تارتىۋېلىشى بىلەن تەڭ ، بىر نەچچە كۈچلۈك قوللار ئارقام تەرەپتىن قاتتىق كۈچ بىلەن مېنى ئالدىمغا ئىتتىرىۋەتتى .

— بىلىپ قوي ، بۇ سېنىڭ ئاخىرقى ئۇچۇشۇڭ . بىز تۇرۇپ ساڭا ئۇچۇش نەدىكەن ؟ ئادەم بىلمەيدىغان ماهارەت دېگەن مانا مۇشۇ!!

هە ، مانا ئەندى بىلدىم . ئۇلار مېنى هالاك قىلماقچى بولۇشۇپتۇ . ئۆزلىرى قەدىرلەپ كەلگەن نەرسىدىن زېرىكىپ ماڭغا ئىتتىرىۋەتكەندە ، ئۇنىڭ ئۇلار ئۈچۈن ئاجايىپ كۆڭۈللۈك بولغان پاجىئەسىدىن راھەتلىنىپ كۈلمەكچى بولۇشۇپتۇ . ئاھ خۇدا ! بۇ ئالەم مەن ئۈچۈن دەۋ-

زەخ بولدىغۇ؟ ئۇلار مېنىڭ ماھارىتىم ئارقىلىق قايسى يېڭىلىقنى ئوتتۇرىغا قويماقچى؟ توغرا، ئۇلار ئەسلىدە ئادەملىك سىنجىگە كىرگەن ھايۋانلار ئىكەنغۇ؟ ئەندى بىلدىم. ئۇلارنىڭ ھايۋان تۇرۇغلۇق ئادەملەر قاتارىغا كىرىۋالغىنىنى بەكمۇ كۈلكىلىك. مۇشۇ يولدا ھايۋانلارغا خاس يەنە قانچىلىك قىلىقلارنى قىلغاندۇ؟ پارتلانسۇن، ئۇلارنىڭ "ئالجاناپ» خىسلەت بىلەن تولغان كاللىسى!!!

پاچاقلانسۇن، ئۇلارنىڭ " مەردانىلىق » بىلەن قوپۇرۇلغان قۇرۇق گەۋدىسى!!!

تىك چوققىدىن چوڭقۇر ھاڭغا قاراپ موللاقلاپ چۈشۈپ كېتىۋاتقان بولسامۇ، زەپتىم بىلەن كۆچۈنۈپ، پۇت-قوللىرىمنى ئازات قىلىپ يەرگە دەسسىدىم. شۇنداقتىمۇ، تىلىم كالۋالىشىپ: " ئادالەت، بارمۇ سەن؟ !!!» - دەپ قاتتىق ۋاقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كەتتىم!

دېرىزىدىن سىرتقا قارىسام، تىنىق ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلاپ يېنىپ تۇراتتى. تولۇن ئاي غەرپكە قىڭغايغان بولۇپ، يېڭىلا تۇغۇلغان چولپان ئاي بىلەن ھۆسن تالاشقاندەك، شەھلا كۆزىنى جىمىرلىتىپ تۇراتتى. ئۆزەم قاتتىق قورقۇنچ ئىچىدە قارا تەرگە چۆمۈلۈپ كېتىپتىمەن. تىلىم ھېلىمۇ كالۋالىشىپ، ۋۇجۇدۇمنى قورقۇنۇش ھېسلىرى چۇلغىۋالغان ئىدى. بىر ئاز تۇرغاندىن كېيىن، ھېلىدىن بېرى خىيال ئىكرانىدىن ئۆتكەن ئىشلارنىڭ چۈش ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۆز-ئۆزەمگە پىچىرلىغان ھالدا، چۈشۈمگە تەبىر بېرىشكە باشلىدىم:

جەمئىيەتتە تۈرلۈك خىياللاردىكى ئادەملەر ناھايىتى كۆپ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشىمىغان دەرىجىدە ئۇلۇغۋارلىق دەرىجىسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، پىداكار بولۇشقا تىرىشىدۇ. قانداق قىلىپ بولىسۇن، ئۆزلىرىنىڭ ئازغىنە ماھارىتى ئارقىلىق، شان-شۆھرەت لەززىتىنى تېتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۆز ماھارىتىنىڭ كىشىلەر ئالدىدىكى قىممىتى باشقىلارنىڭ ماھارىتى ئالدىدا چېپىنىپ قالغاندا، ئۆزىگە كېلىۋاتقان شۆھرەتنىڭ يوقۇلۇپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ئەنسىرەپ، باشقىلارغا تاپان-توزاق قۇرۇش ئۈچۈن قانچىلىك ھىيلىلەرنى ئويلايدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟ ئۆزى قىلىشقا كۆزى يەتمىگەن ئىشقا باشقىلارنى ئىشتىراك قىلىپ، كېيىن ئۇ ئىشنىڭ غەلىبىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىدىغان ۋە ياكى ھېچبولمىغاندا ئەشۇ غەلىبىگە ھەسسە قىلىدىغان كىشىلەرنىمۇ يوق دەمسەن؟ ئۇلاردىكى ئارزۇ كىشىلەرگە بەھىر بېرىش بولسىمۇ، لېكىن شۆھرەت قازىنىشتىن قىلچە يىراقلاشمىغان بولىدۇ. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنلا ئۆز ئىناۋىتىنىڭ كىشىلەر ئالدىدا باشقىلارنىڭ ماھارىتى ئارقىلىق يوق قىلىنىۋاتقانلىقىدىن ئەنسىرەپ، تۈرلۈك نەيرەڭلەرنى ئىشلىتىپ، بار كۈچى بىلەن شۇ كىشىنى يوق قىلىشقا تىرىشىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەينەك كولبا ئىچىگە سولىقۇنۇپ قالغان بىر نىجاسەت چىۋىنى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. باشقىلارنى يوقۇتۇش ھاۋاسىغا ئېرىشكەن بەختلىك ھاياتىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن ئەنە شۇنداق كولبا ئىكەنلىكىدىن بىخەۋەر. ئەندى ئۇلار ئەشۇ كولبا ئىچىدە ئەسەبىلەرچە تىپىرلايدۇ، ھەريان قاترايدۇ. چۈنكى، ئۇلار جان-دىل بىلەن ئەشۇ كولبا ئۈچۈن ئىشلىگەن. ئۇنىڭ تولىمۇ چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلغان. ئۇنىڭ ئىچىدە ھوزۇرلىنىپ يېتىشنى شەرەپ دەپ بىلگەن. لېكىن، ئۇلار كولبا ئىچىدە ئىلىناشقىدەك ياكى يىپىشىۋالغىدەك بىرەر نەرسە تاپالماي، ئۆزىنىڭ نىجاسەتلىرى بىلەن " چىرايلىق » كولبىنى سېسىق بۇسقا توشقۇزۇپ، ئاخىرى شۇ سېسىقچىلىقتا تۇنجۇقۇپ ئۆلىدۇ. بىر ئادەمنى قەستلەش ھىساۋىغا ئېرىشكەن ۋاقىتلىق كۈلكە كېيىنكى مەڭگۈلۈك يىغا ئۈچۈن ياماقمۇ بولالمايدۇ، بۇ بىر ھەقىقەتقۇ! - دېدىم-دە، "خۇدا شۇنداق ئادەملەردىن نېرى قىلغايسەن!» - دەپ ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم...

گۈزەل شەھەر

(نەسر)

مۇختار ئىبراھىم (بۈركۈت)

بۈگۈن ھاۋا ئادەتتىن تاشقىرى ئوچۇق، خۇددى قاش تېشىدەك سۈزۈك. قۇياش ئۆزىنىڭ ئىللىق، زەر نۇرىنى قەدىمى شەھەر قەشقەرنىڭ كەڭ ئاسپالتلىق كوچىلىرىغا سېخىيلىق بىلەن تۆكمەكتە.

مەن ھاياجان، شاتلىق، ئىپتىخارلىق ھېسلارغا چۆمۈلگەن ھالدا، شەھەرنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى كۆرۈش ئىستىكى بىلەن ئەتىگەننىڭ ئارامبەخش، ساپ ھاۋاسىدىن كۆكرىگىمنى تولدۇرۇپ، بەھوزۇر نەپەس ئېلىپ كېتىۋاتىمەن؛ ئۇزۇن يىللىق ھىجران پىراقىدا قەلبى سېغىنىش، ئىنتىزارلىق ئىلكىدە ئوت بولۇپ يانغان، ئاخىرى زارىقىپ كۈتكەن بەختىلىك ۋىسال كۈنىگە ئېرىشكەن ئاشىقتەك، شاتلىق ئېقىمىدا ئۆركەش ياساپ كېتىپ بارىمەن...

ئايھاي! كۆز ئالدىمدا ھەيۋەتلىك ھېيتگاھ جامەسى گويا لاتاپەتلىك گۈزەل قىزنىڭ نۇرلۇق جامالىغا ئوخشاش نامايەن بولدى. يۈرىكىم ئويناپ خۇددى قەپەزدىكى قۇشتەك شوخ تىپچەكلىدى... مەن ئالىمدەك يۈرەكتىكى ئالەمچە سۆيگۈ - ھېسسىياتلىرىمنى زورغا بېسىپ، جامەگە چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىلدىم:

جامە ئۈستىدىكى قوش مۇنار خۇددى يېڭىلمەس گىگانىت ئادەمدەك بەستىنى تىك تۇتۇپ، قەد كۆتىرىپ تۇرۇپتۇ. بۇ مۇنار قۇياش نۇرىدا بەئەينى ئالتۇندەك پارلاپ، پۈتكۈل شەھەر مەنزىرىسىگە ئاجايىپ ھۆسۈن بەخش ئېتىپتۇ...

مەن، قەدىمى بىناكارلىقنىڭ گۈلتاجىسى، يۈكسەك مەدەنىيەت، شانلىق تارىخنىڭ شاھىدى بولغان بۇ جامەدىن ئىشچان، ئېقىل-پاراسەتلىك ئەجدادىمنىڭ ئۇلۇغۋار سىماسىنى كۆرگەندەك بولدۇم؛ قەلبىمدە ئۇلارغا بولغان ئىپتىخار، مېھىر - مۇھەببەت ئۆركەشلەپ، بارىكاللا ئېيتتىم...

مانا، ئالدىمدا سەرخىل گۈللەر بىلەن تولغان گۈلزارلىق؛ مەن ئۇنىڭغا زوقلىنىپ، كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرىمەن.

قاراڭ، تۆمۈر رىشاتكا بىلەن چەمبىرەك شەكلىدە ياسالغان گۈللۈكتىكى ھۆپپىدە پورەكلەپ ئېچىلىپ كەتكەن قىپ-قىزىل گۈللەر گويا ئوتقاشتەك چوغلىنىپ، جۇلالىنىپ كۆزنى قاماشتۇرماقتا. گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇپ تۇرغان گۈللەرنىڭ خۇش بۇي ھىدى كىشىگە چەكسىز

هوزۇر بېغىشلاپ ، يۈرەكنى سۆيۈندۈرمەكتە…

پاھ! نېمە دېگەن چىرايلىق ، خۇشپۇراق گۈللەر ـ بۇ !

ئېخ ، گۈزەل شەھەر ، ھۆسنىڭ نېمانچە گۈزەل ، باغرىڭ نېمانچە ئىللىق ـ ھە؟! مانا ، قارا : ئىللىق باغرىڭدىن ئورۇن ئالغان ھەيۋەتلىك ھېيتگاھ مۇنارى ، گۈزەل چەمەنزار گۈللىك سېنىڭ ھۆسنىڭنى تېخىمۇ گۈزەل ، رەڭدار ، نەفىس ۋە كۆركەم بوياقلار بىلەن بېزەپ ، سېنى ئاجايىپ گۈزەل ، لاتاپەتلىك تۈسكە كىرگۈزۈپتۇ .

ئەنە ، ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتىرىپ تۇرغان ھەشەمەتلىك زامانىۋى ئىمارەتلەر ، قەۋەتلىك سودا سارايلىرى ، قول سانائەت بىناسى ، ئاشخانا ، كىنوخانا ، رەستىلەر سېنى ئارىغا ئېلىپ ، قاينام ـ تاشقىنلىق بازار ھاسىل قىلىپ ، قوينۇڭنى تېخىمۇ ئىللىق ، تېخىمۇ ئاۋات قىپتۇ .

مانا ، باغرىڭنى كېسىپ ئۆتكەن تۈز كوچاڭنىڭ كەڭ ئاسپالت يوللىرىدا نۇرغۇنلىغان پىكاپ ـ ماشىنىلار خۇددى باپكارنىڭ موكىسىدەك ئۇياق ـ بۇياققا ئۆتۈشۈپ يۈرمەكتە . بېشىغا يارىشىلىق چەمەن دوپپا كىيىشكەن قاۋۇل ، ئوت يۈرەك يىگىتلىرىڭ بىلەن چىرايلىق ھەم رەتلىك كىيىنگەن سۇمبۇل چاچلىق گۈزەل قىزلىرىڭ بەختىيار ھايات قوينىدا شات ـ خۇرام ياشىماقتا ، گۈزەل باغرىڭنى سەيلى قىلىپ ، سېنى قۇشاققا قېتىپ ناخشا ئېيتماقتا ؛ ئۇلار ساڭا ئوخشاش گۈزەل دىياردىن سۆيۈنۈپ ـ پەخىرلىنىپ ، ئاشۇ لاتاپەتلىك گۈزەل ھۆسنىڭگە تېخىمۇ مەپتۇن بولماقتا…

ئەي ، گۈزەل شەھەر ـ قەشقەر ! سەن نەچچە مىڭ يىللىق شانلىق تارىخقا ، قەدىمەتلىك ، باي ، پارلاق مەدەنىيەتكە ئىگە قەدىمى شەھەر بولغانلىقىڭ ، ئىللىق قوينۇڭدا مەھمۇت قەشقەرى ، يۈسۈپ خاس ھاجىپ… لارغا ئوخشاش مەرىپەتپەرۋەر زاتلارنى ، تەڭداشسىز ئۇلۇغ ئەدىبلەرنى يېتىشتۈرگەنلىكىڭ ، شۇنداقلا ، ئەمگەكچان ، باتۇر ، ئەقىل ـ پاراسەتلىك ، گۈزەل سەنئەتكە چېۋەر خەلقلىرىڭنىڭ ئۇزۇن يىللىق جاپالىق ئەمگىكى نەتىجىسىدە بۈگۈنكىدەك گۈزەل شەھەرگە ئايلانغانلىقىڭ بىلەن پۈتۈن دۇنياغا مەشھۇر سەن ! ئاشۇ گۈزەل، نۇرلۇق جامالىڭ بىلەن كىشىلەرنى ئۆزۈڭگە مەپتۇن قىلىسەن !

سەن ـ خەلقىمىزنىڭ ئىلىم ـ مەرىپەت ماكانى ، مىللىتىمىزنىڭ بويىنىدىكى ئالتۇن تۇمارى !

سېنى مۇشۇنداق گۈزەل شەھەرگە ئايلاندۇرۇپ ، ھۆسنىڭنى ئالتۇن بىزەكلەر بىلەن كۆركەم ، لاتاپەتلىك تۈسكە كىرگۈزگەن ئىشچان ، سەنئەتكار خەلقىڭگە بارىكاللا! بەختىيار زاماننى ئېلىپ كەلگەن ، پارلاق كېلەچەككە يېتەكلىگەن ئۇلۇغ كومپارتىيىگە بارىكاللا!

ئېخ ، گۈزەل شەھەر ـ قەشقەر ! ھازىرقى گۈزەل ھۆسنىڭنى كۆرگەن كىشى ئاشۇ لاتاپەتلىك ، نۇرلۇق جامالىڭغا قانداقمۇ مەپتۇن بولماي تۇرالىسۇن !؟ قاينام ـ تاشقىنلىق ھايات قاينىمىغا چۆمگەن ئىللىق قوينۇڭدا ياشىغان كىشى ئۆزىنى قانداقمۇ بەختلىك چاغلىماي تۇرالىسۇن ؟! سېنىڭ گۈزەل ھۆسنىڭگە ھۆسن قوشقۇزغان، قولدىن گۈل ياغدۇرىدىغان گۈزەل نەقىش سەنئىتىگە باي مىللىتىڭنى كىممۇ ماختىماي تۇرالىسۇن ؟!

ئېخ ، گۈزەل قەشقەر ! شۇ تاپتا سەن كۆزۈمگە شۇنچە گۈزەل ، شۇنچە نۇرلۇق ، شۇنچە ئىللىق بولۇپ كۆرۈنۈۋاتىسەن : سەن

خۇددى رەڭمۇ-رەڭ گۈللەر بىلەن پۈركەلگەن جەننەت بولۇپ تۇيۇلىۋاتىسەن!

بىردىنلا مېنىڭ ئۇچقۇر خىيال كەپتىرىم ئۆتمۈش قاراڭغۇ جەمئىيەتتىكى ھېيتگاھ مەيدانىنىڭ ھاۋا بوشلۇقىغا قاراپ ئۇچتى. تەسەۋۋۇر ئېكرانىدا شۇ جاھالەتلىك كۆرۈنۈشلەر نامايەن بولۇشقا باشلىدى:

ئاشۇ قاراڭغۇ جەمئىيەتتە ھېيتگاھنى يوقسۇللارنىڭ ئېچىنىشلىق ئىڭراشلىرى قاپلاپ كەتكەن؛ پۈتكۈل ھېيتگاھ مەيدانى يوغان قوساق، جازانىخور بايلارنىڭ ۋاقىراش-جاقىراشلىرى بىلەن تولغان. جۇل-جۇل كىيىملىك كىشىلەر ئاچلىق، تاياق-توقماقتىن ئىلاندەك تولغانسا، قوللىرىدا سىم قامچا، توقماق تۇتقان، ئېسىل كىيىملىك باي-غوجاملار بۇنىڭدىن ھوزۇرلىنىپ، تەلۋىلەرچە كۈلۈشەتتى. ئۇلار ھەر دېسىلا كىشىلەرنى بۇلاپ-تالاپ، مەيداننى قانغا بوياپ يۈرۈشەتتى. بۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل شەھەر ئىچى ئەنسىزلىك ئىچىدە قالاتتى. ئۇ چاغلاردا بۈگۈنكى ھېيتگاھ نەدىمۇ گۈزەل بولسۇن؟ خەلق نەدىمۇ بۈگۈنكىدەك خوشال، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرسۇن؟

مانا، دۆلىتىمىز ئازات بولغان 35 يىل مابەينىدە قەشقەر شەھىرىدە ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى. خەلق تۇرمۇشى كۈنسېرى ياخشىلاندى. پارتىيىنىڭ توغرا رەھبەرلىكى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بىرلىكتە جاپالىق كۈرەش قىلىشى نەتىجىسىدە شەھەر قىياپىتى يېڭىلىنىپ، بۈگۈنكىدەك گۈزەل تۈسكە كىردى. نۇرغۇنلىغان قۇرۇلۇشلار ئېلىپ بېرىلىپ، زامانىۋى ھەشەمەتلىك قۇرۇلۇشلار قەد كۆتەردى.

ئەنە، قاراڭ! گۈزەل شەھەرنىڭ ئىسسىق قوينىدا بەختلىك-ئاسايىشلىق تۇرمۇش كۆرىۋاتقان خەلق شەھەر ھۆسنىنى تېخىمۇ گۈزەل تۈسكە كىرگۈزۈش ئۈچۈن تىرىشماقتا.

ئەنە، مىڭلىغان ئالىملار، ئىنژېنېر، پەيلاسوپ، يازغۇچى، شائىرلار بۇ گۈزەل دىيارنىڭ قوينىدا ئۆسۈپ يېتىلمەكتە! ھەر قايسى سەپلەردىن-زاۋۇت، كان-كارخانا، مائارىپ، مەدەنىيەت-سەنئەت، يېزا-قىشلاقلاردىن كىشىنى خوشال قىلارلىق مول ھوسۇل خەۋەرلىرى يېتىپ كەلمەكتە؛ يېڭىلىق-كەشپىياتلار ئۈزلۈكسىز بارلىققا كەلمەكتە ...

مانا، قاراڭ! نۇرغۇنلىغان چەت ئەللىك دوستلار ئارقا-ئارقىدىن بۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ، دۇنيادا «مەرىپەت ئۇچقۇنى» دەپ ئاتالغان ئەزىزانە قەشقەرنى چوڭقۇر مۇھەببەت، قايناق سۆيگۈ بىلەن سەيلە ئەتمەكتە، بۇ ئالتۇن دىيارنىڭ ھەر چىمدىم تۇپرىقى، ھەر بىر گىياسىنى تۇتىيا بىلىپ، كۆزىگە سۈرمەكتە ...

ئەي، گۈزەل قەشقەر! مېھرى يالقۇن، ئەزىزانە شەھەر! سېنىڭ قوينۇڭ كەلگۈسىدە تېخىمۇ ئاۋاتلىشىپ، باغرىڭدىن سۇ ئېچىپ ئۆسىۋاتقان كۆچەتلىرىڭ تېخىمۇ باراقسانلىشىپ، سېنى يېشىل تونلارغا ئورىغۇسى! مىللى سەنئەتكە چېۋەر خەلقىڭ سېنى ئاجايىپ رەڭدار، ئاجايىپ كۆركەم، ئاجايىپ نەفىس بوياقلار بىلەن بېزەپ، تېخىمۇ گۈزەللەشتۈرگۈسى! ئەمگەكچان، ئېقىل-پاراسەتلىك خەلقىڭنىڭ تىرىشىشى ئارقىسىدا، سېنىڭ قۇچۇغۇڭ كەلگۈسىدە ھەممە جەھەتتىن كامالەتكە يەتكەن گۈزەل ماكانغا ئايلانغۇسى!

ئەي، گۈزەل شەھەر-قەشقەر! سېنىڭ ھۆسنۈڭ كەلگۈسىدە تېخىمۇ نۇرلۇق! سېنىڭ ئەتەڭ بۈگۈنكىدىنمۇ گۈزەل ھەم پارلاق!!!

1981-يىل، ئۆكتەبىر، ئۈرۈمچى

ئامان بول، دېخان

(نەسرى شېئىر)

مەھەممەت ئەيسا

تامامى ئەھلى ئىنساندىن ئۇلۇغسەن قەدىردان دېخان؛ جاھان ئىچرە بايا شاتلىق، گۈزەللىك ياراتقۇچى، پۈتكۈل ھاياتلىققا شەپقەت ـ شاپائەت قىلغۇچى ئەڭ ئېزىز مېھرىبان، دېخان.

ئاي ۋە كۈننى ئۈزەڭگە قۇل قىلىپ، تاغ ـ ئىدىر، چۆل ـ جەزىرىلەرنى چىمەنزار ـ گۈل قىلىپ، ئۇنى ئىنسانىيەت ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرىۋاتقان، يەر شارىنى توختاۋسىز ئايلاندۇرىۋاتقان جانابى مۆھتىرەم قەھرىمان دېخان؛ ئېقىل-پاراستىڭ يۈكسەك، تەجرىبىلىرىڭ مول، سۆزلىرىڭ گويا گۈل ئۈستىدە شوخ سايراۋاتقان خۇشناۋا بۇلبۇل، قوللىرىڭدىن ئېچىلۇر دائىم دىل سۆيگۈچى گۈل، باغبان دېخان.

بارلىق ياخشى خىسلەتلەرنىڭ ئېسىل ساپاسى، گۈزەللىك پەرۋانىسى، ئىنسانلارنىڭ مەردانىسى ئانىجان دېخان. قولۇڭدا ئويناپ تۇرار ياخشى ھەركەت، داستىخىنىڭغا تولغان دائىم نازۇنېمەت، ھۆرمىتىڭ چوڭ ئالەمشۇمۇل شانۇ ـ شەۋكەت، كۆڭلۈڭ سۈتتەك ئاپپاق سېنىڭ دەرھەقىقەت، سېنىڭ ماڭلاي تېرىڭ بارلىق مالۇ ـ مۈلكەت، مېھنىتىڭنى كۈيلەپ يازاي داستان، دېخان.

پەيغەمبەرلەرنىڭ تاجى، سۇلتانلارنىڭ سۇلتانى، شائىرلارنىڭ ئىلھامى، قاراڭغۇ تۈنىنىڭ چولپانى سەن دېخان. ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەر، سۇلتانلار، ئالىملار سېنىڭ ئەجرىڭدىن يارىتىلغان نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولۇپ، ئۆز ھۆكمىنى يۈرگۈزگەن، كەسپىنى راۋاجلاندۇرغان، ئۇلارنىڭ ئەسلى ئەجدادى سەن دېخان.

كۈندۈزى قۇياش بىلەن بەسلىشىپ، ئۆز مېھنىتىڭ بىرلە قۇياشنى خىجىل قىلغان، كېچىلەردە تەشنا گىيالارنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئېتىز ئارىلاپ، سۇ ياقىلاپ چولپاننى خىجىل قىلغان، زىرائەتلەر تېرىش ئۈچۈن سەرتانلاردا كۆيۈپ ـ پىشىپ يەر باغرىنى تىلغان، توختاپ قالماي بېسىپ ئۆتكەن تۈمەن تاغ ـ داۋان، گاڭ بىلەك، پولات كۆكرەك، ئوت يۈرەك پالۋان دېخان.

قېنى، قايسى سۇلتان، قايسى ئالىمنىڭ ئۈستىگە ئارتقىنى ۋە كۆمۈنى چوكا بىلەن ئېغىزلىرىغا تارتقىنى سېنىڭ قولۇڭدىن چىقماپتۇ؟ قېنى قايسى شائىر، قايسى ئەدىب سېنىڭ نېمەتلىرىڭنى ئۆزىنىڭ نەسىر ـ نەزمىلىرىگە قاتماپتۇ؟ قېنى، قايسى تارىخ باتۇرانە كۆرەشلىرىڭنى يىللار

تا ئەزەلدىنلا "يىپەك يۇرتى" دېگەن نامىڭ ئۇلۇغ،
«ساچىيە مەدرىسى» دەك مىڭلاپ بىلىم كانىڭ ئۇلۇغ،
مول مىراسىڭ، ھېممىتىڭ ھەم قىممىتىڭ، بارىڭ ئۇلۇغ،
تەڭدىشىڭ يوقتۇر جاھاندا، شۆھرىتىڭ ـ شانىڭ ئۇلۇغ،
كار قىلالماس قانچە ـ قانچە زور قىيان-توپان ساڭا.

مەرىپەتنىڭ ئاسمىنىدا نۇر چاچار چولپانلىرىڭ،
كاندۇر مېھنەت، ئىجاتنىڭ تاغ ـ دالا بوستانلىرىڭ،
چوڭ يۈرۈشتە بەيگىگە چۈشتى ئېسىل تۇلپارلىرىڭ،
كەلسە يات قۇزغۇن، قىلار گۇم چىگراچى شۇڭقارلىرىڭ،
قەلبىدە مېھرى ـ مۇھەببەت زور دېڭىز ـ ئوكيان ساڭا.

جەڭ ـ چېلىش دولقۇنىنىڭ ئەۋجىگە چۆمدى ھەممە يەر،
يەڭ تۈرۈپ ئات سالدى جەڭگە مىڭلىغان مەردانە ئەر،
يوللىبان ئەلگە قەدەمدە شان ـ زەپەردىن خۇشخەۋەر،
گۈللىنىپ باغرىڭنى ئىشتا، ئاققۇزۇپ قوينۇڭدا تەر،
سوۋغا يوللار مېھنىتىدىن ئىشچى ھەم دېخان ساڭا.

كەلگۈسى ئالتۇن قەسرىنىڭ ھۇلىنى مەھكەم قۇرۇپ،
جەڭدە سادىر، نۇزۇگۇم روھىنى جارى قىلدۇرۇپ،
ھەر قەدەمدە ۋەھشى ياۋنىڭ كۆكسىگە خەنجەر ئۇرۇپ،
قەھرىمان ئەجدادلىرىنىڭ روھىغا ۋارىس بولۇپ،
باغلىغان رىشتىنى مەھكەم بارچە قىز ـ ئوغلان ساڭا.

پەن سۆيەر ئەۋلات ئۈچۈن ئاچقاچقا سەن كەڭرى قۇچاق،
ئىلىم ـ ئىرپان ئاسمىنىدا چاچتى نۇر مەشئەل ـ چىراق،
چوڭ نىشانىڭ مەنزىلى ئەمدى كۆرۈنمەس ھېچ ـ يىراق،
چىن يۈرەك ئىلھامى نامىڭ، سەن ئىجات كانى-بۇلاق،
شائىرىڭ يازغاي بېغىشلاپ قانچە ـ كۆي داستان ساڭا.

جەڭسىرى دادىل مېڭىپ توسقۇن ـ خەتەرنى چەيلىدىڭ،
سەن بۇ يولدا تا ئەزەلدىن چارچىماس تۇلپار ئىدىڭ،
شان قۇچۇپ ماڭغان ئىزىڭغا بولدى تارىخ شاھىدىڭ.
ئىنتىزار ـ تەشنا بولۇپ ئىقبالغا پەرۋاز ئەيلىدىڭ،
يۈز ئاچار ئالدىڭدا پارلاق كەلگۈسى دەۋران ساڭا.

كېچە ـ كۈندۈز تۇرىمەن قولغا قورالىمنى ئېلىپ،
زۇلپىقارىم بىرلە دۈشمەننىڭ يۈرەك ـ باغرىن تىلىپ،
ياۋغا باش ئەگمەي ئەبەت مەغرۇر تۇرۇپ جەڭلەر قىلىپ،
تۇپرىقىمنى خۇددى كۆزنىڭ گۆھىرى ئوخشاش بىلىپ،
قوغدىغايمەن جان تىكىپ، كۆكسۈم پولات قالقان ساڭا.

يار ـ يۆلەك بولدى داۋاملىق ئوت يۈرەك خەلقىم مېنىڭ،
ھەم جىدى ئالەمدە باردۇر قولدۇشۇم ـ قولچۇم مېنىڭ،
شۇ سەۋەپ جىسمىمدا ئۇلغايدى قۇۋۋەت ـ كۈچۈم مېنىڭ،
ئانىلىق ئەجرىڭنى ئاقلاش ئەڭ ئۇلۇغ بۇرچۇم مېنىڭ،
ياش جېنىم بولسۇن تەسەددۇق، بارلىقىم قۇربان ساڭا.

پۇشايمان

لوقمان ئىمىن

ئايا دوستلار، كۆرۈڭ مەندىن ئاجايىپ بىر پۇشايماننى،
كۆزۈمدىن سەل بولۇپ ئاققان ئەلەملىك ياش بىلەن قاننى،
تۆكەي سىزلەرگە بىر ـ بىرلەپ ئىچىمدىن دادۇ ـ ئەپغاننى،
بايان ئەيلەي بۇ دەردىمنىڭ سىرىنى ـ ئەسلى جەرياننى،
نېمە شۇنداق خاراپ قىلدى مېنىڭدەك باتۇر ئوغلاننى؟!

ئىدىم ئەسلى قىران بىر ئەر، تامام ئەزالىرىم ساپ ـ ساق،
يىراقتىم ئەسكى ئىللەتتىن، دىلىمدا ھېچ كىرىم يوق ئاق،
ماڭا خوشنا ئىدى شۇل چاغ ئېتى ھاشىم دىگەن ئاخماق،
ئۇنىڭ كەسپى ئىدى تىنماي تاماكۇيۇ ـ نىشە تارتماق،
ئاڭا شاگىرت بولۇپ مەنمۇ ئۇگەندىم ئەشۇ نۇقساننى.

چىگەر بولدۇم راسا، شۇندىن بېرى چوڭقۇر قىلىپ ئىخلاس،
ئۇنىڭسىز بولدى گوياكى مېنىڭ ھېچبىر ئىشىم ئاقماس،
تاماكۇ گاھىدا چەكسەم، چېكەر بولدۇمكى ھەتتا ناس،
چېكىپ ھەم نىشەنى نەچچە قېتىم قالدىم ئۆلەرگە تاس،
يېتىپ ئازگالدا مەس، كۆردۈم چىقىپ ئەرشنى ـ ئاسماننى.

ئۇ دوستۇم يوق بولۇپ ياندا مۇبادا ئۆتسە بىر سائەت،
ئۇياق - بۇياققا چاپتىم مەن، پەقەتلا قالمىدىم تاقەت،
مانا شۇل ئامرىغىم ئاخىر ئۆزۈمگە بولدى بىر ئاپەت،
بېشىمغا سالدى كۆپ ئاغرىق ئازاۋى بىھساپ - كۆلپەت،
تەرەپلەپ چىرمىدى ھەر خىل كېسەللىك ئەمدى بۇ جاننى.

يىگىرمە نەچچە يىل چەكتىم، كىرىپتۇرمەن قىرىق ياشقا،
ئېغىر ئاغرىق يېتىپ كەلدى مانا ئەمدى بۈگۈن باشقا،
يەنە يار بەرمىدى كۆڭلۈم تېخى بۇ نەسنى تاشلاشقا،
ئازاپنىڭ ئىلكىدە يىغلاپ كۆزۈم لىق تولسىمۇ ياشقا،
قۇتۇلماققا قىلىپ كۆردۈم لېكىن مىڭ چارە - ئىمكاننى.

ماڭا ئۇ نەشتىرىن سانچىپ ئازاپلايدۇ داۋام قىيناپ،
كېچە يۇ- كۈندۈزۈم ئۆتتى چېكىپ ئاھ-زارلىنىپ، ئىڭراپ،
كىشىگە ئۇيقۇ بەرمەيمەن خورازدەك قىچقىرىپ-چىللاپ،
بېشىمدا بالىلىرىم نەچچە بىرىشتى رازىلىق يىغلاپ،
تىنالماي ئاتقۇزار بولدۇم ھەمىشە ئولتۇرۇپ تاڭنى.

ئۆزۈڭدىن كۆپ داۋالاندىم بېرىپ شاڭخەيگىچە تاكى،
دېدى دوختۇر جەمى جايدا "كېسەللىك ئۆپكىنىڭ راكى"،
قىلىپ ئوپىراتسىيە كەستى يېرىم ئۆپكەمنى ھەتتاكى،
شىپاسى بولمىدى، بۇ نەس ئەجەلمۇ بىلمىدىم ياكى،
تاپاي قايدىن مېنىڭ ئاجىز تېنىمگە ئەمدى دەرماننى؟

پايانسىز بۇ جاھان ھازىر مېنىڭچۈن شۇنچە تار بولدى،
ئاخىر بۇ شۇم كېسەل مەندىن ئېزىز جاننى ئالار بولدى،
سەبى پەرزەنتلىرىم بىرلە جۇدالىققا سالار بولدى،
ئىلاجىم يوق كېتەر بولدۇم، ئۇلار يىغلاپ قالار بولدى،
"ئاتام" دەپ زارۇ - زار يىغلاپ تاۋاپ ئەيلەپ گۆرىستاننى.

ئېلىپ ئىبرەت بۇرادەرلەر بۇنى ھەرگىزمۇ چەكمەڭلار،
ئەشۇ ھاشىم كەبى ئۆزگە كىشىگە ھەم ئۆگەتمەڭلار،
ئەگەر دە دوست- يارانلار چېكەركەن، قەتئى چەكلەڭلار،
ئۆزۈڭلار ئۆز كۆزۈڭلاردىن ئەلەم يامغۇرى تۆكمەڭلار،
ئۆلۈمنىڭ ئالدىغا باشلار ئىكەن بۇ رەزگى، ئىنساننى.

تومۇزغا ھەققىدە لىرىكا

مەھەممەتجان ئەمەت

كۈندۈزدە ناخشاڭ يوق، قايدا سەن؟
كەچتىلا باشلايسەن ناخشاڭنى .
ئىپىتىقىنا، ئۆتكۈزدىڭ قانچىلىك —
ئايدىڭ ۋە بۇلۇتلۇق ئاخشامنى؟

ئۇخلىماي ئىجاتكار تىڭشايدۇ ،
زوقلىنىپ تۈنلەردە كۈيۈڭنى .
سۈرەتكە ئالىدۇ قەلەمكەش ،
يۇلتۇزلۇق كەڭ دالا - ئۆيۈڭنى .

ئوتتۇنچى جۈر بولۇپ ياڭرىتار،
جاڭگالدا مەزمۇنلۇق ناخشىلار .
ئاڭلايدۇ ئۇيقىدىن ئويغۇنۇپ ،
تۈزكەتكەن بىپايان دالىلار .

شۇ ناخشاڭ خىتاپىۇ بىزلەرگە ،
ئويغاندىم ئۇيقىدىن پۈتۈنلەي .
ئاڭلايمەن ئۇزاقتىن - ئۇزاققا ،
خىيالىم تۈگۈنى يېشىلمەي .

ياڭراتقىن تومۇزغا ناخشاڭنى ،
ئانىمىز خانتەڭرى ئاڭلىسۇن .
ناخشاڭغا قوشۇلۇپ كەچ - سەھەر ،
كۈيلىرىم ئەل ئارا ياڭرىسۇن .

سايرىشىڭ تۈگمەس لىرىكا ،
ئارماندا ناخشامغا قاتالماي .
قەلىمىم قولۇمدا بىدارمەن ،
ئىلھامىنىڭ كۈچىدىن ياتالماي .

ئەلۋىدا

(پېشقەدەم شائىر ، مەرھۇم نۇرمۇھەممەت ئېركىگە بېغىشلايمەن)

مۇقەددىر ساھىت

باھاردىن دەۋرىمىز تاپقاندا بەركى
بۇلبۇللار بوستاندا قىلغاندا مەركى،
ھاياتنى ۋاقتىسىز ئەيلىبان تەركى،
سىز قايان كەتتىڭىز ئاكىجان ئەركى ؟

بىلمەمەن سىز باسقان داۋانلىق يولنى،
مەرىپەت بېغىدا ئوينىغان رولنى.
دەرىغا ! سىقىشماي ئاداققى قولنى،
كەتتىڭىزسىز قايان ئاكىجان ئەركى؟

ئۇچراشقان يېقىندا ئىكرام كۆزىمىز،
ئامانلىق سوراشقان تېخى ئۆزىمىز.
تۈگمەي تۇرۇپلا تىلدا سۆزىمىز،
سىز قايان كەتتىڭىز ئاكىجان ئەركى؟

AltunOq

ئاڭلايتتىم زوق بىلەن ئاۋازىڭىزنى،
يېقىملىق ناخشىڭىز ـ خۇش سازىڭىزنى.
كۆرگەندە قايتىدىن پەرۋازىڭىزنى،
سىز قايان كەتتىڭىز ئاكىجان ئەركى؟

تۆگەپتۇ دۇنياغا تۇتقان سەۋرىڭىز،
ۋە لېكىن ئۇنۇتماس نەۋرە ـ چەۋرىڭىز.
گۈل بىلەن يېپىلغاي غېرىب قەۋرىڭىز،
خەيىر ـ خوش، خوش ناۋا غەزەلخان ئەركى.

باشلىغان ئىشلارنى تېخى تۈگەتمەي،
بىزلەرگە شېئىردىن ساۋاق ئۆگەتمەي،
كۆڭۈلگە پۈككۈلگەن مەخسەتكە يەتمەي،
سىز قايان كەتتىڭىز، ئاكىجان ئەركى؟

تاشلىماي سىز تۇتقان جەسۇر قەلەمنى،
ئۇلۇغلاپ سىز كەبى ئىقبال ـ سەنەمنى،
ماڭىمىز چىڭ تۇتۇپ تۇغنى ـ ئەلەمنى،
تىنچ يېتىڭ، ئەلۋىدا، ئاكىجان ئەركى.

گۈل سېكىلى

مۇختەر خېلىل

قىزىل گۈل

قىزىلگۈلنىڭ خىسلىتى تولا،
خۇشپۇرىقى يۈرەككە داۋا.
تاڭدىن شامغا گۈلخۇمار بۇلبۇل،
گۈل تۈۋىدە قىلىدۇ ناۋا.

قىزىل گۈل ۋە بۇلبۇل ئىشقىنىڭ ـ
تەرىپىنى قىلار ھەر كىشى.
مەنبۇ گۈلنىڭ ئاشىقى بولۇپ،
شۇ بۇلبۇلنىڭ بولاي تەڭكىشى.

لەيلىگۈل

ئاق لەيلىدىن ـ قىزىل لەيلىدىن،
گۈلشەن بولدى دېخان ھويلىسى.
ئۇ تۇغۇلغان قىز نەۋرىسىگە،
«لەيلىگۈل» دەپ ئىسىم قويغۇسى.

ئېچىلمايدۇ تاڭ ياكى كەچتە،
چۈش مەزگىلى ئېچىلار لەيلى.
پېشانىسى ئۆك بولۇپ قىزنىڭ،
لەيلى گۈلدەك ئېچىلسا مەيلى.

ھەشقىپىچەك

سۇلمايدۇ چىن مۇھەببەت گۈلى،
ھويلامدىكى ھەشقىپىچەكتەك.

كېپىنەكتەك قونۇپ يۈرۈيدۇ،
بولغاچ باشتىن شۇنداق كۆڭۈلچەك.

پىچان گۈلى

تېرىمايدۇ پىچاننى كىشى،
پەرۋىش كۆرمەي ئۆسىدۇ قىرغە.
ئاچار چېچەك باھاردا تۇنجى،
بولماس نىسىپ لېكىن تەسۋىرگە.

ئېتىمىز قىرى پىچان بىلەن چىلىڭ،
بولار پىچان ماللارغىمۇ يەم.
تەمەننا سىز پىچان گۈلىدەك،
تۆر تالاشماس كىبىرسىز ئادەم.

ئەتىرە گۈل

ئەتىر گۈلگە قولۇڭ ئۇزاتتىڭ،
"ۋايجان!" دىدىڭ سانچىلغاچ تىكەن.
تەنتەكلىكنى تاشلىيالىساڭ،
گۈلدىن زەربە يېگەنلىك-يېگەن.

قاراگۈل

باغدىن ھەرخىل گۈزەللىك ئىزدەپ،
كۆردۈم ئاق، كۆك، قىزىل، سېرىقنى.
گۈل ئاتىلىپ كۆردۈم قارا گۈل،
"ئۆزى قارا، مېھرى ئىسسىق" نى.

شۇ گۈل باركى كونا ئۆتۈكمۇ،
رەڭگى ئۆڭمەي چاچىدۇ شولا.
رۇخسارى ئاق، كۆڭلى قارادىن،
قارا كۆزلۈك "قارا گۈل" ئەلا.

تاجىگۈل

گۈلزار دېگەن گۈللەرنىڭ يۇرتى،
تاجى گۈلدۇر ـ گۈللەر تاجىسى.
ئۇنۇۋاپتۇ يانتاق يېنىغا،
يوقىمىدۇ يا باغۋەن قايچىسى؟!...

دالا گۈلى

يۇلتۇزدىن كۆپ گۈزەل ئۆلكەمدە،
باغ گۈللىرى، دالا گۈللىرى.
تاغلىرى گۈل، يايلاقلىرى گۈل،
قۇرۇق ئەمەس ھەتتا چۆللىرى.

دالا گۈلى-كۆكلەم ئاشىقى،
يېشىللىقلىق ۋە تەنگە زىننەت.
گۈزەللىك ھەم گۈللەرگە ئامراق،
غەيۇر خەلقىم-سۆيۈملۈك مىللەت.

تۆمەن دەرياسى بويىدا

ئابدۇراخمان ئىمىن

قىرغىقىدا تۇرسەن ماڭا،
نامى ئۆچمەس تۆمەن دەرياسى.
جانغا راھەت سۈيىگىدىن ئىچىپ،
قاندى ئوتلۇق يۈرەك تەشناسى.

ھۆسۈن قوشۇپ يۇرتۇم ھۆسنىگە،
ئاخشا ئېيتىپ، ئويناپ ئاقىسەن.
چەكسىز مۇنبەت دالا كۆكسىگە ،
كۈمۈش رەڭلىك مۇنچاق چاچىسەن.

شوخ دولقۇنۇڭ ئوينۇشۇپ تىنماي،
شاتلىقىڭنى قىلىدۇ ئىزھار.
قوچتى سېنى گۈزەل تاڭ نۇرى،
ۋادىلىرىڭ بولدى چىمەنزار.

ئەي دولقۇنلۇق تۆمەن دەرياسى،
بويلىرىڭغا تەرلەر تۆكەي مەن.
قىرلىرىڭغا باغرىمنى يېقىپ،
ساڭا ھەمرا بولۇپ ئۆتەي مەن.

قار لەيلىسى

ئەركىن داۋۇت

گۈل ئېچىپ تىك چوققىدا چاقنايدۇ ئۇز قار لەيلىسى،
نەدە كار قىلغاي ئاڭا جۇتنىڭ، بورانىنىڭ ھەيۋىسى.

بەلكى جۇتنا تەۋرىمەستىن شاتلىنىپ مەغرۇر كۈلەر،
مېھرىبان يەرنى قۇچاقلاپ ئۇلغۇيۇپ يىلتىز سۈرەر.

چاقنىتىپ كۆز تۇرقىدىن ئۇ تاققا رەڭ- زىننەت بېرىپ،
تەنگە راھەت، كۈچ بېغىشلار خۇشپۇراق ھىدلار چېچىپ.

مەنمۇ بولسام خاسىيەتلىك شۇندا بىر قار لەيلىسى،
سۇنسا ئاستىمدا ھامان شۇم قۇيۇنلار ھەيۋىسى.

جاۋاپ

تۇراپ دايىم

دەيسىلەر: كۆلەيسەن، سەندە شاتلىق يوق،
قەلبىڭدىن سەزمەيمىز ياكى مۇھەببەت.
يۈرەمسەن ياشلىقتا سۆيگۈسىز شۇنداق،
ئۆتەمسەن ئۆمرۈڭدە يالغۇز تائەبەت.

ئۇرغۇيدۇ مەندىمۇ ئالەمچە سۆيگۈ،
ئىمجاتكار خەلقىمگە، ئانا ۋەتەنگە.

قىز-يىگىت سۆيگۈسى دېڭىزدىن تامچە،
تامچە سۇ جان بەرگەن چۆلدە قاي تەنگە؟!

ۋەتىنىم ئانامدۇر، سۆيگۈمگە سۇلتان،
قەلبىمدە زەررىچە غەيرى جانان يوق.
دوستلارغا، خەلقىمگە باھاردەك قەلبىم،
دۈشمەنگە قارا قىش، نەپرەتلىك بىر ئوق.

شېئىرلار

رەپقەتجان خېلىل

ئۈچقۇن

ئۈچقۇن دىسە نەزەرگە ئىلماي،
ئۇ قانچىلىك بىرنەمە دەيسەن.
چىقار بىر كۈن ئۇنىڭدىن يالقۇن،
ئۇ چاغدا سەن پۇشايمان يەيسەن.

ئۈچقۇنلىدى قەلبىمدە ئىلھام،
ھىسسىياتىم قەلەم ئال، دىدى.
مېھنەت بىلەن باغ بەرپا قىلىپ،
ئەل - ۋەتەنگە بەرگىن بال، دىدى.

ئۈچقۇنلىدى قەلبىمدە غەيرەت،
« ئىجات » ئۈچۈن قەدەم تاشلىدىم.

تېخى كىرىسىز-سەبى دىلىمغا،
« ئىجات » ئاتلىق مېھمان باشلىدىم.

ئۈچقۇنلىدى قەلبىمدە ئىشەنچ،
كېلىچەككە باقتىم بىر ئۇزاق.
كەلگىن، سېنى كۈتەي، دىدى ئۇ،
ئېچىپ ماڭا ئىللىق، كەڭ قۇچاق.

يازاي دىدىم روھلۇنۇپ شۇ چاغ،
ساناقسىز قۇر بەتلەر تولغىچە.
ئەمگىكىمدىن ئەل رازى بولۇپ،
دىلى ئۈچقۇنسى يالقۇن بولغىچە.

قەلىمىم

ئالدىمدا خاتىرە، قولۇمدا قەلەم،
قەلبىمدە بىھساپ خىيال - ئىپتىخار...
قەلىمىم قۇرلاردا چاپىدۇ شۇدەم،
ھىسلىرىم بەتلەرگە بولىدۇ ئىزھار.

نەچچە ئاي، نەچچە يىل ئۆتتى شۇ تەقلىت،
جاھاننى بىر كەزدى خىيال كەپتىرىم.
قەلەمدىن تۆكۈلگەن ئۈنچىلەر بىلەن،
تولدۇ غۇبارسىز كۆڭۈل دەپتىرىم.

ھەرقانداق ئىشىمدا، ماڭغان يولۇمدا،
قەلىمىم مېنىڭدىن ئايرىلماس ھەمرا.
قەلبىمدە ئىلھامىم پونتان بولسىمۇ،
ئۇنىڭسىز پۈتۈلمەس بەتلەرگە مىسرا.

شۇندىمۇ ئۇنىڭدىن كۆرىنمەس زىنھار،
كىبىرلىك- مەغرۇرلۇق ئالامەتلىرى.
چىن يۈرەك قەلبىمدە قوزغىدى تەسىر،
كەمتەرلىك خىسلىتى، كارامەتلىرى.

شۇ ۋاقىت روھلۇنۇپ دىدىم، قەلەمدەك-
بولاي بىر مىننەتسىز تۆھپىكار كىشى.
ئەلگە نەپ يەتكۈزمەك ئۇلۇغ پەزىلەت،
تۆھپىسىز ياشاش ئۇ -
نائەھلى ئىشى.

غۇبارسىز قەلب

قوزغىلىپ ئاپتۇۋۇز سەھەر بىكەتتىن،
ئېپ ماڭدى مەنزىلگە يولۇۋچىلارنى.
بەيگىدە بەسلەشكەن دۇلدۇل مىسالى،
قالدۇرۇپ ئارقىدا ئۇزۇن يوللارنى.

"خەيرى-خوش» دىگەندەك شامالار بۇدەم،
دىللارغا گۈل ھىدى سوۋغا قىلاتتى.
بەزىلەر خىيالى مەنزىلگە يەتكەن،
ۋە بەزى كۆڭۈللەر بۇندا قالاتتى.

سەپ تارتىپ مېڭىشقان لەشكەرلەر كەبى،
يولبويى ئۇزۇنغا سوزۇلغان تېرەك.
بىپايان ۋادىلار جىملىقتا چۈمگەن،
بۇ ھالدىن زېرىكىش ھىس قىلار يۈرەك.

ئاپتۇۋۇز ئۇچىدۇ پاراڭدىن خالى،
ھەممە جىم ئولتۇرار ئورۇنلىرىدا.
بەزىلەر مۈگدەر (قەرزى بارمىكىن ،
ۋە ياكى ئۇيقىدىن، بويۇنلىرىدا).

قارىسام ئۆزگىچە ئولتۇرار بۇندا،
بىر شائىر ئالەمچە خىيالغا پېتىپ.
قولىدا سىردىشى - قەلەم، خاتىرە،
جىم ئىدى گويياكى قالغاندەك قېتىپ.

يىقىملىق چىرايى پۈرۈشكەن سەل - پەل،
شامالدا چاچلىرى يەڭگىل يەلپۈنەر.
نۇرانە كۆزلىرى ئۇيقىدىن بىدار،
ئەشۇ كەڭ ۋادىغا قاراپ تەلپۈنەر.

بۇندا ئۇ كۆرىدۇ تەبەسسۇم بىلەن،
جەڭلەرگە ئات سالغان قايناق بىر ھايات.
كۆرىدۇ بەللىرى مەھكەم چىگىلگەن،
ساناقسىز مەرت ئوغلان، ساناقسىز پەرھات.

بۇندا ئۇ كۆرىدۇ چەمەنلىك گۈلباغ،
كۆرىدۇ فابرىكا-زاۋۇت، كۆمۈركان.
كۆرىدۇ ئاجايىپ گۈزەل مەنزىرە،
تەرىپلەپ يازساڭ بولغۇدەك داستان.

خوش، قەشقەر

ھۆرىيەت راخمان

تويماستىن قارايمەن گۈل جامالىڭغا،
كۆڭلۈمنى رام قىلغان ئەي گۈزەل دىيار.
چۈنكى، ئۆز بەستىڭدە جەننەت سىماسى،
كۆڭۈللەر بەھرىدە دولقۇن قوزغۇتار.

ئۈزۈكنىڭ كۆزىدەك ياراشقان ھېيتگاھ،
گۈللەرگە ئورالغان رەڭدار چىمەنزار.
باغچاڭنىڭ زىننىتى مەغرۇر قىز - يىگىت،
قاينايدۇ سەندىكى ھايات بەختىيار.

ئەلىم - پەن خۇمارى شۇ ئىزىز خەلقىڭ،
كەڭ قوينۇڭ شۇنىڭدىن تۇرار جانلىنىپ.
ئەي قەشقەر، جان قەشقەر، ئامەت ساڭا يار،
ئەجدالار يولىدىن ماڭغاچ ئاتلىنىپ.

ئۆتتىڭغۇ سېنىڭدە ئۇلۇق ئەدىبلەر،
كۆكسۈڭدە جاي تۇتتى ئۇلار قەۋرىسى.
شۇ شۆھرەت، شۇ نامغا ھەمدادۇر بۈگۈن،
ئارقاڭدىن ئىز باسقان نەۋرە - چەۋرىسى.

سۆزلىسەم تەرىپىڭ تۈگىمەس پەقەت،
قەدىرلىك خەلقىڭنىڭ خىسلىتىن تولۇق.
مەن سېنىڭ باغرىڭدا بەش يىل ياپرىغان،
شۇڭا سەن مەن ئۈچۈن ئانامدىن ئۇلۇق.

ئەي قەشقەر، جان قەشقەر، خەير-خوش ئەندى،
نامىڭنى ساقلايمەن قەلبىم تۆرىدە.
مېھرىڭنىڭ چىراغى قەلبىمدە يانار،
ئىشقىڭدىن يارالغان كۆڭلۈم ئۆيىدە.

يارىمغا

ئەخەت مۇھەممىدى

" كېلىپ كەت " دەپ يېزىپسەن خەت، جاۋاپنى ئاڭلىتاي يارىم،
ساڭا ئىشقىم ئېقىن دەريا، دىلىڭنى ياشنىتاي يارىم.

بېرىشقا بەك خىجالەتمەن، ئىجات - مېھنەتتە سوۋغام يوق،
ھوزۇرۇڭغا يۈزۈمنى داپ قىلىپ قانداق باراي يارىم.

نىشان ئەيلەپ ۋىسالىڭنى، ئادا قىلماققا شەرتىڭنى،
توقۇپ ئات، بەلنى چىڭ باغلاپ سەپەرگە ئاتلىناي يارىم.

قاقاس چۆللەرگە سۇ باشلاپ جاسارەت بىرلە پەرھاتتەك،
گۈزەللەر شاھى - شىرىنگە بولۇپ خاس راسلىناي يارىم.

قارايسەن شۇندا قايىل بوپ، نازاكەت-ناز بىلەن خوش - خوش،
ھالال تەرىم جۇلاسىدا كۆزۈڭنى چاقنىتاي يارىم.

پارچىلار

پولات ئىزدەوپ

ئۆزۈڭنى گەر تىرىك بىلسەڭ،
ۋەتەن، خەلقىڭگە نەپ بەرگىن.
ئەگەردە بولمىسا تۆھپەڭ،
ئۆزۈڭنى مۇردا دەپ بىلگىن.
× ×
ئەگەر بولساڭمۇ ھاتەمچە،
تەكەببۇر بولمىغىن زىنھار.

ساڭا نەپرەت تىپشى تەككەي،
تەكەببۇرلۇقنى قىلساڭ يار.
× ×
چىراي كۆرسەتمىگەي دىلنى،
ئەگەر ئۇ بولسىمۇ بىر ئاي.
ھەقىقى يار مۇشەققەتتە،
ساڭا ھەمرا بولۇپ ماڭغاي.

...غا

مەھەممەت ھەسەن

خېتىڭىزدە سوراپسىز:
"سىز بىر باشلىق نەسلىمۇ؟
خىزمىتىڭىز قەيەردە؟
كېچاڭمۇ يا - كەنسەمۇ؟"

ئېنىق بىرەي جاۋابىنى:
مەن بىر ئاددى ئىشچىمەن.
ئەمەس چىيەنگۈڭ، پولاتچى،
يۈزى توپا خىشچىمەن.

پىشۇرىمەن خىشلارنى،
ئۈستى ئوچۇق پېچتامەن.

ئايرىلمايمەن بۇ ئىشتىن،
يازلىقى ھەم قىشتا مەن.

ئېزىزلايمەن كەسپىمنى،
ئۆگەنگەچكە تەستە مەن.
سانىمايمەن ھەرگىزمۇ،
باشقا ئىشتىن پەستە مەن.

ئوخشىتىمەن ئۆزۈمنى،
قامىتى زور چىنارغا.
چۈنكى، خىشىم كېرەكتۇر،
ئېگىز، ئېسىل بىناغا.

«باللىرىم ئۈچۈن....»

(ھېكايە)

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

"... ئەستاغپۇرۇللا، شۇمۇ كۈن بولدىمۇ؟! قانداق قىلسام بولار..."

سادىر ئىچكىرىكى ئۆيدىكى كارۋاتتا ئۇخلىغىلى يېتىپ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلايتتى، تاماكۇنىڭ ئاچچىق تۈتۈنى خۇددى چىقىمدىغان تۆشۈك تاپالمايۋاتقاندەك ئۆزىنى تام - تورۇسلارغا ئۇراتتى.

"... بۇ نېمە دېگەن بەغىرەز خوتۇن - ھە! ئۇن نەچچە يىل كۆرۈشمىگەن ساۋاقدىشىمنى باشلاپ كەلسەم، بىرەر تەخسە سەي قورۇپمۇ بەرمىدى. ئۆيدە بىر نەرسە بولمىسىمۇ كاشكى... ئادەمنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنمەيدىغان مۇنداق خوتۇننى..."

سادىر چوڭقۇر ئۇھ تارتتى، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، كۆزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ گەرچە ئەمدىلا قىرىق ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، پېشانىسىۋە يۈزلىرىگە تور تارتقان قورۇقلارغا، تەگدىن تولىسىغا ئاق كىرگەن چاچلىرىغا قاراپ ئەللىكتىن ئاشقان بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلىشقا بولاتتى.

"... ئۆيگە بىرەر مېھمان كېلىپ قالسا بۇ خوتۇننىڭ توققۇز تولغىقى تەڭلا قوزغىلىپ كېتىدۇ. نەدە چوڭ بولغان نېمىكىنتاڭ ..."

ئۇ ئويلىغانسېرى تىت - تىت بولۇپ غەزىپى قاينايتتى.

شاراپەت راستىنلا ئادەم خالىمايتتى، ناۋادا سادىرنىڭ ئۇرۇق - تۇققانلىرى كېلىپ قالىدىغان بولسا، تا ئۇلار قايتىپ كەتمىگىچە بۇ ئۆيدە جېدەل - ماجرا بېسىقمايتتى، بىچارە تۇققانلىرى ياخشى كۆڭۈل بىلەن كېلىپ بىرمۇنچە ئازار يەپ، ياقىلىرىنى تۇتۇشۇپ، توۋا قىلىپ قايتىپ كېتىشەتتى. سادىر خوتۇنىغا ئادەمگەرچىلىكنىڭ يوللىرىنى تولا چۈشەندۈرۈپ، كېپىنى ئاققۇزالماي ھېرىپ قالغان ئىدى، "ئۇگەنگەن خۇي ئۆلگىچە قالىدۇ" دېگەندەك، شاراپەت مۇزدەك دومسىيىپ تۇرىۋالاتتى، زادىلا ئېرىمەيتتى... شۇنداق قىلىپ بارا - بارا ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئۇرۇق - تۇققانلىرىلا ئەمەس، يېقىن ئەل - ئاغىنىلىرىمۇ كەلمەيدىغان بولۇۋالدى.

سادىر مەكتەپتە ياكى جەمىيەتتە بولسۇن، ئۆزىگە چۈشلۈق ئابرويى بار يىگىرمە نەچچە يىللىق مۇئەللىم ئىدى. ئۇ جامائەت ئىشلىرىدىن — توي - تۆكۈن، نەزرە - چىراقلاردىن قالمايتتى، خۇلۇم - خوشنىلىرى ۋە ئەل - ئاغىنىلىرى مېھمان چاقىرسا ئۇنى زادىلا ئايرىپ قويمايتتى، لېكىن ئۇ كېيىنچە چاقىرغان يەرلەرگە ۇ بارمايدىغان بولىۋالدى، چۈنكى، "بارماقنىڭ كەلمىگى بار" دىگەندەك، چاقىرغانلا يەرگە بېرىۋەرگەن بىلەن ئۇلارنى بىر پىيالە چايغا تەكلىپ قىلمىسا بولمايدۇدە، چاقىراي دىسە خوتۇنىنىڭ ئەھۋالى ھېلىقىدەك، تۆت ئادەمنى ئۇزاتقىچە بىر مۇنچە ۋارى - ۋارى...

تاشقىرقى ئۆيدىن شاراپەتنىڭ زەردىلىك ئاۋازى ئاڭلاندى:

— تېخى "مېھماندوست» مىش، ئۆيدە ئولتۇرۇپ مېھمىنىڭىزنى كۈتىدىغان بىكارچى خوتۇن ئەمەسمەن... "كىيىگىنى ئىشتىنىم يوق، ئېتىم ماجان بۇۋى" دەپ، ھالىمنىڭ يوغانلىغىنى قارىمامدىغان...

شاراپەتنىڭ زەھەرلىك سۆزلىرى سادىرنى ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى.

"... تازا بىر ئەدىۋىنى بىرىپ، ئاغزىنى ئاچالماس قىلىۋەتسەيمىكىن، ياق، قىيا - چىيا كۆتۈرۈلسە، خۇلۇم - خوشنىلارنىڭ ئالدىدا سەت... ھېلىمۇ ئۇيدىكى جىدەلنىڭ تولىلىغىدىن باش كۆتىرىپ يۈرەلمەيدىغان بولۇپ كەتتىم، ئەسكى بىلەن تەڭ بولماي..."

ئۇ ئىشىكنى "جالاقىدە" يېپىپ تالاغا چىقىپ كەتتى. "قانداق قىلسام بولار؟ بۇ بىر ئىككى كۈنلۈك ئىش ئەمەس، جېنىمنى قىيناۋەرگىچە خېتىنى بېرىپ، بۇ بالا-قازادىن قۇتۇلايچۇ!..." بىردىن ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قوشماقتەك بىر جۈپ بالىسى كەلدى.

"قىزىم ئون ئىككى ياشتا، ئوغلۇمۇ توققۇزغا كىرىپ قالدى، ئۆيدىن بۇزۇلسا، بالىلارنىڭ بوينى قىسىلىپ..."

سادىر خۇددى مۇئەللەقتە قالغان كىشىدەك نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. خېلىلا كەچ كىرىپ قالغان ئىدى، سالقىن شامال ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرىگە ئۇرۇلدى. "نەگە بارسام بولار؟ ھە، توغرا، تاغامنىڭ يېنىغا بېرىپ، دەردىمنى تۆكۈپ، مەسلىھەت ئېلىپ كېلەي!"

ئۇ شۇ خىيال بىلەن، ئۇدۇل تاغىسى مامۇت ئاكىنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. مامۇت ئاكا شەھەرلىك يېزا ئىگىلىك سايمانلا زاۋۇدىنىڭ پېشقەدەم ئىشچىسى ئىدى. ئۇ ئېغىر - بېسىق، پەم - پاراسەتلىك، ھەر قانداق ئىشقا دۇچ كەلسىمۇ، ئالدىراپ ھۆكۈم قىلمايدىغان ئادەم ئىدى. سادىر كىرگەندە مامۇت ئاكا پېشايۋاندا گېزىت كۆرۈپ ئولتۇراتتى.

— ھە، سادىرمۇ سەن، كەل- كەل، ئولتارغىن، يوقاپلا كەتتىڭغۇ؟ - دىدى مامۇت ئاكا گېزىتنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ.

— بار، - دىدى سادىر روھسىز ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ.

سادىرنىڭ ئۆيىدىكى ماجرادىن مامۇت ئاكىنىڭمۇ خەۋىرى بار ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇلارنىڭ ئايرىلىپ كېتىشىگە زادى قوشۇلمايتتى. بۇ توغرىدا ئايالى بىلەنمۇ بىر قانچە قېتىم گەپ تەگىشىپ قالدى. مامۇت ئاكا، ئۆي بۇزۇلسا ئىككى بالا يامان كۈنگە قالىدۇ، ئىلاجى بار ئۆي تۇتۇپ قالغىنى ياخشى، دەپ قارايتتى.

— سادىر، - دىدى مامۇت ئاكا ئۇنىڭ دەرت ئەھۋالىنى ئاڭلاپ بولۇپ، - "يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس" دىگەن گەپ بار، تۇرمۇش

(ئاخىرى 77 - بەتتە)

شۇۋرغانلىق كېچىدە

(ھېكايە)

ئاتىكەم زەمىرى

كەچ سائەت سەككىز، دوختۇرخانا ئىچى جىم - جىت. دوختۇر ئاسىيە ئىشتىن چۈشۈش ئالدىدا نۆۋەتتىكى دىژۇرنى دوختۇر جاناراغا ئىش ئۆتكۈزۈپ بېرىۋاتاتتى. شۇ پەيتتە بالىنىس قورۇسىغا تېز چېپىپ كېلىۋاتقان ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاسىيە بىلەن جانارا تەڭلا باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، دېرىزىسىدىن سىرتقا قۇلاق سالدى - دە، ئاۋاز بېسىققاندىن كېيىن، يەنە ئۆز ئىشلىرى ئۈستىدىكى پاراڭنى داۋاملاشتۇردى.

— 11 - كارۋاتتىكى تېز خاراكتېرلىك ئۆپكەپىنومانىيىسى بىلەن ئاغرىغان كېسەل ئايالنىڭ تېمپېراتۇرىسى يۇقىرىلاپ كەتتى. 6 - كارۋاتتىكى ئوپېراتسىيە قىلىنغان بالىنىڭ ئەھۋالى خېلى ياخشى، كۆمۈر گازى بىلەن زەھەرلەنگەن تاشيول ئىشچىسىنىڭ ئەھۋالى بىر ئاز ياخشىلاندى، قالغان كېسەللەردە چوڭ ئۆزگىرىش يوق، - دەپ گېپىنى تۈگەتتى ئاسىيە.

جانارا ئەمدىلا گەپ قىلاي دەپ تەمشىلىپ تۇرۇشىغا، ئىشخانىنىڭ پاختىلىق مەلەكزىسىنى ئاستا ئېچىپ، بىر تاجىك يىگىت كىرىپ كەلدى. ئۇ 30 ياشلارچامىسىدا بولۇپ، بويى ئېگىز، قاڭشالىق، يېڭىدىن يارىشىملىق بۇرۇت قويۇۋالغان، ئۇزۇن چورىغىنىڭ قونچىدىن توقۇلغان جۇراپ①نىڭ ئۇچى چىقىپ تۇراتتى. ئۇچىسىغا قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن ئۇزۇن جۇۋا كىيىۋالغان ئىدى. ئۇ دوختۇرلارنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، جىددىيلىك بىلەن:

— دوختۇر خانىم، ئايالىم خەۋپ ئاستىدا قالدى! قۇتقۇزۇۋالساڭلار! ...، - دېدى.

— ئايالىڭىز قەيەردە؟ - سورىدى ئاسىيە كۆيۈمچانلىق بىلەن.

— ئۆيدە قالدى، كېسەلخەتەر، ھاۋا سوغۇق، ئارىلىق يىراق ئېلىپ كېلەلمىدىم. ئىككى كۈندىن بۇيان كۆزى يورۇمىدى.

ئىككى دوختۇر بىر - بىرىگە قاراشتى.

— مەن بۇ يىگىت بىلەن باراي، سىز دەم ئېلىڭ؛ دىژۇرنىلىقنى فەن دوختۇر ئۆز ئۈستىگە ئالسۇن - دېدى جانارا.

— ياق! - دېدى ئاسىيە كەسكىنلىك بىلەن، - مەن باراي، ھازىر تالىشىپ تۇرىدىغان ۋاقىت ئەمەس. ئەڭ ياخشىسى مەن باراي.

ئۇ ھېلىقى يىگىتكە قاراپ:

— ئۆيىڭىز قايسى گۇڭشېدا؟! - دەپ سورىدى.

— ۋەرشىدى گۇڭشېنىڭ كۆكجىلغا دادۇيى-

① جوراپ - رەڭدار يۇڭ يىپتا توقۇلغان ئۇزۇن يۇڭ پايپاق.

AltunOq

دە ، ـ دىدى يىگىت جاۋابەن.

ـ ئۇ يەرگە ماشىنا بارالمايدۇ. ئات باقۇچى ئاتنى توقۇپ بولغىچە، مەن دەرھال كىيىنىپ چىقاي. شياۋۋاڭ ، سىز دورا ساندۇغىغا، ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئوكۇل، ئىشپىرىس ۋە كېتەرلىك سايمانلارنى سېلىپ تۇرۇڭ، ـ دەپ قويۇپ، ئاسىيە تېزلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

بۇنى ئاڭلاپ يىگىتنىڭ كۆزلىرىدە ئۈمىت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى.

دوختۇر جانارا بىلەن شياۋۋاڭ سايمانلارنى تەييارلاپ، دورىلارنى ساندۇققا قاچىلاپ بولغىچە، يىگىت تاقەتسىز ھالدا دەم مەشتەكۆيۈۋاتقان ئوتقا، دەم قىزنىڭ ئەپچىل بارماقلىرىغا قاراپ ئولتۇردى. ئازغىنا ۋاقىت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا يۇڭ ياغلىقنى بېشىغا چىگىپ، قىسقا جۇۋا كەيگەن ھالدا ئاسىيە كىرىپ كەلدى.

بۇ، يانۋار ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىكى بىر ئاخشام بولۇپ، لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قار يەر ئۈستىنى خېلىلا ئاقارتقان ئىدى. ئۇلار ئاتلىق ناھىيە ئىچىدىن چىقىپ، كۆك جىلغا يولىغا بۇرۇلغاندا، كۈچىيىۋاتقان ئىزغىرىن شامال ئۇلارنىڭ ئالدى تەرىپىدىن ئۇرۇشقا باشلىدى. يېرىم سائەتتىن كېيىن، شامال تېخىمۇ كۈچەيدى. دەھشەتلىك شۇۋىرغاندىن كۆزنى ئاچقىلى بولمايتتى. يىگىت ئاسىيە دوختۇرغا قاراپ قويدى.

ئاسىيە ئېگەر ئۈستىدە چىڭ چاپلىشىپ، ئاتنىڭ تىزگىنىنى چىڭ تۇتۇپ ئولتۇراتتى. جىلغا ئىچىدىكى قار قېلىنلىشىپ، مېڭىش قىيىنلاشتى ، ئاخىرى ئات بىلەن مېڭىشقا ئامالسىز قالدى. يىگىت ئاتتىن چۈشۈپ ، ئارقىسىدا كېلىۋاتقان ئاسىيەنى ئاتتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، لېكىن دوختۇر ئۆزى چەبدەسلىك بىلەن ئاتتىن چۈشۈپ، ئاتلارنى يېتىلەپ شىۋىرغانغا قارشى تەسلىكتە ئالغا ئىلگىرىلىدى، شۇ چاغ توساتتىن دوختۇرنىڭ ئېتى ھۈركۈپ ئارقىغا چاپچىپ كەتتى ۋە ئارقا پۇتلىرى جىلغا تەرەپكە تېيىلىپ كەتتى . ئالدىدا ماڭغان يىگىت بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، دەرھال كېلىپ ئاتنى تارتىۋالدى. كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە بولغان خەتەرلىك ئەھۋال ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇلار يېرىم سائەتچە شىۋىرغان بىلەن ئېلىشىپ ئاران دېگەندە ئۆيگە يېقىنلاشتى . ئالدىدا يول باشلاپ كېتىۋاتقان يىگىت دۆڭلۈك ئۈستىدىكى بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئاتتىن چۈشتى ، ئۆيدىن ئاپپاق ساقاللىق بىر بوۋاي چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشتى ۋە دوختۇرنىڭ ئېتىنى قولىدىن ئېلىپ باغلىدى ـ دە ، دوختۇرنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. دوختۇر تاجىكچە ئۇسۇلدا سېلىنغان بۇ ئۆينىڭ قاراڭغۇ دالىنىدىن ئۆتۈپ ئۆيگە كىردى. چوڭ ئۆينىڭ ئۇدۇلىدىكى يوغان ئوچاقتا گۈرۈلدەپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. تۈۋرۈككە ئېسىلغان پەنەردىن غۇۋا يورۇق چۈشۈپ، ئۆي ئىچىنى گىرىمسەن يورۇتۇپ تۇراتتى. دوختۇر ئۆيگە كىرىپ ئۈستىۋاشلىرىنى قېقىپ ، ماسكىسىنى ئېلىۋەتتى ۋە دەرھال كېسەلنىڭ قەيەردىلىكىنى سورىدى.

كېسەل ياتقان كىچىك سۇپىنى كۆرسۈتۈشتى ئۆيدىكىلەر.

ئۇ دەررۇ كېسەلنى تەكشۈرۈشكە كىرىشتى. ئۇنىڭ ئالدىدا قىيىن تۇغۇت تۈپەيلىدىن ماغدۇرسىزلانغان ئايال بىھوش ھالەتتە ياتاتتى . دوختۇر دەرھال ئايالغا تىرمۇردىن گىلىيوكوزا بېرىپ ئۇنى كۈچلاندۇردى. يەنە بىر تەرەپتىن تولغاقنى كۈچەيتىش ئوكۇلى ئۇر-

دى. نەتىجىدە ئۇزۇن ئۆتمەي بالا تۇغۇلدى، ئامما تەكشۈرۈش ئارقىلىق بالىنىڭ قوش كېزەكلىكى مەلۇم بولدى.

ئاسىيە يەنە بىر پەس جىددى تەدبىر قوللىنىپ، 2 - بالىنىمۇ تۇغدۇردى.

— ئاق خالاتلىق پەرىشتە! — دىدى قىيىن تۇغۇت ئازاۋىدىن قىينالغان ئانا يېنىدىكى دوختۇرغا تۇغۇتتىن كېيىن ئاجىز كۈلۈمسىرەپ،— سىز ئانا - بالا ئۈچىمىزنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭىز.

— ئۇنداق دىمەڭ، بۇ بىز دوختۇرلارنىڭ بۇرچىمىز ئەمەسمۇ؟

بۇ ئائىلىدىكى چوڭ - كىچىك ھەممىسىنىڭ چىرايى غەمكىن بولۇپ، ئىككى كۈندىن بىرى ئېچىلمىغان ئىدى. تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ ئاۋازى ئۇلارنىڭ غەمكىن چىرايىغا تەبەسسۇم پەيدا قىلدى. بوۋاي بىلەن يىگىت ئېغىلدىكى باغلاغلىق قويىنى ئەكىرىپ سويۇشقا باشلىدى. يۆگەككە يۆگەلگەن قىز - ئوغۇل بوۋاق ئانىسىنىڭ قېشىدا ياتقۇزۇلدى. ئارىدىن ئون مىنۇتچە ئۆتە - ئۆتمەي، ئاسىيە تۇغۇتلۇق ئايالنى تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭدىن كۆپلەپ خۇن كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، بالا ياتقۇنىڭ قىسقىرىشى نورمال ئەمەس. قان كۆپ كېلىۋەرسە، ئەھۋال خەتەرلىك بولاتتى. تۇغۇتلۇق ئايالغا دەررۇ ۋىتامىن K ئوكۇلى ئۇرۇلدى. لېكىن ئوكۇل ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەلمىدى.

„ئەگەر ئەھۋال مۇشۇنداق داۋاملىشىۋەرسە، چوقۇم ئايالغا قان سېلىشقا توغرا كېلىدۇ. قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ يەردە قان گۇرۇپپىسىنى تەكشۈرۈش ئىمكانىيىتى بولسىغۇ كاشكى»

ئاسىيە مۇشۇلارنى ئويلاپ ئۆزىنىڭ قېنىنىڭ O گۇرۇپپا قان ئىكەنلىكىنى ئەسكە ئالدى ۋە ھېچ ئىككىلەنمەي بىلىكىنى چىقىرىپ يالاڭياق دوختۇرغا بىلىكىدىن قان ئېلىشقا بۇيرىدى:

— تېز بولۇڭ! ھازىر كېسەلنى قۇتقۇزۇش مۇھىم، تېز قان ئېلىڭ!

يالاڭياق دوختۇر ئاسىيەنىڭ بىلىكىدىن 200 گىرام قېنىنى ئېلىپ توختاپ قالدى. بۇ قان تۇغۇتلۇق چوكاننىڭ قان تومۇرلىرىغا ئاقتى. ئۇ ئاستا - ئاستا كۆزىنى ئاچتى. چىرايى بىر ئاز تاتارغان بولسىمۇ، لېكىن كۆزلىرىدىن مۇلايىملىق يېغىپ تۇرغان ئاسىيە دوختۇر ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ بىمارنىڭ كۆزىنى ئاچقانلىقىنى كۆرۈپ پۈتۈن بەدىنىدىكى ھارغىنلىق ۋە ھالسىزلىقنى ئۇنتۇدى، ئۇ يالاڭياق دوختۇر ئاپپارەنى كېسەل يېنىدا قويۇپ، ئۆزى ئوچاق قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى.

قازاندا گۆش پىشىۋاتاتتى. موماي نان راسلاۋاتاتتى. بوۋاق تاتلىققىنا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئاسىيە تامغا يۆلەنگىنىچە ئاستا مۈگدەپ قالدى...

بۇندىن 20 يىل بۇرۇن ئاسىيە ۋە ئۇنىڭ يولدىشى تۇرسۇن نىياز قەشقەر تىببى مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، بۇ ناھىيىگە ئۆز ئىختىيارى بىلەن كەلگىنىدە، تېخى 18 - 20 لەردىكى قىز - يىگىتلەر ئىدى. ئۇلار بۇ ناھىيىگە خىزمەتكە كەلگەندە، پامىر ئېگىزلىكىدىكى بۇ تاغلىق ناھىيىدە ئۇلارنى تېچ ۋە ئاسايىشلىق ئۆگىنىش ۋە خىزمەت شارائىتى ئەمەس بەلكى، جۇدۇن - چاپقۇنلۇق ناچار كىلىمات، جىددى، جاپالىق خىزمەت، تىل ئۇقۇشالماسلىقتەك بىر قاتار قىيىنچىلىقلار كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇلار بۇ قىيىنچىلىقنى بىر - بىرلەپ يەڭدى، تىل ئۆگەندى، ئاسىيە دوختۇرلۇق، ئاكۇشىرلىق، دورىگەرلىك، سىستىرالىق قاتارلىق ئىشلارنى تەڭ ئىشلىدى. بىر نەچچە قىش، بىر نەچچە باھار ئۆتتى. ئېگىزلىكنىڭ جۇدۇن-

چاپقۇنى ۋە ئاپتسۇى ئۇنىڭ يۇمران يۈزىنى
قارايتتى، ئۇ ئەمدى ئات، تۆگە ياكى قوتاز
ئۈستىدە يەرلىك كىشىلەردەك مەزمۇت ئولتۇ-
رالايدىغان، چارۋىچىلار بىلەن بىمالال سۆز-
لىشەلەيدىغان بولدى. ئۇ، ناھىيىدىكى ھەممە
گۇڭشېلارنى دىگىدەك ئارىلاپ چىقتى، بۇ نا-
ھىيىدە يىلتىز تارتتى.

1965 - يىل 7 - ئايلاردا تەشكىل ئۇنىڭ-
غا 80 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ۋاچا گۇڭشې-
غا بېرىپ تىببى پونكىت قۇرۇش ۋەزىپىسىنى
تاپشۇردى. ئۇ ئەندىلا 5 ئايلىق بولغان بالى-
سىنى ئېلىپ، ئاتلىق يولغا چىقىپ ئوغرى
يارت داۋىنىغا كەلگەندە، ئات تۇيۇقسىز مۆ-
دۈرۈپ كىتىپ بالىسى بىلەن بىللە داۋاندىن
يۇمىلاپ كەتتى. ئۇنىڭ بېشى يېرىلىپ، يۈز-
كۆزلىرى قىيما-چىيما بولۇپ كەتتى. شۇ يەر-
دە قوي بېقىۋاتقان بىر تاجىك بوۋاي ئۇ-
لارنى قۇتقۇزۇپ قالدى. بالىسىمۇ خېلى ئېغىر
جاراھەتلەنگەن ئىدى. بوۋاي ئۇنىڭ باش
كۆزلىرىنى تېڭىپ ئاتقا مىندۈرۈپ قويدى.
ئامما گۇڭشېغا ئاز قالغاندا، تۇرۇلۇپ ئېقىۋاتـ
قان كەلكۈن سۇيى يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ ئال-
دىنى توستى. بۇچاغدا ئۇ تەمكىنلىك بىلەن
سۇنىڭ تىيىزرەك يېرىنى تېپىپ، بىر قولى-
دا بالىسىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر قولىدا
ئاتنى يېتىلەپ، كەلكۈندىن ساق - سالامەت
ئۆتۈپ، گۇڭشېغا يېتىپ كەلدى. ئەزەلدىن
دوختۇرخانا بولمىغان بۇ گۇڭشېدا ئاسىيەنىڭ
تىرىشچانلىقى بىلەن بىر تىببى پونكىت قۇ-
رۇلدى. ئاسىيە بۇ يەردە ئالتە ئاي تۇرۇپ،
بىر نەچچە يۈز كىشىنىڭ كېسىلىنى داۋالاپ،
بۇ يەرنىڭ ھەممە تاغ - داۋان، يايلاقلىرىدا
ئىز قالدۇردى. كېتىدىغان ۋاقتىدا بۇ يەر-
دىكى چارۋىچىلار ئۇنى كۆز يېشى قىلىپ ئۇ-
زۇتۇپ قويدى. تەشكىل ئۇنى تەقدىرلىدى.

قەشقەر شەھرىنىڭ ئاۋات كوچىلىرىدىن بى-
رىدە چوڭ بولغان بۇ ئۇيغۇر قىزى 20 يىل-
دىن ئارتۇق بولغان بۈگۈنكى كۈندە پامىر
ئېگىزلىكىدىكى تاجىك، قىرغىز چارۋىچىلىرى-
نىڭ ئۆز قىزى، سىرداش دوستى، غەمگۇ-
زارى بولۇپ قالغان ئىدى...

تاڭ يورىدى، خۇلۇم - خوشنىلار قولىد-
رىغا ئاق ئۇن پۆتۈك ① ئېلىپ كىرىشتى،
ئۇلار ئېلىپ كىرگەن ئاق ئۇنلىرىدىن بىر
چىمدىمدىن ئېلىپ، ئايالنىڭ ۋە بالىنىڭ
ئوڭ مۈرىسىگە چېچىپ "مۇبورەك ۋىد"②
دىيىشتى. قالغان ئۇنلارنى تاملارغا چېچىپ
قويدى.

ئاسىيە دوختۇر ئۆي ئىچىدىكى ئاۋازلارنى
ئاڭلاپ چۈچۈپ بېشىنى كۆتەردى ۋە ئۆيگە
كىرگەن ئاياللار بىلەن سالاملىشىپ كۆرۈشتى.
موماي، دوختۇرنىڭ ئالدىغا داستىرخان سې-
لىپ، ئوچاقتىن يېڭىلا قومۇرۇلغان ئىسسىق
نان بىلەن گوش ۋە شورپا ئېلىپ كەلدى.
ئاسىيە تاماق يەپ بولۇپ، تۇققان ئايالنىڭ
قان بېسىمىنى ئۆلچەپ قان بېسىمىنىڭ نور-
مال، بوۋاقنىڭ تىمەن ئىكەنلىكىنى بىلدى.
دوختۇر نەرسە - كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇپ
قايتىش ئالدىدا ئۆي ئىگىسى بوۋاي ئۇنىڭ
ئالدىغا كېلىپ:

— دوختۇر قىزىم، كۆپ جاپا چەكتىڭىز،
رەھمەت! سىز نەۋرەمنىڭ ۋە كېلىنىمنىڭ
ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭىز. مەن سىزنىڭ
ئالدىڭىزغا قانداق نەرسە قويۇپ رەھمەت
ئېيتىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، — دىدى.

— رەھمەت دىگىدەك ھىچقانچە ئىش قىل-

---

① پۆتۈك - تاجىكلار توي - توكۈن ۋە خوشاللىق
كۈنلەردە توي قىلغۇچىنىڭ ياكى سالامەت تۇغقان ئا-
يالنىڭ ئوڭ مۈرىسىگە 3 - 2 چىمدىم ئۇن سېپىدۇ.
② مۇبورەك ۋىد - مۇبارەك بولسۇن.

مىدىم . بۇ مېنىڭ ۋەزىپەم، ــ دېدى ئاسىيە كەمتەرلىك بىلەن.

ئاسىيە تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ كېيىنكى ئەھۋالىدىن خەۋەر ئېلىشنى يالاڭاياق دوختۇر ئايپارەگە تاپشۇرۇپ، ئۆي ئىگىلىرى بىلەن خوشلۇشۇپ ئىشىك ئالدىغا چىقتى. ئىشىك ئالدىدا تويغۇزۇلغان توروق ئاتنى تۇتۇپ بوۋاي تۇراتتى. ئاسىيە ئاتنى ئىشىك ئالدىدىكى تاش سۇپىغا تارتىپ، ھېچكىمنىڭ ياردىمىسىزلا مىنىۋالدى، ئۇ ئەمدى ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا ئۆيدىن چىققان موماي ھورى چىقىپ تۇرغان بىر سان قوي گوشىنى ئىككى ناننىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، ياغلىققا ئوراپ ئىككى قوللاپ دوختۇرغا سۇندى:

ــ قىزىم بۇ ئازغىنا سوۋغامنى قىزىڭىز ۋە ئوغلىڭىزغا ئالغاچ كېتىڭ.

ــ رەھمەت ئاپا! لازىم ئەمەس.

ــ ئالمىسىڭىز مەن قاتتىق رەنجىيمەن، ئانىڭىز ئورنىدىكى ئاپپاق چاچ مومايىنىڭ قولىنى قايتۇرماڭ قىزىم.

دوختۇر نائىلاج مومايىنىڭ قولىدىكى نان ۋە گوشنى ئالدى ۋە ئىشىك ئالدىغا ئۇزۇتۇشقا چىققانلار بىلەن خوشلۇشۇپ، ئاتقا بىر قامچا سالدى ــ دە، قار بىلەن قاپلانغان جىلغا يولىدا ئاستا ــ ئاستا تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى. دۆڭلۈك ئۈستىدىكى ئۆي ئالدىدا تۇرغان كىشىلەر تاكى ئۇنىڭ قارىسى يۈتكىچە قاراپ قېلىشتى.

1983 ـ يىل، قەشقەر

(بېشى 72 ـ بەتتە)

مەسىلىسى مۇرەككەپ، نازۇك مەسىلە، يەڭگىللىك قىلما، ئالدىراپ چاپانىنى ئوتقا سالما، مەن سېنىڭ كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن. راست، شاراپەت ئانچە ئادەم خالاپ كەتمەيدۇ، خۇيى بار، تەرساراق ئايال، لېكىن مۇشۇنىڭغىلا قاراپ ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشكە بولمايدۇ، مېنىڭچە، ئۆزگەرمەيدىغان ئادەم بولمىسا كېرەك، سەۋرى ــ تاقەت قىلىپ چىداپ تۇرغىن، بەلكىم ئوڭشۇلۇپ قالار، ئىككى نارسىدە تىرىك يېتىم بولۇپ قالمىسۇن، بىزمۇ شاراپەتكە نەسىھەت قىلايلى...

سادىر بىر مۇنچە قايناپ سۆزلەپ بېقىپ، ماموت ئاكىنىڭ قايتا ــ قايتا نەسىھەت قىلىشى بىلەن ئاستا ــ ئاستا جىمىپ قالدى ــ دە، ئۇزۇنغىچە سۆكۈتكە چۆمۈپ ئولتۇردى. شۇتاپتا ئۇنىڭ قەلبى قىرغاققا شىددەت بىلەن ئۇرۇلۇۋاتقان دەريا دولقۇنىدەك كۆكرەك تاملىرىغا ئۇرۇلاتتى. «... تاغامنىڭ ئېيتقانلىرىمۇ توغرا، ئۆي بۇزۇلسا ئىككى بالىغا تەس، ئۇلارنىڭ سەبى قەلبى بۇ ئازاپقا چىدىمايدۇ... خەير، بالىلىرىم ئۈچۈن چىشىمنى چىشلەپ بولسىمۇ چىداپ تۇراي، تاغام "ئۆزگەرمەيدىغان ئادەم يوق" دېدىغۇ، شاراپەتمۇ ئادەم بولغاندىن كېيىن ئۆزگىرىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، شۇنداقمۇ بولارمۇ؟! ھەي، تاڭ...»

سادىر تاغىسى بىلەن خوشلۇشۇپ تالاغا چىققاندا ئەمدىلا بۇلۇت ئىچىدىن چىققان ئاي ئۇنىڭغا مەدەت تىلەۋاتقاندەك كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

بالىلىق چاغلار

(نەسر)

مەھەممەتسىدىق تۆمۈرى

مەن بالىلىق چاغلىرىمنى دائىم ئەسلەيمەن، دەرسلەردە ئەلا باھا ئېلىپ، تاپشۇرۇقلارنى ئوبدان ئىشلەپ، ھەر قانداق كىتاب ۋە گېزىت ـ ژۇرناللارنى سۇدەك ئوقۇيالىغىنىمدا، ئانام مېھرىبانلىق بىلەن پېشانەمگە سۆيۈپ: « مېنىڭ قوزام، ئەقىللىق بالا بولىدۇ!» دەپ پەخىرلەنسە؛ دادام بېشىمنى سىلاپ: « مېنىڭ بالام كەلگۈسىدە ئالىم بولىدۇ، تىرىشىپ ياخشى ئوقىسىن بوتام ....» دەپ مېھرى ـ مۇھەببەت نۇرلىرى يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا تىككەنتى...

مەن بالىلىق چاغلىرىمنى دائىم ئەسلەپلا تۇرىمەن. ھەقىقەتەن بالىلىق چاغلاردا شوخلۇق، ئىنتىلىش، ئۈمىت، ئىشەنچ، ئارزۇ ـ ئارمان، ئۇلۇغ غايە، بارلىق شەيئىلەرنى سوراپ بىلىۋېلىشقا بولغان قىزغىنلىق ۋە ئۇرغۇپ تۇرغان ئاجايىپ تەپەككۇر قۇدرىتى قەلبىمىزدە بۇلاقتەك جۇش ئۇرغان بولىدۇ ـ دە! ئويلايمەنكى، بالىلىق چاغلار گويا كۆكلەمدە بىخ يېرىپ ئۈسۈۋاتقان ياش نوتىغا ئوخشايدۇ، نوتىنى مۇۋاپىق پەرۋىش قىلىپ، چېچەكلىتىپ، ھەر بىر چېچەكتىن شىرىن مېۋە پۇشۇرۇپ، كىشىلەرنى رازى قىلىشىمۇ ئۆز شىجائىتىمىز بىلەن، رازى قىلالماسلىقىمىزمۇ ئۆز سەۋەنلىكىمىز بىلەن بولىدۇ...

تىرىشىپ ياخشى ئۆگىنىش، ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇش ھاياتنى ئۇزارتىش دېمەكتۇر.

بالىلىق چاغلار سەن ھەقىقەتەن ئېسىل، تىتىك، يېڭى شەيئىلەرنى چۈشىنىش ۋە ئۆگىنىشكە بولغان قىزغىنلىق جۇش ئۇرۇپ تۇرغان خاسىيەتلىك دەۋر سەن! بەس ـ بەستە ئىلىم ـ پەننىڭ يۈكسەك چوققىسىغا ئۆرلەپ ئۇمىتۋار روھ، ئۇلۇغ غايە، زور جاسارەتتە ئالغا بېسىش شەرەپلىك خىسلەتتۇر.

ئەھ!...... بالىلىق چاغلار ... سەن تاغ سۈيىدەك شوخ ۋە ئەركىن پەسلىنىڭ ئالاھىدىلىكلەر بىلەن سۇغۇرۇلغانسەن. مەن سېنى سۆيىمەن، مەن سېنى ئەسلەيمەن، مەن سېنى كۈيلەيمەن.

ۋەتەن

(نەسرى شېئىر)

مەھەممەت ئىبراھىم تاش

ئېيخ ۋەتەن!

ئالتۇنغا بەرگۈسىز تاش - تۇپراقلىرىڭدا ئۇلۇغلۇق پۇراقلىرى بار، قەھرىمان خەلقىڭ غەيرەت - شىجائەتتە ئەڭ ئېگىز چوققىنى كۆزلەپ ئۇچقان شۇڭقار؛ پامىر تاغلىرىدىن خېيلۇڭ - جياڭ ئورمانلىرىغىچە، موڭغۇل يايلاقلىرىدىن خەينەنداۋ ئارىلىغىچە زەربەردەست ئادەمدىن بىرسەن دىرەك؛ ئادەملىرىڭ ئېقىل - پاراسەتتە تەگدىشى يوق چېۋەر ھەم زىرەك.

ئەي ئۇلۇغ ۋەتەن، جانىجان ئالتۇن دىيار!

باغلىرىڭدا مېۋىلەر شاھى - ئالتۇندەك ئەنجۈر بال بولۇپ ئاقسا، ياقۇت چىشلىرىنى چىقىرىپ شاختا مارايدۇ ئانار.

ئېيخ ۋەتىنىم! سەن خۇددى باھار ئەتىگىنى ئوتقا شىتەك ئېچىلىۋاتقان خۇشپۇراقلىق قىزىل گۈلگە ئوخشاپ كېتىسەن؛ تەدبىرلىك، ئىشچان خەلقىڭ بىلەن نىشان سەندەللىرىدە ياسالغان مەقسەت ئاچقۇچىغا چوقۇم يېتىسەن؛ خەلقىڭ ئىتتىپاقلىق-بىرلىك ئەنگۈشتىرىگە ئېرىشىپ، ئىقبال دەرۋازىلىرىنى يات - پۇرسەتتە چېكىسەن، پايانسىز ئېتەكلىرىڭدە نەچچە مىليونلاپ كىشىلەرنىڭ ئارزۇسى ئەمەلىيەتكە ئايلىنار.

جاھان بازىرىدىن ئۇچراتمىغان لازىمەت سەندىن تېپىلىدۇ؛ دارامەتلىك يېزا - قىشلاقلىرىڭدىن قىش - ياز بەرىكەت يېغىپ تۇرىدۇ؛ ئىپار پۇراقلىق ئاسمانلىرىڭغا مەھلىيا بولۇپ كېلىپ قالغان بۇلۇتلار تويى نۇردىن چۆچىگەن زۇلمەتتەك ئالدىراپ، ئەتراپىڭنى پەلەك سېپىللىرىدەك قورشاپ تۇرغان، ئاستىغا قارۇنىڭ غەزنىسى يوشۇرۇنغان قاراڭغۇ تاغ ھاڭلىرىغا كېتىدۇ. بۇ ۋەتەندە كىشىلەر باھارنى "يىللار سەركىسى" دەپ سانار.

ئايلىنىپ ھارمايدىغان يەر شارى سەييارىسىدا جەننەت بار دېيىلسە، نەخ جەننەتنىڭ ئۆزىسەن؛ بارچە ئىقلىم ئالماس ئۈزۈك ھىساپلانسا، قىممەتلىك جاۋاھىردىن ئورناتقان كۆزىسەن؛ زېمىن بىر قازان ئاش دېيىلسە، تەگشەپ قويىغان تۇزىسەن؛ سەن سادىق خەلقىڭ بويىنىغا ئار - زۇلاپ ئاسقان خاسىيەتلىك زۇننار.

(داۋامى 82 - بەتتە)

«دەھرىلنىجات» ھەققىدە

ئابدىرىھىم ئىسمائىل

ئۇلۇغ شائىر ۋە مۇتەپەككۇر ئابدىرىھىم نازارىنىڭ «مۇھەببەت داستانلىرى» دىن باشقا «دەھرىلنىجات» (نىجاتلىق دەۋرى) ئەسىرى 18 - ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا بارلىققا كەلگەن تەربىيىۋى رولى چوڭ، بەدىئىي قىممىتى يۇكسەك ئەسەرلەرنىڭ بىرسى بولۇش سۈپىتى بىلەن كىلاسسىك ئەدەبىيات غەزىنىمىزدە قىممەتلىك ئورۇن تۇتىدۇ.

بۇ ئەسەرنى نازارى قەشقەرنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ھۆكۈمدارى - زوھۇردىن ھاكىم ئوردىسىدا كاتىپ بولۇپ ئىشلىگەن مەزگىللىرىدە يازغان بولۇپ، 1842 - يىلى (ۋاپاتىدىن 6 يىل بۇرۇن) مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىغان.

شائىر كىتاپىنىڭ خاتىمىسىدە بۇ ئەسەرنى خانىنىڭ ئەمرى بىلەن يازغانلىقىنى، كىتاپقا «دەھرىلنىجات» دەپ ئىسىم قويغانلىقىنى، كىتاپنى ئوقۇغانلاردىن دۇئادا ياد ئېتىشىنى ئۈمىت قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۆزىنىڭ خارىزار بىر كىشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

يېتىپ ئەمىر ئالى مەن زارغە، شۇ بىلە ئانچە بولدۇم خىجىل.
قەلەم تەۋسىنى تۇشتى رەفتارغە. سۇلايماندىن بولسا نەزەر مورغە،
دىدى: جەمئى قىلغىل سوئالۇ - جاۋاپ، تىلى كېلمەس ئانىڭ مەئزۇرغە.
ئانىڭ زەمنىدىن بارچە تاپسۇن ساۋاپ. نىزارى جاھان ئىچرە زارۇ - نىزار
بۇ ئەمىر ئېزىدىن بولۇپ مۇنپەئىل مۇھەببەت مەيىگە بولۇپ ئىنتىزاز.

«دەھرىلنىجات» ئىجتىمائى، ئەخلاقى، دىنى مەزمۇندا ئىگە سوئال - جاۋاپ تەرىقىسىدە تۈزۈلگەن دىداكتىك داستان بولۇپ، شۇ دەۋردە جاۋاپ بېرىش قىيىن ھىساپلانغان 97 سوئالغا جاۋاپ بېرىدۇ(كىتاپتا بىرى كام يۈز سوئال دەپ يېزىلغان بولسىمۇ، ئەمەلدە 97 سوئالنىڭ جاۋابى يېزىلغان). سوئال مۇدىرخۇدىبىن دىگەن كىشى تەرىپىدىن سورۇلۇپ، جاۋاپ مۇقبىل رۇشەندىل دىگەن كىشى تەرىپىدىن بېرىلىدۇ. مۇقبىل رۇشەندىل بىلەن مۇدىر خۇدبىننىڭ ئۇچرۇشۇش جەريانى، قىلىنغان سوئال - جاۋاپلارنىڭ مەزمۇنى، سوئال-جاۋاپ پەيتىدىكى ئۇلارنىڭ روھى ھالىتىدىن بۇ ئىككى پېرسوناژنىڭ دۇنيا قارىشى، مىجەز - خاراكتىرى، مەسىلىلەرگە قارىتا چۈشەنچىسى، ئىدىيە ئارزۇسى ۋە ئەخ-

لاقى-پەزىلىتىنىڭ قانداقلىقىنى ئېچىپ بېرىلىدۇ. چوڭقۇر بىلىمگە، مول تۇرمۇش تەجرىبىسىگە، ئادالەتپەرۋەرلىك — خەلقپەرۋەرلىك روھقا ئىگە بولغان مۇقبىل روشەندىل ياخشى ئادەملەرنىڭ تىپى قىلىنىپ، جاھىل — مۇتەئەسسىپ كۈچلەرنىڭ ۋەكىلى بولغان بىلىمسىز، پەس تەبىئەتلىك مۇدبىر خۇدبىنىنى بەس-مۇنازىردە يېڭىپ، قايىل قىلدۇرىدۇ ۋە ئۇنى ياخشى يولغا مېڭىشقا دەۋەت قىلىدۇ.

بۇنىڭدىن شۇ نەرسە ئايانكى، شائىر ياخشى يارىتىلغان بۇ ئىككى تىپىك پېرسوناژ ئوبرازى ئارقىلىق، ئۆزى ياشاۋاتقان ئىجتىمائى مۇھىتتىكى زاۋالغا يۈز تۇتقان ئەكسىيەتچىل مۇتەئەسسىپ كۈچلەر بىلەن ئاقكۆڭۈل خەلق ئاممىسى ئوتتۇرىسىدىكى ئىدىيىۋى قارىمۇ - قارشىلىق ۋە ئەخلاقى پەزىلەت جەھەتتىكى تۈپكى ئوخشىماسلىقلارنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، فېئودالىزىم جەمئىيىتىنىڭ ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئېچىپ تاشلىغان، ئىلىم - مەرىپەتنىڭ نادانلىق ئۈستىدىن، يورۇقلۇقنىڭ جاھالەت ئۈستىدىن، ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ ئەزگۈچى ھۆكۈمران سىنىپلار ئۈستىدىن چوقۇم غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى جاكالاپ، يامان ئادەملەرنىڭ ياخشى ئادەملەرگە ئايلىنىشىنى ئۈمىت قىلىدۇ. داستان دۆلەت ئەرباپلىرىدىن تارتىپ تا ئادەتتىكى پۇخرالارغا قەدەر بولغان ھەممە كىشىنى بىلىملىك بولۇشقا، ئەدەپ - ئەخلاقلىق، ئىنساپ دىيانەتلىك بولۇشقا دەۋەت قىلىپ، يامان خۇي، يامان قىلىقلاردىن قول ئۈزۈشكە مەسلىھەت بېرىدۇ.

داستان نەسىر، نەزم ئارىلاش يېزىلغان بولۇپ، كومپازىتسىيە - قۇرۇلۇشى پۇختا، تىلى ئىنتايىن گۈزەلدۇر. شائىر باشتا ئەنئەنىۋى كىتاپ يېزىش ئۇسۇلى بويىچە ئاللاتائالا، پەيغەمبەرلەر ۋە چاريارلارغا مەدھىيە ئوقۇيدۇ، ئاندىن مۇدبىرخۇدبىن بىلەن مۇقبىل روشەندىلنىڭ ئۇچرۇشۇش جەريانىنى ھىكايە قىلىپ، بۇلار ئوتتۇرىسىدىكى قىلىشقان سوئال - جاۋاپلارغا ئۆتىدۇ. ئەسەردە سوئال - جاۋاپلارغا كەڭ ئورۇن بېرىلگەن بولۇپ، بۇ-ئەسەرنىڭ ئاساسى قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. كىتاپنىڭ ئاخىرىدا ئاپتور كىتاپنى يېزىش سەۋەبى ۋە كۆپچىلىكتىن ئۈمىدىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، كىتاپنى تامالايدۇ. ئەسەردە ئاپتور ۋەقە - ھادىسىلەرنى، قىلىنغان سوئال - جاۋاپلارنى، كىتاپنى يېزىپ چىقىشتىكى سەۋەپ-ئۈمىتلىرىنى شېئىرىي يول بىلەن بايان قىلسا، پېرسوناژلارنىڭ پائالىيىتىگە ۋە ئۇلارنىڭ سوئال - جاۋاپلىرىغا قارىتا باھا، ھېسسىياتىنى نەسرى يول بىلەن يازىدۇ. بولۇپمۇ كۆپىنچىرەك ھەر بىر سوئال - جاۋاپتىن كېيىن ئاپتور ئىجابى پېرسوناژنى قوللاش، ئۇنىڭغا ھېسسىداشلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن بېرىلگەن جاۋاپنىڭ توغرىلىقىنى نەسرى جۈملىلەر بىلەن مۇقىملاشتۇرۇپ، ئۇنى تەكىتلەپ تولۇقلاپ ئۆتىدۇ. ئەسەردە نەسىر بىلەن نەزمىنىڭ بۇنداق ئورگانىك بىرلەشتۈرۈلىشى بۆلەكلەرنى بىر - بىرىگە باغلاش، ئىدىيە ھېسسىياتنى ئەركىن ئىپادىلەش رولىنى ئويناپلا قالماستىن ئەسەرنىڭ ئۆزگۈرۈشچان، يېقىملىق بولۇشىنى قولغا كەلتۈرگەن. بۇ ئۇلۇغ شائىر نازارىدىكى يۈكسەك بەدىئى تالانتنىڭ نامايەندىسى، ئەلۋەتتە.

ئەسەرنىڭ تىلى جەھەتتە شائىر ئۆز پىكىر - ھېسسىياتىنى قۇرۇقتىن - قۇرۇق، يالىڭاچ سۆزلەر بىلەن بىۋاستە ئىزھار قىلماستىن، ئىستىلىستىك ۋاستىلار بىلەن زىننەتلەنگەن. مەنتىقلىقى كۈچلۈك بولغان ئەقلىيە سۆزلەر ئارقىلىق ئىپادىلەيدۇ، ئەلشىر ناۋايىنى ئۆزىنىڭ ئۇستازى سۈپ-

تىدە تونۇپ ، مۇناسىۋەتلىك يەرلەردە ناۋايى شېئىرىدىن نەقىل كەلتۈرۈپ ، ئۆز پىكرىنى بېيىتىدۇ .

« دەھرىلىنجات » ئۆزىنىڭ مەيدانغا كەلگەن تارىخى دەۋرى تۈپەيلىدىن ساغلام بولمىغان كۆز قاراش ، دىنى ئېتىقادلاردىن خالى بولمىسىمۇ ، لېكىن ئالغا سۈرگەن تۈپكى مەزمۇنى جەھەتتىن بۈگۈنكى كىشىلەرنى بىلىملىك ۋە ئىسىل پەزىلەتلىك بولۇشقا ئۈندەشتە رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە ، شۇنداقلا بەدىئىلىك ياقىدىن ئالغاندىمۇ ھازىرقى زامان ئەدەبى ئەسەرلىرىمىزنىڭ تىل-سەنئىتىنى يۇقۇرى كۆتۈرۈشتە بەلگىلىك قىممەتكە ئىگە . داستاندىكى شېئىرلار مۇتەقارىپ بەھرىنىڭ "پەئۇلۇن، پەئۇلۇن. پەئولون پەئۇل" ۋەزنىدە يېزىلغان بولۇپ ، شېئىرىمىزدىكى مۇئەمما تۈرىنىڭ ئىسىل ئۈلگىسى ھېساپلىنىدۇ .

مەن قىممەتلىك ئەدەبى مىراسىمىز بولغان « دەھرىلىنجات » نى ئاما بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش مەقسىتىدە ، ئۇنىڭ بىر قىسمىنى تاللاپ نەشرگە تەييارلىدىم . تەييارلاشتا كۆپچىلىكنىڭ چۈشىنىشىگە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن ئەسلى نۇسخىنىڭ جۈملە گۈزەللىكى ۋە ئىپادىلەش ماھىرلىقىغا ھۆرمەت قىلىپ ، نەسرى ئۇسۇلدا يېزىلغان قۇرلارنى ھازىرقى زامان ئەدەبى تىلى ۋە جۈملە تۈزۈلۈش ئۇسۇلىغا يېقىنلاشتۇرۇپ ، ئىشلەپ چىقتىم . شېئىرلاردىكى چۈشۈنۈكسىز سۆزلەرگە لوغەت بەردىم . ئىشلەش جەريانىدا سەۋەنلىكلەر كۆرۈلگەن بولسا ، يولداشلارنىڭ تۈزۈتۈپ كېتىشىنى ئۈمىت قىلىمەن .

(بېشى 79 ـ بەتتە)

سېنىڭ قوينۇڭدا مەرىپەت دولدۇلىنى جاھان سەھنىسىدە چاپتۇرغان ئالىم مەھمۇت بوۋام ، يەنە يۈزلەپ مەشھۇر كىشىلەر ئۆسۈپ كامالەتكە يەتكەن . نەچچە تاغ يۈرەك ئارسلانلىرىڭ چىدام توپاڭنى تۇتىيا قىلىپ كۆزلىرىگە سۈرتكەن ؛ مۇقام دەرىخى سەندە ئۆسۈپ كامالەت شاخلىرىنى يايغان ؛ دۇنيا بالىخانىسىدەك ئېگىز چوققىلىرىڭدا ئۇلۇغ فارابى ئولتۇرۇپ ئىلىم ـ ھېكمەت قامۇسلىرىنى يازغان . سەن ئۈچۈن نەچچە ئەۋلات ۋۇجۇدىنى قىلمىشقان نىسار .

ئېخ ۋەتىنىم! سېنى سۆيگەنلىگىم ـ كۆرەشچان خەلقىڭنى سۆيگەنلىگىم ، ساڭا جان تەسەددۇق قىلغانلىقىم ــ خەلققە جاننى بېغىشلىغانلىقىم. سېنى بۇلبۇل بولۇپ مەدھىيىلەپ ، جاراڭلاپ سايرىيالىغىنىم ، ناخشا بىلەن سىلىگەمدىن ئەمەس ، جاھان قاغا ـ قۇزغۇنلىرىدىن سىرىڭنى ، گۈزەللىگىڭنى پىنھان تۇتقانلىقىم . كۆز گەۋھىرىدەك دىلبەر جامالىڭغا ئەبەدى قونمىسۇن غۇبار.

ئەي ئۇلۇغلار ئەجرى سىڭگەن سۆيۈملۈك دىيار ! سەن ئۇلۇغلىقىڭ ، قەھرىمانلىقىڭ ، باياشاتلىقىڭ ۋە مەرتلىكىڭ بىلەن تونۇلىسەن ، چېلىشچان خەلقىڭ بىلەن ئۇزۇن سەپەرنىڭ قۇتلۇق ۋىساللىرىنى چوقۇم سۈرىسەن. سېنىڭ تاشنى يېرىپ يىلتىز تارتقان ، سىلىق شاخلىرىنى ئەتراپىغا كەڭ يايغان قۇدرەتلىك چىنار .

« دەھرىلنىجات » تىن نەمۇنىلەر

ئابدىرېھىم نازارى

سۆز گۆھەرىنىڭ ئۇستىلىرى تىل ئالدىسى-
نىڭ ئۇچى بىرلە سىلىقلاشتۇرۇلغان پىكىر جا-
ۋاھىرلىرىنى قۇرلار يىپىغا تىزىپ ، توپلام
سەھىپىسىدىن ئورۇن ئالدۇرۇش ئۇچۇن بۇنى-
داق ۋەقەنى مەلۇم قىلىدۇ :

خاۋران مەملىكىتىدە پاك نىيەتلىك ، ئىن-
ساپ - دىيانەتلىك ، ئېقىل - پاراسەتلىك ۋە
ئىلىم - ھېكمەتتە تونۇلغان بىر كەمبەغەل
دەرۋىش بار ئىدى . ئۇنىڭ بەركاتىدىن دەۋر
ئېلىگە شادلىق، خاۋران مەملىكىتىگە ئاۋات-
لىق يېتەر ئىدى. ئول دەرۋىشنىڭ ئىسمى مۇق-
بىل رۇشەندىل دەپ ئاتىلاتتى . ئۇ ئىسمى-
جىسمىغا لايىق ھالدا ، خاۋران ئېلىگە ئى-
سىل پەزىلىتىدىن رۇشەنلىك بەرگەن ئىدى ،
ئۇنىڭ نامى جاھان كاتتىلىرى ئارىسىدا!
مەشھۇر ، ئەھلى جامائەت ئىچىدە مەنزۇر
ئىدى .

نەزم:

دەر ئېردى ئانى مۇقبىل خاۋران،
ئاگا نامەزدىلىك مەلك ھىندىستان.
ئادالەتتە نۇشىرۋان كەمتېرىن،
ساخا ئىچرە كېلەلمەس يېقىن.
فىلاتۇن سۇپەت تەبئى كەلمىش سەلىم،
كي‌سۇقراتتەك ھېلىم ئىلە مۇستەقىم.

ھەمىشە دىلىدا خۇدا يادىدۇر،
تىلىدا داغى ۋەرد ئەۋرادىدۇر.
جاھانغا دانىشى تېپىپ ئىنتىشار،
ھەمە دانىش ئەھلى بولۇپ ئىنتىزار.
ئانىڭ پەزلى ئالەمگە شۆھرەت تاپىپ،
تاپىپ بەھرى ئېل، ئەھلى ھىكمەت تاپىپ.

ئالەمگە پاكلىقتىن پانا بېرىپ ، ھەقىقەت-
نىڭ تۇتقىسىنى تۇتۇپ تۇرغان بۇ كىشى ھې-
مىشەم يېتىم - مۇساپىرلارنىڭ بېشىنى سىلاپ،
ئاجىز - پەقىرلەرگە ئاشىنا بولماقنى ئادەت
قىلغان ئىدى . ئۇنىڭ سېخىلىق بىلەن ئېچىل-
غان دەستۇرخانى غېرىپ - غۇربالار قوسىقىغا
توقلۇق ، قىلغان ئېھسانى پۇقرالار كۆڭلىگە
خۇشلۇق بېغىشلايتتى .

بۇ ئىسىل پەزىلەتلىك كىشىنىڭ ياخشى
سۈپەتلىرى ئۆزگە مەملىكەتلەرگە تارقالدى.
ماۋران دىگەن يەنە بىر ئەلدە ئۆزى جا-
ھىل، دىلى قاراڭغۇ ، شەپقەتسىز ، تىلى ئاچ-
چىق ۋە تەكەببۇر بىر ئادەم بار ئىدى. ئۇ-
نىڭ ئىسمى مۇدبىر خۇدبىن دەپ ئاتىلاتتى.

نەزم :

دېپ ئانى ئولۇس مۇدبىر ماۋران
ئېرۇر ماۋراندا بەسى پاسىقان.
قانائەت ئىشىدە مۇدبىر ئىدى،

دىيانەت ئىشىغا مەكبىر ئىدى.
جاھان كارىدا كۆپ ئىدى دانىشى،
كى ئەقىدا ئەمۇرىدە يوقتۇر ئىشى.
ئۆزى دانىشنى بىلىپ مۇئتەبەر،
تېلىك ئېرمەس دەر ئېردى ئاڭا ھېچ ئەر.
ئىشتكان ئېردى مۇقبىل ئەھۋالىنى،
ماڭا ئارىپ ناما نىك ئىشىغالىنى.
ھەسەدتىن بار ئېردى كۆڭلىدە زەھەر،
نىھان دىلدا قىلماق ئىدى ئاڭا قەھەر.

ھەر كۈنى مۇدبىرخودبىن ئۆيىدە ئۆز يېقىنلىرى بىلەن بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ ، پاسىقانە ئىشلارنى قىلىشىپ ، كۈننى ئۆتكۈزەرئىدى ، بەزمىدە بولىغۇر چاقچاق ۋە ھەرتۈرلى خۇشامەت سۆزلىرى ئېيتىلاتتى .

كۈنلەردە بىر كۈن ئۇنىڭ ھويلىسىغا دەرۋىش قىياپەتلىك ، ئوچۇق چىراي بىر مۇساپىر ئادەم كىرىپ كەلدى ۋە سورۇننىڭ ئايىغىدىن ئورۇن ئېلىپ ، مەجلىس ئەھلىنى كۈزەتتى . مۇدبىر خودبىن بۇ كىشىگە: "ئەي دەرۋىش ! سىز قايسى چىمەننىڭ گۈلى ۋە قايسى گۈلشەننىڭ بۇلبۇلى بولىسىز ؟ قىياپىتىڭىزدىن قارىغاندا سىز بۇ ۋىلايەتتىن ئەمەستەك كۆرۈنىسىز، ئەگەر خالىسىڭىز ، سورۇنىمىزنى قىزىتىپ ، جاھان كېزىش جەريانىدا كۆرگەن - بىلگەنلىرىڭىزنى سۆزلەپ بېرىشىڭىزگە بولارمۇ قانداق ؟! » دېدى. كۆڭلى يۇمشاق ئول كەمبەغەل ئادەم جاۋاپ بېرىپ بۇ نەزمىنى ئوقىدى :

" ئىشتكىل ئايا مۇدبىر خودپەرەست،
كى سەن-سەن تەغافىل مېيى بىرلە مەست.
ئۆزۈڭدىن بۆلەكنى كۆرمەس كۆزۈڭ،
مۇئەسسەر ئەمەس ئانچە قىلغان سۆزۈڭ.
جاھان ئەھلىدە باردۇر پارسا،
ھەمە پەزلۇ ، دانىشتە ئېرمىش راسا.
ئاڭا نام ئۆلۈپ مۇقبىل خاۋران ،
بولۇپ خاۋران مۇلكى دارىلئامان.
چۇ ھەق يادى بىرلە ئېرور يەكجەھەت،
تىلىدە ئېرۇر ھەمىشە مەئرىپەت.
داۋامەت كۆڭلىدە نىھان ۋەردى بار،
ئانىڭ پىكرىدە يادىپەرۋەردىگار.
قاراتاش گەر ئالدىدا ھازىر ئولۇر،
ئانىڭ پەزلى بىرلە جاۋاھىر ئولۇر.
چۇ ئاندىن كەسپ ئېتەر ھەمە ئىلمى قال،
بولۇر ئەھلى غەم ئاندە مەسرۇر ھال.
جاۋاھىر تۆكەر مەئرىپەت كانىدىن،
تاپار بەھرى ئېل پەيزى ئېھسانىدىن.
قىسادىغا ئېلىنىڭ بېرور ئول سالاھ،
سىلوكەت تەرىقىدە شاھۇ - ساباھ »
چۇ مۇدبىر ئىشتتى مۇساپىر سۆزىنى،
چىنان رەشكىدىن يۇمدى ئىككى كۆزىنى.
بۇ سۆزدىن چۇ زايىل بولۇپ ئەقلۇ-ھۇش،
مالامەتتە بولۇپ گويا زەھەر نۇش.

ئەلقىسسە بۇ سۆز تەسىرىدىن مۇدبىر خۇدبىننىڭ جىننىغا ئوت تۇتاشتى ۋە مۇقبىل رۇشەندىلغا قارىتا ھەسەتخورلىقى ھەددىدىن ئاشتى ، ئۇ سۆھبەتنى شۇ يەردىلا ئاياقلاشتۇرۇپ ، خاۋران مەملىكىتىگە بېرىپ، مۇقبىل رۇشەندىل بىلەن ئۇچرىشىشنى ، ئۇنىڭدىن جاۋاپ بېرىش قىيىن بولغان نۇرغۇن مەسىلىلەر ئۈستىدە سوئال سوراپ ، ئۇنى يېڭىشنى نىيەت قىلدى ۋە ماۋراندىن كۆڭۈل ئىندۇرۇپ ، خاۋران يولىغا ئاتلاندى.

نەزم :

كىرىپ يولغا مۇدبىرچۇ ئولدى راۋان،
كى پايە ئۇرۇپ جانىبى خاۋران.
كېچە-كۈندۈز ئول سارىيەيلەپ خىرام،

يىمەك - ئىچمەك، ئۇيقىنى ئەيلەپ ھارام.
نىچە كۈن چېكىپ رەنجى ۋادى ئارا،
قىلىپان جاھاننى كۆزىگە قارا.
ئۇرار ئەردى ھەسرەت بىلەن جۇشىتىخىز،
ھەسەددىن ئۇشۇل مۇدىرى بىتىمىز.
نىچە كۈن يورۇبان كۆرۈندى ھىسار،
كۆرۈپ مەلەكنى كۆڭلى تاپتى قارار.
چۇ داخىل بولۇپ شەھەرگە بۇ كېچە،
بولۇپ كىرىدىن ھالى ئۆزگىچە.
كېلىپ بىر ماكاندا نىشەست ئەيلىدى،
كى دەرمان كېتىپ ئۆزىنى پەست ئەيلىدى.
كېلىپ ئولزامان ئانچە پىكرى ئەمىق،
خىلىل ئەتتى ئانچە سوئال دەقىق.
تولۇغ ئەتتى چۈن ئاپتابى جاھان،
مۇنەۋۋەر ئولۇپ نۇرىدىن خاۋران.

مۇدىر خۇدىبەن بېشىنى كۆتۈرۈپ، كېچىنىڭ قارا قۇزغۇنلىرىنى سۈبھىنىڭ سۈزۈكلىگى ھەيدەپ، يەر - جاھاننىڭ نۇرغا چۆمگەنلىگىنى كۆردى - دە، ئورنىدىن تۇردى، ئۇ كېتىشۋاتقان بىر كىشىدىن مۇقبىل رۇشەندىلنىڭ يۇرت - ماكانىنىڭ قەيەردىلىگىنى سورىغان ئىدى. ئۇ كىشى مۇقبىل رۇشەندىلنىڭ ياخشى سۈپىتىنى قىلىپ، ئۇنىڭ تۇرار جايىنى ئېيتىپ بەردى. مۇدىر خۇدىبەن ئىزدەپ - سوراپ مۇقبىل رۇشەندىلنىڭ ماكانىنى تېپىپ ئۆيىگە كىردى. بۇ چاغدا مۇقبىل رۇشەندىل ئېقىل نۇرى بىلەن پاست خىيال مۇدىرخۇدىبەننى تونۇپ، ئاددىسگەرچىلىك يۈزىسىدىن ئۇنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن كۈتۈۋالدى ۋە: " ئەي مۇساپىر غېرىپ بىناۋا! سىز قايسى دىياردىن نېمە مەقسەت بىلەن بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ بۇنى ماڭا بايان قىلىڭ! " دەپ ھال - ئەھۋال سورىدى. مۇدىر خۇدىبەن نەزمە بىلەن بۇنداق سۆز ئاغاز قىلدي:

نەزم:
ئايا مۇقبىل، مەردۇ رۇشەن دەمىر،
سوئال ئەيلەككە كېلىمەن پەقىر.
ئاتىم مۇدىر شەھرىمىز ماۋران،
كېلىمەن سېنى كۆرگىلى خاۋران.
ئىشىتتىم سۈپاتىڭنى ئالەمئارا،
ھەمەنكوبەد ئەيلىگەي ماجرا.
سېنىڭ دانىشىڭ ئانچە شۆھرەت تۇتۇپ،
ھەمە پەزل ئەلى سىزگە رىغبەت تۇتۇپ.
بارى دانىش ئەھلى كى سۆھبەت ساڭا،
چۇ ھاسىل قىلىپ ئانچە رىغبەت ساڭا.
قىلىپ مەن سېنى كۆرگىلى ئارزۇ،
سېنى تاپقىلى ئەيلىدىم جىستىجۇ.
رىيازەت چېكىپ، رەشت پىما ئولۇپ،
نىچە كۈن ماڭا دەشت مەئمى ئولۇپ.
كېلىپمەنجانا بىڭگە ئىستەپ كامال،
ساڭا نىكۈبەت ئەيلىگۈمدۇر سوئال.
قاباھەت سۆزۈم ئەيلىگىز ئىستىلاھ،
پاساھەت بىرلە ئاڭا بەرگىل سالاھ.
قەبىھ لەبزىلەرنى چۈتەھۋىل ئېتىڭ،
بامان سۆزلەرنى ياخشىغا چۈتەبدىل ئېتىڭ.

مۇقبىل رۇشەندىل بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ ئەيتتىكى: "ئەي مۇدىر خۇدىبەن! سەن كۆپ ئېقىلسىز ۋە جاھىل تەبىئەتلىك ئادەم ئىكەنسەن. سۆزۈڭنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا، سېنىڭ بەرگۈمانلىقىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، سەن مەندىن ئىمتىھان ئېلىپ، جاۋاپ بېرەلمىسەم ئاۋروي تېپىپ، كۆڭلۈڭنى ئاۋۇتۇشنى ئويلاپسەن، سېنىڭ بۇنداق ناتوغرا غەرەزىڭ ۋە قىلغان بىھۇدە سۆزۈڭ پۈتۈنلەي خاتا. ئەگەر ياخشى نىيەت بىلەن كەلگەن بولساڭ، قېنى كۆڭلۈڭ غەزىنىسىدىكى ھەممە كەمباھا جاۋاھىرلىرىڭنى ئوتتۇرىغا تۆككىل، تىل پاكلىقى ئارقىلىق ئۇنىڭغا ساپلىق بېغىشلاپ ئۇنى

جاھانغا ئاشكارا قىلاي ۋە بۇ قاباھەت سۆزلىرىڭنى تۈزۈتۈپ، ئۇنىڭغا پىكىرىمنىڭ گۈزەللىكى بىلەن زىننەت بېرەي! چۈنكى، سەن مەئنا ھەقىقىتىدىن خەۋەرسىز بولغانلىقىڭدىن ئاغزىڭغا كەلگەننى ئېيتىپ، سۆز يورغىلىتىشتىن ئۇيالمايسەن.

نەزم:

ئايا مۇدىر، ئەمدىكى قىلغىل سوئال،
تەرەددۇت ئىلە بولما سەرگەشتە ھال.
بايان ئەيلە كۆڭلۈڭدىكى مۇددىئا،
تەۋەججۇھ ئىلە ئەيلىمىن ئىلتىجا.
خۇدا خالىسا بەرگۈمىزدۇر جاۋاپ،
جاۋابىمغا كۆز تۇتۇپ، تۇرقاراپ!

مۇدىر خۇدبىن كۆڭلىدىكى مۇددىئاسىنى ئىپادىلەپ، تۈرلۈك مەسىلىلەردە سوئال سوراشقا ۋە بېرىلگەن جاۋاپقا دىققەت ـ ئېتىۋارىنى قارىتىشقا تۇتۇندى.

....

(مۇدىر خۇدبىن ئىمان، ئىسلام، سۈرە ـ ئايەتلەرنىڭ خاسىيىتى، ئاللاتائالا ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ سۈپەتلىرى، مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قائىدىلىرى، ئۇلۇغ ئاي ـ كۈنلەر، تەبىئەت ھادىسىلىرى، دوزاق ـ جەننەت ۋە ئۆلۈم ـ يىتىم ئىشلىرىغا ئائىت 40 سوئال سوراپ، مۇقبىل رۇشەندىلدىن قانائەت تاپقىدەك جاۋاپ ئالغاندىن كېيىن، سوئال سوراشنى داۋاملاشتۇرىدۇ)

41 ـ سوئال نەزم:

بەسى مۇشكۇل ئېرمىشكى سەككىز نىمە
ئەگەر باشقا كەلسە قىلۇردا ھەمە.
ئەگەر قىلسا تاقەت نەتىجە تاپار،
دىيانەت بىرلە بولغۇسى بەرقارار.
بۇ مۇشكۇلنى قىلغىل ئاسان ماڭا،
تۇرۇپ دەرگاھىڭدە تىلەيدىم ساڭا؟

جاۋاپ:

مۇقبىل رۇشەندىل بۇ سوئالنىڭ جاۋابىدا تىلىنى بۇلبۇل يەڭلىغ ناۋاغا كىرگۈزۈپ بۇنداق دېدى: "ئەي مۇدىر خۇدبىن! ئىشتىكىلكى، مۇشكۇل بولغان بۇ سەككىز نەرسىنىڭ 1 ـ سى، بىر كۈن بولسىمۇ غۇربەت چەككەنلىك. 2 ـ سى، بىر سائەت بولسىمۇ سەپەردە بولغانلىق، 3 ـ سى، بىر قېتىم بولسىمۇ نادان بىلەن ئالاقە ـ مۇناسىۋەت قىلغانلىق. 4 ـ سى، ھەر قانچە ئاچچىقى كەلگەن تەقدىردىمۇ سەبرى قىلغانلىق. 5 ـ سى، بىر بولسىمۇ قىز بالىنىڭ دەردىنى تارتماقلىق. 6 ـ سى ئاز بولسىمۇ قەرز سورىماقلىق .... (7 ـ 8 ـ، سى كىتاپقا يېزىلمىغان)

نەزم:

كېلىپ مۇشكۇل ئەمما بۇ سەككىز ئەمۇر
چۇ ئىنسان بېشىدا تېپىپدۇر زەھۇر.
بۇ ئىشقا كىشى سەبىر ـ تاقەت قىلۇر،
خۇدايىمغا گويا ئىبادەت قىلۇر.

مۇدىر خۇدبىن بۇ جاۋاپنى ئىشىتىپ، يەنە سوئال سورىماق ئۈچۈن خىيال باياۋانىغا كەتتى ۋە ھىكمەتلىك گەپلەر كېيىكىنى ئوۋلاپ، ئۇنى ئارزۇ سالغۇسى بىلەن تۇتتى. مۇدىر خۇدبىن شۇنداق دېدى: "ئەي زامانىڭ پىرى ئۇستازى ۋە ئەي دەۋرىنىڭ يېگانىسى! سەندىن يەنە سوئال سورىماقچىمەن. سەن جاۋابىڭ گەۋھەرلىرىنى ماڭا ھەدىيە قىلغايسەن، ئۇنى جېنىم بىلەن دىلىمنىڭ قۇلىقىغا تاقىغايمەن"

مۇقبىل رۇشەندىل: "بولىدۇ، كۆڭلۈڭدە

قانداق مۇددىئايىڭ بولسا! ئەيتقىل، قولۇمنىڭ يېتىشىچە جاۋاپ بېرەيەن» دەپ ئەيتتى.

45 ـ سوئال نەزم:

قىيامەتكىچە تىنمايىن دەربەدەر،
قىلۇر ئەسلا ئارام ئالماي سەپەر.
چۈيۈق ئۆزىدە ئىختىيارى ئانىڭ،
تۈشەرغە، تۇرارغە قارارى ئانىڭ.
دىگىلكى نىدۇركىم بۇ سۆزگە دەلىل،
بۇ سۆز مەئنىسىنى ئەيلە رۇشەن جەمىل؟

جاۋاپ:

مۇقبىل رۇشەندىل بۇ سۆز مەزمۇنىنى ئاڭلاپ، قىقنوسقا ئوخشاش ئىپقىلنىڭ تىلىنى ساداغا كىرگۈزدى: «بۇ ئاددى سوئالنى سورىغىنىڭدىن قارىغاندا، سەن پاراسەت ئەيىنىڭدىن بىخەۋەر ئىكەنسەن. بىلكى، سەن دىگەن ئىككى مۇساپىر ـ ئاي بىلەن كۈندۇر. ئۇلار يارىتىلغاندىن بىرى توختىماي، ئارام ئالماي، مۇساپىرانە يول يۈرمەكتە. قاچانكى قىيامەت بولغاندا بۇ مۇساپىرلار خۇدايىتائالانىڭ ئەمرى بىلەن توختىغۇسىدۇر.

نەزم:

قىيامەتكىچە سەيىر ئېتەر ئايۇ ـ كۈن،
قىلىپ بېشىنى چەرختە سەرنىگۈن.
قاچانكىم قىيامەت بولۇر توختىغاي،
ئۇ شۇدەم خۇدا ئەمرىدە يورمىغاي.

مۇدىبىر خۇدبىن بۇ جاۋاپنى ئىشتىپ شۇنداق دىدى: «ئەي ئوچۇق كۆڭۈل دانىشمەن بوۋا! بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى جان دىلىمغا ئالدىم ۋە مەئنالارنى كۆڭلۈمگە سالدىم، يەنە سوئال قىلمىسام قاناتەت تاپمايدىغاندەك تۇرىمەن. ئەينەكتەك پاكىز خاتىرەڭگە تىلىمنىڭ توپىسىدىن چاڭ قونمىسۇن. سوئالىمنى سوراشقا رۇخسەت قىلساڭ». پاراسەتلىك مۇقبىل ئىجازەت بەردى.

46 ـ سوئال نەزم:

بىراۋ ئۈچ قاراڭغۇ ئىچىدە نىهان،
تىرىك بەتىندە ئول تىرىكتۇر راۋان.
ئالىپ جانى يوقتۇرچۇ بىر جاندار،
بىرىپ زىندە جاننى قىلدى نىسار.
دەلىلىنى ئەيتقىل بۇ بىجان سۆزۈم،
بۇنىڭ مەئنىسىنى بىلمەگەيمەن ئۆزۈم؟

جاۋاپ:

بۇ سوئالنى ئىشتكەن مۇقبىل رۇشەندىل ئىپقىل ـ پاراسەت ئېتىنى چاپتۇرۇپ، مەئنىلەر مەيدانىدا جەۋلان قىلىپ شۇنداغ دىدى: «ئەي مۇدبىر خۇدبىن! ئاگاھ بولغىلكى، ئۈچ قاراڭغۇ ئىچىدە قالغان يۇنۇس ئەلەيھىسسالامدۇر. يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى ھەق تائالانىڭ ئەمرى بىلەن لەھەڭ يۇتتى. ھەقتا ئالا كېچىنىڭ قاراڭغۇلىغى، دەريانىڭ قاراڭغۇلىغى، لەھەڭ قارنىنىڭ قاراڭغۇلىغىدىن ئىبارەت ئۈچ قاراڭغۇلۇقنى يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغا كۆرسىتىپ، قىرىق كۈندىن كېيىن ئۇنى يورۇقلۇققا چىقاردى.

جانسىزنى جانلىق ئالغان ۋەقەشۇلدۇركى، ھەزرىتى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەنگۈشتىرىنى (ئۈزۈكنى) دىۋە ئوغۇرلاپ، دەرياغا تاشلىغاندا، بېلىقلاردىن بىرى ئۇنى يۇتتى. بۇ بېلىقنى بىر سەيياد دەرياغا تور سىلىپ تۇتۇپ قارنىنى ياردى. سەييادئەنگۈشتەرنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا تاپشۇرۇپ بەردى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بۇ ئەڭگۈشتەرنى سىلىپ، يەنە ئاۋالقىدەك تەختىگە سەلتەنەتكە ئولتۇردى.

نەزم :

كالامىمنى كۆڭلۈڭگە تەھقىق قىل،
بۇ ئەخبارغا ئەمدى تەسدىق قىل.
تولا گۇپتىڭگۇ ئەيلىدىڭ جاھىلا،
نە بولسا سور تىنمايىن سائىلا؟

بۇ جاۋاپ بىلەن مۇدبىر خۇدبىننىڭ كۆڭلىدە ھېچقانداق شەك قالمىدى. ئۇ، ئۆزى بىلەن كېڭىشىپ دېدىكى: "بۇ چاققىچە ھەر خىل قالايمىقان سوئاللارنى تەكرارەن سوراپ، جاۋابىنى ئاڭلىدىم. ئەمدى دوستلۇق ئالاقىسىنى تۇتۇپ، يامان خىياللارنى كۆڭۈل سەھىپىسىدىن تازىلاپ، سادىق نىيەت بىلەن بىر قانچە سوئاللارنى بىر يولىلا سوراپ، جاۋابىدىن پايدا ھاسىل قىلغايمەن"

ئۇ، بۇ مەقسەت بىلەن مۇقبىل رۇشەندىلغا كۆڭلىدىكى مۇددىئانى ئايان قىلدى.

ئۇل ھىدايەت پانا (پانالىقنىڭ توغرا يولىنى كۆرسەتكۈچى) ۋە تەرىقەت دەستىگاھ (تەرىقەت تۇتقۇسىنى تۇتقۇچى) دېدىكى: "ئەي مۇدبىر خۇدبىن، ئېقىلسىزلىق دائىرىسىدىن چىقىپ، گۇمانخورلۇق تۇزىدىن ئۆزەڭنى يىرققىنىڭ، توغرا نىيەت، قائىدە بىرلە سوئال سوراش يولىنى تۇتقىنىڭ ياخشى بولدى، مەيلى، قانداق سوئالىڭ بولسا سورا، بىلگىنىمچە جاۋاپ بېرەي"

مۇدبىر خۇدبىين ئارقىمۇ-ئارقا بىر قانچە سوئال ئاغاز قىلدى.

48 - سوئال نەزم:

نىچە نەرسە ئۆمرىنى قىلغاي زىياد،
ئانىڭ ۋەجھىنى ئەيلىگىز بىزگە ياد؟
ئەمەل ئەيلىبان تاپقان مەن پائىدە،
قىلايمەن ئىشنى ھەركۈنى زائىدە؟

جاۋاپ نەزم:

چۇ مۇقبىل دېدى: "ئەي مۇدبىر، بىلسەڭ،
بۇ - ئون نەرسىدۇر، سەن كۆڭلۈڭگە ئېلسەڭ.
بىرىدۇر ئانىڭكى - ساخا قىلىمىقلىق،
ئاتا ۋە ئانا ئەمرىدە بولمىقلىق.
بىرىدۇر-كېچە قىلسا دائىم ناماز،
بىرى تەۋبەدۇر قىلسا ئەرز نىياز.
بىرى سۇ بىھەددىن ئىلگىرى قويمىقلىق،
بىرى چاشت نامازىن ئادا قىلمىقلىق.
بىرىدۇر جامائەت، بىرىدۇر كالام،
خۇدا يادىغا ئەيلىگىل ئېھتىمام.
رۇسۇل خۇداغا دۇرۇت ئەيلىگىل،
خۇدايىغا دائىم سۇجۇد ئەيلىگىل.

50 - سوئال نەزم:

دېدى: كىمدىن ئەمىن بولاي خەلق ئارا،
كى ئاندىن ماڭا يەتمىگاي دەپ بالا.
جاۋابى نىدۇر بىزگە ئىلان قىلسىڭ،
كۆڭۈل ئىچرە مۇشكۇلنى ئاسان قىلسىڭ؟

جاۋاپ نەزم:

دېدى: دوستىدۇر سىزگە بەدخاھ ئېمەس،
دىلىدا ئانىڭ گۇناھ ھەمرا ئەمەس.
بۇرەڭ دوستىتىن ئەمىن بولماق كېرەك،
چىنان ئېتىقاد ئاڭا قىلماق كېرەك.

51 - سوئال نەزم:

نە ئىشتىن كىشىگە ھاقارەت كېلۇر؟
ئانىڭ شۇغلى بىرلە خىجالەت كېلۇر؟
مۇبەرھەن قىلىڭ سوزنىڭ ئىزھارىنى،
بىلەيكىم بۇ مەئنانىڭ ئاخبارىنى.

جاۋاپ نەزم:

كىشىكىم ئۆزىنى قىلىپ ئىتىبار،
تەكەببۇر ھاۋاسىدا قىلسا قارار.

يىتەر دەھرىدىن كۆپ ھاقارەت ئاڭا،
كى ئىنسان ئىچىدە خىسارەت ئاڭا.

52 ـ سوئال نەزم:

يىگىتلىكتە قايسى ئىبرۇر ياخشى كار؟
ئانىڭدىن كىشى بولغاي كامكار؟
زەمىرىنى رۇشەن قىلىلىك زاھىدا!
بۇ مەئىنىدىن ئاگاھ قىلىلىك ئابىدا؟

جاۋاپ نەزم:

جۇۋانلىقتا ياخشىكى شەرمۇ ـ ھايا،
كى ئاداب ئىلە ئۆزىنى قىلغىل فەنا.
بۇ ھىممەت ئىلە بولغىل ئانچە دىلىر،
ئۆزەڭگە قىلىپ شەرمىنى دەستىگىر .

55 ـ سوئال نەزم:

دىدى: نىچە ئىش كۆزنى رۇشەن قىلۇر؟
بۇ پەژمۇدە دىللەرنى گۈلشەن قىلۇر؟
بايان ئەيلىگىل كۆزنى رۇشەن قىلاي،
كۆڭۈلنى بۇ ئىش بىرلە گۈلشەن قىلاي.

جاۋاپ نەزم:

قىلۇر ئول نەمە چەشمىنى نۇرلۇق،
يېتەر دىلغا ئاندىن چۇمەسرۇرلۇق؟
بىرى چېھرىئى شاھى ئادىل ئىرۇر،
بىرى ـ جۇھىبىئى پىرى ـ كامىل ئىرۇر.
بىرى ـ سەبزىدىۇ، بىرى ـ بەيتىلھەرام،
بىرىدۇر ئاب جارى، بىرىدۇر ـ كالام،
بىرى ـ ياخشى خەتتۇر ئاتا ۋە ئانا،
بىرىدۇر ـ زەر، بىرى ـ جامالى زىبا.

56 ـ سوئال نەزم:

نىچچە نەرسە قىلغاي ئادەمنى قېرى،
ئانىڭدىن بۇزۇلغاي تۆزۈك پىكرى.
ئانى قىلغان ئەر ناتىۋانلىق كۆرار،
داغى جىسمىدە خەستە جانلىق كۆرار؟

جاۋاپ نەزم:

ئىبرۇر بەش نەمە پىرلىككە سەبەپ،
ئانى قىلغان ئەيلەر ئۆزىگە غەزەپ.
بىرى ـ قەرزدۇر، بىرى ـ ئەيتا دىلىك،
بىرى ـ قىش ـ ياز ئىشقا ئامادىلىك.
بىرى ـ غەمدۇر، بىرى ـ غۇربەت دۇرۇر،
بىرى ـ يار ئۇچۇن داغى پۇرقەت دۇرۇر.

57 ـ سوئال نەزم:

نىچچە نەرسە قىلۇر دىلنى رۇشنا،
ئانىڭدىن تاپۇر بۇ كۆڭۈلغا ساپا .
ئانى ئاڭلىسام بولغامەن شادىيان ،
ئايا مۇرشىدىم بىزگە ئەيلەڭ ئايان؟

جاۋاپ نەزم:

دىدى: بەش نەمە دىلنى قىلغاي يورۇق،
مۇنى قىلسا بولغاي خۇداغا يارۇق.
بىرى ـ ئاز يېمەك ، كۆپ تىلاۋەت ئىرۇر،
بىرى ـ نىسبى شەبتە ئىبادەت ئىرور.
بىرى ـ ئالىم ئەھلىغە بولماق يېقىن،
بىرى ـ قاچسا زالىم ئىبلىدىن كېيىن.
بىرىدۇر ئانىڭ قىلسا ئۇيقۇنى ئاز،
بولۇر قايغۇدىن كۆڭلى چۇن سەرپىراز.

58 ـ سوئال نەزم:

دىدى: قايسى ئىش بولەلىك كېلتۇرۇر؟
ئۆزىگە ئۆزى ئول زەرەر يەتكۈزۇر؟
سەن ئەيتقىل، زەمىرىنى پەرھىز ئېيتەي،
نەدىبىدۇر، ئانىڭ مەئىنىسىغا يېتەي؟

جاۋاپ نەزم:

بولۇر تۆرت ئىشتىن كىشى بولەۋار،
بىرىدۇر ـ ئۆزىن كۆرسە ئېتىبار.

بىردۇر — كىشى ئەيىبىن ئىستىماك،
بىردۇر — بىخىللىقتا لوقما يىمەك .
بىردۇر — قىلسا ئۇلكىم بىراۋدىن تەمەئ ،
بۇ ئىشدۇر كىشىگە بارى مۇتەنەئ .
ئەگەر ئاقىل ئىرسەڭ كى ياد ئەيلىگىل،
بۇ سۆزگە داغى ئىنقىياد ئەيلىگىل.

59 — سوئال نەزم:

دىدىكىم، سائادەت نىشانى نەدۇر؟
كى ئۇل ياخشى ئىشنىڭ بايانى نىدۇر؟
ئۇل ئىشنى قىلىبان سائادەت تاپاي،
كى بۇ پەئلى بىرلە كارامەت تاپاي؟

جاۋاپ نەزم:

كىشى تۆرت ئىشدىن سائادەت تاپۇر،
ئانى قىلسا ئالەمدە راھەت تاپۇر .
بىرى — راست سۆز، تەركى كەززاپلىق،
بىردۇر — تاۋاز زائدە ئادابلىق.
بىرى ئۇلكى كەسب كامالغا سەئى —
قىلىپ ، قىلسا رىزق هالالغا سەئى.
بىرى — رازنى ساقلىماغلىق نىهان،
كى ، ئەسرارنى قىلماغىل سىن ئايان.

61 — سوئال نەزم

كىشى ياندۇرالماس نىمە قايسدۇر ؟
كى يانىماس ئالەمئارا قىلسا زور.
كىشى ئىستاگاي ئانچە ياندۇرماغىن،
كى بۇ ئەمرلەرگە كىلالماس يىقىن؟

جاۋاپ نەزم:

كىشى ياندۇرالماس نىمەرسە چاھار:
بىرى — ئاتقان ئوقكىم، قاچان ئۇ يانار؟
بىرى — ئۆمۈردۇر ياندۇرالماس كىشى،
بىردۇركى يانىماس قازانىڭ ئىشى.
بىري — سۆز دۇرۇر چىقسا ئۇل يانىغاي،
كىشى بۇ تۆرت ئىشنى ياندۇرمىغاي.
بۇ سۆز زەمىنغە خەبەردار بول،
كى غافىل ئىسەڭ ئىمدى هۇشيار بول.

64 — سوئال نەزم:

ئىككى ئالەم ئىچرە سائادەت نىدۇر؟
سائادەت تاپۇرغا ئىبادەت نىدۇر ؟
قىلىبان ئانى بولغامىن شادىمان،
بولاي ئاخىر ئىككى جاھاندا ئامان .

جاۋاپ نەزم:

رۇسۇل خۇدا ئەمرىدە ئۇل جوۋان،
سائادەت تاپار ئۇلكى ئىككى جاھان.
بىردۇركى ئەمرى ئاتا ۋە ئانا
ئاتا ۋە ئانا بولسا سەندىن رىزا؛
بىردۇركى ئىلىم ئەهلىنىڭ خىزمىتى،
بىرى ئەيلىسە خەلققە شەپقەتى .
بۇ تۆرت ئىش بىرلە تاپقۇسى خەيرىيەت،
ئىككى دەھرىدە بولغۇسى ئەمنىيەت.

67 — سوئال نەزم:

دىدى: شاھنىڭ ياخشىسى قانداق بولۇر؟
نە ئىشدا ئادالەت تەرىقىن بىلۇر؟
نە ئىشدىن يىتار شاھقا شادلىق ؟
نە ئىشدىن يىتار مەلك ئابادلىق؟

جاۋاپ نەزم:

دىدى: شاھ بولسا دىيانەت رەۋىش ،
يوق ئىرسە رەئىيەتكە كىم ئۇرسانىش.
چۇ زالىملىرىدىن خەۋەرداردۇر،
ئاداب بەرسە ئۇلكىم دىل ئازاردۇر.
رائاياغا يەتكۈزسە هەر كىم زەرەر،
ئانى قىلغان ئۇلى ئۇل ئىشدىن بەدەر.
ئەمەلدار دىۋاندا يالغان پىتور،
ئانىڭ كولكى دىۋانغا بەرگەي فەتور.

70 . سوئال نەزم:

يامان شاھ قايسى ئايان ئەيلىگىز،
ئانىڭ پەئلىن ئاما بايان ئەيلىگىز؟
يامان شاھقا بولسۇن ئىبرەت كالام،
يامانلىققا ئول قىلمىسۇن ئىھتىمام ؟

جاۋاپ نەزم:

دىدىكىم: يامان شاھ پاسىق ئولۇر،
ھەمىشە كى رەددە خالايىق ئولۇر.
ئۆزىنىڭ سوراغىن كىشىگە بېرىپ ،
رەئىيەتنى تاشلاپ ئويىغە كىرىپ .
كېلىشتىن-كېتىشتىنكى پەرۋاسى يوق،
مۇنى بىكىلى جەننەتتە مەئۋاسى يوق.
چۇ دەيۇسلەردەك مىسالى ئانى،
قىيامەتتە دىشۋار ھالى ئانى.

88 ـ سوئال نەزم:

ئۇلۇغدۇر ئۆزى، ئول كۆرىنۇر كىچىك،
كۆرار ئانى ئالەمدە كىمدۇر تىرىك.
جاھاندا ئول ئىشنى سەھىل بىلگۇسى،
بۇ رەڭ پەئلىنى ھەر كىشى قىلغۇسى.

جاۋاپ نەزم:

دىدى: تۆرت ئىش كىچىك كورگاي ئول،
ئەجىب كورگان ئېلدۇر ئەجەب ساددا-گول.
بىرىدۇركى، دۇشمەننى كورگاي ھەقىر،
بىرىدۇركى، كېسەلنى قىلماس نەزىر.
بىرى-ئوتدۇرۇر زەررى ئولسا ئۇلۇغ،
بولۇپ كۆيدۇرەر ئاندە ھۆل ۋە قۇرۇغ.
بىرىدۇركى، دانىشنى كۆرگاي كىچىك،
بۇ ئەيپالنى ئەيلىگەن ساددىلىك.

91 ـ سوئال نەزم:

نىدۇركى ئول ئىنسانىنى قىلغاي زەئىپ،
بۇ ئىشلەر ۋۇجۇدىنى قىلغاي نەھىپ.

جاۋابىن بىرىڭ دىلغا تەئلىم ئېيتاي ،
ئەمەل ئەيلىبان بەلكى تەسلىم ئېيتاي.

جاۋاپ نەزم:

دىدى: تۆرت ئىش دىلىنى رەنجۇر ئېتەر،
بەدەننى زەئىپ ، دىلنى بىنۇر ئېتەر.
بىرىدۇركى، دۇشمەن تولا بولماقى،
بىرى-قەرزگە مۇپتىلا بولماقى
بىرىدۇر-بىراۋنىڭ بالاسى تولا،
بۇ ئالەمدە ئانىڭ جاپاسى تولا.
بىرىدۇر-داغى مالنى كاملىگى،
بۇ ئىش بىرلە يوقتۇر خۇررەملىگى.

96 ـ سوئال نەزم :

دىدى قايسىدۇر كىم ياماندىن يامان،
ئانىڭدىن يېتەر دەھر ئىلىگە زىيان ؟
ئانىڭ دەردىدىن بارچە قان يىغلىغاي،
كى ئەقىل ، دىل بىرلە جان يىغلىغاي؟

جاۋاپ نەزم:

بۇ ، دىۋاندا تۇرغان ئەمەلداردۇر،
قەلەم بىرلە ئەلگە جاپاكاردۇر.
كېرەك بولسا بىر، ئانى ئون يازغۇچى،
قەلەم نۆۋكىدە ئېلنى ئازدۇرغۇچى.
بىراۋمالىنى ئالسە بەيئەت ئىلە،
قالۇر ئول كىشى داغۇ-ھەسرەت ئىلە.
ياماندۇر ياماندىن ، پەلىددىن پەلىد،
كى يوق زاتىدا ياخشىلىقتىن ئۈمىد.

....

ئەلقىسسە ، سوئاللارغا بېرىلگەن جاۋاپتىن مۇدىر خۇدبىننىڭ دىلىدا ساپلىق ھاسىل بولدى. مۇقبىل رۇشەندىلنىڭ خىيال قۇشى مۇدىر خۇدبىن دىلىنىڭ تۇخۇمىنى مەئرىپەت قانىتىغا باسۇردى . ئۇنىڭدىن دانالىقنىڭ چۈجىسىنى چىقىرىپ ۋە قانات - قۇيرۇق پەيدا

قىلدى، بۇنىڭ بىلەن مۇدىر خۇدىنىنىڭ كۆڭلى پەرۋاز قىلغان ھالدا دېدىكى: «ئەي ھىدايەت يولىنىڭ ئىگىسى ۋە تەرەققەت كۈچىنىڭ يولباشچىسى بولغان كىشى! ئالدىڭدا ئەدەپسىزلەرچە ئېغىز ئېچىپ، ئىگىز-پەس سۇئاللارنى سورىدۇم. سېنى قەلبىم ئەيىنگەنىڭ دېغىنى لەبزىڭنىڭ پاكلىغى بىلەن ساپلاشتۇردۇڭ، بۇنىڭدىن كۆڭلۈم بەكمۇ سۆيۈندى. مانا مەن تەۋبە ۋە خىجالەتچىلىك پەگاسىدا تۇرۇپ، پۇشايمان سۆزىنى ئېيتىپ، كەردىنگە تەلمۈرۈپ تۇرۇپتىمەن» ......

مۇدىر ئىرادە قولىنى توغرا يول كۆرسەتكۈچى دانىشمەنگە سۇندى ۋە مۇھەببەت رىشتىسىنى موقىبىل رۇشەن دىلىنىڭ مېھرىگە باغلىدى. ئۆزىنى چىرماپ تۇرغان دۇنيا ئىشلىرى ئارغامچىسىدىن كۆڭۈل ئۈزۈپ، مەئرىپەت كوچىسىغا يۈزلەندى.

لوغەت

رەپتار — يۈرۈش
مەلىك — مەملىكەت
ساخا — سېخىلىق
سېلىم — تولۇق
ھېلىم — مۇلايىم، يۇمشاق
موستېقىم — توغرا، تۈز
داغى — يەنە
ۋىردئەۋراد — ۋەز، نەسھەت
ئىنتىشار — شوھرەت، داڭقى
پەزلى — ئارتۇقچىلىق
ئولۇس — خەلق، ئامما
بەسى — ناھايىتى، ئىنتايىن
مۇدبىر — چارىلىك، تەدبىرلىك
مەكبىر — ھارامزادە
ئوقبا — ئاخىرەت
ئەمۇر — ئىش
مور — چۈمۈلە
نىھان — يوشۇرۇن
خۇدپەرەست — ئېقىلسىز
تەغاپىل — غاپىللىق
مۇئەسسەر — تەسىرلىك
پارسا — دىنا، پاراسەتلىك
دارىلئامان — ئامانلىق جاي

يەكجەھەت — بىر تەرەپ
ئىلمى قال — شەرىئەت ئىلمى
مەسرور — خۇشال
فەساد — پىتنە، ئىغۋا
سالاھ — تۈزۈتۈش
چىنان — كۆپ
زايىل — يوقۇتۇش
نۇش — ئوتلاش
پايە — قەدەم
مەئزور — ھۆزرە
جانىب — تەرەپ
خىرام — يۈرۈش
جۇستىخىز — تېز يۈرۈش
بىتېمىز — تېتىقسىز
ھىسار — قورغان
نىشەست — ئورۇن تۇتۇش
ئەمىق — چوڭقۇر
خەلەل — ئويلۇنۇش
تولۇئ — نۇرلىنىش
زەمىر — كۆڭۈل، مەزمۇن
ھەمە — ھەممە
نىكوبەد — بەختسىز
جىستىجۇ — ئالدىراش

دەشت مەئما — دەشت چۆل
ئىستىلاھ — ئىگەللەش، چۆكمەك
پەساھەت — گۈزەل، يۇمشاق سۆز
تەھۋىل — ئۆزگەرتمەك
تەبدىل — يۆتكىمەك
سەرگەشتە ھال — بېشى ئايلاناڭغۇلۇق
تەۋەججۇد — يۈزلەنمەك
زوھور — كۆرۈنۈش، ئاشكارا بولۇش
دەربەدەر — ئارقىمۇ - ئارقا
چەرخ — پەلەك، ئايلانغۇچى
سەرنىگون — بېشى تۆۋەن
بەتنىدە — قوسقىدا
زىندە — تىرىك
ئەخبار — خەۋەر
گۇپتىگو— سۆزلۈشۈش
سائىلا— سائىل، دىۋانە
ئىھتىمام — ئېتىقات، ئۆزىنى قارىتىش
سۇجۇد — سەجدە
زائىدە — زىيادە
ئەمىن — خاتىرجەم
بەرخاھ — ئالا كۆكۈل، نا توغرا غەزەز
مۇبەرھەن — ئوچۇقلاشتۇرۇش
خىسارەت — زىيان تارتىش
كار — ئىش
كامكار — نەتىجىگە ئېرىشىش
دىلىر—يۈرەكلىك

دەستىگىر — تۇتقا
پىر — قېرى، ياشانغان
بەيتىلھەرەم — ھەرەم ئۆيى
ئابى جارى — ئېقىن سۇ
ناتىۋان — ئاجىز
ئەپتادە — چۈشكەن، ئەھۋالى تۆۋەن
ئەمادە — تۇتۇنۇش.
مۇرشە — يولباشلىغۇچى
نىسبى شەب — يېرىم كېچە
سەرپىراز — خالى، نېرى
بۇلە — قايغۇ
مۇمتەنەئ — مەنئى قىلىناق
ئىنقىياد — ئىتائەت قىلىش
تاۋاززەئ — ئۆزىنى تۆۋەنلەتمەك
سەئى — سەۋەپ
جۇۋان — ياش
ئەمنىيەت — خاتىرجەم
نىش — تىكەن، نەشتەر
رائايا — خەلق
فەتۇر — نەقىشلەش
ھەقىر — بىچارە، ئاجىز
ئەئپال — خۇي- پەيلى
نەھىب — ئاجىز، كامقۇۋەت
قەلەم نۆكى — قەلەم ئۇچى
بەيئەت — بويسۇنۇش
پەلىد — مەلئۇن

قەشقەر گۈلزارىدىكى خۇشناۋا بۇلبۇللار

ئازات زاماننىڭ نۇرلۇق باھارى ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت گۈلزارىدا رەڭمۇرەڭ گۈل - چېچەكلەرنى ئېچىلدۇردى. جۈملىدىن ئالتۇن دىيارىمىز ـ گۈزەل قەشقەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىدىمۇ مىسلىسىز گۈللەپ - ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى. يۈرىگى خەلق يۈرىكى بىلەن بىر رىتىمدا سوققان ھەر مىللەت سەنئەتچىلىرىمۇ 30 نەچچە يىلدىن بېرى، بولۇپمۇ، پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان زوق-شوق بىلەن سەنئەت مۇنبىرىدە جەۋلان قىلىپ، ۋەتەننى، خەلقنى، پارتىيىنى، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى قىزغىن كۈيلەيدىغان نۇرغۇنلىغان مۇنەۋۋەر سەنئەت ئەسەرلىرىنى يارىتىپ، سوتسىيالىستىك مىللىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن بەلگىلىك تۆھپىلەرنى قوشتى.

بىز جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ژورنىلىمىزنىڭ بۇ سانىدا ۋىلايىتىمىزنىڭ 30 نەچچە يىللىق ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىدا كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان بىر قىسىم خەلق سەنئەتكارلىرى، ناخشىچى، ئۇسسۇلچىلار، مۇزىكانتلار ۋە خەتتات - رەسساملارنى قىسقىچە تونۇشتۇردۇق.

(بۇ تونۇشتۇرۇشنىڭ سۈرەت ۋە ماتېرىياللىرىنى تۇردى مەتنىياز بىلەن ئاتىكەم زەمىرى يەتكۈزۈپ بەرگەن)

— تەھرىردىن

تۇرغۇن موللا

پېشقەدەم قوشاقچى، سازەندە، داستانچى تۇرغۇن موللا ئوسمان 1890 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ ئېتىم چاغرى يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ ھاياتىدا كونا جەمئىيەتنى پاش قىلىدىغان، يېڭى زامانىنى، پارتىيە، سوتسىيالىزىمنى مەدھىيىلەيدىغان نۇرغۇن قوشاقلارنى ئىجات قىلىپ، خەلقىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن، 1964 ـ يىلى مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئېغىز ئەدەبىياتى يىغىنىغا قاتناشقان. ئۇ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ئىدى، 1984 ـ 10 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى ۋاپات بولدى.

يولۋاسخان ئىمىن

پېشقەدەم ئەلنەغمە ئارتىستى ۋە قىزىقچى يولۋاسخان 1920 ـ يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى زەمىن رايونىنىڭ قوچقاچ يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ دراما دۈيىدە رېژىسسور بولۇپ ئىشلەيدۇ.

ئۇ، 40 نەچچە يىلدىن بۇيان ئەلنەغمە نومۇرلىرى، تىياتىرلاردىكى قىزىقچىلىق روللىرى، كىنوفىلىملىرىدىكى ئەستىن چىقمايدىغان ئوبرازى بىلەن كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇش. ئۇ، ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ، «غۇنچەم»، «يالقۇنتاغ ئىزدۇى»، «باي ۋە مالاي» «مۇقام ئۇستازى» قاتارلىق دراما، ئوپېرالاردا، «بوستانلىقتىكى تەنتەنە»، «يول باشلىغۇچى» «نەسىردىن ئەپەندى»، «ئۈچ ياش» قاتارلىق كىنو، تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرىدا رول ئالغان. «نازىركوم»، «ۋاي توختىسىلا ـ توختىسىلا»، «ھېيت باقى ۋە مەتباقى» قاتارلىق لەپەر، كومېدىيىلەرنى رەتلەپ، ئۆزى ئورۇنلىغان.

ئۇ ھازىر مەملىكەتلىك ئەلنەغمىچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، دراما تورگلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ۋىلايەتلىك ئەلنەغمىچىلەر جەمئىيىتىگە تەييارلىق كۆرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ مەسئۇلى.

ئابلەمەت زۇنۇن

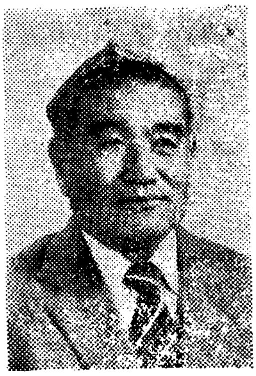

پېشقەدەم رەسسام ۋە ھەيكەلتاراش ئابلەمەت زۇنۇن 1925- يىلى قەشقەر شەھرىدە كىچىك تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر شەھەرلىك مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلەيدۇ.

ئۇ، 1983- يىلدىن ھازىرغىچە قەشقەر «خەلق باغچىسى» ۋە باشقا ئورۇنلاردا رەسىم سىزىش، ھەيكەلتاراشلىق بىلەن شۇغۇللىنىشتىن باشقا، يەنە چوڭ - كىچىك باغچا، گۈللۈكلەرنى لايىھىلەش، مودېل ئىشلەشتەك خېلى كۆپ ئەجىر سىڭدۈردى. 1983 - يىلى ئۇنىڭ «ئۇلۇغ ئالىم مەخمۇت قەشقەرى مەقبەرىسى»، «نورۇز بۇلاق» قاتارلىق 2 پارچە ماي بوياق رەسىمى «شىنجاڭ ياخشى» رەسىملەر كۆرگەزمىسىگە قويۇلدى، ئۇ يەنە مەخمۇت قەشقەرىنىڭ يېرىم گەۋدە ھەيكىلىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياساپ چىقتى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

خەيرىنىسا تۆلەندى

پېشقەدەم ئۇسسۇلچى خەيرىنىسا تۆلەندى 1929 - يىلى قەشقەر شەھرىدە قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىۋىدىن پېنسىيىگە چىقتى.

ئۇ، 40 نەچچە يىلدىن بۇيانقى سەنئەت ھاياتىدا، «ئازاتلىق ئۇسسۇلى»، «ئاتۇش ئۇسسۇلى» «شاخ - شاخ چىنار ئۇسسۇلى» قاتارلىق 30 دىن ئارتۇق ئۇسسۇلنى ئىجات قىلىپ ۋە ئورۇنلاپ، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون، مەملىكەت سەھنىلىرىدە جامائەتنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن. كۆپلىگەن ئۇسسۇل ماھىرلىرىنى يېتىشتۈرگەن.

ئۇ، مەملىكەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

خەيرىنىسا توختى

پېشقەدەم قوشاقچى ۋە خەلق سەنئەتچىسى خەيرىنىسا توختى 1925-يىلى كونىشەھەر ناھىيىسىگە تەۋە قوغان يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ 30 نەچچە يىلدىن بۇيان خەلق قوشاقلىرىنى بېرىلىپ ئۆگەنگەن ۋە دۇتتار بىلەن ئورۇنلىغان. ئۇنىڭ «ئەجەپ خۇشخۇي زامان بولدى»، «ۋەتەن ئىشقى»، «ئەمگەكچى مېنىڭ دوستۇم»، «ئىتتىپاقلىق ناخشىسى» قاتارلىق ناخشىلىرى خەلق ئارىسىدا ھازىرغىچە ئېيتىلىپ كەلمەكتە.

ئۇ، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

رابىيەم ئۆمەر

پېشقەدەم ئۇسسۇلچى رابىيەم ئۆمەر 1928-يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان، ھازىر يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلەيدۇ.

ئۇ، 1943-يىلى سەنئەت ئىشلىرىغا قاتناشقاندىن بۇيان، ئۇسسۇل بىلەن ئىزچىل شۇغۇللىنىپ، 30 دىن ئارتۇق ناخشا-ئۇسسۇل ئىجات قىلغان. «قوڭغۇراق ئۇسسۇلى»، «تۇرداخۇن ئاكىنى ئەسلەيمىز»، «دېھقان قىزغا خۇشتارمەن» قاتارلىق ئۇسسۇللىرى ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەت سەھنىلىرىدە جاماائەتنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن.

ھازىر ئۇ، «جۇڭگو مىللىي خەلق ئۇسسۇللىرى توپلىمى شىنجاڭ قىسمى» نى ئىشلەش گۇرۇپپىسىدا ئىشلىمەكتە.

ئۇ، ئاپتونوم رايونلۇق ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

پاتەم قۇربان

پېشقەدەم سەنئەتكار، ئاتاغلىق ناخشىچى پاتەم قۇربان 1932 - يىلى مەكىت ناھىيە بازىرى ئىچىدە دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلەيدۇ. ئۇ 35 يىلدىن بۇيان سەنئەت ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيۈپ، يېقىملىق ناخشىلىرى بىلەن خەلق ئاممىسىغا ئىلھام بەخش ئېتىپ كەلدى. ئۇ ئوقۇغان «لەيلىگۈل»، «ئانارگۈل بالا»، «ئايشەمگۈل»، «ئاسىگۈل»، «ئەمگەكچى بالا»، «يارۇ»، «قەشقەر باغلىرى» قاتارلىق ناخشىلارنى خەلق ئاممىسى ياقتۇرۇپ ۋە سۆيۈنۈپ ئاڭلايدۇ. ئۇ، مەملىكەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، مەملىكەتلىك ھەم ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى.

مەريەم يۈسۈپ

پېشقەدەم لەپەرچى مەريەم يۈسۈپ 1935 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە ئىشچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ دراما دۈيىدە ئىشلەيدۇ.

ئۇ، 1951 - يىلى سەنئەتكە قاتناشقاندىن بۇيان، 10 دىن ئارتۇق لەپەر ۋە بىر قانچە ئون ناخشا - مۇزىكىلارنى ئىجات قىلغان، «ئالىخان»، «شىنجاڭ ياخشى»، «پەركازچىنىڭ ناخشىسى» قاتارلىق لەپەرلەرنى ئويناپ، كۆپ قېتىملىق كۆرەكلەردە مۇكاپاتلانغان، درامىلاردا رول ئالغان.

ئۇ، ئاپتونوم رايونلۇق دراماتورگلار جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق [illegible] نۆۋەتلىك ئاياللار قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى.

AltunOq

سەپەر ھۇسەيىن

مۇزىكانت سەپەر ھۇسەيىن 1937 ـ يىلى يەكەن ناھىيەسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلىمەكتە.

ئۇ، 1959 ـ يىلدىن باشلاپ مۇزىكا ئىجادىيىتىگە كىرىشىپ، 1975 ـ يىلىغىچە 25 تىن ئارتۇق چوڭ-كىچىك نومۇرلارغا مۇزىكا ئىشلىدى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىلاسسىك ناخشا ـ مۇزىكىلىرىنى ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش، يىغىش، رەتلەش ئىشلىرىغا كىرىشىپ، مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ئۇنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى يەنە دىرامىچىلىق ساھەسىدە ۋە ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىدۇ، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى ئورۇنلىغان «غۇنچەم»، «غېرىپ ـ سەنەم»، «رابىيە ـ سەيدىن»، قاتارلىق دىراملاردا ئاساسلىق روللارنى ئالدى، «نەسرىدىن ئەپەندى»، «يول باشلىغۇچى» كىنولىرىدىمۇ رول ئالدى، ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەرگە چىقىپ، ئويۇن قويۇشقا قاتناشتى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى.

ئابلىمىت توختى

ئۇسسۇل ئىجادىيەتچىسى ئابلىمىت توختى 1937 ـ يىلى ئاتۇش ناھىيەسىنىڭ لەنگەر يېزىسىدا تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل گۇرۇپپىسىدا ئىشلىمەكتە.

ئۇ، سەنئەت ئىشلىرىغا قاتناشقان 1959 ـ يىلدىن بۇيان ئۇسسۇل ۋە ئۇسسۇل ئىجادىيىتى بىلەن قىزغىن شۇغۇللىنىپ، «يايلاقتا باھار»، «دۆلەتكە ئاشلىق سېتىپ بېرىش»، «قەشقەردە باھار»، «پاختىكىلدە تەنتەنە»، «خامانىدىكى شاتلىق» قاتارلىق ئۇسسۇللارنى ئىجات قىلدى ۋە ئۆزى ئورۇنلىدى، «ئامانىسا» دىرامىسىنىڭ بىر كۆرۈنۈشىگە ئۇسسۇل ئىشلەشنىمۇ ئالاھىدە كۈچ چىقاردى. يولداش مەتىلى زۇنۇن بىلەن ئىجادىي ھەمكارلىقتا «رابىيە سەئىدىن» دىرامىسىنى يېزىپ، سەھنىلەشتۈردى.

ئۇ، ھازىر مەملىكەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

ئابلەت ئابدۇللا

كومپوزىتور ئابلەت ئابدۇللا 1943 - يىلى يەكەن ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ كومپوزىتورى.

ئۇ، سەنئەت ئىشلىرىغا قاتناشقان 1959 - يىلدىن بۇيان ئۇيغۇر خەلق مۇزىكىلىرىنى پۇختا ئۆگىنىش ئاساسىدا «تارىم غۇنچىسى»، «گۈزەل ئارزۇ»، «كوئىنلۇن باغرىدا»، «ئايىنۇرخان» قاتارلىق 100 دىن ئارتۇق ناخشا ۋە ئۇسسۇل مۇزىكىلىرىنى ئىجات قىلىش بىلەن بىللە «قەشقەر خەلق ناخشا مۇزىكىلىرى» دېگەن توپلامنى تۈزۈشتە ئالاھىدە كۈچ چىقاردى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

تۇرسۇن قادىر

كومپوزىتور تۇرسۇن قادىر 1944 - يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال رايون كۆكچى يېزىسىدا مائارىپچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە مۇزىكا ئىجادىيەتچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ مۇزىكا ئىجادىيىتىگە كىرىشكەن 20 نەچچە يىلدىن بېرى ئۇيغۇرچە، تاجىكچە، ئۆزبېكچە بولۇپ 120 دىن كۆپرەك مۇزىكا ئىجات قىلدى، «گۈزەل تاشقورغان»، «بادام دوپپا»، «ئەخلاق — ئادەم زىننىتى»، «قەشقەر باھارى»، «راۋابىم» قاتارلىق مۇزىكىلىرى ئۇزۇندىن بۇيان سەھنىلەردە ئورۇنلىنىپ، رادىيو، تېلېۋىزورلاردا قايتا - قايتا ئاڭلىتىلدى. ئۇنىڭ بىر قىسىم مۇزىكىلىرى مۇنەۋۋەر نومۇرلار قاتارىدا مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

ئۇ، ھازىر جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ۋە شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

مەھەممەت ھېيىت

رەسسام مەھەممەت ھېيىت 1945 ـ يىلى قەشقەر شەھرىنىڭ نوۋبېشى كوچىسىدا خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيىنىڭ گۈزەل سەنئەت ئىشخانىسىدا ئىشلەيدۇ.

ئۇ 1965 ـ يىلى شىنجاڭ سەنئەت مەكتىۋىنىڭ رەسىم پاكولتېتىنى پۈتتۈرۈپ، خىزمەتكە قاتناشقاندىن بۇيان، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، مىللىي ۋە يەرلىك پۇراققا ئىگە «قىزىل تاغ ئېتىكىدە»، (باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ ئىشلىگەن)، «بالدۇر كەلگەن كۈز»، «قىز يۆتكەش»، «ئۇسسا قويۇش»، «بازاردىن قايتىش»، قاتارلىق رەسىملەرنى ئىجات قىلغان؛ «بالدۇر كەلگەن كۈز» ناملىق ئەسەرى 1981 ـ يىلى بېيجىڭدە ئېچىلغان «مەملىكەتلىك ياش رەسساملار گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسى» دە 2 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ئۇ، ھازىر مەملىكەتلىك رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ۋىلايەتلىك گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

بەھرىنىسا ئابدۇرېھىم

ئۇسسۇلچى بەھرىنىسا ئابدۇرېھىم 1943 ـ يىلى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدە دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىشلىمەكتە.

ئۇ 30 يىللىق سەھنە ھاياتىدا ئۇسسۇل، دراما، ناخشا تۈرلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايوننىڭ سەھنىلىرىدە «توقۇمىچى قىز»، «قوغۇنچىلىق ئۇسسۇلى»، «باھار شاتلىقى»، «پامىر يايلىقىدا» قاتارلىق كۆپلىگەن ئۇسسۇللارنى ئورۇنلاپ، ئاممىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان، بىر قانچە درامىلاردا رول ئېلىپ چىققان.

ئۇ، مەملىكەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى.

ئاتىكەم زەمىرى (تاجىك)

ئۇسسۇلچى ۋە ئىجادىيەتچى ئاتىكەم زەمىرى 1943 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە زىيالى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيىدا ئۇسسۇل يېتەكچىسى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

ئۇ، ئوقۇتقۇچى ۋە ئارتىست بولۇپ ئىشلىگەن 25 يىل جەريانىدا، ئۇسسۇل ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، «تاجىكچە توي»، «سېغىنىچى قىزلار»، «ئېگىزلىكتىكى چارۋىچىلار»، «تەخسە ئۇسسۇلى» قاتارلىق كۆپلىگەن ئۇسسۇللارنى ئىجات قىلىپ ۋە ئورۇنلاپ، تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن ۋە مۇكاپاتلانغان. بۇندىن باشقا، ئۇ 1962 - يىلدىن بۇيان ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىدە بىر قىسىم ھېكايە، شېئىر ۋە ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. ئۇ نەشرگە تەييارلىغان تاجىك شائىرلىرىنىڭ «مەخۇش ئامەدى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

ئاتىكەم، ھازىر مەملىكەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ، ھەيئەت ئەزاسى، مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

نۇرگۈل ئابدىكېرىم

ناخشىچى نۇرگۈل 1946 - يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال گۈڭشې دوغلات يېزىسىدا تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ناخشىچىسى.

ئۇ ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىگە قاتناشقاندىن كېيىن، ناخشا ئېيتىش ماھارىتىنى تىرىشىپ ئىگىلەپ، تالانتلىق ناخشىچىلاردىن بولۇپ قالدى. 1971 - يىلدىن باشلاپ، ئۇ ئوقۇغان «يېڭى يېزىدا مەدەنىيە»، «ۋەتىنىم»، «ۋەتىنىم ئىپتىخارىم»، «ياخشى»، «قېيىن ئانامغا مەن ئامراق»، «كېلىن بولسا قەن بولسا»، «جېنىم جورام» قاتارلىق 50 نەچچە ناخشا خەلقنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ، رادىيو، تېلېۋىزىيە نومۇرلىرىدا ئاڭلىتىلدى. ئۇ، بىر قانچە قېتىملىق كۆرەكلەردە مۇنەۋۋەر ئورۇنلىغۇچى بولۇپ مۇكاپاتلاندى.

ئۇ ھازىر قەشقەر شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئايىمنىسا بارات

ناخشىچى ئايىمنىسا بارات 1944 ـ يىلى مارالبېشى ناھىيىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ مۇقام گۇرۇپپىسىدا ئارتىست.

ئۇ، 1956 ـ يىلىدىن باشلاپ سەنئەت سېپىدە ئىشلىگەن، «ۋەتەنگە مەدھىيە» قاتارلىق 18 ناخشا ئىجات قىلىپ، كۆپلىگەن خەلق ناخشىلىرى ۋە مۇزىكىلىرىنى رەتلەپ، «ئەنجۈرلۈك باغ»، «ئەترەگۈل»، «ئاتۇش»، «جۇنۇن» قاتارلىق ناخشىلارنى ئېيتىش بىلەن خەلقنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغان.

ئۇ، جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

مەھەممەت ئېزىز

كومپوزىتور مەھەممەت ئېزىز 1944 ـ يىلى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ غوجىبېرىق يېزىسىدا بىر ئەلنەغمىچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قاغىلىق ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ كومپوزىتورى.

ئۇ، 1962 ـ يىلى سەنئەت ئىشلىرىغا قاتناشقاندىن بۇيان، خەلق مۇزىكا بايلىقلىرىنى قېزىش ۋە رەتلەش بىلەن قىزغىن شۇغۇللىنىپ، «ئۇيغۇر كلاسسىك خەلق مۇزىكىلىرى» توپلىمى، «ئۆزبېك خەلق كلاسسىك مۇزىكىلىرى» توپلىمىنى نەشرگە سۇندى؛ «قاغىلىق سەنىمى»، «دولان 9 مۇقامى»نى رەتلىدى؛ «يارىمغا سالام»، «ئاي قوشىقى»، «تارىمغا مۇھەببەت» قاتارلىق ناخشا، ئۇسسۇل، خور مۇزىكىلىرىنى ئىجات قىلدى؛ بەش قىسىملىق «مۇزىكا ۋە ئۇنىڭ سىرى» ماۋزۇلۇق ئەسەرىنى نەشرىياتقا ئەۋەتتى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ، ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

ئايشەم قەييۇم

ناخشىچى ئايشەم قەييۇم 1950 ـ يىلى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىقبۇيا گۈڭشېسىدا تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل دۆيىدە ئارتىست.

ئۇ، 1960 ـ يىلى سەنئەتكە قاتناشقاندىن بۇيان، خەلق ناخشىلىرىنى پىششىق ئۆگىنىپ، ناخشا ئېيتىش ماھارىتىنى قەدەممۇ ـ قەدەم ئۆستۈرۈپ، «قەشقەر كېچىسى»، «گۈل تۇتۇپ يارىم كېلۇر»، «ئاپپاق قىزىم» قاتارلىق نۇرغۇن ناخشىلارنى ئېيتىش ئارقىلىق كەڭ ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. ۋىلايەتنىڭ ھەر قېتىملىق كۆرەكلىرىدە مۇنەۋۋەر ئورۇنلىغۇچى بولۇپ مۇكاپاتلاندى.

1982 ـ يىلى ئاپتونوم رايونلۇق ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى تەركىبىدە تۈركىيە، تۇنىس قاتارلىق دۆلەتلەرگە بېرىپ ئويۇن قويۇپ، ۋەتەنگە شان ـ شەرەپ كەلتۈردى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك مۇزىكانتلار جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى.

جورى قادىر

رەسسام جورى قادىر 1945 ـ يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسى يېڭىئۆستەڭ رايونىنىڭ يېڭىبېقاش يېزىسىدا مائارىپچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىنىڭ گۈزەل سەنئەت تەھرىرى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ، 1965 ـ يىلى شىنجاڭ سەنئەت مەكتىۋىنىڭ رەسسام فاكولتېتىنى پۈتتۈرۈپ خىزمەتكە قاتناشقاندىن بۇيان، كۆپلىگەن گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرىنى يارىتىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى، باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ ئىشلىگەن «ئۇيغۇر بىناكارلىق سەنئىتىدىن ئۆرنەكلەر» دېگەن كىتاۋى يېقىندا نەشردىن چىقتى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ۋىلايەتلىك فوتو سۈرەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

مەخەت تۇردى

ئىجادىيەتچى مەخەت تۇردى 1942 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان، هازىر قەشقەر شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكىدە رېژىسسور قوشۇمچە ئۇسسۇل ئىجادىيەتچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ سەنئەت ئىشلىرىغا قاتناشقان 20 نەچچە يىلدىن بۇيان، سەھنىلەردە رول ئالغاندىن باشقا 50 گە يېقىن ئۇسسۇل، مۇزىكا نومۇرلىرىنى ئىجات قىلدى؛ «تاھىر ـ زۆھرا»، «سامساق ئاكاڭ قايتمايدۇ»، «گۈلنىسا»، «قايچا قۇدا» قاتارلىق كۆپلىگەن درامىلارنىڭ رېژىسسورلۇقىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلاپ، تاماشىبىنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. ئۇ ئىجات قىلغان، رەتلىگەن نومۇرلاردىن 20 نەچچىسى ۋىلايەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت كۆرىكىدە 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

ئۇ، هازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

جۇمە ئابدۇللا

خەتتات جۇمە ئابدۇللا 1942 ـ يىلى پەيزىۋات ناھىيىسىنىڭ قىزىلبۇيى رايون جۇۋۇچى يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ هازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە گۈزەل سەنئەت تەھرىرلىكى ۋە ئۇيغۇرچە ماتېرىياللارنى باشقۇرۇش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

ئۇ ئىشلىگەن ھۆسنىخەت، مۇقاۋا، تىتول، تامغا قاتارلىقلاردىن 700 دىن كۆپرەكى مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايوندىكى ئۇيغۇر يېزىقىدا نەشر قىلىنغان بىر قىسىم كىتاب، گېزىت، ژورناللاردا ئىشلىتىلدى، بىر قىسىم ھۆسنىخەتلىرى ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايونلۇق كۆرگەزمىلەرگە قويۇلۇپ 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. يېقىندا ئۇنىڭ بىر پارچە ئەسىرى مەملىكەتلىك ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسىگە تاللاندى.

ئۇ تىل ـ يېزىق تەتقىقاتى جەھەتتىمۇ كۆپ ئىزدەندى. ئۇ توپلىغان بىر قىسىم سۆز ـ ئاتالغۇلار 1976 ـ يىلى نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇرچە ئىملا سۆزلۈكى» گە كىرگۈزۈلدى. ئۇ، 1981 ـ يىلى نەشر قىلىنغان «ئېلىپبە» (كونا يېزىقچە) نى تۈزۈشكە قاتناشتى. ئۇنىڭ 5 پارچە ئىلمىي ماقالىسى «شىنجاڭ داشۆ ئىلمىي ژورنىلى» قاتارلىق گېزىت ژورناللاردا ئېلان قىلىندى. ئۇ هازىر ئاپتونوم رايونلۇق تىل ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئەبەيدۇللا مۇھەممەت

رەسسام ئەبەيدۇللا مۇھەممەت 1945 ـ يىلى ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ ئۈستۈن ئاتۇش يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، 1963 ـ يىلى شىنجاڭ سەنئەت مەكتىپىنىڭ رەسىم پاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاممىۋى سەنئەت سارىيىدا ئىشلەيدۇ.

1980 ـ يىللاردىن بۇيان، ئۇنىڭ «ماشىنا كۈتۈش»، «تويغا بېرىش»، «ئۇيغۇر قىزى» قاتارلىق ماي بوياق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايونلۇق گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىلىرىدە قويۇلۇپ، گېزىت-ژورناللاردا ئېلان قىلىندى. ئۇ ئۆز ئاتىسى، ئۇ. خەلق قوشاقچىسى مەرھۇم مۇھەممەت ناپىزنىڭ قوشاقلىرىنى رەتلەپ چىقىپ، 3 ـ دەرىجىلىك رەتلىگۈچى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى، گۈزەل سەنئەت ساھەسىدە خەۋەرچىلىك، ئوبزورچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلدى.

ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ھەم قەشقەر ۋىلايەتلىك گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

تۇردى ئىمىن

ياش رەسسام تۇردى ئىمىن 1953 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان، 1974 ـ يىلى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ رەسىم پاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىدە گۈزەل سەنئەت ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ، جۇڭگوچە رەسىم سىزىش كەسپىدە تونجى يېتىشىپ چىققان ياش رەسساملاردىن بىرى بولۇپ، 1980 ـ يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ كۆپلىگەن ئەسەرلىرى گېزىت-ژورناللاردا ئېلان قىلىندى.

ئۇنىڭ «قەدىمى شەھەرگە زىيارەت» ئەسىرى ئاپتونوم رايونلۇق گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسىگە قويۇلۇپ، 3 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى؛ «كېلىن يۆتكەش»، «ئوما تەييارلىقىدا» ماۋزۇلۇق ئىككى ئەسىرى بېيجىڭدە ئېچىلغان «شىنجاڭ ياخشى» كۆرگەزمىسى ۋە مەملىكەتلىك 6 ـ نۆۋەتلىك كۆرگەزمىدە كەڭ تاماشىبىنلار ۋە گۈزەل سەنئەت خادىملىرى ئىچىدە قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشتى.

ئۇ، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق رەسساملار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

ھايات ئۈچۈن كۈرەش

ـ خەلق قوشاقچىسى ئەھمەتخان توغرىسىدا

مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى

ئەھمەتخان 1890 ـ يىللىرى قەشقەر شەھىرىنىڭ شەرقىغە جايلاشقان «چاۋاغ» (چاھار باغ) دېگەن يېزىدا بىر دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، تەخمىنەن 1930 ـ يىللىرى ۋاپات بولغان.

ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ دادىسى شەھەر ئىچى چاسا (چاھارسۇ ـ توت كوچا) مەھەللىسىدىكى بىر موزدوز كىشى بولۇپ، كىچەك ئاخۇن ئاتالغان بۇ ئۇستام ئۆز مۇھىتىغا يارىشا موللىلىقتىن خەۋىرى بار شېئىر ھەۋەسكارلىرىدىن بولۇپ، "ناۋايى، فۇزۇلى، سادايى، ھۇۋەيدا قاتارلىق شائىرلارنىڭ شېئىرى كىتابلىرىنى ئوقۇيتتى. كىچەك ئاخۇن ئۇستىنىڭ بىرىغىنا قىزىدىن باشقا بالىسى يوق بولغانلىقتىن نەۋرىسى ئەھمەتنى كىچىكىدىن قېشىدا تۇختۇتۇپ چوڭ قىلىپ مەھەللىسى ئەتراپىدىكى مەكتەپلەردە ئوقۇتتى، ئاخشاملىرى ئۆزى دەرس ئۆگەتتى. ئەھمەتخان ۋۇجۇدىدىكى زېرەكلىك ۋە چېچەنلىك قابىلىيىتى بىلەن ئوقۇشتا ئالغا باستى، چوڭ دادىسىنىڭ شېئىرى ۋارىسى بولۇپ يېتىلدى، ئۇنىڭدىكى زاكاۋەت ۋە تالانت ئۇنى شېئىر ئېيتىش، نەزم يېزىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندۇردى، چوڭ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن دادىسى قېشىغا ـ يېزىغا چىقىپ كەتتى. ئاز ئۆتمەي دادىسىدىنمۇ ئايرىلغان ئەھمەتخان چوڭ دادىسىدىن ئۆگەنگەن موزدوزلۇق كەسپىنى يېزىدا داۋاملاشتۇردى ۋە بۇ جەرياندا كەڭ يېزىدىكى دېھقانلاردىن خەلق قوشاقلىرىنى ئۆگىنىشكە باشلىدى. ئېنى يىللاردىكى يېزا مۇھىتىدىكى تەڭسىزلىك، ئوخشىمىغان تۇرمۇش شارائىتى ئۇنى نەپرەت ۋە مۇھەببەت بىلەن چېنىقتۇردى، ئىنسانپەرۋەرلىك روھقا ئاشىنا قىلدى.

1

20 ـ ئەسىرنىڭ بىرىنچى ئون يىللىرىنىڭ بىر پەيشەنبە كۈنىسى ئەتىگەن ئىدى، ئەھمەتخان مەرىخاچانقى ئادىتى بويىچە چوڭ دادىسىنىڭ قەۋرىسىنى زىيارەت قىلىشنى نىيەت قىلدى. مەزارنىڭ يۈزگە ئۇرۇپ تۇرغان يېقىملىق شامىلى، دەل ـ دەرەخلەردە شوخ سايراپ تۇرغان قۇش-

لارنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئۇنى مەپتۇن قىلغىنى ئۈچۈنمۇ، ئۇ، ئەتراپقا نەزەر سېلىپ ئالدىراپ مېڭىپ قەۋرىستانلىقتا يېتىپ كەلگەنلىكىنىمۇ تۇيماي قالدى. ئۇ شۇ ئەسنادا، ئىككى يولنىڭ دوقمۇشى، چاھار باغنىڭ قوشۇلۇشىدا ئات ئوينىتىپ كېلىۋاتقان بىر يىگىتكە كۆزى چۈشتى — دە، كونا دوستى رەھمەت بايۋەتچىنى تونىدى. ئۇنىڭ بىلەن بىر زامانلاردا بىر مەكتەپتە بىللە ئوقىغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى، ئۇ مەكتەپتىن قايتقاندا بىرگە ئويناپ — كۈلۈشكەن، دەرسنى بىلمىگەندە ئۆگىتىپ قويۇپ رەھمىتىنى ئالغان بولغاچقا بايۋەتچى ئۇنى ياخشى كۆرەتتى. بەلكى چوڭ بولغاندا ئەھمەتخاننى تاشلىمايدىغانغا ھەر ئىشتا يار يۆلەكتە بولىدىغانغا ۋەدىلەرنىمۇ بەرگەن ئىدى. لېكىن ئەھمەتخاننىڭ بەختىگە تۇرمۇشنىڭ قىستىشى ئۇنى مەكتەپتىن بالدۇر قايتىپ چىقىشقا مەجبۇر قىلدى. كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىپ بايۋەتچى بىلەن ئۇزۇندىن بېرى كۆرۈشەلمىگەن ئىدى.

قەشقەرنىڭ بايزادىسى، دەۋرىنىڭ "شاھزادىسى" ئاتالغان بۇ بايۋەتچە، بۈگۈنكى شوخ ئارغىمىقىنى ئويناقلىتىپ. مەغرۇرلۇق بىلەن كېچىلىك ئارامگاھى چاھار باغدىكى ئازادە بېغىدىن چىقىپ شەھەرگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۈچىسىدا مەللە چېكىش لىشىلىدا كىلىمىنكە كامزۇل، ئۇنىڭ ئۈستىدە يوللۇق دەريايى ئازادە يەكتەك، بېشىدا ئاق داكا سەللە، بېلىدە شاھى رومال، ئايىغىدا ئامرىكانچە مەيسە بار ئىدى. يولنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىنى سالام بىلەن توسقان كونا دوستى ئەھمەتخانغا كۆزى چۈشتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، غوجام جاناپلىرى! نېسىپ بولۇپتۇ بۇ كۈن ماڭا تاۋاپلىرى، ئاپتاپ چىققاندۇ بۈگۈن قەيەردىن؟ ئىككەيلەن ئىدۇق قەشقەردىن، كۆرۈشتۇق بىز بۇ يەردە، سىلە بارمۇ بۇ شەھەردە؟ ئۇزۇن بولدى باقمىدىلا بىر نەزەردە، بىز ئىككەيلەن بىر مەكتەپتە ئوقىغان، بىر زامانلار قول تۇتۇشۇپ بىرگە ئوينىغان. ساۋاقداش بولۇپ ئۆتەتتۇق ئايرىلماي، ئەمدى ئۆتەملا قاردىماي؟ ئالتۇن بويلىرى كۆمۈش قوۋۇرغىلىرى ئىسەنمۇ؟

بايۋەتچە ئەھمەتخانغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئەھمەتخاننىڭ ساقال — بۇرۇتلىرى ئۆسكەن، يۈزلىرى تۇرمۇشنىڭ غېمى بىلەن سولغان. بالدۇرقى شوخ چاقچاق بۇ دوستى ھازىر نېمىدىندۇر ياۋاش مەيۈسانە ھالدا ئىدى. ئۇنىڭ ئۈچىسىدا شاتۇۋاردىن تىكىلگەن ئۇزۇن كەمزۇل، پۇتىدا كۆنىدىن تىكىلگەن كەش مەيسە، بېلىدە شاتۇۋادىن بەلۋاغ، بېشىدا ئاق دوپپا كېيىگىلىك ئىدى. بايۋەتچە ئۆزىنىڭ كېيىنگەن پار — پۇر كېيىملىرىگە بىر قارىۋالدىدە، ھالىتى ئۆزگەردى. بايۋەتچىنىڭ چىرايى زاڭلىق كۈلكىدە، دېدى: " بارمۇ ھازىر شاتۇۋا كەيگەنلەر بۇ ئۆلكىدە؟ دوستۇم ئەھۋالىڭلار خاراپقۇ؟!

ئەھمەتخان بايۋەتچىنىڭ تاپقان ئەيىپ قوسۇرىنى چۈشەندى ۋە ئۇنىڭغا جاۋابەن بۇ نەزمىنى ئوقىدى:

شاتۇۋادىن تونىنى كەيدىم، ئىچ تونۇممۇ شاتۇۋا،
شاتۇۋارىم سىزدىگەنخاڭدەن — تاۋاردىن ئەتۇۋا.
شاتۇۋانى كىيەمەن چىقسام تالاغا دالىتىپ،
يۈرمىدىم مەن باشقىلاردەك ئۆز مېلىمنى كەسىتىپ.

ئۆز مېلىنى سۆيمىگەنلىك ئەقىلسىز نادان ئىشى.
خۇشخىرامان ئۇينامامدۇ ئۆزىنى سۆيگەن كىشى.
مەن شۇڭا سۆيدۇم ئۆزۈمنى پەخىرلىكەن ھەر قاچان.
ۋەتىنىم، خەلقىم، مېلىم دوستۇم مېنىڭ بولسۇن ئامان!

— بايۋەتچەم، - دېدى، ئۇ دەرھاللا سۆزىنى بۇراپ، شاتىۋادىن تېرىكتا چىقماق ئاسان، لېكىن تېرىكە رەخت كېيىپ شاتىۋاغا چۈشەك تەس. شۇڭلاشقا پېقىر كېيىنلىرى ھازىرچە شاتىۋا كىيىم بىلەن يۈردۈك. ھەر بىرلىرىڭىزنىڭ نەزەرلىرى چۈشۈپ تۇرسا زاۋۇتنىڭ پار - پۇر رەختىدىن چاپان كېيىشىمىزمۇ تەس ئەمەس.

بايۋەتچى ھازىرقى دىققىتىنى باشقىغا يۆتكىدى. نەچچە ۋاقتىن بېرى ئويلىغان ئويىنى ئەسلىدى. ئەھمەتخاننىڭ تەق - تۇرقىغا ياش - قۇرامىغا، ئىشقا چاققانلىقى، كۆڭلىگە ياققان كۆرۈنۈشىگە سەپسالدى - دە، ئالدىغا چاقىرىپ ئالدى. ئۇنىڭ بۇ كۆزۈتىشى ئەھمەتخاننى خىزمەتكە سالسا يارايدۇ. قول قىلىپ ئىشلەتسىمۇ ئۇنىڭ قولىغا قارايدۇ دېگەندىن دېرەك بېرەتتى.

— بىرەر جايغا خىزمەتكە ئېرۋەتسەك مايىللىقىڭلار قانداقراق؟!

كۈتۈلمىگەن بۇ سوئال ئەھمەتخاننى گاڭگىراتتى، بايۋەتچىنىڭ ئاغزىغا قاراتتى. نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، زۇۋانىمۇ سورەلمەي، بىردەم ئويلىنىۋالغان ئەھمەتخاننى تۇرمۇشىنىڭ خىجالەتلىك يوقسۇللۇقىنىڭ جاراھىتى ماقۇل دېيىشكە مەجبۇر قىلدى.

— ئەگەر جانابىلىرى بىزنى خىزمەتكە لايىق كۆرسىلە ... بىز ھەر قاچان تەييار، دېۋەتتى.

— ئانداق بولسا، دېدى بايۋەتچى، - ئەرتە كاتىۋات (ئىشخانا) مىزغا بارغايسىز.

مانا بۇ تاپىلانما ئەھمەتخاننى كاسىپلىق يولىدىن، ئەركىن ياشاش يولىدىن ئازدۇردى - دە، قۇللۇقنىڭ ئىسكەنجىسىگە ئىتتىرىۋەتتى.

2

ئەھمەتخان بايۋەتچىنىڭ تەكلىۋىگە ئاساسەن ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا بېرىپ، دەھلىزدە تۇرغاندا، كۆڭلى چىگىلدى، تولا تۇرۇپ بىلى ئىگىلدى. بايلارنىڭ يۈزسىزلىكى، ياغلىما سۆزلۈكلىكى ئۇنى رەنجىتتى.

ئۇ تۈنۈگۈنكى بايۋەتچىنىڭ ئادىمىگەرچىلىكى بىر كۈن ئۆتەيلا سايىغا ئوخشاش تېزلا يوقۇلۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەندە، بايلار دۇنياسىدىكى يۈزسىزلىكنى قاغىدى، خېلى كۈتكەندىن كېيىن كىرىشكە ئىجازەت ئالدى. لېكىن، كىرىپ چىقىۋاتقان مۇئامىلچىلەرنىڭ ئەرك بەرمەسلىكى ئىككى سائەتتەك كاشىلا قىلدى، يۈرىكى سىقىلدى. مۇنداق ھاياتتىن ۋاز كەچتى. بۇ ئەھۋالنى قەلەندەرنىڭ كىشىلەر ئىشىكى ئالدىدا بىر پارچە نان ئۈچۈن تەلمۈرۈپ تۇرغىنىدىنمۇ قەبىھراق كۆرۈپ، ئۆزىگە - ئۆزى تاپا - تەنە قىلىشقا باشلىدى: " ئۇستام، - دەپ ئۇ، ئۆزىگە خىتاپ قىلدى، - سىز ئىدىڭىز بىر ھۈنەرۋەن كاسىپ، بۇ خىل رەزالەتلىك كەسىپ ئەھلىگە ئىدىسۇمۇ ناسىپ؟»، " خۇدانىڭ بەرگىنىگە قىل قانائەت، كۆڭۈلنى قىلما مىننەتتىن جاراھەت» ! سىز كەسىپتىن ئازدۇر كۆپتۇر تاپقانىڭغا قىلماي شۈكرى، ئەندى بولدىڭىز بايلار ئالدىدا بۆكرى (دوككاق). "ئەززەيمەن قەنە، زەللىمەن تەمە" (كەمكى بارغا قانائەت قىلسا ئەزىز بولىدۇ. كەمكى

كىشىدىن تەمە قىلسا ئۇ ، خار بولىدۇ) تەمە يولىدا ئەمدى بولىسىز خاراپ ، تورۇك ئەمدى بايلار ئالدىدا قول باغلاپ ....» ئۇ ئۆز ئىشىدىن قىلاتتى ئەپسۇس ، بەلكەچكە قۇللۇقنى نومۇس . لېكىن ، بايۋەتچىنىڭ مۇلايىم سۆزى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى . ئەپسۇنلىرى ئەپسۇسلۇق ئىرادىسىنى بوشاشتۇرۇۋەتتى :

— سىزنى ئۇزاق ساقلاتتىم ، باشقىلارنى ئۆزەمدىن ئاران ئۇزاقلاتتىم . كەلدى ئەمدى سىزگە نۆۋەت ، سۆزلىشەيلى كەڭ تاشا ، ئۆتمىسۇن پۇرسەت . جاھانىنىڭ ئىشىدۇر شۇنداق ئالدىراش ، بىلىش كېرەك ئىلى ماناش ، قىلمىز كىشلەر بىلەن مۇئامىلە ، كېتىدۇ ۋاقىتلار قىلىشاندا مۇنازىرە . شۇڭلاشقا سىز دوستۇمنى قىلدىم خاپا . كەچۈرۈڭ ئىشىدىن كۆرۈلسە خاتا .

بۇ سۆزلەر ئەھمەتخاننى ئېرىتىۋەتتى . كۆرگەن خاپىلىقى قەيەرگىدۇر كەتتى ...

— قەدىناز دوستۇم، — دېدى بايۋەتچى، — بىز توپەيلىن باي بولدى بىر نەچچە ، سىز ماڭا بىجايى ئۇستاد، ئۆگەنگەن دەرسىمنى قىلمەن ياد . بايلار ھۈنەرۋەنلەردىن چىققان ، بەلكى سودىگەر ، ئېلىپ — ساتارلاردىن باي بولغان، مەن سىلىنى ئىشقا سالاي دەيمەنكى " قولۇڭ ياغ بولسا دوستۇڭغا سۇۋا» دەپتىكەن ئاتا بوۋىلار. مەن شۇنى ئىجرا قىلماقچىمەنكى سىلىنى ھۈنەرنىڭ جاپاسىدىن قۇتقۇزۇپ ، تىجارەت ئارقىلىق بىر نىمىلىك قىلىپ قويۇش ئارزۇيۇمدۇر.

بايۋەتچى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ شۇنداق دېدى : " سىلە ھەر ئىشتا چاققان — چىۋەر ئادەم ، يېتىدۇ بىزلەردىن ھەممەم بولسا ياردەم ، بەختىڭلار ئەگەر كەلسە ئۆگىنىپ تارتىپ ، كۆلىدۇ ئىقباللىڭلار ئوڭدا ياتىپ ، ئامەتنىڭ كۆزى قارىغۇ ، قولىدا ھاسىسىمۇ يوق ، بەختى ئوڭ كەلگەنلەرگە ئۆزلىكىدىن چاپلىشىۋالىدۇ.

3

بايۋەتچى بىلەن بولغان سۆھبەتنىڭ نەتىجىسى شۇ بولدىكى ، ئۇ ئەھمەتخاننى ئورۇمچىگە ئېۋەتىپ بىر سارايدا بېسىلىپ قالغان ئىككى مىڭ جىڭ پاختىنى سېتىپ كېلىشكە مەسئۇل قىلدى. ئەھمەتخان بىر بايتال ئاتنى مىندى — دە ، پايدىغا تەڭ شېرىك بولۇپ ئورۇمچىگە قاراپ كەتتى. ئەپسۇسكى، ئۇ ئورۇمچىگە بېرىپلا پەلەكنىڭ جەۋرى — جاپاسىغا ئۇچرىدى . چېرىك ھاكىمىيەتنىڭ مىللەتلەرنى بىر — بىرىگە زىتلاشتۇرۇش سىياسىتى ئاستىدا يۈز بەرگەن قوزغىلاڭغا يولۇقتى، پاختىسى بولاڭغا ئۇچرىدى .

" كىشىدىن يانسا دۆلەت ، ئالتۇن ئالسا بولغۇسى توپراق،
كۆل ئالسا بولغۇسى ئالتۇن ، كىشىگە بەخت يار بولسا» ،

(ناۋايى شېئىرىدىن)

ئەھمەتخاننىڭ بەختسىزلىك دۇنياسىدا تەتۈر كەلگەن ئىقبالى ئوڭغا تارتمىدى . ھادىسىگە ئۇچراپ سەرمايىسىدىن ئاجرىدى . ھەتتا قولىدىكى بار نەرسىسى پاراخورلار ئۈچۈن پارىغا كېتىپ، ئۆزى مۇڭلۇق يۇرتىغا قايتىشقا ئامالسىز قالدى . ئەھمەتخان ئەھۋالىنىڭ تۈتمۈشىنى بايۋەتچىگە مەلۇم قىلىش ئۈچۈن شېئىرى سۆز بىلەن تۆۋەندىكىچە ئىرسال نامىسىنى ئېۋەتتى :

مەن سالام قىلدىم ساڭا قالدىم بالاغا شۇ كۈنى،
ئىككى مىلڭ چىلڭ پاختىغا جاڭگۈيدى قىلدىڭ سەن مېنى .
بىرغىنا بايتال بېرىپ خومىۇزىغا بارغىل دىدىڭ ،
خۇمىۇزاڭغا مەن بېرىپ بىر كۈن ئامانلىق بولمىدى .
نەنسەندىن چىرىك چىقىپ خۇيخۇي بىلەن جەڭ قىلىپ ،
ئىككى مىلڭ چىلڭ پاختىڭىز بىردىن پىلىككەيەتمىدى .
مەن ئىدىم بىر قول ھۈنەرۋەن بىلمىگەچ جۇڭراچىنى ،
ئۆز تىلىمدا سۆزلىسەم ھېچكىم سۆزۈمنى ئۇقمىدى .
چوكىلەردە پاختىنى قىستى ، ئېلىپ كەتتى چىرىك ،
شام قىلىپ ياقتى ئۇرۇشتا پۇلنى ھېچكىم بەرمىدى .
ئەرز قىلدىم باش ئۇرۇپ ئاڭلاشقا ئىنسان تاپمىدىم ،
پارابەرسەمۇ ئەمەلدارمەن تەرەپكە باقمىدى .
تەلپۈرۈپ يۈردۈم كىشىلەر ئىشىگىدە باش قويۇپ ،
بىلمىگەچ ھېچكىم مېنى بۇ يۇرتتا كۆزگە ئىلمىدى .
ئاھ! ئادالەتسىزجاھاندا باش قېتىپ جان قاخشىدى ،
دەردىمە تاپماي داۋانى ئەندى ھالىم قالمىدى .

ئەھمەتخان بايانى ۋەقەدىن سۆڭ (كېيىن) ، بايۋەتچىگە يىلىنىپ ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ماكانىغا قايتىپ كېتىشنى تەلەپ قىلدى:

ئەرز بايان قىلدىم ساڭا ھالىمنى سورىساڭ كاشكى ،
دەرت تۆكۈپ بۇ ئەرزنى يازدىم رەھىم قىلساڭ كاشكى.
باشىغا كەلگەن دەرتلىمنى ئىزھار قىلدىم ئەرزىدە ،
سال قۇلاق دەتمەن سۆزىگە مەرت بولساڭ كاشكى .
سىزنى دەپ چۆللەر كېزىپ ئاۋارە بولدۇم نەچچە ئاي ،
چۈشتى بۇ باشىمغا سەۋدا چارە قىلساڭ كاشكى .
بىلمايىن نادانلىغىمدىن ئوتقا تاشلايمەن ئاياغ،
جىڭا ـ لاڭگاڭنى بىلىپ سودامنى قىلسام كاشكى .
مېنى قۇتقازغىل بۇ يەردىن يول ئۇزاق مەنزىل يىراق ،
ئارمىنىم كەتكەي ئىدى يۇرتۇمغا قايتسام كاشكى .
مەن ساڭا دەردىمنى يازدىم ، يەتمىسەڭ دەردىمگە گەر،
تاڭ سەھەر ئاھ تارتىشىمنى ئويلىغايسەن كاشكى .
ھال سورغىل ئەھمەت ئاخۇندىن ، ۋابالىم تۇتمىسۇن ،
بالاۋاقاڭ ۋ مېنىڭدەك بولمىغاي كاشكى .
ھەق تەلەپ ئەيلەي ساڭا ئەرزنى يازدى دوستىڭىز ،
رەھىم ئېتىپ بىچارىگە ئەجرىنى بەرسەڭ كاشكى.

4

ئەھمەتخان ئۆزۈن ئۆتمەي بايۋەتچىدىن تۆۋەندىكى مەزمۇندا ئۇچۇر ئالدى: «پاختىنىڭ بۇلاڭ - تالاڭغا ئۇچرىغانلىقىنى بىلدۇق، لېكىن، بۇ خىل ئەھۋال بىز بىلەن مۇناسىۋەتسىزدۇركى بىز پاختىنى سىزنىڭ مەسئۇللىقىڭىزغا ئۆتكۈزۈپ بولغانلىقىمىز ئۈچۈن زىيانكەشلەر ئۈستىدىن ئەرز قىلىش ۋە تەلەپ قىلىش ياكى ئالماسلىق سىزنىڭ ئىشىڭىزدۇر. بىز پەقەتلا سىز پاختىغا مەسئۇل بولغاندا ئۆز قەلىمىڭىز بىلەن يېزىپ بەرگەن ھۆججىتىڭىزگە ئاساسەن، سىزنىڭ ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيىڭىزنى تەسەررۇپ قىلىشلا ھوقۇقىمىزنىڭ بار ئىكەنلىكىدىن ۋاقىپ بولغايسىز!».

ئەھمەتخاننىڭ بېشىغا ئەندى ماكانسىزلىقتا ياشاشنىڭ مۇشكۇللىگى چۈشتى. بالا - چاقىسىنىڭ تالادا قالغانلىقىنىڭ دەردىدە كۆيدى. ئەسلى بەرگەن ھۆججىتىدە: "پەرۋاسىزلىق بىلەن ئوغرىغا بېرىش، ئوت كەتكۈزۈش، ئالدىراقسانلىق بىلەن زىيان تارتىش قاتارلىق ئىشلاردا بولغان زىيانغا ئەھمەتخان جاۋاپكار" دېيىلگەن ئىدى. لېكىن بۇ خىل تاسادىپىلىق توپىلاڭدا بولغان زىياننى ئۇنىڭغا ئارتىش، بايۋەتچىگە قارىتىپ ئېيتقاندا نامەرتلىك ئىدى.

5

بىر نەچچە يىللاپ مۇساپىرلىقتا قالغان ئەھمەتخاننىڭ ئۆز يۇرتىغا كېلىشىگە يول قالمىدى. سۆيۈملۈك خەلقى، ئەزىز يۇرتى، قەدىردان بالا - چاقىسىنى سېغىنغاندا يۈرىكى شۆركىنىپ كېتەتتى. بالا- چاقىلىرى ئاللا قاچان ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىلغان. ئۈچ ئېغىزلىق ئۆي بايۋەتچە تەرىپىدىن تارتىۋېلىنغان ئىدى. ئەھمەتخان كىچىك چاغلىرىدىكى دوستلۇقىنى ئەسلىتىپ قانچە يىلىنغان بولسىمۇ ئاقمىدى. بىرلىگەن پارا - رىشۋەتلەردىن سوراقچىلارنىڭ كۆڭلى بۇلغانغان ئىدى. يۈرەك باغرىنى نەپرەت چولغاپ، غەزەپ كۆچىگە تاقابىل تورالمىغان ئەھمەتخاننىڭ قولى بايۋەتچىگە سوزۇلماق بولغان بولسىمۇ، لېكىن، بايلارنىڭ "پىسيەنزە (ئىسىم يېزىلغان بارغاق قەغەز)" سى ھۆكۈمەت ئالدىدا ئېتىۋارلىق بولغانلىقتىن كىشىلەرنىڭ تەقدىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلاتتى - دە، بۇ "مۇقەددەس" باغاق ئەھمەتخاننى يامۇلنىڭ گۇندىخانىسىغا تاشلىشى تۇرغان گەپ ئىدى:

بايىنىڭ پىيەنزىسى قىلىدۇ ئىشنى ھەل، — چايانلار، قوڭغۇزلار يۈرۈيدۇ تالاي.
ئىگىلىدۇ گۇندىدا ئىگىلىمىگەن بەل. — چۈسلار، بۈرگىلەر ئوردىكام ئوينايدۇ،
قارا ئۆي بولىدۇ يوقسۇلنىڭ جايى، — يامىرىغان پىتلەرى قاننى شۆرايدۇ.
سۇلىدۇ بىردەم - دە ئۇنىڭ چىرايى. — سالغاندا ئايىقا كىشەن ھەم گۇندا،
قارا ئۆي ئۆمۈچۈك - ساچقانغا ساراي، — يوقالغان ئەمەسمۇ ھاياتلەر مۇندا.

دىدى - دە ئۆزىنى تۇتۇپ ئالدى.

ئەھمەتخاننىڭ كۆز ئالدىدا قەشقەرنىڭ مەشھۇر رەستىسى بولغان ئەنجان كوچىسىدا ياشىغان ئىبراھىم ئاخۇن ئاكىلارنىڭ "چولاق بايۋەتچە" دىگەن باي بىلەن مۇشۇ خىل ئۆي داۋاسى نامايان بولغاندەك بولدى. بۇ سەرگۈزەشتىمۇ خۇددى ئەھمەتخاننىڭ سەرگۈزەشتىسىگە ئوخشايتتى، دىمەك، ئىبراھىم ئاخۇن ئاكىلار ئۆز ھوقۇقىنى قوغداپ داۋالاشقان بولسىمۇ، لېكىن، داۋا ئاقىماي ئوتتۇز يىللاپ "دەۋران سۈرگەن، ئۆز سۆزىنى سۆز قىلىدىغان" دىگەن بايىنىڭ پۇلىنىڭ كۈچى بىلەن ئاقىۋەت ئۆيى تارتىۋېلىنىدى. باي ئۆي ئىگىلىرىنى يامۇلدا تۈرمىگە قاماتقان ئىدى.

مانا بۇ تارىخى تەجرىبە ئەھمەتخاننىڭ ئالدىنى توستى - دە مۇنىداق داۋادىن ۋاقتىنچە كەچتى ۋە بىر نەچچە يىللاپ مۇساپىرلىق دەردىنى چەكتى.

ئىزاھات: بۇ ئەسلىمە بۇندىن 40 يىل بۇرۇن قاسىم زۇنۇن ئېيتىپ بەرگەن ۋەقەلىك بويىچە رەتلەندى.

غۇنچىلار ئاۋازى

شېئىرلار

ئابلىمىت قۇربان

ئوقۇيمەن ئەشۇ قامۇسنى

دادام بۈگۈن ئېلىپ كەلدى،
يوغان بىر كىتاب.
قويدى ئۇنى شىكاۋىغا،
ئاستا ـ ئاۋايلاپ.
قاماشتۇرغاچ كۆزۈمنى ئۇ،
چاقناپ ـ يالتىراپ؛
يۈگەردىم ـ دە قولغا ئالدىم،
ئىتتىك ـ ئالدىراپ.
باقسام، ئۇنىڭ مۇقاۋىسى
كۆركەم ـ نەقىشلىك.
ئالتۇن ھەلدە يېزىلىپتۇ:
« قۇتاتغۇ بىلىگ».
سوراپ بىلسەم، يۈسۈپ بوۋام
يازغانىكەن ئۇنى.
ئايلاپ ـ يىللاپ ئەجىر قىلىپ،
كۈندۈز ھەم تۈنى.

كۆرسىتىلگەن ئىكەن ئۇندا،
چىن بەخت يولى.
« كىم شۇ يولدا ماڭسا، تاقار،ـ
دەپ،ـ بەخت گۈلى »
شۇڭا ئۇنى ئەجدادىمىز،
ئەتىۋا بىلىپ؛
ساقلىغانىكەن ئەسىرلەردىن،
تىلتۇمار قىلىپ.
بىلدىم: دىمەك، ئەشۇ قامۇس
ئىلىم كانىكەن.
مىللىتىمىز، خەلقىمىزنىڭ،
ئىپتىخارىكەن.
مەن ئوقۇيمەن جاندىن ئېزىز
كۆرۈپ ھەر كۈنى.
كۆزلىرىمگە تۇتىيادەك
سۈرۈپ مەن ئۇنى.

ئېپكەلمەيمەن سىگلىمنى

ئۈچ ياش سىڭلىم گۈلبوستان،
تۈرغىنىدا ئەركىلەپ؛
سۆيۈندىم مەن تېخىمۇ،
مېھرىم ئېشىپ ھەسسىلەپ.
تۇتۇپ ئۇنىڭ قولىدىن،
مەكتىۋىمگە ئېپكەلدىم.
جېكىلەپ مەن يولبويى،
" خاپا قىلماڭ! » دەپ كەلدىم.
بىراق، دەرس باشلىنىپ،
ئۆتەي تېخى ئۇن مىنۇت؛
" كېتىمەن! » دەپ پىچىرلاپ،
ئۇردى سىڭلىم يەرگە پۇت.
كۆنمىدى ھېچ، بەزلىسەم،
كەنپىت، گازىر تەڭلىسەم.
بېسىقىمىدى خەقىشى،
ھەتتاكى " نان يەڭ! » دىسەم.
يىغلىۋەتتى ئۈن سېلىپ،
شۇئان تەرتىپ بۇزۇلدى.
يېردىملاشماي دەرسمۇ،
توختاپ قالدى- ئۈزۈلدى…
ساۋاق قىلىپ داۋاملىق،
بۇ يارىماس ئىشىمنى؛
ئوقۇش يېشى توشقىچە،
ئېپكەلمەيمەن سىڭلىمنى.

ئامىدىن قۇچقاچ ئالغاندا..

بىر بالىنى ئۇچراتتىم،
يېزىدىمىز نىڭ يولىدا.
(داكا باغلاپ، ئوڭ قولنى-
ئېسىۋاپتۇ بوينىدا).
ئۇنىڭ سولغۇن چىرايى،
چەكتى قەلبىم تارىنى.
توختاپ بىر پەس يولۇمدىن،
سوراپ قالدىم ھالىنى.
جاۋابىدىن بىلدىم مەن:
ئىسمى ئۇنىڭ مۇختار كەن.
قۇچقاچ تۇتۇش - بېقىشقا،
كىچىكىدىن خۇشتار كەن.
كونا ئارزۇ - ھەۋىسى،
جۇشۇپ قايتا ئېسىگە؛
بېرىپ قاپتۇ يېقىندا،
يۇرت - مەھەللە چېتىگە.
دەل شۇ پەيتتە بىر قۇچقاچ،
ئۇچۇپ كېلىپ پۇررىدە؛
" ۋىچىر - ۋىچىر » سايراپتۇ،
ئۆگزىنىڭ ئۈستىدە…
ئەشۇ ئانا قۇچقاچنى،
تۇتىمەن دەپ تامادا؛
تامغا چىقىپ مۇختارجان،
ساپتۇ قولنى كاماغا.
پۇت تېرەلگەن كونا خىش،
كىرۇۋىگىدىن يېرىلىپ؛
سۇنۇپتۇ قول جەينەكتىن،
شۇئان مۇختار يىقىلىپ…
كىچىك دوستلار، بۇ ئىشتىن،
ئاچچىق ساۋاق ئالايلى.
قۇچقاچ " تۇتۇپ » مۇختاردەك،
يامان ھالغا قالمايلى!

قىش خىيالەتلىرى

(سىكەل)

مۇقەددىمە

كەتتى كەچكۈز خوشلۇشۇپ،
كەلدى قىش يېتىپ.
تەبىئەتكە خىلمۇ ـ خىل
سوۋغاتلار ئېلىپ.
سوغىقى باردەپ ئۇنىڭ،
بولماڭلار بىزار.
خىسلىتىنى بىر ـ بىرلەپ،
قىلىمىز ئىزھار:

قىرو

قاپلىغاندا تۈنبويى
زېمىننى قىرو
دەيسىز : ”كۆكتىن مەرۋايىت.
تۆكۈلگەنمىدۇ؟“
قوشار ھۆسنىن شۇ قىرو
كائىناتلارغا.
كەۋسەركەبى ياقار ئۇ
مايسىزارلارغا.

قار

كۆك قەرىدىن لەپىلدەپ،
چۈشسە ئاپپاق قار؛
مەپتۇن قىلار دىللارنى،
شاتلىق ـ ئىپتىخار.
تال ـ تېرەكتە ئېچىلار،
پېرىدەك ـ چېچەك.
گويا قىزلار چەككەندەك،
ئاق ماموق لىچەك.
تۈنجى قاردا شات ـ خۇرام،
ئويۇن باشلايمىز.
قويۇپ شەرتلەر ئۆز ئارا،
قارلىق تاشلايمىز.

مۇز

دەريا، ئۆستەڭ، كۆللەردە
سۇلار مۇز قېتىپ؛
يارلار قوياش نۇرىدا،
كۆزنى چاقنىتىپ.
ئەتە ـ ئۆگۈن بەيگىدە،
چۈشۈپ ئوغۇل ـ قىز؛
مۇز تېيىلىپ كانكىدا،
خۇشال ئوينايمىز.
يۈز ـ كۆزلەرگە نەشتەردەك،
ئۇرۇلسىمۇ سوغ؛
تاۋلايمىز بىز بەدەننى،
ۋۇجۇدىمىز چوغ.

خاتىمە

دېمەك، دوستلار قىشنىڭمۇ،
كۆپتۇر خىسلىتى.
خۇددى باھار، ياز، كۈزدەك،
يۈكسەك ھۆرمىتى.

شاھزادە بىلەن ئالۋاستى

(چۆچەك)

بۇرۇن بىر شاھزادە بولغان ئىكەن ، ئۇ ئۆزىنىڭ خانىش ئانىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن . خانىشمۇ شاھزادە ئوغلىغا ئىنتايىن ئامراق ئىكەن . شاھزادە خانىش ئانىسىنىڭ ئىجازىتىسىز ھېچ قەيەرگە بارمايدىكەن . خانىشمۇ شاھزادە ئوغلىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بەرمەي قالمايدىكەن، ئوغلىدىن بىردەممۇ ئايرىلىشقا كۆڭلى قىيمايدىكەن . كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادە خانىشتىن شىكارغا چىقىش توغرىسىدا ئىجازەت سوراپ تۇرىۋاپتۇ. خانىش نائىلاج شاھزادىنىڭ شىكارغا چىقىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ . شاھزادە خانىشنىڭ ئىجازىتىنى ئالغاندىن كېيىن تاغ باغرىدىكى گۈزەل مەنزىرىلىك بىر ئورمانزارلىققا كەپتۇ . شاھزادە ئۇ يەردە بىر ساھىپجامال قىز بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ . بۇ ساھىپجامال قىزنىڭ مۈرىسىنى يېپىپ تۇرىدىغان قويۇق ئالتۇن چاچلىرى ، مىسران قىلىچتەك ئىنچىكە قەلەم قاشلىرى، مەرۋايىت ـ ئۈنچىلەردەك ئاپپاق چىشلىرى ، پىشقان گىلاستەك قىپقىزىل لەۋلىرى ، كۆپ ـ كۆك دېڭىزدەك چەشمە كۆزلىرى ··· شاھزادىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋاپتۇ. ساھىپجامال قىز نازۇ ـ كەرەشمە ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرىدىغان چەشمە كۆزلىرى بىلەن شاھزادىگە شۇنداق بىر نازاكەتلىك باققان ئىكەنكى ، شاھزادە شۇ ھامان مەستە ـ مۇستەغرەق قايىنىمىغا غەرق بولۇپ ، شۇ ھامان ئۇنىڭغا ئاشىق بىقارار بولۇپتۇ. ئۇنىڭ قەلبىنى ئاجايىپ كۈچلۈك ئىشقى ـ مۇھەببەت رىشتىسى چىرمىۋاپتۇ . شۇندىن ئېتىۋارەن شاھزادە ھېلىقى گۈزەل ئورمانزارغا بېرىپ ساھىپجامال قىز بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان بوپتۇ . بىر كۈنى شاھزادە ۋەدىلەشكەن قاراردا ئورمانزارلىققا يېتىپ كېلىپ قارىسىدەك بولسا ، ساھىپجامال قىز بىر بۇلاق بويىدا قويۇق سايە تاشلاپ تۇرغان مەجنۇن تالغا يۆلەنگىنىچە كۆزىنى بۇلاقتىن ئۈزمەي غەم غۇسسە قايىنىمىغا پېتىپ ئولتۇرغىدەكمىش . ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئىلگىرىكى خۇشخۇي نازۇ ـ كەرەشمە ئورنىنى خاپىلىقنىڭ قارا بۇلۇتلىرى توسىۋالغانلىقىنى كۆرگەن شاھزادە ھەم تەئەججۇپ ھەم ئەنسىرەش ئىچىدە " ئى ساھىپجامال گۈزىلىم ، سىزگە نېمە بولدى ؟ ياكى ئاغرىپ قالدىڭىز-

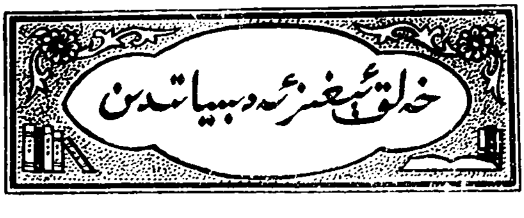

مۇ؟ سىزگە نىمە بەرسەم ئايدەك گۈزەل جامالىڭىزدىن غەم - غۇسسەنىڭ قارا بۇلۇتلىرى تارقايدۇ ؟»
دەپ سوراپتۇ . ساھىپ جامال قىز بېشىنى چايقاپ ئاغرىپ قالمىغانلىقىدىن بىشارەت بېرىپتۇ ۋە
شاھزادىگە قاراپ :

ئى، شانۇ - شەۋكەتلىك شاھزادە ، سىز ماڭا بىر تال يىڭنە ئەكىلىپ بەرسىڭىز، دەپتۇ.
شاھزادە ھوزۇر - دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ئوردىغا بېرىپ خانىش ئانىسىنىڭ بىردىن - بىر
تەۋەرۇك يىڭنىسىنى ئەكىلىپ بېرىپتۇ . شۇندىن كېيىن ساھىپ جامال قىزنىڭ چىرايىدىكى خاپىلىق
بۇلۇتلىرى تارقاپ، ئۇنىڭ ئورنىنى خوشاللىق ئاپتىۋى قاپلاپتۇ . ئۇلار بۇلاق بېشىدا شىرىن مۇڭ-
دىشىپ قوياش تاغ كەينىگە مۆككەندە ئەتىسى يەنە شۇ قارارda ئۇچرىشىشقا ۋەدىلىشىپ ئايرى-
لىشىپتۇ . ئەتىسى شاھزادە شۇ قاراردا بۇلاق بېشىغا بېرىپ قارايدىغان بولسا ، ساھىپ جامال
قىز يەنە خۇددى تۈنۈگۈنكىدەك خاپا ھالدا ئولتۇرغىدەكمىش ، شاھزادە يەنە تۈنۈگۈنكى سۆزلەر-
نى تەكرارلاپ ئۇنىڭدىن : — سىزگە نىمە بەرسەم ئاي جامالىڭىزنى توسۇۋالغان خاپىلىق بۇلۇت-
لىرى تارقاپ خوشاللىق ئاپتىۋى چىقىدۇ ؟ — دەپ سوراپتۇ . ساھىپ جامال قىز شاھزادىدىن بىر
دانە تۈگمە ئەكىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ . شاھزادە شۇ ھامان ئوردىغا بېرىپ ئانىسىنىڭ خا-
نىشلىق زەر تونىنىڭ ئالتۇن تۈگمىسىنى ئېلىپ كېلىپ ساھىپ جامال قىزغا بېرىپتۇ . ئاندىن سا-
ھىپ جامال قىزنىڭ ئاي جامالىغا سايە سالغان خاپىلىق بۇلۇتلىرى تارقاپ خوشاللىق ئاپتىۋى
پارلاپتۇ . ئۇلار بۇلاق بېشىدا ئۇزاققىچە شىرىن - سۆھبەتلەر قىلىشىپ قوياش تاغ كەينىگە
مۆككەندىن كېيىن ئەتىسى يەنە شۇ قاراردا كۆرۈشۈشنى ۋەدىلىشىپ قاپتۇ . ئەتىسى شاھزادە بۇ-
لاق بېشىغا كېلىپ قارىغىدەك بولسا ، ساھىپ جامال قىزنىڭ چىرايىدىكى خاپىلىق بۇلۇتلىرى شاھ-
زادىگە غەزەپ مۆلدۈرلىرىنى ياغدۇرۇپ تۇرغىدەكمىش . شاھزادە ھەيران - ھەس بولۇپ يەتتە
ئىگىلىپ تازىم بىجام كەلتۈرگەندىن كېيىن ، ساھىپ جامال قىزنىڭ غەزەپ مۆلدۈرلىرى يېغىپ
تۇرغان كۆزىگە قاراپ :
ئى ساھىپجامالگۈزىلىم، سىزگە نىمە بولدى؟ سىز نىمىشقا خاپا بولدىڭىز؟ سىزگە يەنە نىمە
كېرەك ؟ - دەپ سوراپتۇ . ساھىپ جامال قىز بولسا تال - تال ئۇقيا كىرپىكلىرى سايە تاشلاپ
تۇرغان چەشمە كۆزلىرىنى شاھزادىگە ئەمەس ، بەلكى كۆپ - كۆك ئاسماندىكى قوي پادىلىرىدەك
ئۈزۈپ يۈرگەن ئاپپاق بۇلۇت توپلىرىغا تىككىنىچە خىيال سۈرۈپ جىم تۇرۇۋىرىپتۇ . بۇ چاغدا
شاھزادە بىتاقەت بولۇپ :

ئى ، ساھىپ جامال گۈزىلىم ، سىزگە ئەشۇ ئاپپاق بۇلۇتتەك توپ - توپ قوي پادىلىرىنى
ئەكىلىپسوۋغا قىلايمۇ -يە ؟ مەن سىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن ، پەقەت سىزنىڭ ئەشۇ ئاي جا-
مالىڭىزدىن خاپىلىق بۇلۇتلىرىنى تارقىتىۋېتىپ، خۇشخۇي نازاكەتلىك ، كۈلكە ئاپتىۋىنى كۆرۈشكە
مۇمكىن بولىدىغانلا بولسا، سىز مەيلى نىمىنى تەلەپ قىلسىڭىز ، تەلىۋىڭىزنى بىجا كەلتۈرۈشكە تەي -
يارمەن ، - شاھزادە ئىلتىجا ياشلىرى قويۇلۇۋاتقان كۆزلىرى بىلەن ساھىپ جامالغا تەلمۈرۈپ
تۇرۇپتۇ. ساھىپجامال قىز ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ ، ئالماشتۇرۇپ بىر خىل كۈچلۈك تىلى -
نىش ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىنى شاھزادىگە ئاغدۇرۇپ تۇرۇپ دەپتۇ :
— ئى ، شاھزادە يىگىت ، ئەگەر سىز مېنى خوشال قىلىشنى ئويلايدىكەنسىز ، ماڭا سىز خا-
نىش ئانىڭىزنىڭ سوقۇپ تۇرغان قىززىق يۈرىكىنى ئەكىلىپ بېرىشىڭىز كېرەك.
شاھزادە، بەجايىكى ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمىگەن ھالدا ، ھەيرانلىق پاتقىقىغا پېتىپ ، ئۆز
ئورنىدا قېتىپلا قاپتۇ . بۇ چاغدا ساھىپ جامال قىز ، شاھزادىنىڭ ئىككىلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ-
تۇ-دە ، چەشمە كۆزلىرىدىن گويا كى يىپى ئۈزۈلگەن ئۈنچىلاردەك ياش ئۈنچىلىرى ئۈزمەي تۆ -
كۈلۈشكە باشلاپتۇ . بۇنىڭدىن كۆڭلى بىئارام بولغان شاھزادە ئېسىنى يىغىپتۇ . ئارقىسىغا بۇرۇ -

لۇپلا، ئۇچقاندەك ئوردىغا — خانىش ئانىسىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇ چاغدا خانىش ئۇيقا دېڭىزىغا غەرق بولۇپ كەتكەن ئىكەن. شاھزادە، دەرھال ئانىسىنىڭ كۆكسىنى يېرىپ، ئۇنىڭ سوقۇپ تۇرغان قىزىزىق يۈرىكىنى ئېلىپ ساھىپ جامال قىزنىڭ قېشىغا يۈگرەپتۇ. شاھزادە ئورمانلىققا يېتىپ بارغاندا، ئۆزىنى بەجايىكى بىر قاپ — قاراڭغۇ شام گور ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھىس قىپتۇ، ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەپتۇ. ئۇ ھەر بىر قەدەم تاشلىغاندا، بەدەنلىرىگە گوياكى يىڭنە سانجىغاندەك تىكەن — چاتقاللار سانجىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇ يەنە بىر قەدەم مېڭىشىغا بېشى قېيىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىدىكى ئانىسىنىڭ يۈرىكىدىن شۇنداق بىر ئىندا كەپتۇ:
" ئى، ئوغلۇم! سەن يىقىلىپ چۈشتۈڭمۇ؟ بىر يېرىڭ قاتتىق ئاغرىپ كەتتىمۇ؟ ئوغلۇم!... مەن ئاخىرى ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم. سەن بىر نەفس ئەجدىرھادەك ئالۋاستىنىڭ سېھرىگەر قولىغا چۈشۈپ قاپسەن. سەن بەرگەن يىڭنىنى ئۇ بەدىنىڭگە سانجىدى، ئوغلۇم سەن خوشال قىلماقچى بولغان بۇ ساھىپ جامال قىز سۈرىتىدىكى ئالۋاستى ئەمدى سېنىڭمۇ يۈرىكىڭنى كاۋاپ قىلىپ يېسە ئاندىن بىردەملىك خوشال بولۇپ خۇنۇك چىرايى ئېچىلغانلىقىنى چۈشەنمەمسەن؟... ئوغلۇم! سەن ئەمدى كېچىكتىڭ، ئاھ... ئېقىلسىز ئوغلۇم.»

ئانىنىڭ يۈرىكىدىن چىققان بۇ سادادىن تاغلار تىترەپ، ئاسماندا كۈچلۈك چاقماق چېقىلىپ كېتىپتۇ. شاھزادە چاقماق يورۇقىدا ساھىپ جامال قىزنىڭ ئۆزى سوۋغا قىلىپ بەرگەن يىڭنىنى نەيزە، تۈگمىنى قالقان قىلىپ، ئەجدىرھادەك ئاغزىنى ئېچىپ، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بۇ چاغدا شاھزادە ساھىپ جامال قىز تەرەپكە قاراپ ئىنتىلىشىگە ئۇنىڭ قولىدىكى خانىش ئانىسىنىڭ يۈرىكى شاھزادىنىڭ قولىدىن ژۇلقۇنۇپ چىقىپتۇ-دە، كۈچلۈك يالقۇنغا ئايلىنىپ ساھىپ جامال قىزنىڭ قولىدىكى نەيزە قالقانلىرىنى ئېرىتىپ تاشلاپ، ساھىپ جامال قىزنىمۇ تۇتۇنگە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. شاھزادىنىڭ پۇت — قولى دىتنۇشۇپ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ كۆزىنى قايتا ئاچالماپتۇ.

پەيزىۋات ناھىيىلىك 2 - يېڭىلىك سانائەت ئىدارىسىدىن: ئۆمەرجان روزى توپلىغان.

(بېشى 125-بەتتە)

شىدىن؛ كۆكتە ئۇچۇپ، سۇدا ئۈزۈشتىنمۇ توسالايدۇ. مۇلارنىڭ ھەممىسىنى " شەيتاننىڭ پەيلى " ھەتتاكى ۋەلىسپىتىنىمۇ " شەيتاننىڭ ھارۋىسى " ئۇنى مىنگەنلەر شەيتاننىڭ پەيلىنى قىلغانلار قاتارىدا قىيامەت كۈنى شەيتان بىلەن بىر گوردىن قوپۇدۇ... دەيدىغان پەتىۋالىرى بار. ئۇنىڭدىن باشقا " ئاتاڭ ياتقان ياتاقدا پاختا ئات!» دېگەننى تەرغىپ قىلىپ، يارىيا ھارۋۇ بىلەن بۇقۇسا. بويۇنتۇرۇقتىن نېرىسىغا ئۆتۈشنى " گۇنا " ھىساپلايدۇ. شۇڭا مەن بارغان يېرىمگە بارالايمەن، كەلگەن يېرىمگە كېلەلەيمەن، خاتىرجەم بولۇپ قالدىم.

شەيتاننىڭ ئاغزىدىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان ئالىم چالا موللىغا بولغان غەزىۋىنى باسالماي:

سەن ھەققەت ئىزدىسەڭ قىلغان ئىنايەتىڭ قېنى؟
راستىنى يالغان قىلىپ، ئېيتقان شاھادىتىڭ قېنى؟
ئۇنىمۇ دەيسەن يامان، ھەم بۇنىمۇ قىلساڭ يامان،
ياخشىلىققا باشلىغان كەشپى - كارامىتىڭ قېنى؟
جانى سەن "جىلك" مال قىلىپ، شەيتان ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ،
شۇنچە كۆپ "ئەجرىڭ" ئۈچۈن ئالغان مۇكاپاتىڭ قېنى؟!

دىگەن ناخشىنى ئوقۇپ، ئاينى يولداش، چولپاننى سىرداش قىلىپ، يولغا راۋان بولۇپتۇ.

ۋوروۋسكى كوچىسىدىكى 52 - قورادا

سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتىدە بولغان چاغلىرىمدىكى ئويلىرىم

جۇ چۇنيۇ

موسكۋانىڭ يېقىملىق گۈگۈمى خاتىرجەم ۋە جىمجىت. كىرىمىل سارىيى ئىچىدىكى چىركوۋلارنىڭ ئالتۇنرەڭ ئۆگزىسى زەڭگەر ئاسمان گۈمبىزى بىلەن تۇتۇشۇپ كەتكەن ئىدى، كوچىلاردا لېرمونتوپ، پۇشكىن، شېۋچېنكو، تولستوي، گوركى، ماياكوۋسكى. ئا. فادېيېپلارنىڭ ھەيكەللىرى زەررەڭ، قىزغۇچ شەپەقكە پۈركۈنۈپ تۇراتتى. بىر ياش ئانا بىر قولىدا «ئانىنا كارېنىنا» دېگەن كىتابىنى كۆتىرىپ، يەنە بىر قولىدا بالىسى شىرىن ئۇخلاۋاتقان كىچىك غالتەكنى ئىتتىرگەن ھالدا بۇ ھەيكەللەر ئالدىدىن ئۆتۈۋاتاتتى. بۇ ئۇلۇغ ئەدىپلەرنىڭ ھەيكەللىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى ھەرۋاقىت بۈگۈنكى سوۋېت خەلقىنىڭ تۇرمۇشىغا ھەمرا بولماقتا.

ئۆتكەن يىلى سېنتەبىرنىڭ بىر كۈنى سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى يۈرى پېتروۋىچ ۋورونوپ سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى گېئورگى موكايېۋىچ ماركوپقا ۋاكالىتەن مېنى ۋوروۋسكى كوچىسىدىكى 52 - قورا — سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتىگە زىيارەتكە تەكلىپ قىلدى. بۇ يەردە يۈرى ۋورونوپ مېنى باشلاپ يۈرۈپ، بۇ قورادىكى ل. تولستوينىڭ ھەيكىلىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى. بىر ساغۇچ تامدا كىچىككىنە بىر ۋىۋېسكا ئېسىقلىق تۇراتتى، مەن بۇ ۋىۋېسكىدىكى خەتنى ئوقۇپلا بىرنىمىنى ئېسىمگە ئالغاندەك بولدۇم-دە، سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتى جايلاشقان بۇ قورانىڭ ھەممە يېرىگە كۆز يۈگۈرتتۈم، ۋىۋېسكىدا:

ل. تولستوي مۇشۇ قورانى تەقلىد قىلىپ «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» تىكى بىبىل بىزوخوۋنىڭ ھوجرىسىنى سۈرەتلىگەن، دەپ يېزىلغان ئىدى.

— بۇ ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە، — دېدى يۈرى ۋورونوپ.

شۇنداق، سوۋېت يازغۇچىلىرى ئەدەبىيات ئەنئەنىسى ۋە ئەدەبىيات مىراسلىرىغا بەكمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ، بۇ غايەت زور بىر مەنىۋى بايلىق.

بۇ ئۆزەمنىڭمۇ ھېكايە يازىدىغانلىقىدىن بولسا كېرەك، ئەتىمالىم. مەندە سوۋېت يازغۇچىلىرىنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىگە نىسبەتەن تېخىمۇ قىزىقىش پەيدا بولدى. مەن تۇۋبىنىڭ ھەيكىلى ئالدىدا يۈرى ۋورونوپتىن ھازىر سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىدىكى ئەھۋاللارنى سورىدۇم. ئۇ مۇنداق دېدى:

— يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پىروزا ئىجادىيىتىدە مۇۋەپپەقىيەتلەر ۋە غايەت زور تەرەققىياتلار بارلىققا كەلدى. بۇ جەھەتتىكى ئەھۋاللار سىلەرنىڭكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيدۇ. بىزگە مەلۇمكى، سىلەرنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى پىروزا ئىجادىيەتلىرىڭلارنىڭ نەتىجىسىمۇ خېلى كۆرۈنەرلىك بولۇۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ پىروزادىكىنى ھېكايىلارنى كۆرسىتەتتى. رۇس تىلىدا شېئىر، دىراما، كىنو ئەدەبىياتى ۋە باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەردىن باشقىسى پۇتۇنلەي پىروزا (ПРОЗА) دەپ ئاتىلىدۇ. مەن سوۋېت يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆرۈش ھەم ئۇلار بىلەن كەڭ ئۇچرىشىش داۋامىدا ئۇلارنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتى جەھەتتىكى تەرەققىياتى ۋە ئۆزگىرىشلىرىنى ھېس قىلدىم.

ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى پېشىۋالار يەنىلا جۇشقۇن ھالدا ئۆز قەلىمىنى ئىشقا سېلىۋېتىپتۇ. نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن شولوخوپ ھېلىمۇ ساغلام ھالدا دون دەرياسى بويىدىكى قېدىمى جايىدا ياشاۋېتىپتۇ، «رۇس ئورمانلىقى» بىلەن ئەدەبىيات مۇنبىرىدە شۆھرەت قازانغان 84 ياشلىق لېئونوپ ھېلىمۇ ياش يازغۇچىلار قۇرۇلتىيىدا نوتۇق سۆزلىمەيدىكەن؛ بابايېۋسكى سېمىيون پېترووۋىچ ياشىنىپ قالغان چېغىدىمۇ قەلىمىنى تاشلىماي كۇبانىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ تەسىرلىك كارتىنا — «ئاخىرقى بىر ئات» دېگەن رەسىمىنى سىزىپ چىققان؛ «مەڭگۈ سەپتىن چۈشۈپ قالماسلىق» نى يازغان گونچار يەنە «سېنىڭ شەپىقىڭ» ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ياش يازغۇچىلىق باھارىنى ئويغۇتقان؛ ۋورونېنىنىڭ يېڭى ھېكايىلىرى ئۈزلۈكسىز چىقىپ تۇرغان؛ ۋادىم كورېۋنىكوپنىڭ سانائەتنى تېما قىلىپ يازغان «دەرەخ يىلتىزى ۋە ئۇنىڭ ئۇچى» دېگەن رومانى خېلى ياخشى باھاغا ئېرىشكەن ...... ۋاھالەنكى، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتى ھەر ھالدا گوركى دەۋرىگىمۇ، ئا. فادىيېپ دەۋرىگىمۇ، ر. ئا. پېدىن دەۋرىگىمۇ ئوخشىمايدىكەن. يېڭى بىر ئەۋلات يازغۇچىلار باش كۆتىرىپ چىقىپ، بۇرۇنقى ئەندىزىلەر بىلەن قانائەتلىنىپ قالماي، ئېچىش خاراكتېرلىك ئىزدىنىشتە بولۇۋېتىپتۇ. بۇ سوتسىيالىستىك رېئالىزىم شۇئارىنى يېڭى مەنا بىلەن تەمىن ئەتكەن. ئۇنىڭ چوڭقۇرلىقى ۋە كەڭلىكىگە ئىلگىرى سىغدۇرغىلى بولمايدىغان نۇرغۇن مەزمۇن، ئېقىم ۋە تېمىلارنى سىغدۇرغىلى بولىدىكەن.

بىر كۈنى گوركىنىڭ قېدىمى تۇرالغۇ جايىغا كېتىۋېتىپ، گوركىنىڭ دۇنيا ئەدەبىياتى تەتقىقات ئىنىستىتۇتىدىكى بورىس رىۋۋېچ لىفكىندىن:

— نۆۋەتتە سوۋېت ئىتتىپاقى ھېكايە ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئالاھىدىلىكى نېمە؟ — دەپ سورىدۇم. ئۇ كۆپ ئويلانماستىنلا جاۋاپ بەردى:

— مەزمۇنىنىڭ خىلمۇ - خىل ۋە مول بولغانلىقى. سىز كىروپىنىنىڭ «زەمزەم» دېگەن پوۋېستىنى ئوقۇغانمىدىڭىز؟

— بۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرى «يېڭى دۇنيا» ژۇرنىلىدا ئوقۇغان ئىدىم، سەل - پەل ئېسىمدە قېلىپتۇ، بۇ ئەسەرگە زەمزەم تۇغرىسىدا بىر خەلق چۆچىكى قىستۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆمۈر بويى باشقىلارنىڭ ئىش - پىشىغا ياردەم بېرىدىغان، قايسى ئائىلىگە كىرسە، شۇ ئائىلىدە قوساق باقىدىغان، ھەممە كىشىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن، ئورمان باققۇچى بىر ئاقكۆڭۈل كىشى يېزىلغان. كىم بىلسۇن، ئۇ ئەمدى باشقىلاردىن ئىشلەپ بەرگەن ھەققىنى ئالمايدىغانلىقىنى جاكالىغاندا، كىشىلەر ئۇنى خاتا چۈشىنىپ قالغان. ئۇ ئۆزىنى ئەسلەپ، كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە بۇرۇنقىدەك ئۇنىڭ داۋى ئېھتىياج ئەمەسلىكىنى چۈشەنگەن. بۇ ئەخلاق كۆز قارىشى ۋە مۇرەككەپ كىشىلىك خۇلق-

مىجەز يېزىلغان ئەسەر. شۇ چاغدا بۇ ھال ماڭا ياپونىيىلىك يازغۇچى گەيچۇەن يازغان «بۇرۇن» دېگەن ئەسەرنى ئەسلەتكەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ يەنە كېلىپ گەيچۇەننىڭ ئەسىرىگە خېلىلا ئوخشىمايتتى. يەنە بېلورۇسىيىلىك يازغۇچى ساميياگىننىڭ رومانى «سېنىڭ ئازاۋىڭنى مەن تارتاي» دېگەن ئەشۇنداق تېمىلارمۇ بار، بۇنىڭدا دۈشمەننىڭ پىسخىك ھالىتى ئادەتتىكىدىن باشقىچە يېزىلغان.

مەن بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقمىغان ئىدىم، بورىس لىفكىن ماڭا كىتابنىڭ ئومۇمىي مەزمۇنىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، دۆلەت ئىگىلىگىدىكى مەلۇم بىر دېخانچىلىق مەيدانىدىكى ماشىنا بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش ئەترىتىدە بىر ئەترەت باشلىقى بار ئىكەن. ئۇنىڭ پەختىلىك بىر ئائىلىسى بولۇپ، تۇرمۇشى باياشات، خاتىرجەم ۋە كۆڭۈللۈك ئۆتىدىكەن. لېكىن بىر كۈنى ئۇرۇشتا قامالغان بىر بۇزۇۋ ئەبلەخنىڭ قاماق مۇددىتى توشۇپ قايتىپ كەپتۇ، بۇ ئەبلەخ دەل ئەينى يىللىرى نېمىسلارنى باشلاپ كېلىپ، ھېلىقى ماشىنا بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش ئەترەت باشلىقىنىڭ ئانىسى ۋە سىڭلىسىنى ئۆلتۈرگۈزىۋەتكەن ئىكەن. ھېلىقى ئەبلەخ ئەترەت باشلىقىنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆتكۈزگەن جىنايى قىلمىشىغا بىردىن - بىر ھايات گۇۋاچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ۋەھىمە يەپ، گۇۋاچىنى يوقىتىۋەتمەكچى بوپتۇ - دە، باكنى پارتلىتىپتۇ. نەتىجىدە، پارتلىتىلىپ ئۆلگەن كىشى ئۇ ئۆلتۈرمەكچى بولغان كىشى ئەمەس بولۇپ چىقىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ تېخىمۇ قورقۇپ، يۈرەك كېسىلىگە گىرىپتار بوپتۇ. دېخانچىلىق مەيدانىنىڭ دوختۇرى دەل ماشىنا بىلەن تېرىقچىلىق قىلىش ئەترەت باشلىقىنىڭ خوتۇنى ئىكەن، ئۇ جىددىي قۇتقۇزۇشقا كەلگەندە، ھېلىقى بۇزۇق ئەبلەخ ئۆز ئايالىنىڭ پارتلىتىشىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى دوختۇرغا پاش قىلىپ قويماقچى بولغانلىقىدىن ھودۇقۇپ كېتىپ، ئايىلىغا قاراپ ئېتىلىپ كەپتۇ. دوختۇر ئۇنى توسۇپ ئىتتىرىپ يەرگە يىقىتىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئەبلەخ جېنىدىن جۇدا بولۇپ بېشىنى يەپتۇ. دوختۇر سوتقا بېرىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلماقچى بولغان ئىكەن، كىشىلەر ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىپتۇ.

بۇنداق رومانلار ئىلگىرىكى بەزى يازغۇچىلارنىڭ زور ۋەقەلەرنى ئىپادىلەش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىدىن ۋە ئۆزگۈرۈچان دەۋرلەردىكى ئارقا كۆرۈنۈش شارائىتىدا ئالاھىدە بەلگىلىنىدىغان ئىجتىمائىي ۋەزىيەتنى ئورۇنلاش يولى ئارقىلىق پېرسوناژلارنى ئېچىپ بېرىشىدىن پەرقلىنىدۇ؛ بۈگۈنكى سوۋېت يازغۇچىلىرى ئاساسىي دىققەت-ئېتىۋارىنى خىلمۇ-خىل زىددىيەتلەر ئىچىدە ياشايدىغان كىشىلەرگە قاراتماقتا؛ ئادەم تۇرمۇشىنىڭ ھەر خىل ساھەلىرىدە مەۋجۇت ئىكەن، ئەدەبىياتنىڭ قەدىمىمۇ مۇقەررەر ھالدا ھەر خىل تۇرمۇش ساھەلىرىگىچە يېتىشى، بۇنىڭ بىلەن ئەسەرلەرنىڭ تېما ئىدىيىسىنى كېڭەيتىشى كېرەك.

ئوخشاش بولمىغان مۇرەككەپ تۇرمۇش زىددىيىتىدە ياشىغان كىشىلەر ئۆزگىچە ئىندىۋىدۇئاللىقى بىلەن بۈگۈنكى سوۋېت ھېكايىلىرىدا پەيدا بولماقتا. بۇنىڭدا ھامان تېمىنىڭ تىرەپ تۇرۇش نۇقتىسىنى تېپىشقا توغرا كېلىدۇ، بۇ تىرەش نۇقتىسى ئەخلاق كۆز قارىشىدىن ئىبارەت. بۇ ئەسەرلەر يازغۇچىلارنىڭ خاھىشى ئوچۇقلا سېزىلىپ قالىدىغان ياكى يازغۇچىلار ئوپۇل - توپۇل تاقەتسىزلىك بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ ئەخلاق ئۆلچىمى ئۈستىدە سۆزلەپ كېتىدىغان 50 - يىللاردىن بۇرۇنقى ئەسەرلەرگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ .... شەھەر، يېزا، ئۆتمۈش، ھازىر، ئاسمان، يەر ھەممىسى ئەسەرلەردىكى پېرسوناژلارنىڭ ھەرىكەتلىنىدىغان سەھنىسى، سوۋېت يازغۇچىلىرى

هەر خىل سەھنىلەردە ئەخلاق دىراممىسىغا رېژىسسورلۇق قىلماقتا . يۇرى ۋورونوۋپىنىڭ بۇ ھەقتە ماڭا ئېيتقان مۇنۇ گەپلىرى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس :

— ئەخلاق تېمىسى دېگەن گەپ توغرىمۇ .. قانداق ؟ بىراق ، ئەخلاق كۆز قارشىدىكى ئۆز — گىرىشلەرنى يېزىش — ئەبەدىيلىك تېما ، لېكىن بۇ تېمىنى خىلمۇ — خىل ۋەقەلىكلەر بىلەن ئورۇن — لىغىلى بولىدۇ . ئەگەر بىر خىل ئەخلاق تېمىسى بار دېيىلسە ، ئۇ ھالدا كۆپخىل سيۇژېتلىق ئە — سەرلەرگە سانائەت ، يېزا ئىگىلىك ، ئورۇش ...... تېمىلىرىنى يىغىنچاقلاپ كىرگۈزگىلى بولىدۇ .

شۇنداق ، ئەخلاق كۆز قارشى خۇددى چەكسىز ئېقىنغا ئوخشاش ، ئۇ مىللى ئەنئەنە مەن — بەئىگە ئىگە ، ئۇنىڭدا يەنە ئالغا قاراپ راۋاجلىنىدىغان ئېقىنمۇ ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ ئەخلاق كۆز قارشى بىلەن جىپسىلىشىپ كېتىدىغان تەرەپمۇ بار . مەيلى بىرەر مەسىلە بايان قىلىنغان ھېكايە ، پېسخىك ھالەت يېزىلغان ھېكايە (جۈملىدىن بايان خاراكتېرلىك ھېكايە) ، سىياسى ئوبزور خا — راكتېرىدىكى ھېكايە ، ئەمەلىي ئىشلار خاتىرىلەنگەن ھېكايىلار بولسۇن ، ھەممىسى ئەخلاق كۆز قا — رشىدىن ئىبارەت بۇ چەكسىز ئېقىننىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ .

مەن يۇرى ۋورونوۋ بىلەن سۆزلىشىۋېتىپ خىيال سۈردۈم : سوۋېت يازغۇچىلىرى ئەخلاق كۆز قارشى ئۈستىدە ئىزدىنىشكە شۇنچە خۇشتار ئىكەنۇ ، نېمىشقا يەنە ئەخلاق جەھەتتە خىزمەت كۆرسەتكەن ئاددى كىشىلەرنى ئاز يازىدىغاندۇ ؟ ياكى ھېكايىلاردا " ھازىرقى زامان ئىستىمال — چىلىرى» نىڭ ئوبرازى نېمە ئۈچۈن ئاساسىي قەھرىمانلارنىڭ ئورنىنى زىيادە ئىگەللەپ كېتىدىغاندۇ ؟ بۇنداق ئاساسىي قەھرىمانلار روشەنكى، ئىنتىلىشچانلىقتا باي، مۇكەممەل ئىسلاھاتچىلارنىڭ ئوبرازى، يەنى ئاتالمىش قەھرىمان شەخسلەر ئەمەس . لېكىن ، يازغۇچىلار بۇنداق ئاساسىي قەھرىمانلارنى ئىجتىمائى ئەخلاق ۋە ئىجتىمائى پېسخىك جەھەتتىن كىشىلەرنىڭ مۇرەككەپ ئىچكى روھى دۇنياسى — نى تېخىمۇ تولۇق ئېچىپ كۆرسىتىپ ، مۇرەككەپ ئىندىۋىدۇئاللىقنى تېخىمۇ تولۇق يارىتالايدۇ ، دەپ ئويلايدىكەن . يۇرى ۋورونوۋ ماڭا مۇنداق دېدى : سوۋېت يازغۇچىلىرى قىسقا ھېكايىلار ئو — رۇنلىيالىغان ئەدەبىياتتىكى بۇ ۋەزىپىنى پوۋېست ئارقىلىق ئورۇنلىغىلى بولىدۇ دەپ قارايدۇ . پوۋېستلارنىڭ تولىسىدا ئاكتىۋال ئاساسى قەھرىمان ياكى مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئىجابى پېر — سوناژلار بولىدۇ ؛ بىراق ، بۇ ئىجابىي پېرسوناژلارمۇ نۇقسانسىز، مۇكەممەل بولۇپ كەتمەيدۇ . شۇنداق ، مەن يۇرى ۋورونوۋقا دېدىم : سوۋېت يازغۇچىلىرى قەھرىمانلارغا نىسبەتەن " ئادەمنىڭ خىسلىتى " نى كۆرىۋالغاندەك ھەمىشە ناھايىتى زور ، ئۆز — ئۆزىگە زىتنەرسىلەر، ھەتتا كەمچىل — لىكلەرنى كۆتىرىۋېلىپ ، بىر خىل ئۆز — ئۆزىدىن خىيال سۈرۈپ ئەسلەش يولى بىلەن كىتاپخانلار ئالدىدا پەيدا بولىدىكەن . ۋورونوۋپ كۈلۈپ ، ئاقارغان بېشىنى لىڭشىتتى . تېمىنىڭ خىلمۇ — خىل بولۇشى، ئاساسىي قەھرىمانلارنىڭ خىلمۇ — خىل بولۇشى خىلمۇ — خىل ئىپادىلەش ۋاستىسىنى تە — لەپ قىلىدۇ . بۇ يەردە ھازىر بىللە جوئىس بىلەن مارچېۋسىنىڭ باھاسىغىمۇ قاراشلار بىردەك ئە — مەس . بۇنىڭ ئەجەپلىنەرلىك يېرى يوق ، دەسلەپتە ، فادېيېۋنىڭمۇ چېخوۋقا بەرگەن باھاسى ئۇستۇن ئەمەس ئىدى . ئېرېنبورگ بولسا چېخوۋنى ل . تولستوي بىلەن تەڭلەشتۈرەتتى . ئۆز مىل — لىتىنىڭ پېشۋالىرىنى شۇنداق قىلىشقا بولىدۇ . بىراق ، ئەجنەبىلەرگە بۇنداق قىلىشنىڭ نېمە ھاج

جىتى ؟ بۈگۈنكى سوۋېت ھېكايىلىرىنىڭ ئىپادىلەش ۋاستىسى ئەنئەنىگە ۋارىسلىق قىلىش بىلەن غەرپنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىيات مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى قوبۇل قىلىش ئاساسىدا بارلىققا كەلمەكتە. بۇلار يېڭى ئەمما تونۇشلۇق ، كونا دېسە كونا ئەمەستەك ، كۆپ ئۆزگىرىشلىك بولۇۋاتىدۇ .

— سىز ماكانىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇغاندا ، چېخوپنى ئېسىڭىزگە ئالالامسىز ؟ — مەشھۇر ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچى ، « ئىزباسارلار » ژورنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى لىخانوپ مەندىن شۇنداق سورىغان ئىدى .

مەن ماكانىنىڭ ئەسەرلىرىنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن . ئۇنىڭ « تېز ئېقىن » ، « سولدات ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى » دېگەن ئەسەرلىرى ، ياكى بۇرۇنراق ئېلان قىلىنغان « كونا بازاردىكى ۋەقە » نى كۆرۈپ ، مەندىن بىر ياش كىچىك بولغان ئوتتۇرا ياشلىق بۇ سوۋېت يازغۇچىسىنىڭ پسىخىك ھالەتنى تەھلىل قىلىش ماھىرى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە ھېس قىلىپ قالغان ئىدىم . ئۇ سىپتا ھەم توغرا تىل سىڭدۈرۈلگەن قەلىمى بىلەن ئەڭ ئاددىي كىشىلەرنى يازغان . شۇ ۋەجىدىن ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى نۇرانىلىقئىزلىنىش كەم دەپ ئەيىپلەنگەن. لىخانوپنىڭ بىر جۈملە سۆز بىلەن ئېچىپ بېرىشى ئارقىلىق ، مەن بىردىنلا ماكانىنىڭ سەنئەت جەھەتتىكى تومۇرىنىڭ راست دېگەندەك ، چېخوپنىڭ تومۇرى بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم . دەۋر ئۇنىڭ تومۇرىدا زور ئۆزگىرىش ھاسىل قىلغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى يەنىلا چېخوپ ئەسەرلىرىنىڭ قۇرۇلمىسىدەك ئۇنداق مۇكەممەل ، ئۇسلۇبى ئۇنداق سىپتا ، راۋان ، ۋاستىسى ئۇنداق پۇختا بولمىسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ زېمىنى كەڭ ئېچىلغان ، پېرسوناژلىرىنىڭ ئىندىۋىدۇئاللىقى مۇرەككەپلەشكەن، چوڭقۇرلىشىش تەركىۋى كۆپەيگەن ، ئۇنى يەنىلا چېخوپنىڭ ۋارىسى دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ .

يەنە بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى . گىلادكوپ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 100 يىللىقىنى خاتىرلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭ قىز نەۋرىسى سېۋېتېلانا گىلادكوۋا مېنى تېپىپ ، مەندىن بوۋىسىنىڭ « مالىمان ئەنسىز - يىللار » دېگەن كىتاۋىنىڭ خەنزۇچە نۇسخىسىدىن بىرنى تېپىپ بېرىشنى ئۈمىت قىلدى . مەن بىر ئامال قىلىپ ، بۇ ئىشنى ئىمكان قەدەر ئورۇنلاپ بەرمەكچى بولدۇم . چۈنكى گىلادكوپنىڭ « ئېقىن » دېگەن ئەسىرى كىچىك چېغىمدىلا قەلبىمدە مۇكەممەل ئەدەبىيات مۇنارى بولۇپ تىكلەنگەن ئىدى . ئۇنىڭ تارىخى ئورنى ۋە قىممىتى ھېلىمۇ مېنىڭ ھۆرمىتىمنى قوزغايدۇ . ۋاھالەنكى ، مەن بۈگۈنكى سوۋېت يازغۇچىلىرى ئىچىدە ھېچكىمنىڭمۇ ئىشلارغا ئۇنىڭدەك ئەھمىيەت بەرمەيدىغانلىقىنى، ھەتتا ۋەقەلىككىمۇ ئانچە ئەھمىيەت بەرمەيدىغانلىقىنى سەزدىم . ئۇلارنىڭ ئەھمىيەت بېرىدىغىنى ئىنچىكە تەپسىلاتلار ، كىشىلەرنى تەپسىلاتلار ئارقىلىق ئىپادىلەشتىن ئىبارەت - بۇنى بىر خىل پىروزىلاشقان خاھىش دېيىشكىمۇ بولىدۇ ، ياكى چەتتىن (ئاساسەن غەرپتىن) كەلگەن تەسىر دېيىشكىمۇ بولىدۇ . غەرپ ئاۋانگارتلىرى خېلى زور ھەيۋەت بىلەن ھېكايە ئىجادىيىتىدىن ۋەقەلىكنى مەڭگۈ ئېلىپ تاشلاشقا كۆپ قېتىم ئۇرۇندى ، بۇ ھەقتە سوۋېت ئەدەبىيات مۇنبىرىدىمۇ تەۋرىنىش بولدى . 80 - يىللارغا كەلگەندە ۋەقەلىك يەنە قايتىپ كەلدى، ئىندىۋىدۇئاللىقنى تەسۋىرلەش يەنىلا يېڭىلمەس ئورۇنغا ئۆتتى . ساپ سۇبيېكتىپچىلىق خاراكتېرىدىكى ھېكايىلار ئىنقىلاۋىي رېئالىزىم ئالدىدا چېكىنىدى ......

تەكەببۇرلۇق ۋە كەمتەرلىك

(مەسەل)

ئابدىراخمان مۆمىن

كۆكتە لەيلەپ يۈرۈپ تاغ چوققىسىغا توپلانغان بىر پارچە پۇلۇت مەغرۇرلۇق بىلەن ھەممە ياققا سەپ سېلىپتۇ. ئورمانغا، دېڭىز - دەريالارغا، دۆڭ - ئىدىرلارغا كۆز يۈگۈرتۈپتۇ ۋە بىردىنلا ئاستىدا تۇرغان تاغنى كۆرسىتىپتۇ - دە، تەكەببۇرلۇق بىلەن: " ھەي سىنىڭ بويۇڭ ھەجەپ پاكار ئىكەن، بۇنداق پاكار بويۇڭنى كۆرگەن كىشىلەر، سىنى قانداقمۇ كۆزگە ئىلسۇن " دەپ مەسخىرە قىپتۇ. جىم تۇرغان بەستلىك تاغ: " دۇرۇس، سەن ئۆزۈڭ ئېگىزدە تۇرغانلىقتىن مەن ساڭا پەس كۆرۈنگەن بولۇشۇم مۇمكىن " دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇ جاۋاپنى ئاڭلىغان بۇلۇت: "ھا! ھا! ھا! " دەپ قاقاقلاپ كۈلۈپ: " ئەي پەتەك تاغ، راستىنى ئېيتتىڭ، توغرا دېدىڭ " دەپ - ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ - دە، تەكەببۇرلۇقتىن ئۆزىنى قويغىلى جاي تاپالماي قاپتۇ.

شۇ ئاندا تۇساتتىن تاغ شامىلى كۆتۈرۈلۈپ، بۇلۇتنى ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ. تەكەببۇرلۇقتىن ھېچ قانداق ئىز - ئەسەر قالماپتۇ. بەستلىك تاغ ئۆز جايىدا يەنىلا تەمكىنلىك بىلەن قەد كۆرۈپ تۇرۇپتۇ.

بۇ نېمە دېگەن ئۆزگۈرۈشچان ئەدەبىيات ھادىسىسى - ھە !

ل . تولستوينىڭ ھەيكىلى ئالدىدا يۇرى ۋورونوپ بىلەن ئۇزۇن سۆزلەشتىم . ۋورووۋىسكى كوچىسىدىكى 52 - قورادىن ئايرىلغاندىن كېيىنمۇ بۇ ئوي - خىياللار كاللامدا قېلىۋەردى .

مەن سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمئىيىتى ، سوۋېت ئىتتىپاقى دۆلەت نەشرىياتى كومىتېتى ، سوۋېت ئىتتىپاقى ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى ۋە نۇرغۇن نەشرىياتلاردا زىيارەتتە بولدۇم ، يازغۇچىلار ، ئالىملار ۋە كىتاپخانلار بىلەن سۆزلەشتىم ، مۇزاكىرە قىلدىم . مېنى ئويلاندۇرىدىغان نۇرغۇن ئەدەبىيات تېمىلىرىغا ئىگە بولدۇم ؛ ھەر كۈنلىگى گوگۇم ۋاقتىدا ، بۇ تېمىلارنى ئويلىغاچ ، موسكۋا رېستورانىدىن چوڭ تاش كۆۋرۈك يېنىدىكى بەيگە مەيدانىنىڭ دەرەخلىق كوچىسىغا بېرىپ سەيلە قىلاتتىم ....

ھەر كۈنى كەچ كىرەي دېگەن چاغدا ، مەن ھامان موسكۋا دەرياسى بويىغا يېتىپ باراتتىم. كۈز كېچىسى سۈزۈك كۆرۈنەتتى ، ئاسماندىكى يۇلتۇزلار شەھەردىكى چىراقلار بىلەن بىللە جىمجىت موسكۋا دەرياسى ئۈستىگە شولا چۈشۈرۈپ ، كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان ئاجايىپ يورۇقلۇق پەيدا قىلاتتى ، مەن بولسام ئەتىكى سوۋېت ئەدەبىيات مۇنبىرىدە قايسى يۇلتۇز ئەڭ يورۇق چاقناركىن ؟ دېگەن ئويدا ئىدىم .

« ئەدەبىيات گېزىتى » نىڭ 84 - يىل 2 - ئايدىكى سانىدىن

داۋۇت غازى تەرجىمىسى

شەيتاننىڭ پېنسىيەگە چىقىشى

(مەسەل)

مەمتىلى ھاۋازى

جاھان كەزگۈچى بىر ئالىم سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇ يول يۈرۈپ نۇرغۇن شەھەر، يېزا - قىشلاق، دەشتى باياۋان، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ. تاغ - داۋانلاردىن ئېشىپتۇ، يول ئازاۋىدىن چارچاپتۇ، ئۇسسۇزلۇقتىن چاڭقاپتۇ. ئۇزاقتىن كۆرۈنگەن بىر تۈپ دەرەخنى نىشانلاپ مېڭىپتۇ-دە، ھېلىقى مەنزىلگە يېتىپ كەپتۇ. بۇ يەردە فونتاندەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان بىر بۇلاق بار ئىكەن. بۇلاقتىن بەھرىمەن بولغان بىر تۈپ يوغان سۆگەت دەرىخى ئەتراپىدا ھەر خىل ئېچىلىپ كەتكەن گۈل-گىيا، ياپ - يېشىل ئۆسكەن مايسىلارغا سايە تاشلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بۇ ئازادە جايدا پۇت-قولىنى ئۇزۇن سۇنۇپ خاتىرجەم ئۇخلاۋاتقان بىر مەخلۇققا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئۇيقۇسىغا دەخلى بەرمەسلىك ئۈچۈن، ئالىم ئاستا بېرىپ، بۇلاقنىڭ سۈيىدىن قانغىدەك ئىچىپ، تەشنالىقىنى قاندۇرۇپتۇ، ئارام ئېلىپ ھاردۇقىنىمۇ چىقىرىۋاپتۇ. ئالىم كۆڭلىدە: " بۇمۇ — ماڭا ئوخشاش يولۇچى بولسا كېرەك، ئېھتىمال ماڭا ھەمرا بولۇپ قالسا ئەجەپ ئەمەس " دېگەن ئوي بىلەن يۆتىلىپتۇ، چۈشكۈرۈپتۇ. لېكىن، ئۇ، ھېچ ئويغانماپتۇ.

— ئادەمزاتمۇ سەن؟ دىۋە - پەرىمۇ، ياكى جىن - شاياتۇنمۇ سەن؟ - دېيىشى بىلەن تەڭلا:

— ھەق راست، مەن شەيتانمەن، نېمە كېپىڭ بار؟ دەپتۇ ھېلىقى بىر كۆزى كور مەخلۇق ئالدىغا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ.

— سېنىڭ ۋەزىپەڭ تىنىم تاپماي ئادەم پەرزەنتلىرىنى يولدىن ئازدۇرۇش تۇرسا، نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە يېتىۋالدىڭ؟ - دەپتۇ ئالىم ئۇنىڭ شەيتان ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ.

— تەقسىر، - دەپتۇ شەيتان قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتىپ، - مېنىڭ ئىشىمنى داۋاملاشتۇرىدىغان شاگىرتلىرىم كۆپىيىپ قالدى، ئۇلار خەلقنى ئازدۇرۇشتا مەندىن ئۇستا چىقىپ كەتتى، شۇڭا مەن " پېنسىيە " گە چىقىۋالدىم.

— كىم ئۇ شاگىرتلىرىڭ؟

— چالا موللا، - دەپتۇ شەيتان مەغرۇر قىياپەت بىلەن. چالا موللىنىڭ ھەممىگە " يامان بولىدۇ " دېگەن پەتىۋالىرىدىن رەنجىپ كەتكەن ئالىم ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا:

— ئى، ئېقىللىق ئالىم، - دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ شەيتان، - ئۇلارنىڭ قارىسىغىلا ھۆكۈم قىلىشلىرى ئادەملەرنى يېگىلىق ئىجات قىلىشتىن؛ بالىلارنىڭ مەكتەپلەردە ئىلىم - مەرىپەت ئېلە-

(ئاخىرى 118 - بەتتە)

«كىچىك ھېكايە ئىجادىيەت مۇسابىقىسى» توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر ئەدەبىيات گۈلزارىدا ئەڭ ئاددى تۇرمۇش ھادىسلىرى تەسۋىرلەنگەن ۋە بۇ تۇرمۇش ھادىسلىرى ئىچىدىن ماھىيەتلىك جەۋھەرلەرنى سۈزۈۋېلىپ، جانلىق بەدىئى ئوبراز ئارقىلىق، كىشىلەرگە كۈچلۈك ئىستېتىك زوق بېغىشلايدىغان بىر تۈركۈم كىچىك ھېكايىلار مەيدانغا چىقىپ، كەڭ كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. گېزىت - ژۇرناللاردىكى بۇرۇنقى قاتمال، قېلىپىبازلىق بىلەن يېزىلغان ئۇزۇن، كېلەڭسىز ھېكايىلارنىڭ ئورنىنى ئاستا - ئاستا كىچىك ھېكايىلار ئىگەللىمەكتە. بۇ- نۆۋەتتە ئېلىمىز مىقياسىدا چوڭقۇر قانات يېيىۋاتقان ئىقتىسادى ئىسلاھات داۋامىدا، ئۇستىقۇرۇلمىغا مەنسۇپ بولغان ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى يېڭى ئۆزگىرىش ۋە يېڭى باشلىنىش.

بۇندىن كېيىنكى ھېكايە ئىجادىيىتىدە ئەدەبى ئەسەرلەرنىڭ قىسقا، ئىخچام، مېغىزلىق بولۇشىنى قولغا كەلتۈرۈپ، سۈپەتنى ئۆستۈرۈش، ئاپتورلىرىمىزنىڭ تېخىمۇ كۆپ ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت روھىغا ئىلھام - مەدەت بېرىش، ئەڭ مۇھىمى ھېكايە ئىجادىيىتىنى زامانىۋىلىشىش دەۋرىگە مۇناسىپ ھالدا كەڭ كىتابخانلارنىڭ خىزمەت، ئۆگىنىش، تەتقىقات ئىشلىرىغا پايدىلىق بولغان تەرەپلەرگە يۈزلەندۈرۈش ئۈچۈن، ژۇرنىلىمىز 1985 - يىلى 1-ئايدىن 1986 - يىلى 6- ئايغىچە بىر نۆۋەت كىچىك ھېكايە ئىجادىيىتى بويىچە ئىجادىيەت مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇرۇشنى قارار قىلدى (ئادەتتىكى چوڭراق ھەجىمدىكى ھېكايىلار بۇنىڭ سىرتىدا) بۇ ھېكايىلار ”5 مىنۇتلۇق ھېكايىلار» ستونىدا ئېلان قىلىنىدۇ. ۋاقتى توشقاندا باھالاپ مۇكاپات بېرىلىدۇ.

شۇڭا، ئاپتورلىرىمىزنىڭ بۇ قېتىمقى مۇسابىقىغا ئاكتىپ قاتنىشىپ، ژۇرنىلىمىزنى ياخشى ئەسەرلىرى بىلەن تەمىنلىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

كىچىك ھېكايىلارغا قويۇلىدىغان تەلەپ مۇنداق:

بىرىنچى، پىكىر يېڭى بولۇش كېرەك. يەنى، بىرەر دېتال، ئېپىزوت ياكى ئىخچام تىپىك ۋەقەلەر ئارقىلىق پېرسوناژلار خاراكتېرىنىڭ مەلۇم تەرىپى تەسۋىرلىنىپ، ئاددى ھادىسلاردىن ماھىيەتلىك تەرەپلەرنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدىغان، تامچا ئارقىلىق دېڭىزنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان يېڭى پىكىر بولۇشى كېرەك.

ئىككىنچى، قۇرۇلمىسى ئەپچىل، پۇختا بولۇش، يەنى، ئاز سۆز بىلەن كۆپ مەنا ئىپادىلەيدىغان، شەكلى خىلمۇ- خىل، تىلى راۋان بولۇشى كېرەك.

ئۈچىنچى، ھېكايە ھەجىم جەھەتتە ئادەتتىكى ئۆلچەملىك ئىش قەغىزىدە قۇر تاشلاپ 5 بەتتىن ئېشىپ كەتمەسلىكى، قەلەم بىلەن ئوچۇق يېزىلىشى كېرەك.

تۆتىنچى، ھېكايىنىڭ بېشىغا «كىچىك ھېكايە» دەپ يېزىپ قويۇلىشى، ئاپتورنىڭ ئادرىسى ئېنىق يېزىلىشى كېرەك.

بەشىنچى، ھېكايىنى بىرلا ئورۇنغا ئەۋەتىش كېرەك. بىر نەچچە ئورۇنغا تەڭ ئەۋەتىشكە بولمايدۇ.

«قەشقەر ئەدەبىياتى ژۇرنىلى» تەھرىر بۆلۈمى.

پىشقەدەم شائىر ئەھمەد زىيائى قەشقەردە بولغان كۈنلىرىدە، قەشقەر يېڭىشەھەرگە قاراشلىق كۆكچى يېزىسىنىڭ سۇبىماقا لالا كەنتىگە بېرىپ، رابىيە - سەئىدىننىڭ قەۋرىسىنى زىيارەت قىلدى.

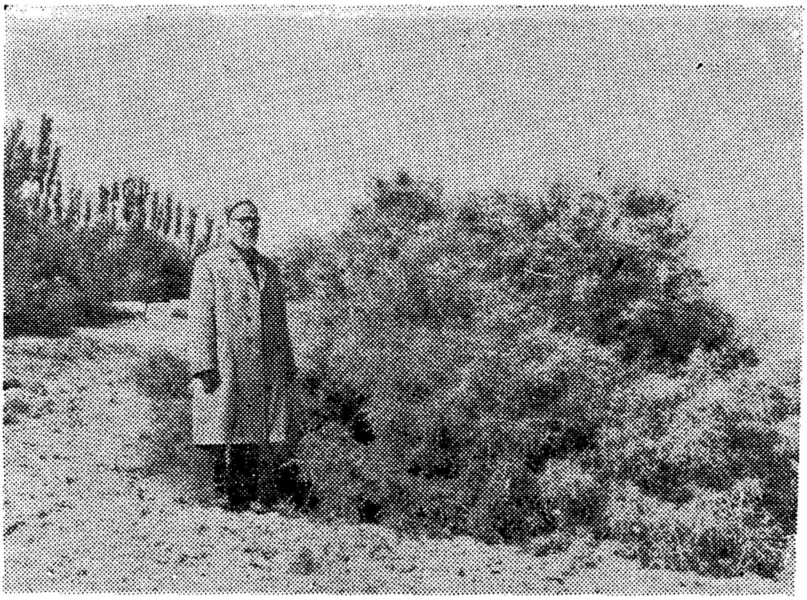

ئەھمەد زىيائى «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژورنىلى مۇھەررىرلىرى بىلەن سۆھبەتلەشمەكتە.

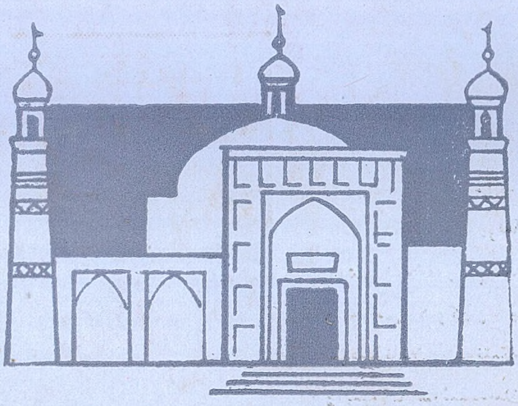

قەشقەر ئەدەبىياتى (13 - يىل نەشرى)

1984 - يىل 6 - سان (ئىككى ئايدا بىر چىقىدۇ)

ناشىرى: قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت
چىلەر بىرلەشمىسى
تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى
«قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋە شىنخۇا كىتابخانىلىرى ۋاكالىتەن ساتىدۇ
فورماتى: 1092 × 787 م م 1/16، 8 تاۋاق
پارچە سېتىلىش باھاسى: 35 فوڭ ژورنال نومۇرى 62 — 58
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق نەشرىياتچىلىق
ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ تىزىم نومۇرى: 0 4 1

《喀什噶尔文学》（双月刊）

1984 年 第 六 期

编辑：《喀什噶尔文学》编辑部
喀什 地区文联
印刷：《喀什日报》印刷厂
订阅：全国各地邮电局（所）
代售：各地邮电局及新华书店
开本：1092×787MM1/16，8 印张
代号：58—62　单价：0.35 元
新疆维吾尔自治区期刊登证 041 号